Міністерство освіти і науки України
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет аграрного менеджменту
КАФЕДРА ВИРОБНИЧОГО ТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

М А Т Е Р І А Л И
Міжнародної науково-практичної конференції
9 листопада 2017 року

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ, МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ

Київ – 2017

Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 9 листопада 2017 р. – К., 2017. – 311 с.

Збірник укладено за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору», що її провів факультет аграрного менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямами роботи конференції.

Видання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

The collection is composed of the materials of international scientific and practical conference "Inclusive Development of the National Economy: Global Trends, Ukraine's Opportunities and the Role of the Agro-Food Sector", that was organized by Agrarian Management Faculty of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Filling of headings is synchronized with the key directions of the conference.

The publication is intended for scientists, teachers, post-graduate students and students.

Редакційна колегія:

Шинкарук Л.В., д. екон. наук, проф., член-кореспондент НАН України (голова); Мостенська Т.Л. д. екон. наук, проф. (заст. голови); Алексеєва К.А., к. наук з держ. упр.; Барановська І.В., к. екон. наук; Власенко Т.О, к. екон. наук; Дробот Н.М., к. екон. наук, доц.; Лобунець Т.В., к. екон. наук; Луцков В.О., к. екон. наук; Мостенська Т.Г., к. екон. наук; Орехівський В.Г., к. екон. наук, доцент; Ралко О.С., к. екон. наук, доцент.

Тези доповідей подано в авторській редакції.
Автори відповідають за достовірність викладеного матеріалу,
за правильне цитування джерел, поксилання на них та інших відомостей.
Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали
дозволяється тільки за згодою авторів

© НУБіП України, 2017
© Автори, 2017

Вирішення пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку країни неможливе без опори на освіченість суспільства. Держави і народи, які побачили в освіті головну рушійну силу свого розвитку, вийшли на передові рубежі в економіці та соціальному облаштуванні.

Жодна країна, жодне суспільство не мають змоги підняти добробут суспільства, якщо першочергово не розвивають, не вдосконалюють свою освіту і науку.

Станіслав Ніколаєнко,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
ректор Національного університету біоресурсів
і природокористування України

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Тарасюк Г.М. Державно-приватне партнерство в забезпеченні сталого розвитку..... 8
Федулова Л.І. Інклюзивна глобалізація – новий політичний курс в умовах посилення цифровізації економіки..... 10
Ходаківський Є.І., Якобчук В.П., Іванюк О.В., Плотнікова М.Ф., Мосієнко О.В. Теорія гештальтів в формуванні соціально-економічних систем 13
Черленяк І.І., Миронюк І.С. Модель активаторів розвитку інноваційної компоненти бізнесу..... 19
Talavyria M., Baidala V. Indicators for the analysis of the bioeconomy..... 22
Jurėnienė V., Vilutytė G. General situation of lithuanian economy 25
Білан Ю. Сучасна парадигма дослідження зовнішньої міграції з України 28
Мостенська Т.Л., Скопенко Н.С., Новак В.О. Особливості визначення екологічних та природно-кліматичні ризиків 31
Бутнік-Сіверський О.Б. Деякі трансформаційні процеси на шляху до нової економіки 35
Кравченко А.Г., Матвієнко І.С. Соціальні фактори сталого розвитку сільської місцевості..... 38
Чубарь О.Г. Законодавче забезпечення венчурного фінансування інновацій в Україні..... 41
Мальчик О.М., Мостенська Т.Г. Підтримання конкурентоспроможності в умовах глобалізації..... 44
Соколюк С.Ю. Гармонізація як характеристика діяльності підприємства 47
Mentel G.The influence of temperature and rainfall on the quantity of electricity sold on the example of Poland..... 49
Brożyna J. Analysis of the impact of CO_2 emission allowance prices on the Polish energy market..... 50
Мінкович В.Т. Проблеми організації та активізації інвестиційних процесів в умовах трансформації вітчизняної фінансової системи..... 51
Курей О.А. Використання інструментів макромаркетингу в регулюванні 54
Плотнікова М.Ф. Пріоритети багатофункціонального сільського розвитку в умовах глобальних викликів..... 56
Сита Є.М. Теоретичні аспекти визначення сутності категорії «розвиток» 60
Лагута Я.М., Тарасюк Г.М. Деякі підходи до оцінки корпоративної соціальної відповідальності в умовах сталого розвитку..... 63
Дюгованець О.М. «Зелені» технології в рамках нової парадигми сталого розвитку.... 65
Рябченко А.В., Власенко Т.О. Стратегія розвитку сільського господарства України в контексті викликів глобалізації 68
Акулович Ю.А., Власенко Т.О. Підвищення рівня життя як один з позитивних наслідків глобалізації..... 70
Ємцев В.І., Ємцева Г.Ф. Проблеми та тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні 72
Кальна-Дубінюк Т.П., Кальной С.П. Інтерактивні консалтингові системи в ринкових умовах 75
Левицька А.В., Шинкарук Л.В. Сталий розвиток сільського господарства в умовах глобалізації..... 77
Мільман Л.М. Особливості діяльності домашніх господарств в Україні..... 79
Кириленко Є.Д., Ралко О.С. Перспективи розвитку проектів у сфері переробки сміття в Україні 81

РОЛЬ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Мостенська Т.Л., Юрій Е.О. Особливості розвитку птахівництва та ринку м'яса птиці в Україні 84
Власенко Ю.Г. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки 87
Соколовська В.М., Мостенська Т.Л. Маркетингова товарна політика як чинник підвищення конкурентоспроможності 89
Євдакова Д.В., Шинкарук Л.В. Характеристика стану внутрішнього та зовнішнього ринків продукції птахівництва 92
Барановська І.В. Перспективи модернізації агропродовольчого сектору економіки країни 95
Кравченко Н.Б., Лановюк Л.П. Аграрне підприємництво в незалежній Україні: перші кроки щодо відродження як виклик часу 98
Гуцул Т.А. Розвиток ринку молока і молокопродукції в Україні 101
Костюк А.В., Наконечна К.В. Потенціал аграрного сектора України 102
Чередніченко О.О. Виробництво та споживання м'яса та м'ясопродуктів в Україні 104
Кравцова Л.Л. Еволюція поняття фінансові ресурси та шляхи їх формування сільськогосподарськими підприємствами 107
Карпенко А.С., Коваль О.М. Страхування посівів як необхідна умова розвитку малого, середнього і великого аграрного бізнесу 109
Жуковський М.О. Управління формуванням та розвитком конкурентоспроможного потенціалу сільськогосподарських підприємств 112
Красновид О.С., Кропивко О.М. Соціально-економічні чинники розвитку торгівлі на українських землях в період середньовіччя 115
Грецька Н.А. Рівень забезпечення транспортно-логістичних потреб українського агробізнесу 117
Саєнко Анастасія А., Хвіст В.О. Біологічна технологія отримання електричної енергії 120
Саєнко Анна А., Хвіст В.О. Роль агропродовольчого сектору в розвитку економіки країни 122
Шевчук І.А., Луцков В.О. Ринок ягідних культур в Україні та світі 125
Старостіна Н.С., Барановська І.В. Моделі розвитку ринку оренди землі 129
Сарака О.Д., Лобунець Т.В. Ключові проблеми вітчизняного АПК 132
Миргородська Д.О., Лобунець Т.В. Сучасні проблеми інвестування АПК України 134
Кирилюк О.Ф., Войтко Б.О. Експортно-імпортна діяльність птахівничих підприємств в умовах поглиблення процесів євроінтеграції 136
Кирилюк О.Ф., Коркішко А.С., Антикризова зовнішньоторговельна діяльність вітчизняних виробників продукції птахівництва 138
Цоколь О.П. Пріоритети сталого розвитку в аграрному секторі України 142
Акулович Ю.А., Луцков В.О. Формування вертикально інтегрованих структур в аграрному секторі України 144
Загурський О.М. Удосконалення механізмів державно-приватного партнерства в аграрному секторі України 146
Каліїман Ю.О., Луцков В.О. Рівні управління інвестиційною діяльністю в національній економіці 149
Лазарищак О.В., Ралко О.С. Сучасний стан і проблеми екологічно чистої(органічної) продукції в Україні 151
Міняйло В.М. Луцков В.О. Роль вертикально інтегрованих агрохолдингів в Україні 154

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ніколаєнко С.М. Шляхи модернізації та головні напрями інноваційного розвитку вищої освіти 157
Ковальчук В.І. Розвиток вищої освіти відповідно до тенденцій і вимог ринку праці 159
Aristova N. Benefits of the new law «Onhighereducation» for Ukrainian science and society 161
Михайліченко М.В. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти: що слід знати керівникові навчального закладу 163
Михайліченко М.В. Планування управлінської діяльності: досвід дослідницького університету 166
Горбатюк Т.В. Синергетичні технології в філософії освіти 170
Кравченко А.Г. Педагогічна антропологія як чинник гуманізації освіти 172
Кліх Л.В. Забезпечення якості надання освітніх послуг згідно з вимогами ринку праці .. 173
Культенко В.П. Освітній простір в контексті філософії освіти 176
Савицька І.М. Наука та інновації як головні фактори модернізації філософії освіти 177
Соловйова О.В. Творчий потенціал як педагогічна проблема 179
Шинкарук В.Д. Формування системи забезпечення інклюзивної освіти в освітньому процесі у вищій школі 180
Vysockaja I. Einsatz von sprachlehrfilmen im daf-unterricht 181
Іванова О.В. Засвоєння студентами-філологами англійської мови як другої іноземної методом «занурення» 185
Буцик І.М. Характерні ознаки методичних систем навчання 187
Сопівник Р.В. Виховання особистості: визначення змісту та конструювання виховного ідеалу 188
Васюк О.В., Виговська С.В. Підходи до класифікації мотивів вибору професії 190
Сопівник І.В. Міжнародні стандарти соціальної відповідальності 192
Співакова І.Б. Управління науково-методичною роботою в ліцеї: проблемні питання ... 194
Шинкарук О.В. Моніторинг інклюзивної освіти: міжнародні стандарти 196
Харченко С.В. Комунікативна компетенція як складова професійної компетентності викладача 198
Наконечна О.В. До питання профілактичної функції соціального педагога 200
Дробот Н.М. Розвиток університетських ендавментів в Україні 202
Reichelt M. Der einsatz von interaktiven whiteboards in der universitären lehre 206
Duffey M. Le rôle du théâtre dans l'apprentissagede la langue étrangère 209
Zawłocki I. Dominujące modele kształcenia zawodowego w wiodących krajach unii europejskiej 211
Білан Л.Л. Управління методичною роботою у вищому навчальному закладі 213
Живора С.М. Сільськогосподарська освіта в Україні (1917-1921 рр.) 215
Культенко В.П, Кичкирук Т.В. Філософські засади розвитку аграрної освіти України.. 218
Бобко К.Є., Артемчук Л.М. Економіко-математичні методи та моделі в маркетингових дослідженнях 219
Ткачук М., Артемчук Л.М. Маркетинг в освіті 221
Трачук Ю., Артемчук Л.М. Вища математика - перший крок до маркетингового аналізу 223
Ралко О.С. Досвід Швейцарії у сфері комерціалізації освіти у вищій школі 225
Березянко Т.В., Чинарро Г. Особливості системи вищої освіти Франції 227
Leśkiw A. Developing students' creativity through reading 230
Niewiadomski K. Wpływ stresu na efekty pracy i nauki 232
Білан С.О. Професійна підготовка фахівців у галузі міжнародних відносин 233
Батечко Н.Г. До проблеми формування аксіологічних цінностей магістрів 235
Грищенко А.Г., Ралко О.С. Профорієнтація молоді як механізм формування свідомого професійного вибору 239

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ

Федулова І.В.Зовнішні ризики ведення бізнесу в Україні..... 241
Зінкевич А.В. Організаційно-правові риси оподаткування підприємств пивоваріння..... 244
Антоненко І.Я. Інноваційні технології у туристичній сфері..... 247
Сова А.В., Скопенко Н.С. Організаційна культура в контексті сучасної парадигми управління..... 249
Чорноморденко Д.І. Проблеми в управлінні національною економікою: методологічний аспект 252
Міняйло В.М. Власенко Т.О. Сучасні проблеми управління персоналом підприємства..... 254
Порфіленко З.Ю. Мельянкова Л.В. Вигоди й переваги бухгалтерського аутсорсингу в інноваційному процесі управління..... 256
Сєкунова Ю.В. Стан ринку праці та демографічної ситуації в Україні..... 259
Золоторучко А.О. Власенко Т.О. Актуальні проблеми управління витратами компанії в сучасних умовах господарювання 261
Супрун А.Г., Савицька І.М. Світоглядні засади стратегії економічного та соціального розвитку в умовах перехідного суспільства..... 263
Балацька Я.О., Власенко Т.О. Сучасні проблеми управління персоналом 265
Бондаренко В.М. Бутусов О.Д. Сучасні виклики моніторингу та оцінки конкурентоспроможності розвитку регіону 267
Линник М.М., Власенко Т.О. Новітні підходи до забезпечення ефективного використання робочого часу 269
Іванчук Я.О. Власенко Т.О. Сучасні проблеми управління персоналом..... 271
Удворгелі К.Є., Мостенська Т.Л. Взаємозалежність маркетингової та фінансової стратегій підприємства 274
Тур О.В. Теоретичні підходи до визначення дефініції «ринкова стійкість»..... 277
Богачова А.В. Кастомізація: питання калькулювання якості продукції 280
Шульпіна Н.В. Agile-маркетинг: як поєднати сучасні та традиційні практики управління..... 283
Тарасова Ю.О., Кірієнко К.С., Ралко О.С. Сучасні проблеми управління персоналом на підприємстві 285
Горкун Т. В., Лобунець Т.В. Делегування - ключ ефективного менеджменту..... 287
Палій В.О., Лобунець Т.В. Принципи формування ефективної команди..... 289
Мельнікович Є.О., Алексеєва К.А. Впровадження стратегії антикризового управління на підприємстві..... 291
Гурінчук Д.В., Алексеєва К.А. Впровадження ефективної кадрової політики на підприємстві як метод антикризового управління..... 294
Восколупов В.В., Алексеєва К.А. Значення управління персоналом в умовах кризи .. 296
Іващенко О.О., Алексеєва К.А. Впровадження інноваційних заходів та інформаційних технологій в систему антикризового управління підприємством 297
Харченко А.С., Алексеєва К.А. Управління виробничим ризиком в умовах економічної кризи 300
Камлук І.Ф., Мостенська Т.Г. Ризик-менеджмент в управлінні ІТ-стартапів..... 302
Іноземцева А.О., Мостенська Т.Г. Структури управління організацією у сфері інформаційних технологій 304
Геращенко В. Професійні якості персоналу як основа ефективності підприємництва.. 307
Луцяк В.В. Розуміння індустрії гостинності 2017: основні тенденції та проблеми..... 309

УДК 338.242: 334

Тарасюк Г.М., *д.е.н, професор*
Житомирський державний технологічний університет
(м. Житомир, Україна)

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Все більш актуальною у світі стає тема державно-приватного партнерства (ДПП) в різних сферах діяльності. Політичний словник визначає сутність цього терміну таким чином: «Державно-приватне партнерство – це домовленість між державою та приватним сектором про надання державних послуг або створення інфраструктури, яка переслідує цілі поєднати соціальні пріоритети з менеджерськими можливостями приватного сектору, звільняючи уряд від масштабних капіталовкладень і перекладають ризик перевищення вартості на приватний сектор» [1]. Організація економічної співпраці і розвитку визначає суть цього поняття наступним чином: «Державно-приватне партнерство – це домовленості, відповідно до яких приватний сектор створює інфраструктурні об'єкти та послуги, які традиційно надавались державою (лікарні, школи, дороги, мости, тунелі, залізниці і водні об'єкти тощо)» [2]. Термін «державно-приватне партнерство» з'явився на початку 1990-років у Великобританії. Суть його полягала в тому, щоб в рамках договорів і угод передати приватному сектору функції фінансування, будівництва, реконструкції, експлуатації, управління об'єктами соціально-культурної і виробничої інфраструктури, які належать до державної власності. Для вироблення концептуальних питань партнерства уряд та відомства почали створювати консультаційні компанії і контролюючі організації. Було визнано, що існують сфери діяльності, де приватний капітал працює краще державного, відповідно, виникає потреба в партнерстві держави з бізнес-структурами.

Держава повинна бути зацікавлена в розвитку форм і ДПП, оскільки реалізація таких проектів сприяє: підвищенню фінансового та технологічного потенціалу країни як умови стійкого економічного зростання та модернізації економіки; дає можливість розширити джерела фінансування, зокрема із залученням позабюджетного фінансування; забезпечує конкуренто-спроможність та інноваційність економіки; підвищує ефективність управління державним майном, оптимізує державні витрати. В свою чергу, приватний сектор: отримує економічні та неекономічні вигоди в результаті реалізації партнерських проектів; отримує конкурентні переваги; підвищує ефективність бізнес-процесів за рахунок впровадження наукових розробок; отримує нові можливості для інноваційного розвитку бізнесу; задовольняє потреби в благодійності та підвищує імідж в середовищі споживачів продукції та

партнерів. ДПП варто розглядати як один із перспективних інструментів підвищення соціальної відповідальності бізнесу.

Як зазначається на сайті Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, ДПП в Україні – система відносин між державним та приватним партнерами, при реалізації яких ресурси обох партнерів об'єднуються з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагород (відшкодувань) між ними, для взаємовигідної співпраці на довгостроковій основі у створенні (відновленні) нових та/або модернізації (реконструкції) діючих об'єктів, які потребують залучення інвестицій, та користуванні (експлуатації) такими об'єктами. В Україні Закон «Про державно-приватне партнерство» передбачає реалізацію проектів лише у формі договору, тоді як, наприклад, у ряді європейських країн такого обмеження немає, переважно створюється спеціальна структура у формі юридичної особи за участю публічного і приватного партнера, у ряді випадків ще за участю фінансових інститутів [3].

За даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні на 1 січня 2017 року на засадах ДПП реалізувалося 186 проектів (укладено 154 договори концесії, 32 договори про спільну діяльність, 1 договір державно-приватного партнерства). Зазначені проекти реалізуються в наступних сферах господарської діяльності: оброблення відходів (112 проектів); збір, очищення та розподілення води (37 проектів); будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури (16 проектів); виробництво, транспортування і постачання тепла (6 проектів); виробництво, розподілення та постачання електричної енергії (5 проектів); управління нерухомістю (2 проекти); пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування (1 проект); туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт (1 проект); інші (6 проектів). Разом з цим, на сьогодні спостерігається позитивна тенденція підготовки проектів за процедурою, передбаченою Законом України «Про державно-приватне партнерство» [3]. Для ефективного функціонування державно-приватного партнерства в Україні потрібно: розробити державну концепцію та стратегію державно-приватного партнерства; розробити та прийняти комплекс законів, які будуть регулювати відносини ДПП, інтегровані в тому числі в податкове та бюджетне законодавство; підвищити кваліфікацію державних службовців. задіяних в системі ДПП; забезпечити мінімальні ставки кредитування приватного сектору, в тому числі за рахунок державних гарантій і компенсування виплати частини процентів за використання позикових коштів; сформувати систему управління, моніторингу і контролю за діяльністю ДПП, включаючи дієвий механізм санкцій та відшкодування збитків від нанесення протиправних дій в сфері ДПП тощо.

Література:

1. Oxford dictionary of Politics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http//www.answers.com.

2. IMF, 2007, Manual on Fiscal Transparency, IMF, Washington DC, Glossary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:/www.stats.oecd.org.

3. Довідка щодо результатів здійснення ДПП. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed00a2ba-480a-4979-84eb-d610a0827a8c&title=ZagalniiOgliad.

УДК 330.30

Федулова Л.І. *д.е.н., професор*
Київський національний торгово-економічний університет
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – НОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ КУРС В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Питання інклюзивного розвитку в останні роки набули широкого поширення в науково-практичному дискурсі як на національному рівні (стратегічні програми країн, що розвиваються), так і на глобальному (аналітичні документи міжнародних організацій, тематика міжнародних дослідницьких центрів). Інклюзія входить у стратегічні завдання багатьох міжурядових організацій, а також є імперативом соціальної політики на регіональному рівні й визнається однією із ключових умов забезпечення добробуту людей, якості життя й розширення можливостей розвитку. Так, Європейська Стратегія до 2020 р. (Європа 2020) спрямована на розвиток інтелектуального, сталого, інклюзивного зростання, а ОЕСР реалізує проект «Знання й інновації для інклюзивного зростання», у якому вміщується аналіз впливу інновацій на інклюзивний розвиток у розрізі окремих країн та регіонів.

Економічна сутність поняття «інклюзивність» найбільш повно розглядається й обґрунтовується в роботах відомих економістів Дж. Робінсона й Д. Ейсемоглу: inclusive – залучення (включення) до процесу усіх, без відмінностей і обмежень [1]. В узагальненому розумінні *інклюзивний* (від англ. inclusiveness – залученість) є новітнім трактуванням сучасного розвитку, сутність якого полягає в необхідності посилення залучення до вирішення проблем соціально-економічного розвитку усіх верств населення й різних за статусом груп, а також включення до цього процесу усіх територій.

На фоні існуючих проблем глобалізації (явні прояви серйозних розривів, нестабільність та турбулентність соціально-економічних процесів, неефективність функціонування економічних і політичних інститутів, що забезпечують глобалізацію та ін.), які вказують на відсутність суттєвих змін в розвитку світової економічної системи в останнє десятиріччя, все більше країн і міжнародних лідерів наголошують на необхідності вибору політики так званої «інклюзивної глобалізації», що передбачає курс на модернізацію, трансформацію економічного зростання в розвиток країни і підвищення добробуту широких мас населення, що в кінцевому підсумку дозволить досягти якісних змін, заявлених в програмах економічного розвитку.

Визнані світові економісти зазначають, що економічна політика має бути спрямована на інклюзивний розвиток, а керівництву країн необхідно забезпечити включення усіх груп населення в цей процес та посилити активність у боротьбі з безробіттям і недостатнім доступом до охорони здоров'я та освіти. «Нам потрібно, щоб в цю роботу включився кожен творець робочих місць і творець економічного зростання. Звичайно, я говорю про бізнес. З рештою саме бізнес виграє від більш інклюзивного суспільства, оскільки включення всіх верств населення підтримує більш довготривале зростання і ширше процвітання. Я також вважаю, що бізнес, як ніхто інший, здатний підтримати інклюзивність» [2].

Боаоський Азіатський форум (23-26 березня 2017 року, м. Боао, Китай) проходив під девізом "Глобалізація і вільна торгівля: Азіатські перспективи" й звернувся до країн світу і міжнародних ділових кіл у "Декларації про сприяння економічній глобалізації" підтримувати і просувати відкритість ринків, інклюзивне зростання та економічне співробітництво з тим, щоб забезпечити загальне процвітання і сталий розвиток економіки. Основні положення Декларації саміту G20 (Гамбург, 7-8 липня 2017 року) однозначно показують, що процес глобалізації вступає в нову фазу і конкретно веде до побудови єдиного всесвітнього наднаціонального соціуму, в якому з часом розчиняться існуючі національні держави. Основою його побудови є впровадження цифрових технологій в повсякденне життя громадян, а головним інструментом – електронна ідентифікація особи.

Стрімке поширення результатів четвертої промислової революції (4.0 – Індустрія) й, перш за все, нових технологій (автоматизація і робототехніка), в недалекому майбутньому скоротять ще більшу кількість робочих місць, що викличе соціально-політичні протести проти існуючих національних і наднаціональних інститутів. В економічному плані вже сьогодні виникає зовсім новий тип промислового виробництва, який започатковується на так званих великих даних та їхньому аналізі, повній автоматизації виробництва, технологіях доповненої реальності та Інтернеті речей. Помітними стають цілісні зовнішні і внутрішні перетворення всіх систем у багатьох країнах, компаніях, галузях і суспільстві в цілому. Зокрема, Клаус Шваб виділяє чотири основні ефекти, які четверта промислова революція може здійснити на бізнес: це зростання очікувань замовника, поліпшення якості продуктів, спільні інновації та нові форми організації. Перевага буде в компаній, що володіють унікальною платформою, яка об'єднує безліч людей, а не якимось базовим активом [3].

Враховуючи глибину і розмах змін, які трансформуватимуть глобальну економічну систему, неминучою буде поява нового міжнародного порядку. Існують прогнози, що країни, які розвиваються, можуть найбільшою мірою виграти від розвитку, наприклад, тривимірного друку та інших нових технологій, коли вартість останніх знизиться. Стале економічне зростання майже завжди супроводжується технологічними змінами, які роблять фактори виробництва більш продуктивними. Зазначене є результатом розвитку науки й інноваційної активності підприємців, здатних застосувати її досягнення для

створення прибуткового бізнесу. Однак, на порядку денному актуалізується питання щодо ролі інклюзивних інновацій в забезпеченні сталого економічного розвитку. що означає інновації, створені для різних (як правило, бідних) груп населення й, що передбачає залученість виробників у створення інноваційних продуктів і технологій з врахуванням особливостей ринків бідних країн. Світовий банк вкладає в поняття «інклюзивні інновації» «створення знань і зусилля щодо їхньої реалізації у вигляді продуктів і послуг, які найбільш актуальні для потреб бідних» [4].

Вже сьогодні нагальним питанням у здійсненні інклюзивних інновацій є створення відповідних інклюзивних економічних інститутів, які сприяють і заохочують участь великих мас людей у різних видах економічної діяльності, які приносять найкраще використання їхніх талантів і майстерності й надають можливість індивідам робити той вибір, який вони бажають. Проте, щоб отримати статус «інклюзивних», економічні інститути повинні гарантувати безпеку приватної власності, неупереджену систему права й надання суспільних послуг, створювати зрозуміле «правове поле» та різноманітні організаційно-технологічні й креативні платформи, де люди зможуть обмінюватися ідеями й укладати контракти. Інклюзивні інститути також прокладають шлях таким драйверам ефективності, як технології й освіта. Як показує практика в країнах, що розвиваються, розвиток проектів інклюзивного ринку включає велику кількість малозабезпеченого населення як виробників, малих підприємців, клієнтів і споживачів.

Викликом на розгортання процесу формування інклюзивної глобалізації для України має бути формування та розвиток інклюзивних ринків як складової реалізації цілісної концепції системи соціального захисту населення, акцентованої на зниженні соціальних ризиків для незаможних і уразливих верств населення, на створення умов для скорочення малозабезпеченості, сприяння у формуванні активної політики зайнятості й скорочення безробіття, включаючи, зокрема організацію суспільних робіт, розвиток автоматизованої системи інформації з локальних ринків праці, насамперед по банку вакансій, і організацію обміну інформацією, особливо на регіональному рівні хоча б в межах сусідніх адміністративних районів, професійну підготовку й перепідготовку незайнятих на основі тристоронніх договорів між службами зайнятості, роботодавцями й навчальними закладами та ін. Для цього бізнесу необхідно розробляти інклюзивні інноваційні бізнес-моделі як елемент загальної ділової стратегії, спрямованої на залучення усіх груп населення в підприємницьку діяльність у різних секторах національного господарства.

Література:

1. Acemoglu, Daron. Why nations fail : the origins of power, prosperity, and poverty / Daron Acemoglu, James A. Robinson. – New York Crown Publishing Group, 2012. – 544 p.

2. The Role of Business in Supporting a More Inclusive Global Economy By Christine Lagarde. The Conference on Inclusive Capitalism, New York. October 10,

2016/ – Режим доступу: https://www.imf.org/en/News/Articles/2016/10/10/SP101016-The-Role-of-Business-in-Supporting-a-More-Inclusive-Global-Economy.
3. Klaus Schwab. The Fourth Industrial Revolution. – Crown Business, New York, 2017. – 192 p.
4. Dutz M.A. (2007). Unleashing India' s Innovation: Toward Sustainable and Inclusive Growth. Washington, DC: World Bank.

УДК 330.341.1

***Є. І. Ходаківський**, д. е. н., професор*
заслужений діяч науки та техніки України, академік АЕНУ,
***В. П. Якобчук**, к. е. н., професор*
***О. В. Іванюк**, к. е. н., доцент*
***М. Ф. Плотнікова**, к. е. н., доцент*
***О. В. Мосієнко,** здобувач*
Житомирський національний агроекологічний університет
(м. Житомир, Україна)

ТЕОРІЯ ГЕШТАЛЬТІВ В ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

«.. значна частина наших дій <…> залежить швидше всього від самовідданого оптимізму, аніж ретельних розрахунків»
Джордж Мейнард Кейнс

Головним інструментом синтелектичного моделювання ми обрали гештальтну конструкцію, що побудована на нашій теоретичні уяві та поєднанні принципів гештальтології: схожість, близькість, суміжність, замкнутість, що формують головний інструмент цілісності – холізм (Х. Еренфельс, В. Кьолер, М. Вертгеймер та ін.). Гештальт-підхід з'явився на стику культурних епох, що знаменують трансформацію багатьох областей знання. У другій половині минулого століття епоха модерна з характерними для неї раціоналізмом і вірою в об'єктивність змінилася епохою постмодерна, відмінною рисою якої було заперечення якої б то не було об'єктивної реальності. Таким чином, гештальт-підхід виявився в авангарді постмодерністської революції. Визначення місця гештальтів в сучасній культурі та науці одна з найскладніших і суперечливих проблем пов'язаних з питанням про їх приналежність до якої-небудь з відомих сфер життєдіяльності людини. Поняття гештальт *Gestalt* (нім.) – це фігура, образ бачення, уява, контур рельєфності, цілісності (рис. 1).

Характерно виражений у статті Х. Еренфельса «Про якість функції», В. Кьолера «Фізичні гештальти у неспокої і стаціонарному стані», розробки Фредеріка і Лаури Перлз у галузі психології засвідчують, що гештальт – це цілісний образ (уява) будь-якої структури, що практично не виводяться з компонентів, які її утворюють, а сам гештальт – це просторово-наочна форма предметів (явищ, схем, подій), що сприймаються, чиї властивості не можливо зрозуміти сумуванням властивостей їх частин.

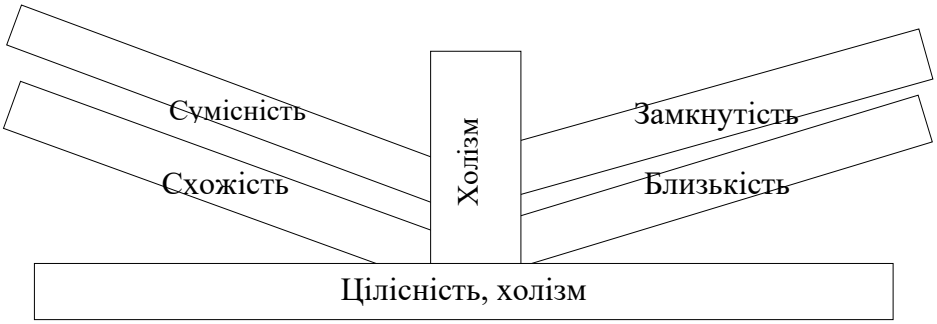

Рис. 1. Дерево гештальту

Основними принципами гештальту є холізм [15–21]. Цілісність сприйняття і його впорядкованість досягається завдяки наступним принципам: близькість (стимули розташовані поряд, мають тенденцію разом), схожість (стимули, схожі за розмірами, формою тощо, мають тенденцію сприйматись разом), замкнутість (відображає тенденцію завершувати фігуру так, щоб вона мала нову форму), суміжність (близькість стимулів в часі і просторі; суміжність може обумовлювати сприйняття, коли одна подія викликає іншу).

Нам належить ідея застосування деревної конструкції гештальту, оскільки його стержнем (холізмом) може бути лише стовбур. На основі таких принципів сконструйовано стержневий гештальт ноосферної економіки (рис. 2). При формуванні гештальту (образу, уяви) інтелектуальної макроекономіки за її основу і вершину взято інтелектуальний сектор (охорона здоров'я, освіта, наука, культура). В центральній частині – ринок, врівноважений товарним і фінансовим макросегментами, а умови функціонування, як стержень, – мультиплікатор рівноваги Дж. М. Кейнса, «локомотивом» якої є інститути держави [3], через залучення інвестицій в інноваційний розвиток [4], згідно постулатів синергетики, переважно зовнішніх, як ознака посилення взаємодії із зовнішнім середовищем і, зокрема, за визначеним вектором гуманістичним європейським світом [4]. Зовнішніми ознаками ноосферної економіки, ми вважаємо, є такі: 1) заміщення праці знаннями; 2) заміна трудової діяльності новим типом активності, заснованим на творчості; 3) перетворення суспільного виробництва на інноваційне; 4) плюралізм тенденції власності; 5) проз'юмерізм (стирання відмінностей між вільним і робочим часом); 6) формування нового типу економічної влади (не за відношенням до засобів виробництва, а за доступом до інформації); 7) утвердження знання та інформації як стратегічних ресурсів, що не мають ознак вичерпності; 8) подолання обмеженості благ і поява нових дефіцитів – часу та інформації; 9) оплата інтелектуальної праці за еквівалентами складної кваліфікованої праці.

Для того, щоб покласти фізіократичне явище на мову семіотики використаємо досягнення сучасних вчених в енергетиці тонких світів, невидимої ментальної енергії. Провидіння в уяві сучасних вчених беруть початок з аналізу існування фізичних і тонких світів. Фізичний – включає у себе матерію (планети, зірки, електромагнітні та гравітаційні поля). Тонкий світ включає в себе психофізіологічні явища (психічна енергія, біоенергія і таке інше).

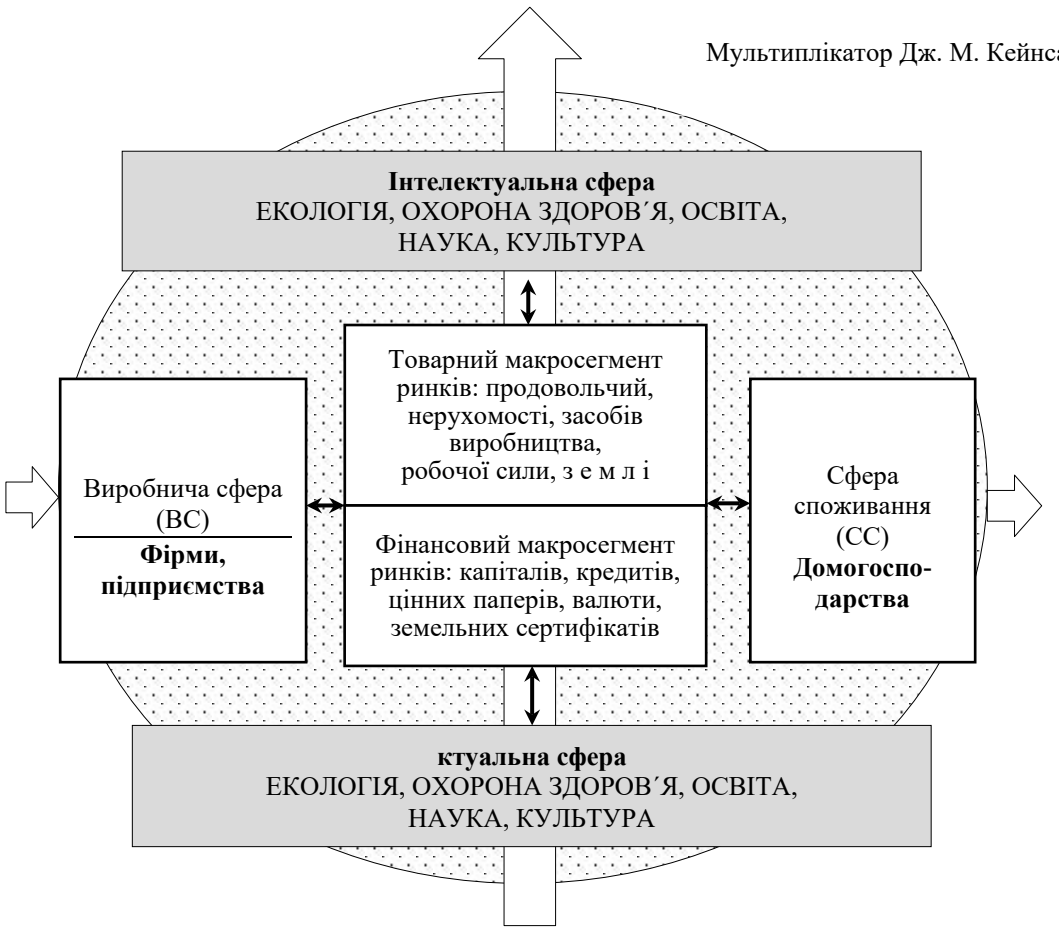

Рис. 2. Стержневий гештальт (образ) системи ноосферної економіки

Характерна особливість тонкого світу в тому, що його основою є зверх високі частоти. Останні виражені так званими торсіонними полями. Виявом торсіонних частин в тонкому світі є Душа – енергетичний концентрат у вигляді поля кручення. У межах цього закрученого простору (душі) зберігається інформація про функціонування людського тіла (астрального тіла) і про процес мислення (ментальне тіло). Процес мислення (думки) викликає закручення простору: добрі думки закручують простір в одному (позитивному) напрямі, недобрі (злі) думки – протилежному (від'ємному) напрямі. А всі душі є частиною Всезагального інформаційного поля, яке в народі вважають Вищим Розумом.

Обізнані люди (вчені) можуть підключатися до Всезагального інформаційного поля і одержувати звідти знання рідкісні і вельми дивовижні. В такому інформаційному полі зібрані знання не лише нинішньої, але й майбутньої цивілізації. Простір нашого Всесвіту замкнений, але підключаючись до Всезагального інформаційного поля можна бачити одночасно минуле і майбутнє і з допомогою Всевишнього (Бога) володіти Провидінням. До такої думки в 2009 р. дійшов доктор медичних наук, професор, член Міжнародної медичної академії наук Ернст Мулдашев опублікувавши монографічну працю «Від кого ми вийшли?» на основі наукових досліджень природи Всезагального інформаційного поля, фізичних та тонких світів і філософського осмислення релігії.

Відповідно до твердження А. Ейнштейна, «чистота» механістичної науки відразу руйнується при розладі концептуальних основ течії поєднання науки та релігії, без якого майбутнє Всесвіту не моделюється [22, с. 64]. Мета діяльності будь-якого вченою полягає у визнанні цієї об'єктивної істини і пошуку знакових виразів в контексті теми, оцінки людського інтелекту [4; 23, с. 8–10], спів ставності цієї категорії з емпіричним виміром розвитку. Евристичні напрями такого розвитку зникають ще з часів середини XX ст., посилаючись на коефіцієнти редукції складної кваліфікованої праці (як минулої уречевленої праці в суспільному продукті), який запропонували О. Бугуцький, М. Машенков, В. Тихонов, К. Карнаухова, В. Белозерцев та ін. [24–28]. На торсіонних полях мислення та логічних процесів матеріалізації і дематеріалізації енергії ми запропонували логограму формування ментально гештальту Провидіння (рис. 3).

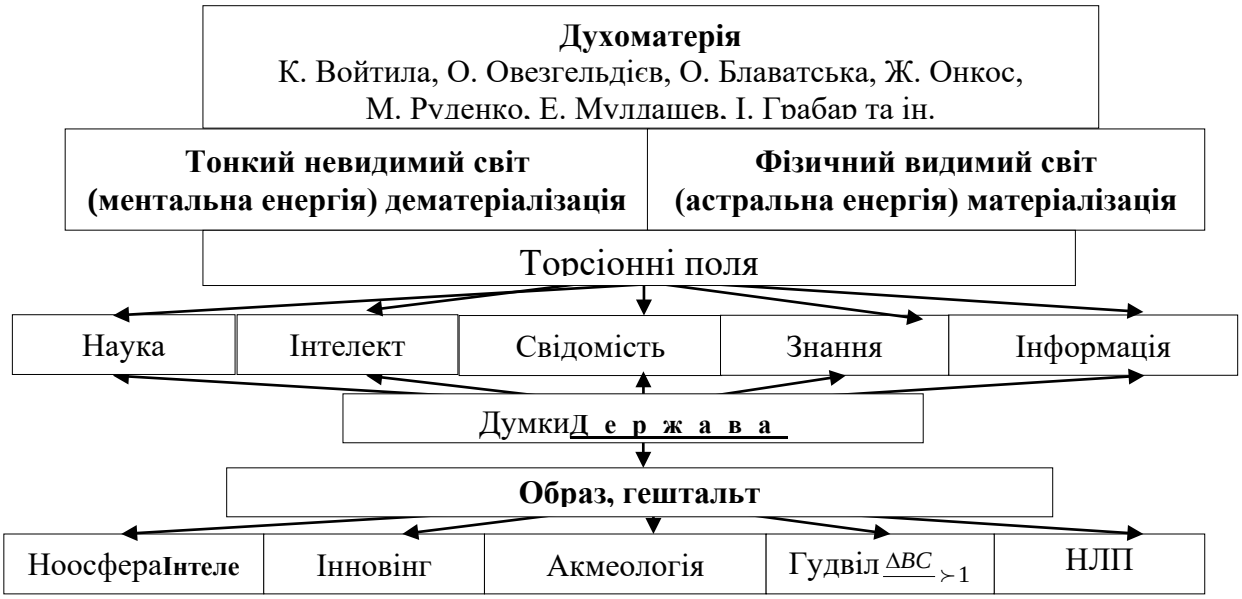

Рис 3. Логограма формування ментального ноогештальту Провидіння

Ноогештальт – ментально (інтелектуально) сконструйований образ, що відображає безкінцеві процеси матеріалізації і дематерилізації (перетворення) ментальної енергії (мегачастотної, невидимої) в фізичну. Ґрунтуючись на дослідженні матеріальності невидимої енергії та вияснення сутності Провидіння, сформованої ще в уяві античних вчених та релігійних діячів, ми запропонували загальний ноогештальт Провидіння, що ґрунтується на єдності Віри, Волі, Долі та основі Розуму і Добра народжують Майбутнє (рис. 4).

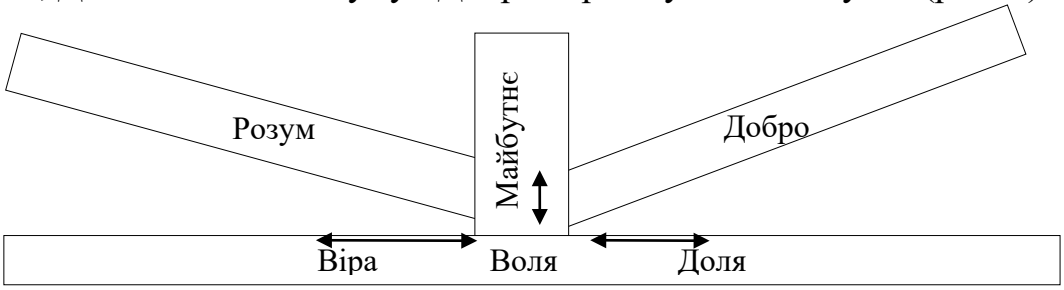

Рис 4. Ментальний Гештальт Провидіння

На нашу думку, сформований ноогештальт Провидіння сприятиме в передбаченні оптимістичного майбутнього, успіхам в творчій діяльності, досягненню інновінгу та акмеології, забезпеченню гудвілу підприємств і фірм, активізуватиме керівну діяльність на основі використання нейролінгвістичного програмування (НЛП). Сучасні досягнення в дослідженні тонкої невидимої енергії та торсіонних полях, взаємодії процесів матеріалізації та дематеріалізації в системі фізіологічного мислення дозволяють модернізувати теорію фізичної економіки до наявності знакових систем, семіотики та реалій об'єктивного світу, а використання категорії Духоматерії сприятиме формуванню ментального гештальту Провидіння і застосуванню його в когнітивних та фізичних системах.

Нами сформовано гештальти ноосферної економіки, за основу яких покладено мультиплікатор ринкової рівноваги Дж. М. Кейнса та екстерналії соціально-економічного розвитку суспільства, що виникають внаслідок оцінки вартості розумової праці як складної, кваліфікованої, щодо нинішніх умов: проста праця, праця кваліфікована – бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук, що витікає з розробок Адама Сміта та його оцінок складної і простої праці. Синтелектичні підходи до оцінки складної інтелектуальної, творчої праці та формування врівноваженого (онтологічного) розвитку на основі сконструйованих розумових гештальтів (образів) холістичності, що апріорно виражені в ментальному гештальті Провидіння.

Наразі в конструюванні гештальтів управлінських систем за нашими дослідженнями (підручник «Психологія управління», 2016 р.) стержньовою цілісністю є наявність лідерства, в тому числі за критерієм Європейської Фундації Q-менеджмент. В перспективі подальших досліджень передбачено апробацію таких розробок на об'єктах місцевого самоуправління зі зміною понятійного апарату та застосування науково обґрунтованих механізмів впливу в системі менеджменту, що побудовані на основі принципів психології.

Література:

1. Koffka K. Principles of gestalt psychology / K. Koffka. – N. Y., 1935.
2. Köhler W. Gestalt psychology. / W. Köhler – N. Y., 1929.
3. Plotnikova M. Conceptual Basis for Ukrainian Rural Development / M. Plotnikova // Regional Formation and Development Studies. – 2015. – №3. – P. 134-144.
4. Wertheimer M. Experimentelle Studien über das Sehen von Bewegungen, «Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane» / M. Wertheimer. – 1910–11.
5. Белозерцев А.Г. Технический прогресс и производительность труда в земледелии / А.Г. Белозерцев. – М.: Колос, 1980. – с. 247.
6. Бугуцький О.А. Ціна селянської праці / О.А. Бугуцький, Є.І. Ходаківський, І.Г. Голляка // Мотивація праці та формування ринку робочої сили: [монографія] / за ред. П.Т. Саблука, О.А. Бугуцького. – К.: Урожай, 1993. – Розд. 6.4. – С. 280-284.
7. Блаватская Е. Тайная Доктрина. Том 1. Космогенезис / Е. Блаватская; сокр. в 2-х томах с коментар. А.В. Владимирова. – М.: Бигбак, 1888. – 645 с.

8. Вернадський В.І. Біосфера та ноосфера / В.І. Вернадський. – М.: Айрис-прес, 2004. – 576 с.

9. Грабар І. Г. Синергетика економічних систем: [навч. посіб.] / І. Г. Грабар, Є. І. Ходаківський, О. В. Вознюк, Л. Ю. Возна та ін. – Житомир. – 2003. – 244 с.

10. Грабар І. Г. Мікрорезонансні технології та секрети довголіття (Жити до 140 – доступно кожному!) / І. Г. Грабар. – Житомир ; К. : Євенок О. О., 2012. – 147 с.

11. Зелиг К. Альберт Эйнштейн / К. Зелиг. – М.: Мир, 1964. – 156 с.

12. Канигін Ю.М. Фізична економія: (Енергія історичного прогресу) / Ю.М. Канигін, В.І. Кушерець. – К.: Знання України, 2016. – 47 с.

13. Карнаухова Е.С. Особенности проявления закона неуклонного роста производительности труда в сельском хозяйстве СССР / Карнаухова Е.С. // Экономика сельского хазяйства. – 1980. – № 5. – С. 36-41.

14. Кейнс, Дж. М. Общая теория занятости (рус.) // Вопросы экономики / Пер. А. Лаптев. — 1997. — № 5.

15. Кёлер В. Исследование интеллекта человекоподобных обезьян. Пер. с англ. / В. Кёлер. – М.: 1930.

16. Кондаков И.М. Психология. Иллюстрированный словарь / И.М. Кондаков.. – СПб.: «Прайм–Еврознак», 2003. – 512 с.

17. Литвинчук И. Л. Государственное регулирование инновационного развития аграрного сектора экономики / И. Л. Литвинчук // Eastern-European ScientificJournal (Gesellschaftswissenschaften): Düsseldorf (Germany): AurisVerlag. – 2013. – Vol 2. – P. 37–38.

18. Машенков В.Ф. О путях подъема производительности труда в сельском хозяйстве / В.Ф. Машенков. – М.: Знание, 1972. – 32 с.

19. Мулдашев Э. Встреча с мастером (От кого мы произошли?-1) / Э. Мулдашев. – М.: Знання и Наука, 2005. – 440 с.

20. Ораз Т. Синергетическая теория Жизни: природа, алгоритм, самопостижение, осознанная эволюция / Туркмен Ораз. – К.: Наук. думка, 2009. – 112 с.

21. Перлс Ф. «Гештальт-подход. Свидетель терапии» / Ф. Перлс. – М. Изд-во Института психотерапии, 2003. С.16.

22. Польстер И. Интегрированная гештальт-терапия: контуры теории и практики / И. Польстер, М. Польстер. – М.: Независимая фирма «Класс», 1997. – 272 с.

23. Руденко Л.Г. Сталий розвиток: пошуки моделей для України / М. Руденко. – К.: БМТ, 2001.

24. Руденко М. Энергия прогресса. Очерки по физической экономии. Пер. с укр. / М. Руденко. – К.: Михайлюта А.А., 2010. – 544 с.

25. Синергетика: методологія ефектів: монографія / І.Є Януль, Ю.Ю. Мороз, О.В. Іванюк [та ін.]; наук. ред. Є.І. Ходаківський, Т.О. Зінчук, І.Г. Грабар. – Житомир: ЖНАЕУ, 2012. – 624 с.

26. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: СОЦЕКЛИ, 1962. – 684 с.

27. Сорос Дж. Криза глобального капіталізму. Відкрите суспільство під загрозою / Дж. Сорос. – К.: Основи, 1999. – С. 148.

28. Ханін І.Г. Ноосфера Вернадського і проблеми економіки / І.Г. Ханін, М.В. Поляков // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Мегатренди світового розвитку та економічні перспективи України» (30 червня 2016 р., м. Київ). – К.: ВГО «Українська Асоціація Економістів-Міжнародників», 2016. – С. 48–49.

29. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти [текст] навч. посіб. / Є.І. Ходаківський, В.П. Якобчук, І.Л. Литвинчук. – К.: ЦУЛ, 2014. – 276 с.

30. Ходаківський Є. І. Психологія управління: підручн. 5-те вид. перероб. та доп. [текст] Підручник. / Є. І. Ходаківський, Ю. В. Богоявленська, Т. П. Грабар. – К.: ЦУЛ, 2016. – 492 с.

31. Шевчук В. Наукова школа фізичної економії: світовий вимір і цивілізаційна перспектива / В. Шевчук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rudenkomd.narod. ru/Pereklad.htm 5.

УДК 330.341

***Черленяк І.І.**, д.держ.упр., професор*
***Миронюк І.С.**, д.мед.н. ,доцент*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)

МОДЕЛЬ АКТИВАТОРІВ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПОНЕНТИ БІЗНЕСУ

У вітчизняній економіці практично зникли галузеві науково-дослідні інститути. В цілому фундаментально знецінюється роль структурних підрозділів НАНУ. На передні рубежі інноваційного змагання дуже повільно виходять університети та підприємства (корпорації). Український бізнес відстає від західно-європейського все більше і більше за якістю технологічного забезпечення систем виробництва продукції. Український бізнес внаслідок відмови від залучення та фінансування базових інновацій все більше втрачає конкурентоздатність спираючись на розробки науки радянського періоду.

Як українському бізнесу вирватися із тупикового інерційного залишкового принципу використання здобутків науково-технічного прогресу? В цій ситуації доцільно звернути на концепцію І. Нонака і Х. Такеучі яка «схематично розв’язала» проблему взаємодії інноваційного процесу та завдання отримання конкурентних переваг як основного результату інноваційного процесу у вимірі компанії [1]. Схема така*: Створення знань – Безперервні інновації – Конкурентні переваги.* Взаємодія між знаннями та інноваціями у компанії представляється як процес, в рамках якого знання спочатку виробляються або купуються. Потім застосовуються. Результатом чого є інновації і, нарешті, конкурентні переваги компанії.

Розумна співпраця, вважають І. Нонака і Х. Такеучі, дозволяє створити новий клас знання – поведінкове знання, яке «розчинене» у бізнес-процесах компанії і є важко імітованим. Так виникає нова форма організації знання – стратегічна бізнес-мережа, що дозволяє органічно розширити межі простору інноваційних процесів в компанії. Знання компанії таким чином формується не тільки за рахунок внутрішніх джерел, але і за рахунок активного включення ринкового оточення. І. Нонака і Х. Такеучі так визначають зміст концепту «організаційне знання компанії»: здатність компанії як єдиного цілого створювати нове знання, розповсюджувати його по всій організації та втілювати в товарах та послугах які продаються компанією на її цільових ринках. Створення організаційного знання не можна ставити виключно у пряму залежність від рівня технологічних рішень, вживаних в організаційній системі (компанії, галузі, національній економіці), а тим більше від їх ексклюзивності [1, сс. 80-101].

Із досліджень І. Нонака та Х. Такеучі слідує формально тривіальний висновок: організаційне знання потребує власного носія, поведінкове знання теж потребує власного носія. Але цей висновок фактично аплікативно не тривіальний: природа носія залежить від природи практики! В традиційний системах менеджменту в якості таких носіїв розглядається колектив та організаційна культура. Інноваційне підприємництво виходить за межі простору традиційного менеджменту: природа керованої системи містить з необхідністю біфуркаційні зони та інформаційний і діяльнісний хаос.

Для успішного застосування у вимірі галузі та національної економіки необхідно модифікувати ідеї концепції організаційного знання до потреб функціонування-розвитку нашої економіки та змісту-рівня її організаційної культури. Наш підхід ми визначаємо як активаторну модель формування автопоезису режиму інноваційної технологічної модернізації економічного простору країни. Приймаємо дві тези: 1) створення знань функціонально детермінується та стимулюється взаємодією індивідуумів усередині організації та зовнішньо-організаційним оточенням;) формалізоване знання та створені на його основі технології не є самодостатнім фактором створення нових знань придатних для продукування каскадів продуктових та технологічних інновацій.

Ці дві тези треба доповнюємо загальною схемою розуміння зон біфуркації – зародження каскаду винаходів-інновацій-винаходів. Ми виходимо з того що знання існує в багатьох вимірах: пам’ять та її носії, діяльність та її носії, інтелект та його носії, організація та її носії, діловий процес та його ресурси. Необхідно розглядати та використовувати складність простору знань.

Простір знання та відповідний йому (простору знання) простір діяльності завжди лише настільки практично складний, наскільки здатні релевантні персони та організації застосувати для його відображення-формування-рефлексії різноманітність баз класифікації.

Для управління інноваціями важливо використовувати те, що у просторі складності знання та у просторі складності ділової активності існує локальна область перетину формалізованого, неформалізованого, хаотичного та

невиявленого релевантного знання. Невиявлене релевантне знання «пульсує» на межі форми та хаосу внаслідок можливостей перетину когнітивних каналів взаємодії внутрішнього та зовнішнього середовища зв'язків-потоків автопоезису організації. «Матеріалізація» невиявленого релевантного знання найчастіше відбувається як автокаталітична реакція внаслідок «додавання» в суміш активаторів. Тобто управління інноваційним процесу з необхідністю повинно містити дві складові: компоненту директивно-детермінованого управління ресурсами та знаннями та компоненту актуалізації та активації зони біфуркації знань. Цю дуальність пропонуємо розв'язувати на основі активаторної схеми генерування підстав формування тріади винахід-інновація-комерціалізація.

Активатор – багатозначне слово технологічного характеру. Воно стає на сучасному етапі затребуваним в зв'язку із розвитком парадигми соціальних технологій. Для нашого випадку найближчим смисловим значенням цього слова є значення прийняте при описанні факторів посилення люмінесценції: матеріальні фактори які сприяють протіканню процесу свічення. Ми визначаємо для ділових процесів та ділової сфери: активатор – процес, агрегат, механізм або система, що своєю екзистенцією викликає (каталізує) якісний ріст активності протікання базового ділового процесу.

Активатор інновацій – процес, інформаційний носій та група осіб із організаційним знанням про потреби та перспективи вигід та переваг оперування інноваціями, які зацікавленні в інноваційному розвитку організації. Активатор інновацій виникає на стику трьох областей (форм організації та класів) складності: природної складності, організованої складності, евристичної складності. Активатори це не суто посередники типу агентства регіонального розвитку та Національна інвестиційна рада чи міністерство економіки. Це скоріше диспетчери та регулятори!!!! Але певна компонента регулятора може стати активатором. Активатор ділових інновацій – мережа середовище з ауто поетичними вимірами. Аутопоезис т означає здатність до самовідтворення форми та змісту. Активаторна модель відтворення інноваційного змісту ділових процесів передбачає ауто-поетичне поле дуальних віртуально-реальних мереж комунікаторів-комунікацій-інформаційних носіїв.

Ауто поетична мережа комунікаторів та комунікацій стає прошарком ділового середовища і починає функціонувати як активатор. Виникає інноваційно-виробничий цикл: активаторна мережа – діловий простір активації – формалізоване знання як потреба відтворення технологічного та ділового процесу – неформалізоване знання як відчуття-потреба-можливість оновлення змісту ділового процесу – формування на основі комбінації формалізованих та неформалізованих знань алгоритмів адаптації потреб до можливостей та можливостей до потреб – «генерування» евристичного знання із-за горизонту прогнозу як потреба-виклик. Ці осі складають комплексний простір інноваційних бізнес-можливостей знання – комерціалізація знання – виробництво матеріального продукту (послуги).

Література:

1. Нонака И., Такеучи Х. Компания – создатель знания. Зарождение и развитие инноваций в японских фирмах./ Пер. с англ. – М. ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 384 с.

2. Седляр М. О. Взаємозв'язок знань та інновацій в сучасній економіці / М. О. Седляр // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія №18. Економіка і право: зб. наукових праць. − Випуск 18. − К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. − С. 61–67.

3. Edquist C. Systems Of Innovation: Technologies, Institutions And Ogranizations. United Kingdom, London, PINTER. A Cassell Imprint 1997. – P. 11–12.

***Mykola Talavyria**, Dr, Professor*
***Viktoriia Baidala**, PhD, Associated professor*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

INDICATORS FOR THE ANALYSIS OF THE BIOECONOMY

The paper is devoted to an urgent scientific problem such as the assessment of indicators for the analysis of the bioeconomy. The investigation is based on the analysis of the scientific literature devoted to the bioeconomy studying and materials of international organizations. It is concluded that the development of bioeconomy in Ukraine will have such results: social (diversification of agricultural economy and its growth; rural development; improving of human health, environment and quality of life); economic (reducing costs; improvement of product; emergence of new products and markets; reducing dependence on non-renewable resources); environmental (prevention of pollution; reducing greenhouse effect and emissions some poisonous substances) ones. It is proposed the regional bioeconomy criteria, a system of indicators for assessment the level of development of the bioeconomy and indicators of the bioeconomy size in Ukraine.

The study was based on the source literature on the subject, programming documents of the European Union and guiding principles for the bioeconomy development policy in EU. Statistical data by State Statistics Service of Ukraine, Eurostat and World Bank were used for the evaluation of the size of bioeconomy.

Results. The most complete definition, we consider, we see in "Communication on Innovating for Sustainable Growth: A Bioeconomy for Europe": "The bioeconomy encompasses the production of renewable biological resources and their conversion into food, feed, bio-based products and bioenergy. It includes agriculture, forestry, fisheries, food and pulp and paper production, as well as parts of chemical, biotechnological and energy industries. Its sectors have a strong innovation potential due to their use of a wide range of sciences (life sciences, agronomy, ecology, food science and social sciences), enabling and industrial technologies (biotechnology,

nanotechnology, information and communication technologies (ICT), and engineering), and local and tacit knowledge" (EC, 29 February, 2012).

In Ukraine, we are aware that development of the bioeconomy can help to solve some important questions. Expected results from the development of the bioeconomy in Ukraine are social, economic and environmental.

Social results: diversification of agricultural economy and its growth; rural development; improving of human health, environment and quality of life; Economic results; reducing costs, improvement of product; emergence of new products and markets; reducing dependence on non-renewable resources; Environmental results; prevention of pollution; reducing greenhouse effect and emissions some poisonous substances.

Thus, the creation of system of relevant indicators which allows monitoring of the bioeconomy development is important as well as determination of regional bioeconomy criteria.

Thus we propose such regional bioeconomy criteria: environmental, economic and social ones (Lymar V., 2015).

Environmental criteria. Resource availability is clearly classified under natural resources in the supply factors of our model of the bioeconomy. Whether from domestic production or through imports, the availability of sustainably sourced biomass is the single most important driver of bioeconomy development. Both from the literature and the practical experiences of regional partners it is apparent that without biomass a functioning bioeconomy is impossible. Therefore biomass availability is the first criterion identified, and is classified as an essential criterion of bioeconomy development.

Economic criteria. Clusters. The literature review highlights the role of clusters in successful bioeconomy and we group this, as a contributor to the innovation capacity in the region economy, as clusters pool knowledge and resources in extending the productive capabilities of firms via greater innovation. This is further reinforced by the experiences of the regional partners, whom all have their bioeconomy concentrated within small geographical areas. This highlights the importance of successful clusters to a successful bioeconomy (Building Regional BioEconomies, 2014).

Finance. The development of bioeconomy is further aided by availability of funding to companies and new technologies via instruments such as microfinancing and guarantees of large scale orders and it should be noted that finance models vary across the EU.

Infrastructure. Infrastructure refers to the capacity of the transport, communications, complementary industries and utilities network in and around a bioeconomy. Therefore, this is classified as capital in the model above as the factor of production which increases both the efficiency and the productivity of other factors of production (Joanna Goven, 2012).

Industrial culture. Industrial culture covers a large number of characteristics of the business base of a region and is classified under the innovation category of our model above. It includes the innovation culture; the rate of formation of SMEs

(which the literature suggests is a key criteria for strong bioeconomy development as SMEs can fill “gaps” in the value chain and are more prone to innovation); and the presence of multinationals (which can promote growth of the bioeconomy through the potential for large-scale investment).

Industry mix. The industry mix of a bioeconomy can play a desirable role in developing bioeconomy. Collaboration across industries such as agrifoods and chemicals in research and development including collaborator and integer business models augment existing innovation successes and improve the performance of the bioeconomy. This is classified under the innovation category of our model (Building Regional BioEconomies, 2014).

Innovation. Innovation is a key criterion in the growth and establishment of bioeconomy and its importance is reflected in its classification as a factor of production in our model above. While bioeconomies may exist on current technologies, the growth of new technologies is a key to future growth and in sustaining the bioeconomy against competitors.

Macroeconomic trends. The demand for bioeconomy products is an important criteria and falls into both the consumer and business demand classifications in our model. The literature highlights the role of consumer preferences in the development of bioeconomy (for example, the global emphasis on climate change driving consumers to more sustainable energy sources) and suggests consumption and production incentives to stimulate demand (Building Regional BioEconomies, 2014).

Social criteria. Demographics. A range of demographic factors are desirable criteria of bioeconomies. Larger markets via greater population growth can stimulate greater demand and is classified as consumer demand. In addition, greater public acceptance for bioeconomy products and a more skilled labor force by increasing levels of education and human capital increases both indicators that reflect the size of the bioeconomy as well.

Conclusions. Bioeconomy is a complex and polydimensional and requires a systematic approach for its examination. Development of the bioeconomy can help to solve some important matters namely ensuring food security, managing natural resources on the principles of sustainability, reducing dependence on non-renewable resources, mitigating and adapting to climate change, creating jobs and maintaining the competitiveness. It is an important task to determine the bioeconomy as a scientific term, to develop the criteria and indicators describing the regional bioeconomy. We need the system of indicators for the analysis of the bioeconomy, which can help our vision of the future prospects of the bioeconomy in Ukraine.

References:

1. Baidala V., 2014. Formation of indicators to measure the level of bioeconomic development in Ukraine. Collected scientific papers of the Tauride Agrotechnological State University (economic sciences), 1(25): 32-36 (in Ukr.).

2. Building Regional BioEconomies, 2014. Criteria and Indicators describing the regional bioeconomy, http://www3.lei.wur.nl/BerstPublications/D1.1%20Criteria%20and%20Indicators%20describing%20Regional%20Bioeconomy%20(Oct%202014).pdf.

3. Gołębiewski Y., 2015. Bioeconomy in Poland: Condition and potential for development of the biomass market, http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/212646/2/Bioeconomy%20in%20Poland%20Condition%20and%20potential%20for%20development%20of%20the%20biomass%20market.pdf.
4. Goven J., 2006. Dialogue, governance and biotechnology. Integrated Assessment, Vol. 6, № 2: 99-116.

***Virginija Jurėnienė**, PhD, Professor*
***Gabrielė Vilutytė**, PhD,*
Department of Philosophy and Culture studies
Kaunas Faculty of Humanities Vilnius University

GENERAL SITUATION OF LITHUANIAN ECONOMY

In 1990, after the restoration of Lithuanian independence, the economic situation also underwent changes. The Lithuanian economy was transformed from a planned, stateregulated economy to a free-market economy. An economic recession occurred due to this change of economic systems. Companies that had been built up during the Soviet occupation now functioned under absolutely different conditions for measuring created value; production became the most important issue, whereas end use was someone else's concern (Lietuvos verslo ..., p. 194). The economist Raimundas Kuodis says that the economic recession was determined by a series of mistakes: "The first three years of economic development after the restoration of Lithuania's independence, i.e., the period from 1990 to the end of 1993, can be called a period of paying for the mistakes of others, namely the shortcomings of the Soviet economic system that was forced upon the country" (Kuodis, 2009). He also indicates that "In the Soviet Union, more money was paid out in salaries than was really earned; savings increased, but there were no conditions to spend them in the times of overall shortages—the so-called deficiency times. After Lithuania liberalized prices, all this mass of money became hyperinflation. Another reason for the recession was the loss of military-industrial orders" (Kuodis, 2009). The third reason, felt immediately after the downfall of the Soviet Union, was the loss of markets.

But the volume of the real recession cannot be precisely calculated, as legal acts were totally changed; moreover, people's behaviour altered dramatically. Until 1990, factories found it convenient to declare more production than they really produced. After 1990, people found it useful to hide information about their production and sales so that they could pay less taxes.

After several years of reforms, Lithuania saw a strong growth of economy: foreign investors began investing in various counties, and large local companies were also launched.

Looking back retrospectively, we can now distinguish three stages of the reorientation of Lithuanian industry into a market economy.

The first period lasted from 1990 to 1994. It was a period of sudden shock, political obscurity and financial instability. Lithuania still had its old currency, the

rouble, until October 1992. Hyperinflation started, the former relations of companies were broken down, markets collapsed, and by 1994 Lithuanian companies were producing only one-fifth of what they had produced in 1990 (Lietuvos verslo ..., p. 197).

The second period lasted from 1994 to 2000. The Lithuanian litas (LTL) was consolidated, inflation was curbed, and the state started supporting industry, particularly those companies that were still functioning. This was in fact the most important thing (Lietuvos verslo..., pp. 197–198). Those companies that were not able to work under market conditions went bankrupt at this time. The Russian crisis of 1998–1999 also had an influence upon the period.

The third and present stage can be called the industry of the functioning market economy (Lietuvos verslo..., p. 198). The development of the economy of this period can be divided into the following stages:

- 2000–2005: the incline,
- 2006–2007: the peak,
- 2008–2009: the decline,
- 2010: the nadir,
- 2011: the rise.

Lithuania's integration into the European Union and NATO in 2004 had much to do with the raising of the Lithuanian economy; it guaranteed political stability and opened new perspectives of economic development. This integration was very important for economic subjects, as the membership of Lithuania in the EU commits the country to creating stable and forecastable economic conditions. Moreover, the country's economy began to develop as part of the common market of the EU. The Lithuanian national economic policy is currently based on a model of the acceleration of export-orientated development (Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ...). In addition to the mentioned advantages, participants in the Lithuanian market have also encountered two difficulties. The first is that the Lithuanian market is too small for very large foreign companies to be interested in continuing their activity in the country. The second is its relatively cheap labour force. Although the attitude has prevailed in Lithuania for a very long time that its competitive advantage is its cheap labour force, this advantage was quite relative even in the worst times, especially taking into account thr country's well developed social security as compared to Asian countries (Lietuvos verslo ..., p. 198).

It can be stated that the Lithuanian economy nowadays follows the rhythms of the global economy. There is active trade going on with third countries, and Lithuania takes part in various global economic relations systems. The Lithuanian position in the global markets and the economic race are determined by such factors as its human capital, a rather lively agricultural economy that has good natural conditions, the possibility of the development of transport and other services as determined by its geographic location, and the relatively low costs of the labour force and other services that develop industry. The Lithuanian geographic situation allows the country to develop economic relations with both Europe and Asia, relations that should intensify during the coming decades. However, Lithuanian economic development is hindered by several factors as well, including scarce natural

resources, a small internal market that is geographically distant from more developed markets, and a deteriorating demographic situation—including the increasing emigration of young people which is causing a shortage of qualified labourers.

Generalizing the present status of the Lithuanian economy, Gitanas Nausėda, counselor to the President of SEB Bank, indicated that Lithuania only recently converged with the European Union at the corporate level; in other fields, Lithuania has lost five or six years, meaning that it now finds itself in the position of 2005–2008. According to Nausėda, at present (in 2012), with reference to the index of GDP per capita, our country is back to the level of the years 2007–2008; in terms of private consumption per one inhabitant, it has also returned to the years 2007–2008; by the comparative weight of food products in the consumer's basket, it has returned to the years 2006–2007; and according to the actual wages paid, to 2006 (Žeimantas, 2012).

However, the recent growth of the Lithuanian GDP shows that the economy is recovering from the economic recession of 2008–2010, and is rapidly accelerating as compared to the post-crisis economy of the European Union.

References:

1. Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo šaltinių (veiksnių) kompleksinė studija (2006) Vilnius, p. 9. 6 General situation of national economy

2. AB „SEB Vilniaus bankas" (2006) Lietuvos makroekonomikos apžvalga, 4 (24), 2006 m. kovas.

3. Kasnauskienė, Gindra; Buzytė, Lina (2011) Emigrantų piniginiai pervedimai ir jų poveikis ekonomikai, Pinigų studijos, Nr. 1, p. 31-48. Available at: http://www.lb.lt/pinigu_studijos_2011_m_nr1#page=31.

4. Kuodis, Raimundas (2009) Lietuvos ekonomikos transformacijos 1990-2008 metais: etapai ir pagrindinės ekonominės politikos klaidos. Available at: http://neris.mii.lt/ ~ekonomika/Econlib/Kuodis_2009h.pdf.

5. Lietuvos statistikos departamentas (2012) Lietuvos ekonominė ir socialinė raida. Available at: http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11304.

6. Ūkio ministerija (2007). Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos atnaujinimas. Lietuvos mokslų akademijos Ekonomikos institutas. Available at: http://fcim.vdu.lt/~m.dapkus@evf.vdu.lt/FOV1-000725C5/FOV1-000725E8/ LietAugstrategija-2015(2007.doc.

7. Lietuvos verslo istorija (2010) Vilnius: Neolitas.

8. Medalinskas, Alvydas (2012) Ar negramzdina į pelkę valstybės skolos? Available at: http://www.lzinios.lt/Ekonomika/Ar-negramzdina-i-pelke-valstybes-skolos.

9. Sytas, Andrius (2012) Lietuvos ūkis antrąjį ketvirtį augo lėčiausiai per dvejus metus. Available at: http://www.lrytas.lt/-13436390321343303952-lietuvos-bvp-kukliaidid %C4%97jo.htm.

10. Žeimantas, Vytayutas V. (2012) Lietuvos BVP per Nepriklausomybės laikotarpį paaugo nedaug, Verslo žinios, 2012 05 13. Available at: http://vz.lt/article/2012/5/13/lietuvos-bvp-per-nepriklausomybes-laikotarpi-paaugonedaug.

***Білан Ю.**, д.е.н., професор*
Щецинський університет
(м. Щецин, Польща)

СУЧАСНА ПАРАДИГМА ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ

Впродовж останніх років Україна залишається одним із найменш стабільних і передбачуваних сусідів країн Європейського Союзу. На думку експертів, сценарії розвитку подій в Україні варіюються від передбачення розпаду як однієї із описаних S. Huntington «розірваних країн» (англ. – torn countries) (Huntington, 1993) до пророкування раптового та інтенсивного росту, подібно до південно-східноазійських «тигрів», таких як Тайвань та Сінгапур, які за короткий термін часу перестрибнули зі стану аграрної і корумпованої неофеодальної до високоіндустріалізованої, чи, навіть постіндустріальної вільноринкової економіки.

Попри окремі періоди економічного росту справедливим буде сказати, що від здобуття незалежності, у 1991 році політичними елітами України було неефективно втрачено чимало часу і ресурсів: замість втілення чіткої і послідовної програми реформ політичні еліти вагалися між популізмом та егоїзмом і в результаті відтворили гібридну малоефективну, обтяжену бюрократичним апаратом та мільйонами бюджетників і пільговиків модель економіки, у якій державні службовці займаються стягуванням адміністративної ренти, а політична система є більшою мірою фасадною, а не повнофункціональною демократією. Коридор можливостей, який ще можна назвати звивистою стежкою над прірвою, відкрився для України у період політичної та соціально-економічної кризи на межі 2013-2014 років.

Загалом, передумови виникнення ситуації «широкого шпагату», у якому опинилося українське суспільство, формувалися віддавна, і, врешті, на переломі 2013–2014 років актуалізувалися у протиставленні двох векторів зовнішньополітичної інтеграції – інтеграції у структури Євразійського чи Європейського союзу. Загалом, подібна дихотомічність, чи своєрідна подвійна гра, стали для українського політикуму перманентним станом впродовж останніх десятиліть. Цей стан політикуму, зокрема, підживлювався амбівалетним станом масової свідомості українського суспільства, у якому поєднувалися патерналізм та ностальгія за «соціалістичним радянським раєм» гарантованої праці, освіти та охорони здоров’я, з одного боку, та ідеалізовані уявлення про «процвітання західних демократій», з іншого боку.

Революція Гідності та подальше загострення політичних протистоянь вповні дали зрозуміти, що час імітації політичного, геополітичного та цивілізаційного вибору для України минув, і надалі не дипломатична риторика та імітація вектору розвитку, а реальні зміни визначатимуть долю українського суспільства.

На попередніх етапах розвитку українського суспільства постійним індикатором, чи, свого роду, лакмусовим папірцем, що свідчив про успішність чи проблемність внутрішньополітичного курсу був міграційний рух населення. На початку 1990-х років, поряд із падінням «залізної завіси», громадяни України отримали можливість відносно вільного пересування за межами соціалістичного табору. З того часу зовнішня міграція українців синхронізується із соціально-економічним розвитком суспільства: періоди стабілізації та піднесення супроводжуються позитивними показниками сальдо міграції, а періоди економічного спаду та політичної дестабілізації супроводжуються зростанням масштабів зовнішньої міграції. Водночас, зовнішня міграція з України є не лише ситуативним і кон'юнктурним, а й історично вкоріненим, традиційним явищем: українська діаспора у світі налічує десятки мільйонів осіб, у тому числі й тих, хто підтримує зв'язки з Україною та становить собою потенційну соціальну мережу нових мігрантів у приймаючих країнах.

Підписання угоди про безвізовий режим між Україною та країнами ЄС стало провісником завершення періоду турбулентності східноєвропейського «неспокійного сусіда» Євросоюзу. Щоправда, шлях законодавчих, інституційних та економічних змін, що їх пройшла Україна, задля скасування візового режиму з кранами ЄС був небездоганним: численні перешкоди у вигляді триваючого конфлікту на сході країни, несприятливого результату консультативного референдуму у Голландії у квітні 2016 р., низка корупційних скандалів та урядова криза зберігали інтригу у питанні візової лібералізації для України аж до фінального рішення Європерламенту та Ради ЄС.

Між тим, Асоціація між Україною та Євросоюзом створила сприятливі інституційні та політичні рамки для поступової інтеграції: відбувся перерозподіл зовнішньоекономічної активності України на користь країн Євросоюзу, поряд з драматичним скороченням товарообігу із Російською Федерацією. Зміни торкнулися і масової свідомості населення. Так, зокрема, зросла кількість прихильників інтеграції у Євросоюз та НАТО, оформилися дві позиції, характерні для публічних дискусій у країнах Євросоюзу: позиції єврооптимістів та євроскептиків.

Водночас з'явились нові побоювання, серед яких, міграційні ризики для країн Європи. Ця тема набуває особливої гостроти відразу опісля недавнього відносного пом'якшення проблеми неконтрольованої масової міграції в країни ЄС з країн Близького сходу та на фоні росту, починаючи з 2014 року, числа українців, які звертаються до європейських урядів як шукачі притулку. Це породило низку питань, узагальнити які можна так: якою є система чинників, що змушують українців мігрувати? Які чинники є вирішальними? Чи змінюється, і якщо так – то у який спосіб, ієрархія цих чинників? Які категорії населення найбільш схильні до прийняття рішень про зовнішню міграцію? Як уявляють потенційні мігранти Європу? Чого вони очікують від приймаючих суспільств? З якими життєвими прагненнями вони приїдуть у країни Євросоюзу і чого шукатимуть там?

Тема зовнішньої міграції з України є достатньо опрацьованою в науковому (історичному, демографічно-статистичному, економічному та соціологічному) дискурсі, насамперед, завдяки значенню та масштабам явища, адже Україна історично виявилася потужним донором міграційних потоків. Відповідний корпус праць формується з середини XX століття, коли до завершення добігала третя хвиля української міграції. Окрім українських авторів, які виявляють природню зацікавленість цим предметом, до досліджень теми долучилися зарубіжні, насамперед, східноєвропейські і, зокрема,польські дослідники. Загалом для наукового дискурсу щодо зовнішньої міграції з України характерні такі особливості: 1) етноцентризм, зосередженість виключно на особливостях зовнішньої міграції громадян України чи етнічних українців без належної уваги до представників етнічних меншин та без порівняльного кроснаціонального контексту; 2) дисциплінарна вузькість, відмова у дослідженнях зовнішньої міграції від міждисциплінарної інтеграції; 3) алярмізм та негативізм стосовно явища зовнішньої міграції, пріоритет у висвітленні проблемних аспектів явища. Можемо говорити про формування відповідної парадигми вивчення зовнішньої міграції з України. Безумовно, такі особливості наукового дискурсу не сприяли різнобічному та адекватному розумінню зовнішньої міграції з України. Проте, як зазначав T. S. Kuhn у праці «Структура наукових революцій», приріст наукового знання відбувається в результаті боротьби конкуруючих наукових теорій та парадигм, а ревізіонізм є поширеною моделлю наукової діяльності (Kuhn, 1962).

Сьогодні фіксуємо поступову зміну парадигми дослідження зовнішньої міграції з України. Ця зміна завдячує праці багатьох дослідників, серед яких істотне місце посідає міжнародний проект EUmagine. Проект від самого початку реалізовувався як кроснаціональний і мав на меті змістовну характеристику міграційних намірів, уявлень та практик у суспільствах, які є донорами міграційного потоку, що надходить до країн Євросоюзу. Проект, завдяки охопленню низки різних у соціокультурному та економічному сенсі країн, надав можливість виходу за межі так званого методологічного націоналізму та формулювання сучасного компаративного знання про чинники міграції у країни Євросоюзу.

У межах української частини проекту було виявлено, що негативістський та алярмістський підходи до явища зовнішньої міграції є застарілими і неадекватними: і на рівні масового, і на рівні експертного дискурсу зовнішня міграція все більше сприймається як одна із можливих і потенційно успішних стратегій життєвого успіху, а саме явище зовнішньої міграції з України дедалі більше набуває рис циркулярності та високої динамічності без втрати соціальних зв'язків мігрантів зі своїми сім'ями. Більше того, одним із несподіваних відкриттів як для політичних, так і для наукових кіл стало те, що значна частина зовнішніх мігрантів є не упослідженими, знедоленими та бідними шукачами прихистку і соціальної допомоги, а успішними, інноваційними суб'єктами економічних, соціокультурних та політичних змін у приймаючих суспільствах та вдома.

У одній із останніх публікацій F. Duvell концентрується на явищі міграції висококваліфікованих працівників та взаємозв'язку цього явища із соціально-економічним розвитком відправляючих країн (Duvell, 2014). Автор наголошує на тому, що концепт «відтоку мізків» є застарілим і не враховує того, що сучасні міграційні процеси часто є сезонними, циркулярними, тимчасовими. Таким чином, дискурс щодо «відтоку мізків» має бути збагачений концептами «циркуляції мізків», а також увагою до тих переваг і здобутків, які отримують надсилаючі країни (brain gain). Натомість, як зазначає автор, на рівні політично-управлінського, медіа та академічного дискурсу досі домінує негативізм стосовно зовнішньої міграції з України.

B. Vollmer у монографії «Ukrainian Migration and the European Union – Dynamics, Subjectivity, and Politics» (Vollmer, 2016) дещо вийшов за межі суто академічного дискурсу і поряд з аналізом зовнішньої міграції з України в історії, структурних детермінант зовнішньої міграції на сучасному етапі, уявлень про високий рівень корупції як один із центральних відштовхуючих чинників пропонує низку методологічних та соціокультурних рефлексій щодо суб'єктності тобто здатності індивіда приймати самостійні рішення та реалізувати їх, зокрема – рішення щодо зовнішньої міграції.

Література:

1. Kuhn, T.S. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago: University of Chicago Press, 1962.

2. Duvell F. (2014) Migration and brain drain vs return and development: the case of Ukraine»

3. Vollmer, B. (2016) Ukrainian Migration and the European Union – Dynamics, Subjectivity, and Politics. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan.

УДК 338.43

Мостенська Т.Л., *д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Скопенко Н.С., *д.е.н., професор*
Національний університет харчових технологій
Новак В.О. *к.е.н., професор*
Національний авіаційний університет
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНІ РИЗИКІВ

Сучасна модель господарювання несе в собі суттєві протиріччя між отриманням суспільних вигод від використання природних ресурсів, застосування (у процесі розвитку) певних технологій та ризиків і збитків для довкілля, природи в цілому, екосистем, ландшафтів, повітряного, водного, наземного середовищ, біорізноманіття, належний стан та якість яких є необхідною передумовою не лише для ефективного функціонування сільського

господарства задля забезпечення продовольчої безпеки, а й для подальшого існування людства [1]. Сьогодні посилюється деградація і вичерпання природних ресурсів; зміна клімату та руйнування первинної біосфери; інтенсифікація транспортних потоків та загрози, пов’язані із розвитком технологій та енергетики, у т.ч. відновлюваної. В той же час, загострилися проблеми, пов’язані з забрудненням довкілля, старінням інфраструктури та об’єктів енергетики і промисловості, видобутком руд та вуглеводнів, інтенсифікацією агродіяльності, деградацією екосистем [2].

Різке погіршення екологічної ситуації практично в усіх регіонах світу, пов’язане з антропогенною діяльністю людини, вплинуло на якісний склад їжі. З харчовими продуктами в організм людини надходить значна частина хімічних і біологічних речовин. Вони потрапляють і накопичуються в харчових продуктах як за біологічним, так і за харчовим ланцюгом. У зв’язку з цим гарантування безпеки і якості харчових продуктів є одним з основних завдань сучасного суспільства, від розв’язання якого залежить здоров’я населення і збереження його генофонду [3].

Адекватна оцінка ризику передбачає його системний аналіз, який здійснюється в основному з урахуванням кількісних характеристик, але у тісному взаємозв’язку з їх якісною визначеністю.

Розглядаючи екологічний ризик як ймовірність несприятливих результатів діяльності (незапланованої зміни кінцевого результату) суб’єктів господарювання внаслідок зміни екологічної ситуації, необхідно зазначити, що існують значні розбіжності між екологічними та природно-кліматичними ризиками. До природно-кліматичних ризиків належать ризики, пов'язані з виявами природних сил: землетруси, повені, бурі, заморозки, тайфуни тощо. Таким чином, природно-кліматичний ризик – це ймовірність незапланованої зміни кінцевого результату діяльності внаслідок кліматичних змін, несприятливих природно-кліматичних умов, прояви стихійних сил природи.

Поняття екологічного ризику тісно пов’язано з поняттям екологічної безпеки.

Дослідження показують, що екологічна безпека як економічна категорія має надзвичайно складну багаторівневу системну структуру. Вирізняють різні рівні екологічної безпеки, де реалізуються різні цілі, що охоплюють різні шари людського суспільства: глобальний, субрегіональний, міждержавний (міжнаціональний), державний (національний), місцевий (регіональний), груп населення, людини. На кожному із зазначених рівнів екологічна безпека як система набуває нових якостей, яких не мають її окремі складові [4].

Сучасне трактування екологічної безпеки різними вченими має певні відмінності, хоч принципові ознаки сутності цього поняття – як стабільного забезпечення безпеки – залишається однаковим у всіх визначеннях.

Багато вітчизняних дослідників розглядають екологічну безпеку, виходячи із дефініції безпеки «як стану захищеності». Йдеться, по-перше, про запобігання виникненню екодеструктивних впливів, що потребує не лише заходів, спрямованих на захист, а й превентивних дій; по-друге, саме для екологічної

безпеки особливого значення набувають внутрішні властивості природного середовища: стійкість, стабільність, витривалість, толерантність, резистентність, рівноважність, емерджентність, здатність до саморегуляції [5; 6].

Основними у характеристиці екологічної безпеки є здатність держави гарантовано забезпечувати безпеку виробництва і населення країни як у звичайних, так і надзвичайних ситуаціях. Крім того, екологічна безпека розглядається в контексті можливостей держави гарантувати безпечне виробництво та продовольчу безпеку (здатність задоволення продовольчих потреб своїх громадян) [6; 7].

Необхідність забезпечення екологічної безпеки України потребує впровадження безпечних технологій, що передбачає державну підтримку вітчизняних виробництв і проведення заходів безперервного контролю з метою гарантування екологічної безпеки підприємств.

У сфері екології суб'єкт, що приймає рішення, ризикує не сам, а перекладає ризик на так званих "третіх осіб", тобто населення екологічно небезпечних зон або споживачів екологічно небезпечної продукції. Звідси відбувається питання етики при ухваленні рішень. Етична особа шукає інформацію про можливі наслідки екологічного та природно-кліматичного ризику, робить спробу своєчасного прогнозування напрямів впливу небезпечних чинників з метою розроблення та застосування відповідних коригуючих дій в процесі проведення господарської діяльності, неетична – посилається на відсутність інформації та неможливість визначення та врахування наслідків.

Екологічний та природно-кліматичний ризик має високий ступінь невизначеності, оскільки, по-перше, його наслідки багатовимірні, і, по-друге, кожен із наслідків веде до інших наслідків, утворюючи ланцюгові реакції, прослідкувати які важко та часто неможливо.

Багатовимірність екологічного та природно-кліматичного ризику проявляється в дії на зміни компонентів ландшафту, забруднення повітря, води та навколишнього середовища, порушення екосистем, що негативно впливає на якість та безпечність сільськогосподарської сировини й на здоров'я людини. Проте, зважаючи на відсутність інформації, негативні наслідки екологічного та природно-кліматичного ризиків врахувати заздалегідь надзвичайно важко. Це обмежує можливість розроблення та застосування відповідних коригуючих дій, проведення випереджаючих екологічних робіт, які часто проводяться після виявлених порушень.

Наслідки екологічного ризику зазвичай віддалені у часі та можуть проявитися найнесподіванішим способом, що обмежує можливість їх врахування в діяльності підприємств. Крім того, багато факторів екологічного та природно-кліматичний ризику не можуть бути виявлені в принципі із-за повної невизначеності в цій сфері.

Крім того, необхідно враховувати, що, як правило, ризиковий фактор діє на об'єкт не безпосередньо, а через трансформер – атмосферне повітря, водне середовище, ґрунт, рослини, інші середовища розповсюдження дії. Внаслідок

розсіюючих чи накопичувальних властивостей трансформерів дія фактору послаблюється чи, навпаки, підсилюється.

Трансформується дія фактору також унаслідок кумулятивного чи емерджентного ефекту або через харчовий ланцюг. Разом із тим, чимало екологічних факторів, наприклад, природні метеорологічні та гідрологічні, діють на об'єкт безпосередньо [8, с. 19].

Таким чином, оцінка наслідків екологічного та природно-кліматичного ризику для людини та довкілля повинна включати дослідження процесів поширення в довкіллі і міграції в екосистемах (по харчових ланцюгах) забруднюючих речовин, оцінку ефективності їх дії на людину, живі організми [9, с. 81].

Дія будь-якого екологічного фактору змінюється в трансформері як кількісно (концентрація шкідливої речовини, температура суміші тощо), так і якісно (хімічна активність, густина тощо). Тому оцінка ризику дії повинна виконуватися після трансформера. Залежно від вагомості дії (впливу) на об'єкт виділяються загрози – дії, які є потенційною небезпекою для об'єкту. Інші дії безпечні для об'єкту і їх вплив не потребує визначення ризику [8, с. 20].

Крім того, при оцінці ризику необхідно враховувати, що наслідки екологічного та природно-кліматичного ризику важко визначити у грошовому вираженні. Наприклад, надзвичайно важко визначити грошові втрати від впливу погіршення стану одного компонента природного комплексу на інші, а через них на людину. В більшості випадків ми маємо справу з порушенням природної рівноваги в глобальному, регіональному і локальному масштабах.

Екологічний та природно кліматичний ризик часто розглядають у двох аспектах – потенційний ризик і реальний ризик. Потенційний ризик – це явище небезпеки порушення в навколишньому середовищі внаслідок дії природних чи антропогенних чинників. Реальний ризик утворюється потенційним з урахуванням ймовірної частоти його реалізації. За характером прояву ризик може бути раптовим (техногенна аварія, землетрус тощо) і повільним (зсув, підтоплення, ерозія тощо).

Необхідно зазначити, що окрім загальних небезпечних факторів, які впливають на екологічну безпеку та ступінь природно-кліматичного ризику (забруднення повітря, води та навколишнього середовища; зниження якості та обмеження доступності води; втрати біорізноманіття; порушення екосистем тощо), Україні притаманні й специфічні екологічні проблеми: радіаційне забруднення, шкідливі викиди промислових підприємств в атмосферу і водойми, перенасиченість полігонів побутових відходів тощо. Інтенсивні аграрні технології, індустріалізація, урбанізація збільшують навантаження на природні ресурси, прямо та опосередковано призводять до зростання кількості викидів, а відтак і до кліматичних змін.

Оцінка екологічного та природно-кліматичного ризику повинна бути комплексною та ґрунтуватися на поєднанні різних підходів і методів, що дозволяють об'єктивно спрогнозувати можливу вірогідність несприятливих подій та оцінити їх наслідки. Саме тому питання оцінки екологічного та

природно-кліматичного ризику та систематизація екодеструктивних факторів з урахуванням характеру їх впливу на рівень безпеки харчових продуктів потребують подальшого дослідження задля забезпечення продовольчої безпеки.

Література:

1. Екополітика. Національний екологічний центр України. Офіційний сайт. Електронний ресурс. Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_ohoronu_navkolishn_ogo_prirodnogo_seredoviwa.htmhttp://necu.org.ua/ekopol/

2. Довкілля і екополітика: загрози, завдання та план дій (контекст національної безпеки). Електронний ресурс. Режим доступу: http://necu.org.ua/wp-content/uploads/environment_plan.pdf

3. Димань Т. М. Безпека продовольчої сировини і харчових продуктів / Димань Т. М., Мазур Т. Г. – К.: Академія, 2011. –520 с.

4. Пішеніна Т. І. Інституційне забезпечення екологічної безпеки в системі економічних відносин / Пішеніна Т. І. // Економічний часопис-XXI . – 2013. – №1-2(1). – С.19-22

5. Буркинський Б. В. Специфічні домінанти стратегії стійкого регіонального розвитку / Б. В. Буркинський, С. К. Харічков // Економіка промисловості. – 2002. – № 3. – С. 24–29

6. Веклич О.О. Екологічний чинник формування конкурентоспроможності національної економіки / О. О. Веклич // Економіка України. – 2005. – № 12. – С. 65–72

7. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку / О. А. Васюта. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 599 с.

8. Добровольський В. В. Екологічна безпека і ризик: деякі понятійно-категоріальні уточнення / Добровольський В. В. // Екологічна безпека. – 2011. – № 1/ (11) . – С. 17-20

9. Пожарицкая И.М. Подходы к методике оценки экологического риска / Пожарицкая И.М., Униятова О.А. // Экономика и управление. – 2005. – № 6. – С. 79-85

УДК 658/ 330.341(477)

Бутнік-Сіверський О.Б.*,д.е.н., професор,*
академік Академії технологічних наук України
Національний університет харчових технологій
(м. Київ, Україна)

ДЕЯКІ ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА ШЛЯХУ ДО НОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Наприкінці XX – початку XXI століття термін «нова економіка» (неоекономіка, neoekonomika) отримав відповідну увагу науковців. Він характеризує проблеми визначення сутності та особливості становлення, функціонування й розвитку нової економіки як перехід до однієї із стадій економічного розвитку цивілізації – постіндустріальну, на підставі чого вся система набуває новий якісних ознак. Цьому передують відповідні

трансформаційні процеси за різними напрямками економіки в світі та, зокрема, і в Україні, на шляху впровадження у сучасну господарську діяльність новітніх інформаційних та комунікаційних технологій, становлення мережевої економіки, формування економіки високих технологій та економіки знань.

Даний перехід в економіці, відмічають С.Ю. Гончарова та І.В. Буряк [1], дослідники намагаються описати з різних сторін, зокрема, як «постіндустріальне суспільство» (Д. Белл), «інформаційне суспільство» (Р. Катц, М. Порат, Й. Масуда та ін.), «технотронное суспільство» (З. Бжезинський), «пост-модернізм» (Л. Мейєр, Е. Гідденс, Л. Фідлер, С. Крук), «третя хвиля цивілізації» (О. Тоффлер), «посткапіталістичне суспільство» (П. Дракер), що в цілому об'єдналось *в теорію постіндустріального суспільства*, авторами якої можна вважати Д. Белла і О. Тоффлера. Можна відмітити, що це послідовний процес, який знаходиться під впливом трансформаційних змін, які впливають на циклічний розвиток економіки країни та суспільства за різними напрямками, що знаходить своє підтвердження у впровадженні таких термінів як «інтернет-економіка», «фінансоміка», «інноваційна економіка», «глобальна економіка», «економіка знань», «рейтингономіка» та інші.

До деяких трансформаційних процесів в Україні на шляху до нової економіки можна віднести наступні.

Поява інтелектуального капіталу як інноваційно-творчого (креативного) джерела багатства, який спричиняє становлення інтелектуальної економіки, головними чинниками якої є працівники розумової праці, для яких інформація і знання є водночас вихідним матеріалом і продуктом діяльності. Саме інновації стають необхідною умовою підвищення ефективності, конкурентоздатності продукції та успіху у конкурентній боротьбі на світових ринках, переходу до нових знань. Підґрунтям цього є прояв *інноваційної технологічної реструктуризації*, з якою пов’язують інтенсивне впровадження інновацій, обсягів інвестицій та вкладень капіталу на технічне переозброєння і модернізацію за інноваційно-інтелектуальним напрямом розвитку. Має бути, зазначає А. І. Сухоруков [2], створення сучасного збалансованого економічного комплексу з потужним корпоративно-кооперaційним каркасом, що може забезпечити щільну кооперацію вітчизняних суб’єктів господарювання та вигідне інтегрування у світову економіку. Елементами цього каркасу мають бути кластери сучасних технологій та їхні носії – технополіси, технопарки, власні транснаціональні корпорації, фінансово-промислові групи, холдинги, територіально-виробничі комплекси (територіальні кластери). Прикладом *інноваційної технологічної реструктуризації*, може бути подальша реорганізація Державного підприємства «Укрспирт» та інших галузевих підприємств в Державне акціонерне товариство «Етанол» (умовна назва) зі 100 відсотком частки держави з подальшим викупом акцій підприємств до 25 відсотків частки державної власності та подальшим перетворенням акціонерного товариства у Державний акціонерний холдинг «Етанол», що дозволить здійснення державної інвестиційної та господарської політики, економічної безпеки, ефективного використання державного майна,

державного контролю з позиції антимонопольних заходів, змагальності при здійсненні корпоратизації за участю виробничих колективів самих підприємств, переходу до ринкової самостійності та відповідальності підприємств холдингу за результати роботи, закріплення кадрів та впровадження ефективного інноваційного маркетингу та менеджменту.

*Формування інноваційного середовища***,** спрямоване на створення та розвиток майнових прав інтелектуальної власності, що є головною умовою переходу до процесу їх комерціалізації при зацікавленості споживачів здійснювати трансформацію у виробничій сфері об'єктів права інтелектуальної власності в інноваційну продукцію/продукт з метою отримання доданої вартості (прибутку). Економічний розвиток держави зумовлює прискорену трансформацію правової системи. Саме правова система в інтелектуальній сфері відчутна до змін під впливом завдань, які є викликами трансформаційних процесів, зокрема, в першу чергу, під впливом інформаційного суспільства, де інформація вже набула усталеного соціального та інтелектуального статусу, перетворилася на новий різновид цінностей, який має свої вартісні виміри. Підґрунтям цього є поява *інноваційного інтелектуального прориву*, пов'язаного з *теорією інноваційного прориву* невід'ємною від *теорії технологічних укладів*. Прикладом *формування інноваційного середовища* може бути створення техніко-технологічного парку «Етанол»**,** завданнями якого є відбір підприємств для технічного оновлення, перехід до нових технологій з урахування змін в асортименті продукції, обґрунтування бізнес-проривів з урахування концентрованої наукової та інженерної думки на умовах Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків».

Запровадження ефективного маркетингу та менеджменту з урахуванням прямого громадського контролю за якістю продукції,боротьби з тіньовим оборотом. Прикладом цього може бути реструктуризації неефективних підприємств спиртової промисловості за напрямком перепрофілювання або їх консервації(досвід приватизації в Німеччині), використання незадіяних потужностей та суттєвого розширення асортименту продукції. Це сприятиме здійсненню реальної трансформації галузі з моно- в мультипродуктовуза рахунок перепрофілювання надлишкових потужностей спиртових заводів на виробництво біопалива, продукції технологічного призначення, організацію виробництва біогазу та кормопродуктів із використанням відходів спиртового виробництва як вторинних сировинних ресурсів та подальшої спеціалізації діяльності спиртових заводів за новими напрямками виробництва. Це посилить дієву позицію кожного виробника, що призведе до тенденцій посилення конкуренції в спиртовій галузі та дозволить збільшити частку ринку та завойовувати іноземні ринки новою та конкурентоздатною продукцією та на цій основі підняти рівень завантаження виробничих потужностей. Посилення прямого громадського контролю за якістю продукції спиртової галузі, боротьби з тіньовим оборотом харчового спирту та нелегальної алкогольної продукції шляхом введення *електронних акцизних марок*, проведення аудиту та спецоперацій з протидії тіньовому ринку спирту і алкоголю, сприятиме різкому

зменшенню втрат державного бюджету, обсягів ринку нелегальної алкогольної продукції, падінню зацікавлення в продовженні нелегальних схем через значні ускладнення у збуті контрафактної продукції та покращенню здоров'я населення через зменшення неякісної продукції. На ДП «Укрспирт» буде розроблено та впроваджено автоматизовану Системи обліку активів (СОА) задля забезпечення контролю за використанням державного майна та прозорості діяльності компанії [3].

Література:

1. Світлана Ю. Гончарова. Умови формування та важелі регулювання «нової економіки» як сучасного феномена. / Світлана Ю. Гончарова, Ірина В. Буряк. URL: http://repository.hneu. edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16086/...

2. Сухоруков А.І. Технологічна реструктуризація як напрям антикризової політики. URL: http://www.niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s = epol0&issue=2005_3.

3. ДП «Укрспирт» першим в Україні впроваджує Систему обліку активів. URL: http:// www. ukrspirt.com/ru/news/novini_pidpriemstva/dp-ukrspirt-pershim-v-ukrayini-vprova-1-ue-sistemu-obliku-aktiviv.html

УДК 316.42:332.122

***Кравченко А.Г.**, к.філос.н.*
***Матвієнко І.С.**, к.філос.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНІ ФАКТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Серед сучасних концепцій розвитку людства найбільшої популярності за останні десятиліття дістала ідея сталого розвитку (sustainable development). Її популярність в усьому світі зумовило усвідомлення факту незворотного процесу виснаження природних ресурсів, глобальної екологічної кризи, що перш за все впливає на людину, а у кінцевому результаті може призвести до глобальної кризи. Ця проблема є однією із глобальних проблем, адже стосується як економічно високорозвинених країн, так і країн з перехідною економікою та економікою, що розвивається.

Згідно з найважливішим і міжнародно прийнятим визначенням, даним у 1986 році у доповіді ООН «Наше спільне майбутнє» Комісії Гро Харлем Брутланд, сталий розвиток має «задовольняти потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби».

У загально прийнятих положеннях концепції сталого розвитку виділяється три основні компоненти: економічна, екологічна, соціальна. Забезпечення процесу сталого розвитку «вимагає зміни стереотипів цінностей, гуманізації суспільства, активізації соціальної політики і забезпечення соціальних гарантій населенню, посилення ролі об'єднань громадян, ділових і наукових кіл» (із матеріалів, підготовлених НАН України під керівництвом Б.Є.Патона).

Трансформація суспільства і суспільних відносин має орієнтуватись, перш за все, на їх гуманізацію, переорієнтацію виробництва, науки, соціальних інститутів згідно принципу «бути благом для людини».

Соціальна складова сталого розвитку в англомовних працях часто позначається терміном «equity», що буквально перекладається як «справедливість», «рівність». Метою соціальної трансформації, безперечно, має бути досягнення рівності у суспільстві через збільшення середнього класу, рівність у можливостях доступу до житла, освіти, догляду за здоров'ям і, врешті решт, через наближення до більшої рівності доходів населення. Важливо, що концепція сталого розвитку передбачає включення сенсу місця у процеси трансформації: економічний розвиток має асоціюватись із конкретною територією, екологічні норми відпрацьовуватись для конкретної місцевості, а соціальна рівність – у певній громаді, а не абстрактно у середніх показниках по всій країні.

Такий підхід формує концепцію сталого розвитку місцевостей, у тому ж числі й сільських територій, що отримує в останні роки тенденцію до впровадження у багатьох країнах світу. Сталий розвиток сільських місцевостей обумовлюється розвитком сільського господарства як основної сфери зайнятості сільського населення. В останні роки було запропоновано ряд дефініцій сталого розвитку сільського господарства, однак найбільш поширеним стало визначення, запропоноване Американським агрономічним товариством: «Стале сільське господарство – це таке сільське господарство, яке протягом тривалого часу підвищує якість навколишнього середовища та ресурсної бази, від якої воно залежить; забезпечує людство необхідними продуктами харчування і сировиною; є економічно життєздатним; сприяє підвищенню якості життя фермерів і суспільства в цілому» [1]. Таким чином, сталий розвиток сільського господарства має ставити за мету досягнення п'яти основних цілей: підвищення продуктивності, досягнення екологічної якості, ефективне використання природних ресурсів, економічна життєздатність, якість життя, тобто соціальний розвиток села. Досягнення даних цілей має бути одночасним процесом. Є очевидним, що політика розвитку, яка фокусується на підвищення виробництва сільськогосподарської продукції без прийняття до уваги показника сталості природних ресурсів, на яких базується виробництво, рано чи пізно призведе до зниження продуктивності, що, у свою чергу, впливатиме на рівень забезпеченості сільського населення, яке матиме тенденцію до зростання бідності. Тому, міжнародною програмою «Порядок денний на XXI століття» [2] передбачена спеціальна стратегія боротьби з бідністю у контексті сталого розвитку. Дана стратегія передбачає одночасне вирішення проблеми бідності, розвитку і збереження навколишнього середовища через концентрування уваги на таких компонентах, як природні ресурси, виробництво і соціальна політика, що спрямована на вирішення демографічних проблем, підсилення оздоровчих та освітніх програм, підтримка прав жінок та ролі молоді на рівні локальних спільнот.

Співзвучним у цьому плані є підхід до концепції сталого розвитку російських вчених і політичних діячів (Ю.Воробйов), які наголошують на тому, що сам по собі сталий розвиток є метою вищого рівня, але для оцінки ступеня наближення до цієї мети мають бути встановлені цільові орієнтири, тобто підцілі більш низького рівня, виконання яких є умовою досягнення вищої мети. Такими під цілями можуть бути наступні показники: «якість життя», що включає стан економіки, освіту, інтенсивність життя і права людини; «безпека» як індикатор, який відображає стан здоров'я людей, стан природи і соціально-економічного середовища. Така структуризація цілей дозволяє конкретизувати визначення поняття та мети сталого розвитку, а також виступає важливою основою для розробки програми дій та прийняття рішень у цій галузі.

Відомий американський економіст і соціолог М.Шуман у своєму дослідженні по саморозвитку сільських місцевостей в сучасних умовах відзначає, що здійснення соціальної трансформації суспільства можливе лише через економічний розвиток, який має носити чітко виражений місцевий характер і зміст, що і буде підкреслювати його соціальність. У цьому плані першочерговим завданням має стати формування відповідної інституційної мережі розвитку сільських громад, яка сприятиме розвиткові їх економіки, з одного боку, і матиме соціальний контекст, з іншого. Така інституційна мережа повинна включати корпорації економічного розвитку, кредитні спілки, поновлювані позикові фонди, громадські асоціації охорони довкілля тощо [3].

Важливу роль як у плані економічного розвитку, так і соціальної трансформації сільських громад мають відіграти також спеціально розроблені соціально-освітні програми, спрямовані на виховання у громаді таких рис, як впевненість і віра в себе, позитивні установки на експериментування, відкритість і сприйняття досвіду інших, відсутність догматизму, формування високо розвинутого соціального капіталу, виховання лідерства, у тому ж числі й колективного, підвищення якості розвитку трудових ресурсів.

Отже, якщо спробувати сформулювати головну мету розвитку сільської місцевості як перехід до її сталого розвитку, то це можна було б визначити наступним чином – це перехід сільської місцевості до сталого розвитку шляхом створення гідних умов життя населення, формування самобутньої соціо-еколого-економічної територіальної системи, здатної до саморозвитку, протидія антропогенній перенавантаженості та руйнуванню ландшафту, збереження культурних цінностей, забезпечення довгострокового використання природних ресурсів у сільському господарстві, місцевої промисловості та інших сфер господарської діяльності.

Література:

1. American Society of Agronomy, 1989. «Decision reached on sustainable agriculture»/ Agronomy News. January, pg 15, Madisob, Wisconsin.

2. Програма дій «Порядок денний на XXI століття». – К., Інститут сталого розвитку: Інтелсфера, 2001.

3. Shuman, M. Going local: creating self-reliant communities in a global age. – New York, USA. The Free Press, 1998.

УДК 336.6: 346.62

Чубарь О.Г.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕНЧУРНОГО ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ

Ряд експертів, досліджуючи динамічні зміни на ринку вітчизняних інвестиційно-інноваційних процесів, зазначають про зростання як кількості функціонуючих інвестиційних венчурних фондів, так і обсягів фінансування ними проектів. Проте надходження коштів у вітчизняні високотехнологічні та наукоємні виробництва залишаються дуже незначним [1]. Венчурні фонди в Україні не являються венчурними по суті, на практиці вони виступають звичайними інститутами спільного інвестування, що фінансують не високотехнологічні та інноваційні, а традиційно надійні види діяльності або проекти, які швидко окуповуються. Також механізми функціонування таких фондів у вітчизняних умовах дають можливість оптимізувати податкове навантаження. Проте, венчурне (від англ.*venture*,*ventures*— пов’язаний з ризиком) фінансування – це пов'язана з підвищеним ризиком форма фінансування капіталу, за якої кредит надається не під проценти, а під певну частку приросту капіталу чи під частку акціонерного капіталу майбутнього підприємства. Саме такий зміст закладено у венчурне фінансування в світовій практиці, і реалізовується воно в сфері інновацій, які, в переважній більшості випадків, пов’язані з підвищеними ризиками.

Одна з причин відмінностей нашої практики від усталених світових підходів криється, на нашу думку, в недостатньому законодавчому забезпеченні процесу венчурного фінансування в Україні.

Вперше в законодавчому контексті в Україні термін «венчурний» було вжито в Законі «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» 2001 р., хоча на той час на ринку вже існували фірми, компанії, фонди, які називали себе венчурними. На даний момент в Законі Україні [2] використовується термін «венчурний» і стосується він особливостей створення венчурних фондів та формування ними власних активів [2]. Згідно з цим законом «Недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне розміщення цінних паперів інституту спільного інвестування серед юридичних та фізичних осіб, є венчурним фондом» [2; ст. 7]. Венчурний фонд має право надавати кошти у позику. Позики за рахунок коштів венчурного фонду можуть надаватися тільки юридичним особам, за умови, що не менш як 10 відсотків статутного капіталу відповідної юридичної особи належить такому венчурному фонду. Активи

венчурного фонду можуть повністю складатися з коштів, нерухомості, корпоративних прав, прав вимоги та цінних паперів, що не допущені до торгів на фондовійбіржі [2; ст.48]. Як бачимо, жодного прямого зв'язку з ризикованою діяльністю, або з інноваціями, у формулюваннях Закону немає (за винятком назви виду фонду – недиверсифікований, що само по собі передбачає вищі ризики, крім того, у Законі вказані критерії віднесення фонду до диверсифікованого чи недиверсифікованого [2; ст. 3,7].

Базовий щодо забезпечення розвитку інноваційної діяльності Закон України «Про інноваційну діяльність»окреслює механізми фінансової підтримки інноваційної діяльності (Розділ ІУ), визначає види цієї підтримки та джерела фінансування. Зокрема, ст. 18 Закону виділяє такі джерела фінансування інноваційної діяльності: а) кошти Державного бюджету України; б) кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим; в) власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; г) власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; д) кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб; е) інші джерела, не заборонені законодавством України [3].

Також цим законодавчим документом передбачено підтримку інноваційних проектів Державною інноваційною фінансово-кредитною установою, однак лише через надання кредитів чи передавання майна у лізинг. При цьому така підтримка може здійснюватись за умови наявності гарантій повернення коштів у вигляді застави майна, договору страхування, банківської гарантії, договору поруки тощо (ст.19, п.8). Проте в жодній із статей і цього Закону венчурний капітал як джерело фінансування запровадження та комерціалізації інновацій не знайшов відображення. Слід розуміти, що формулювання статей Закону саме в такій редакції не накладає заборон на венчурні механізми (що не заборонено, те дозволено), однак свідчить про недостатнє усвідомлення і сприйняття необхідності та актуальності цих механізмів, гострої потреби їх законодавчого втілення.

Разом з тим у Законі України «Про наукові парки» однією з основних функцій наукового парку виділено залучення і використання у своїй діяльності ризикового (венчурного) капіталу, підтримка наукоємного виробництва [4]. Однак ні критеріїв, ні ознак, ні розкриття сутності цього капіталу, а також процесу венчурного фінансування та його учасників у цілому немає.

У зв'язку з цим виникає запитання, чому не дійшов до остаточного розгляду та прийняття Проект Закону № 1082 від 30.11. 2007 р. «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері». Передбачалось, що цей Закон буде регулювати відносини, пов'язані із здійсненням венчурного (ризикового) фінансування інноваційної діяльності та інноваційних проектів, створенням та забезпеченням функціонування венчурних компаній, фондів, агентів, брокерів. Саме в цьому проекті дано визначення **венчурного фінансування (**фінансування інноваційних підприємств і видів діяльності, пов'язаних зі створенням та освоєнням

інновацій); **венчурного капіталу** (інвестованого в інноваційний проект із високим ступенем ризику); венчурної діяльності та джерел її фінансування, окреслено основні засади державної політики у сфері венчурної діяльності [5].

Навіть якщо цей проект було визнано експертами недосконалим, а, можливо, несвоєчасним, десятилітній період, що минув з його розробки, продемонстрував наявність складних і комплексних проблем у розвитку інноваційної сфери країни, у пошуку фінансових джерел її забезпечення.

З урахуванням викладеного вище можемо констатувати, що законодавче забезпечення венчурного фінансування інновацій в нашій країні є недостатнім. Подальшої розробки та уточнень потребують питання, пов'язані з визначенням юридичного статусу суб'єктів венчурного підприємництва (як фондів, так і компаній-бенефіціарів фінансових ресурсів), виділенням напрямів співпраці держави та комерційних структур, наприклад, банків, при створенні венчурних фондів, в тому числі, державних, порядку використання коштів пенсійних фондів і страхових компаній як ресурсу венчурного фінансування. Окремої постійної уваги потребує подальша розбудова системи стимулювання інноваційної діяльності, надання державних (муніципальних) пільг, гарантій, використання коштів місцевих бюджетів, кредитних ресурсів банків, створення та функціонування Національного венчурного фонду та багатьох інших. Вважаємо, що вдосконалення законодавчого підґрунтя інноваційних процесів, а також супутніх механізмів венчурного фінансування повинно стати важливим фактором забезпечення реалізації намірів держави з європейської інтеграції та розвитку національної економіки за інноваційною моделлю.

Література:

1. Товмасян В.Р. Проблеми розвитку венчурного інвестування в Україні / В.Р. Товмасян // Економіка та держава. – 2015. – №2. – С. 152-256.

2. Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 5.07.2012 р. № 5080-VI. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17?nreg=5080-17&find=1&text=%E2%E5%ED%F7%F3%F0&x=0&y=0.

3. Закон України «Про інноваційну діяльність» 4 липня 2002 року N 40-IV. - Електронний ресурс. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15.

4. Закон України «Про наукові парки» 25 червня 2009 року N 1563-VI. - Електронній ресурс. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1563-17?nreg=1563-17&find=1&text=%E2%E5%ED%F7%F3%F0+%F0%E8%E7%E8%EA&x=0&y=0#w11.

5. Проект Закону «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері» від 30.11.2007 р. № 1082– Електронній ресурс. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF0U200A.html.

УДК 330.341.1

***Мальчик.О.М.**, студентка*
***Мостенська Т.Г.**, к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ПІДТРИМАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Поняття конкурентоспроможності багатогранне, тому єдиної точки зору на визначення конкурентоспроможності в літературі не існує.

Так, Азоєв Г.Л зазначає,що конкурентоспроможність підприємства – це можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку, тобто в цьому визначенні конкуренто-спроможності основна увага приділяється фінансовій стороні діяльності підприємства [1].

Якщо звертатись до вітчизняних теоретиків,то вони розглядають конкурентоспроможність як здатність виробляти й реалізовувати продукцію швидко, в достатній кількості, при високому технологічному рівні обслуговування та як можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку [2].

Дослідивши вищезазначене поняття,можна виокремити характерні ознаки забезпечення конкурентоспроможності підприємствами: спроможність підприємства ефективно діяти на внутрішньому і зовнішньому ринках;продукція підприємства відповідає вимогам споживачів, має переваги за якісними або ціновими характеристиками серед подібних виробників продукції;підприємство отримує позитивний статус на ринку за рахунок якісного товару і врахування потреб споживачів;активне використання інноваційних технологій, впровадження наукових розробок у виробничий процес; використання новітніх методів управління персоналом; підвищення якісних характеристик персоналу підприємств.

Одним із основних шляхів підвищення конкурентоспроможності є розробка інноваційного виду продукції,яка на даний момент не представленані на внутрішньому, ні на міжнародному ринках. В Україні інноваційна активність в останні роки знижується. Це викликано недостатністю коштів для впровадження інновацій, погіршенням інвестиційного клімату.

Для утримання конкурентних переваг за рахунок інноваційності продукції, виробництво цієї продукції має бути захищеним патентами, правами інтелектуальної власності тощо, а це потребує додаткових витрат.

Для розуміння реакції споживачів на продукцію необхідне забезпечення зворотного зв’язку, що дозволить проводити удосконалення продукції і за рахунок цього підвищувати її конкурентоспроможність.

Адже саме споживачі вирішують буде новий товар продаватись, чи займе аутсайдерську позицію.

Людство на кожному етапі свого розвитку має незадоволені потреби, саме вони і є орієнтиром для виробника. Тримати руку на пульсі можна завдяки спостереженням,опитуванням,експериментам [3].

Однією із складових, що формує конкурентоспроможність, є персонал. Знання, навички, рівень компетентності персоналу впливають на якість праці і, як результат, на організації виробничих і збутових процесів, а відтоді і на якість готової продукції. З огляду на це працівники є одним із факторів підвищення потенціалу конкурентоспроможності підприємства.

Необхідно розглядати персонал як чинник забезпечення конкурентоспроможності на всіх управлінських рівнях: від виконавців виробничого процесу до top-менеджменту. Інвестування в персонал буде сприяти розвитку кадрового потенціалу і забезпечувати зростання потенціалу конкурентоспроможності.

Для того, щоб підвищити роль персоналу у набутті конкурентних переваг підприємство повинно вкладати гроші у розвиток професійних якостей працівників,покращення умови праці, створювати умови для саморозвитку [4].

Стан конкурентоспроможності країни визначається багатьма показниками. Міжнародний інститут розвитку менеджменту, починаючи з 1989 року, щорічно публікує результати дослідження конкурентоспроможності країн світу – The World Competitiveness Yearbook. Україна вперше увійшла до рейтингу у 2007 році і посіла 46-у сходинку із 55 країн. За досліджуваний період глобальний індекс конкурентоспроможності України суттєво погіршився. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності у 2017-2018 – 81 місце із 137 країн, що увійшли до рейтингу. Україна покращила позицію на 4 пункти – показник 2016-2017 р. 85 місце із 138 країн (табл. 1).

Таблиця 1

Індекс глобальної конкурентоспроможності України

Показники	2014-2015 (144 країни)	2015-2016 (140 країн)	2016-2017 (138 країн)	2017-2018 (137 країн)
Індекс глобальної конкурентоспроможності	**76**	**79**	**85**	**81**
позиції України за основними складовими				
Основні вимоги	**87**	**101**	**102**	**96**
інституції	130	130	129	118
інфраструктура	68	69	75	78
макросередовище	105	134	128	121
охорона здоров'я та початкова школа	43	45	54	53
Підсилювачі продуктивності	**67**	**65**	**74**	**70**
Вища освіта і професійна підготовка	40	34	33	35
Ефективність ринку товарів	112	106	108	101
у т.ч. конкуренція	125	122	118	109
Ефективність ринку праці	80	56	73	86
Розвиток фінансового ринку	107	121	130	120
Технологічна готовність	85	86	85	81
Розмір ринку	38	45	47	47
Інновації та фактори вдосконалення	**92**	**72**	**73**	**77**
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	99	91	98	90
інновації	81	54	52	61

Джерело: [5].

Найгірші показники України – розвиток фінансового ринку – 120 позиція, інституції – 118 місце, ефективність ринку товарів – 101 місце, у тому числі показник конкуренції – 109 місце. Згідно даних досліджень, Україна погіршила свої позиції по 4 із 12 основних показників протягом року.

Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалася і в минулорічних дослідженнях, при чому в торішньому ми погіршили за ним свої позиції на 17 пунктів.

Також, Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індексу – («мінус» 9 пунктів), інфраструктурної («мінус» 3 пункти) та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку («мінус» 2 пункти).

Для забезпечення прозорості ведення бізнесу і забезпечення високих показників привабливості країни необхідна співпраця між державою і суб'єктами господарювання. Основними завданнями є: створення законодавчого простору для чесної конкуренції,введення стандартів якості, що відповідають рівню європейських країн,розроблення довгострокової стратегії розвитку,поліпшення інфраструктури, підсилення міжнародної співпраці довготривалих програм кредитування [6].

Отже,в ході європейської інтеграції основною проблемою є підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних виробників. Особливої уваги в цьому разі вимагають напрями, за якими показники України у Індексі Глобальної конкурентоспроможності має найгірші показники.

Негативний вплив на господарську діяльність чинить розвинутий рівень корупції, що гальмує як вітчизняне виробництво,так і знищує шанси можливих колаборацій з іноземним партнерами,судова система є недосконалою,оскільки незалежність суддів існує на папері, високі податки, що не дають активно розвивати масштаби виробництва.

Література:

1. Азоев Г.Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г.Л. Азоев, А.П. Челенков/ – М.:Тип.Новости, 2000.-256с.

2. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства / І.З. Должанський, Т.О. Загорна/. – К.: Центр навчальноїлітератури, 2006. – 384с.

3.Мороз Л. І. Шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації / Л. І. Мороз, О. Р. Адельшінова. – 2008. – С. 147–155.

4.Михнюк А. О. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах глобалізації / А. О. Михнюк. // Напрями економічного зростання та інноваційного розвитку підприємств. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених 9-10 квітня 2014 р. – 2014. – С. 88–89.

5. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2

6.Філюк Г. М. Проблеми та шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації / Галина Михайлівна Філюк. // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2013. – №10. – С. 5–8.

УДК 331.5.024.5

***Соколюк С.Ю.**, к.е.н.*
Уманський національний університет садівництва
(м. Умань, Україна)

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Аграрний сектор є визначальною складовою суспільного розвитку. Сучасний стан аграрного сектора України засвідчує незбалансованість його розвитку, коли перевага надається економічній складовій при вторинності екологічної та соціальної детермінант. Цьому сприяють процеси концентрації виробництва на рівні агрохолдингів, з одного боку, та відсутність можливостей дотримання екологічних вимог і соціальних стандартів у переважної більшості дрібних виробників агропродовольчої продукції, з іншого боку. При цьому проблема ширша, ніж межі суто аграрних підприємств чи національної економіки та має ознаки глобальної. Розв'язання її можливе на засадах гармонізації діяльності підприємств аграрного сектору.

Гармонізація як характеристика діяльності підприємства досить рідко використовується в управлінській практиці та теоретичних розробках. Ці питання розвиваються емпірично, стихійно та мало враховуються при підготовці та прийнятті управлінських рішень як з поточної діяльності підприємства, так і з питань його розвитку.

Для правильного розуміння ролі гармонізації необхідно з'ясувати поняття «гармонізація». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією В. Бусела слово «гармонізація» витлумачено у трьох значеннях, два з яких стосуються музичного мистецтва. Згідно третього гармонізація являє собою приведення в стан відповідності, злагодженості, збільшення гармонійності [1, с. 223].

Саме слово «гармонізація» походить від поняття «гармонія». Під «гармонією» (від грецького ἁρμουία – злагодженість) розуміють струнку узгодженість частин єдиного цілого, єдність, злагодженість, поєднання елементів, властивостей, явищ [2, с. 50].

Найбільш повне й наближене до загальних питань підприємицтва поняття «гармонізація» представлено в Сучасному економічному словнику. Згідно з даним словником, гармонізація економічних процесів, відносин, товарів, податків – це взаємне узгодження, зведення в систему, уніфікація, координація, упорядкування, забезпечення взаємної відповідності [3]. У цьому визначенні ключовим є забезпечення відповідності різних дій і характеристик підрозділів підприємства.

Поняття «гармонізація» розглядається в наукових працях низкою авторів при розгляді проблем організації діяльності, системного підходу, управлінні будь якими видами об'єктів. Так, у ряді робіт під гармонізацією розуміється невід'ємна умова існування й нормального функціонування підприємства як системи. Системний закон гармонії (композиції й пропорційності) формулюється наступним чином: «Кожна система (біологічна або соціальна) прагне придбати, створити або зберегти у своїй структурі всі необхідні ресурси (композицію), що перебувають у заданій співвідносності або заданому підпорядкуванні (пропорції)» [4, с. 63].

Суть гармонізації висвітлена в роботах К. Адамецкі, (початок XX століття), який сформулював закон гармонії. На його думку, проблема гармонізації в організації складається із двох частин:

1. Гармонійний підбор окремих органів.
2. Гармонізація (узгодження всіх їхніх операцій).

Закон гармонії полягає у підборі органів відповідно до їх характеристик і в узгодженні функціонування цих органів у тісному зв'язку між собою з погляду їх функцій і часу.

К. Адамецкі відносив закон гармонії до одного з основних законів економії і пов'язував досягнення найбільш корисного результату з досягненням гармонізації [5, с. 21].

Гармонізація, виходячи з вищевказаних визначень, може розглядатися як критерій успішності організації виробничо-господарської діяльності та напрямку вдосконалювання діяльності виконання певних робіт. Крім того, під гармонізацією розуміється така побудова будь-якого процесу або елементів, що забезпечують процес, який дозволяє досягати необхідного результату в межах встановлених пропорцій.

Таким чином, діалектика інтересів гармонізації складна й неоднозначна. При цьому сучасні тенденції суспільного прогресу не потребують жорсткої регламентації інтересів «від загального до одиничного» або навпаки, а спрямовані на їх гармонізацію, збіг, спільність, єдність, у тому числі на всіх рівнях управління підприємством.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

2. Современный экономический словарь / сост. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 496 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

4. Джонсон Д. Корпоративная стратегия: теория и практика / Д. Джонсон, К. Шоулз, Р. Уиттингтон ; [7-е изд.: пер. с англ.]. – М. : ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 800 с.

5. Кунц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций: пер. с англ. / Г. Кунц, С. О'Доннел. – М. : Прогресс, 1981. – 520 с.

***Grzegorz Mentel**, Ph.D.*
Rzeszow University of Technology
Faculty of Management, Department of Quantitative Methods

THE INFLUENCE OF TEMPERATURE AND RAINFALL ON THE QUANTITY OF ELECTRICITY SOLD ON THE EXAMPLE OF POLAND

The energy sector was a precursor to the weather derivatives market. This is due to the fact that in many branches of this sector the weather plays an important role. Starting from power plants and heating plants, through refineries and oil, gas and coal dealers, ending up at petrol stations, one can see how much the industry depends on atmospheric conditions. The risk associated with the operation of the heat and power plants is primarily the risk brought about by changes in the level of sales of their product – heat and electricity. The purpose of this article is to answer the question whether companies in the power industry in Poland are also exposed to the negative impact of non-weather risk and how the instrument may look like to level the effects of atmospheric conditions? In order to answer them, an econometric study was carried out and a security instrument for PGE Trading S.A. was developed.

Two weather factors were selected for the research: average monthly temperature and average monthly rainfall in 2012-2016. Choosing the temperature as an influencing factor does not raise any objection, the altitude rainfall requires clarification. It was decided to investigate the influence of rainfall because its intensity depends on temperature. The amount of rainfall has also a significant impact on the resulting damage to power equipment, which can translate into profits for the companies of the industry discussed.

In this research a single-linear econometric model of the general form was applied:

$$Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 X_1 + \alpha_2 X_2 + \gamma_1 dm2 + \cdots + \gamma_{11} dm12 + \varepsilon_t,$$

where: Y_t – the quantity of energy sold (in TJ),

X_1 – temperature (in °C),

X_2 – rainfall (in mm),

$dm2$, …, $dm12$ – periodic zero-one variables,

α_0, α_1, α_2, γ_1, …,γ_{11} – respectively: free expression and standing parameters for explanatory variables as well as for zero-one variables.

Participation in the model variable 0-1 was due to seasonality in monthly data (temperature, rainfall). To avoid the trap associated with the dummy variable trap, the variable for one category was omitted, in this case $dm1$.

As a result of the assessment of the significance of structural parameters (t-Student test) it was found that the variable X2 (rainfall) was not statistically significant.

After the assessment stage of the degree of the model's conformation to the actual data, the attempts were made to construct a risk transfer instrument for PGE Obrót S.A. The contract construction was based only on the temperature index (HDD).

***Jacek Brożyna**, Ph.D.*
Rzeszow University of Technology
Faculty of Management, Department of Quantitative Methods

ANALYSIS OF THE IMPACT OF CO2 EMISSION ALLOWANCE PRICES ON THE POLISH ENERGY MARKET

Greenhouse gas emissions (including CO_2) and ways of reducing them have been a widely debated social and political problem for several decades. The reason for this debate has been the trend in international politics and legislation for several years to promote sustainable development and environmental protection, as well as to combat air pollution and climate change. In the EU member states, plants and companies with a capacity exceeding 20 MW and some other industrial plants were obliged by the law of 22 December 2004 to participate in greenhouse gas emission allowance trading. There are around 12,000 such plants in the European Union and around 850 in Poland. All of them are given the right to emit a certain amount of CO_2. 1 EUA is the unit of emissions (EUA`s = European Union Allowances) that entitles each company to emissions 1 tonne of CO_2. Every year, each company has to redeem a sufficient number of allowances to cover its total emissions. Otherwise, high fines are imposed. If a company reduces its emissions, it may retain additional allowances to cover its future needs or sell them to another company that has not received these allowances. In October 2014 the European Council endorsed EU climate targets for 2030:

- 40% reduction in greenhouse gas emissions compared to 1990 levels,
- 27% share for renewable energy in consumed energy,
- 27% improvement in energy efficiency.

Among the plants involved in CO_2 emission allowance trading are, among others power plants. In Poland, these are the main obsolete coal and lignite power plants which emit large amounts of greenhouse gases into the atmosphere and the allocated CO_2 emission allowances do not cover their needs. As a result, they have to buy emission allowances at an auction where the prices have evolved over the last 5 years as shown in the figure below.

CO_2 European Emission Allowances *[EUR per EUA]*

Source: http://markets.businessinsider.com/commodities/co2-emissionsrechte

The purchase of additional allowances at an auction increases the operating costs of a power plant, which ultimately has an impact on the price of the electricity produced. Energy producers need to invest in upgrading their plants, which is very costy and also causes energy prices to rise. The Polish energy market is facing major challenges in the coming years, which, regardless of the actions taken, will have an impact on the increase in energy prices.

УДК 330.322

Мінкович В.Т., *старший викладач*
кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Протягом останніх двох десятиліть в Україні необхідність адаптації національного господарства до вимог і викликів глобалізації, нейтралізації ризиків, пов’язаних із нею та її негативними наслідками, збіглася у часі із процесами трансформації економічної і фінансової систем, переходом від централізованого планового господарства до ринкової економіки. У результаті наша країна відчула на собі два шоки різної природи, вплив кожного з яких на національну економіку взаємно підсилився й визначив додаткові труднощі розв’язання економічних проблем [1, с. 35]. В зазначених умовах все більшої актуальності набувають питання, які торкаються вирішення проблем забезпечення реалізації дійсно ефективної інвестиційної діяльності на теренах України.

При цьому варто зазначити, що у трансформаційних економіках фінансовий ринок часто заважає інвестиційному процесу тому, що він переважно спекулятивний і відтягує дефіцитні грошові ресурси з виробничої сфери. Падіння довіри до фінансових інститутів і сплеск спекулятивних операцій, спричинених швидкими прибутками, зумовили появу в нашій державі ефекту "інвестиційного витіснення", коли кредитні угоди витісняють інвестиційні. Фінансовий ринок набуває спотворених боргових форм, інвестиційний інструментарій при цьому істотно обмежений. Внаслідок досить малих інвестицій у виробничу сферу економіки відсутній попит на інноваційну продукцію. Має місце інвестиційна криза, що виявляється в нестачі інвестиційних ресурсів і небажанні інвесторів (як внутрішніх, так і зовнішніх) вкладати кошти в реальний сектор національної економіки. Причин тут багато, але головна – це високий рівень інвестиційних ризиків: політичних, економічних, фінансових, валютних, законодавчих та ін. Як зазначає В. Смагін, ситуація ускладнюється ще й через те, що капіталізація українських підприємств (компаній), зокрема найбільших і високорентабельних,

залишається істотно заниженою. Високі ризики впливають на завищення цін на інвестиційні ресурси, через це вони стають недоступними для реального сектору економіки. Банки надають перевагу роботі на ринку "коротких" грошей і вкладають кошти у більш надійні та дохідні активи. Ситуація в інвестиційній сфері ускладнюється тим, що ставка рефінансування все ще непорівнянна з рівнем рентабельності більшості підприємств реального сектору економіки [2]. Це обмежує отримання підприємствами довгострокових кредитів і часто обумовлює орієнтацію їх тільки на підтримання і часткову заміну застарілих виробничих фондів за рахунок обмежених власних фінансових ресурсів.

На тлі проблем обмеженого доступу до фінансових ресурсів для України характерним стало формування досить низької інвестиційної активності. Так, за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП України у 2015 році була найнижчою за весь період незалежності (13,5%), що майже удвічі менше рівня окремих європейських країн. Такий рівень перешкоджає модернізації економіки, знижує фондовіддачу виробничого обладнання та не сприяє підтримці виробничого потенціалу, здатного створювати конкурентоспроможний продукт. Як наслідок, рівень енергоємності ВВП в Україні (0,28) майже втричі перевищує європейський аналог (0,1), матеріалоємність ВВП (0,881) перевищує європейську (0,44) удвічі. У поєднанні з низькою продуктивністю праці, яка становить 17,2 тис. дол. США, або на 77,7% менше європейського рівня, це посилює процеси витіснення вітчизняних виробників із конкурентних ринків [3, с. 65].

Одним з несприятливих факторів для ведення бізнесу в Україні все ще залишається й система оподаткування, що пояснюється до цих пір великою кількістю сплачуваних у країні податків та складністю їхнього адміністрування порівняно з іншими країнами, але й існуванням такого явища, як значна невідповідність у розподілі між галузями обсягів сплачених податків і обсягів виробленої продукції, що проявляється у значно заниженій (металургія, хімія) або завищеній (машинобудування) частці сплачених прямих і непрямих податків порівняно з їхньою часткою у структурі реалізованої продукції. Ця невідповідність значною мірою причетна до формування негативних тенденцій у структурі вітчизняного виробництва. Вона зумовлена не стільки наданням податкових пільг, скільки широкими можливостями для ухиляння від сплати податків, які має насамперед бізнес, пов’язаний неформальними зв’язками із представниками влади і державної бюрократії.

Згортання інвестиційної діяльності також є результатом відсутності якісних структурних трансформацій в економіці нашої країни. Широка географічна диверсифікація джерел надходження прямих іноземних інвестицій в Україну поєднується зі стабільно високим рівнем концентрації основної частини їх обсягу від дуже невеликої кількості країн, перелік яких є практично незмінним. Високою залишається частка іноземних інвестицій з країн, які мають статус офшорних зон або юрисдикцій з пільговими умовами оподаткування бізнесу (Кіпр, Британські Віргінські Острови, Беліз тощо) [4, с.

6]. Враховуючи, що інвестиції з цих країн є переважно попередньо вивезеними вітчизняними за походженням коштами, то їх динаміка підтверджує збереження недовіри серед інвесторів розвинених країн до умов діяльності в Україні через відсутність реальних позитивних змін інвестиційного клімату. При цьому найбільш поширеними державними механізмами залучення і підтримки інвестицій у країнах Центральної та Східної Європи є: стабільний податковий режим з низькими податковими ставками, наявністю податкових пільг та кредитів; території зі спеціальним економічним статусом та регіональні (місцеві) програми розвитку, які повністю або частково фінансуються з європейських фондів регіонального розвитку; полегшення доступу підприємств до фінансування або надання прямої грошової допомоги на поворотній чи безповоротній основі у формі кредитів, гарантій, субсидій, грантів тощо.

Таким чином, в умовах фінансової глобалізації в Україні вкрай потрібно створити фінансовий ринок, що буде основним механізмом перетворення нагромаджень в інвестиції, перерозподілу капіталу й забезпечення прозорості фінансових потоків. Для цього необхідно значно підвищити ефективність державної фінансової політики щодо розвитку ринку цінних паперів, товарного ринку, ринку колективних інвестицій, нагляду і контролю за інвестуванням пенсійних нагромаджень у рамках обов'язкового пенсійного забезпечення населення України. Адже як показує закордонний досвід, збільшення обсягів залучення коштів населення в економіку можливо за допомогою механізмів ринку колективних інвестицій. Підвищенню інтересу приватного інвестора до такого роду інвестицій повинні сприяти налагоджена система управління ризиками, використання послуг професійних управлінців у процесі інвестування, уніфікація та зрозумілість пропонованих послуг [1, с. 37]. Для розвитку ринку колективних інвестицій необхідно також забезпечити зниження рівня інфраструктурних ризиків (ефективність і надійність інфраструктури), що значною мірою визначають довіру інвесторів до ринку цінних паперів.

В той же час роль реалізації можливостей, які визначаються спеціалізацією нашої країни, повинна виконуватись за допомогою державного регулювання. Для підтримки інноваційного розвитку в основі регуляторного впливу держави повинна бути покладена концепція трансформації інвестиційного комплексу регіонів і країни в цілому. Головними завданнями державної стратегії щодо трансформації інвестиційного комплексу в Україні повинні стати [5]: формування інституціонального середовища на засадах максимальної узгодженості роботи регуляторних органів і спрощеності умов ведення бізнесу для підприємців, формування фінансової інфраструктури не як самодостатнього елементу економіки, а як механізму обслуговування реального сектора, впровадження механізмів адміністративної та економічної протекціоністської політики, спрямованої на підтримку секторів внутрішніх ринків, де створюється максимальна додана вартість.

Література:

1. Петрушевська В. В. Трансформація фінансової політики України в умовах глобалізації та євроінтеграції / В. В. Петрушевська // Економічний

часопис – XXI. – 2014. – № 1-2(1). – С. 34-37.

2. Смагін В. Вплив фінансового ринку на процес відтворення в реальному секторі економіки / В. Смагін // Вісник КНТЕУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2009/01/2.pdf.

3. Цілі сталого розвитку: Україна / Національна доповідь 2017. – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. – 176 с.

4. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь / [Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін.]; за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2015. – 304 с.

5. Лайко О. Інвестиційний процес в Україні: проблеми сучасності та перспективи майбутнього / О. Лайко // Український журнал "Економіст" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-ekonomist.com/195-nvesticyniy-proces-v-ukrayin-problemi-suchasnost-ta-perspektivi-maybutnogo.html.

УДК 339.138:338.242.2

Курей О.А., *к.е.н.*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МАКРОМАРКЕТИНГУ В РЕГУЛЮВАННІ СФЕРИ АГРОБІЗНЕСУ

Недоступність чи закритість інформації про ступінь розвитку ринків обумовлює зайві витрати на маркетингову політику на рівні підприємства та неефективність використання коштів на рівні економіки держави, що є однією з актуальних проблем в тому числі й у сфері агробізнесу. Функцію забезпечення необхідною інформацією суб'єктів агроринку можуть виконувати державні органи через застосування інструментів макромаркетингу.

За визначенням Тультаєва Т.А., макромаркетинг – це участь держави в управлінні ринковою діяльністю, державне регулювання ринкових процесів, вивчення ринку державними та громадськими організаціями [1]. Державний маркетинг (макромаркетинг) – комплекс заходів у системі державного управління (на рівні держави та окремих регіонів), спрямованих на виявлення і формування потреб (інтересів) членів суспільства (індивідуальних, групових і загальнодержавних), створення відповідних умов і здійснення конкретних дій і заходів щодо їх комплексного задоволення. Окремі елементи та функції маркетингу вже використовуються в діяльності державних органів, тим не менш не завжди вони носять комплексний і цілеспрямований характер, а для їх практичного втілення часто не вистачає необхідних ресурсів [2]. Але суть державного маркетингу полягає в переході на маркетингову концепцію державного управління, яка передбачає широке використання маркетингових методів на всіх стадіях прийняття та реалізації управлінських рішень. Суб’єктом маркетингу в державному управлінні є сама держава, а сферою державного управління, в якій доцільно застосовувати маркетингові підходи, є виконавча

влада, яка і може розглядатися як суб’єкт маркетингу державного управління [3]. Головними суб’єктами маркетингу державного управління у сфері виконавчої влади мають стати: вищий рівень виконавчої влади, галузеві центральні органи виконавчої влади, місцеві органи державного управління та окремі державні установи [4]. Основними засобами макромаркетингу є маркетингові дослідження, тобто процес вивчення ринку товарів і послуг, попиту і пропозиції, поведінки споживачів, ринкової кон’юнктури, динаміки цін з використанням інструментів маркетингового аналізу та маркетингового моніторингу.

Можливість використання макромаркетингу як інструмента державного регулювання агропромислового сектору зумовлена універсальністю застосування концепції маркетингу та важливістю застосування маркетингу на макрорівні в умовах трансформаційної економіки.

Макромаркетинг може бути як засобом державного регулювання, спрямованого на інформаційне забезпечення суб’єктів агробізнесу, так і одним із інструментів формування засобів державного регулювання. Використання макромаркетингу забезпечить обґрунтованість принципових рішень державних органів із питань регулювання за рахунок отримання в ході макромаркетингу об'єктивної соціально-економічної інформації про стан і розвиток агробізнесу, тенденції змін, мотивацію поведінки й інші важливі характеристики [5].

На сьогодні макромаркетинг як інструмент державного регулювання трактують як одну із функцій органів державного управління, що реалізується через створення маркетингових інформаційних систем, моніторингових і маркетингових служб та проведення маркетингових досліджень. Результати маркетингових досліджень використовують для інформаційного забезпечення суб’єктів господарювання та ухвалення рішень держави щодо регулювання бізнесу. Це дає змогу спрямовувати інтереси останнього й держави в одному спільному напрямі, що сприятиме досягненню максимальної ефективності засобів державного впливу.

Використання маркетингових інструментів органами державної влади на всіх рівнях управління сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, окремих галузей і сфер підприємницької діяльності. Це може бути реклама окремих підприємств і видів виробництв, їх презентація на міжнародному державному або на регіональному рівнях; допомога в укладенні міжнародних договорів та залученні інвестицій; організація та проведення міжнародних виставок і презентацій продукції; прямий державний маркетинг у формі безпосередніх перемовин з потенційними споживачами продукції; державний інтернет-маркетинг у вигляді розміщення інформації на офіційних сайтах про підприємства і їх продукцію, як наприклад, розміщення інформації про успішні підприємницькі практики на сайті УФПП, що є, по суті,опосередкованою рекламою і підвищує їх імідж та конкурентоспроможність.

Необхідно широке використання маркетингових інструментів, які спрямовані на умови входження на ринок, позиціювання на ньому, переміщення і виходу. Держава може знизити або, навпаки, підвищити бар’єри для входу або виходу суб’єктів агробізнесу, формувати умови ринкової

конкуренції, сприяти зниженню трасакційних витрат (моніторинг середовища, державні закупівлі, сприяння ціновій рівновазі, цінове сприяння, виставково-ярмаркова діяльність, інформаційно-консультаційне забезпечення через проведення маркетингових досліджень).

Макромаркетинг та його інструменти слід використовувати при розробці заходів підтримки на рівні регіонів і територій. В цьому випадку йдеться про інструменти територіального маркетингу, спрямованого на використання потенціалу підприємництва в розвитку регіонів і реалізованого через регіональні програми підтримки. Найефективнішим засобом тут може стати організація маркетингових інформаційних систем. Їх роль як інструмента державної підтримки суб'єктів агробізнесу полягає в ретельному вивченні інформаційних потреб підприємництва, розробці інформаційної системи, централізації наявної інформації й організації її розподілу в регіоні.

Література:

1. Тультаев Т.А. Маркетинг услуг: учебно-методический комплекс [Електронний ресурс]. – М.: Изд. центр ЕАОИ, 2008. – 176 с. – Режим доступу: http://htbiblio.yolasite.com/resources/tultaev_servmark.pdf

2. Другов А.А. Государственный маркетинг как важный фактор совершенствования механизма управления социально-экономическими процессами в обществе [Електронний ресурс] /А.А.Другов., А.Р.Сафин, С.В.Сендецкая // Маркетинг в России и за рубежом. – 2005. – №4. – Режим доступу: http://www.mavriz.ru/articles/2005/4/3849.html

3. Кутьков В.П. Роль територіального маркетингу в управлінні регіональним розвитком / В.П.Кутьков// Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр». – 2012. – Вип. 3 (38). – С.156-162

4. Ромат Є. До питання використання елементів маркетингу в державному управлінні / Є.Ромат // Вісник УАДУ. – 2002. – № 3. – С. 33-47

5. Стефанок І.Б. Теоретико-методологічні засади застосування контролінгу в системі державного регулювання економіки / Стефанок І.Б. // Фінанси України. − 2006. − № 5. − С.149-156

УДК 330.341.1

Плотнікова М.Ф., *к.е.н., доцент*
Житомирський національний агроекологічний університет
(м. Житомир, Україна)

ПРІОРИТЕТИ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Трендовий аналіз збереження тенденцій розвитку територій дозволяє засвідчити песимістичний сценарій зниження показників соціально-економічного розвитку територіальної громади погіршення демографічної ситуації, зростання рівня зареєстрованого та прихованого безробіття, рівня професіоналізму вказаної категорії осіб, зниження доходів громадян,

загострення екологічної та криміногенної ситуації. Присутність виявлених тенденцій і проблем спонукає до пошуку такої моделі економічного зростання, яка б не провокувала негативні соціальні наслідки, а навпаки, сприяла б формуванню та реалізації інноваційної людиноцентричної моделі сільської економіки. Впровадження інвестиційно-інноваційного підходу у виробничі процеси з позиції організації зайнятості та підприємництва до 2020 р. на 64% уможливлює зростання надходження від реалізації сільськогосподарської продукції за рахунок збільшення обсягу інвестицій. Активізація ролі сільського населення та мешканців міст, що виїхали до сіл, зокрема. в Житомирській області дозволяє збільшити чисельність сільського населення на 47 % та обсяг приватних інвестицій в розвиток сільських територій у 100 разів порівняно з песимістичним сценарієм до 2020 р., що зумовлений збереженням тенденцій, які складися. Можливими стратегіями розвитку є:

1) *Створення солідарного сільського господарства* (мережі або асоціації людей, які взяли на себе зобов'язання підтримувати одну або більшу їх кількість, поділяючи ризики і вигоди від спільного виробництва продуктів харчування) та груп солідарної закупівлі серед ініціативних споживачів міст Житомира та Києва, які зв'язуються з виробництва сільськогосподарської продукції для організації альтернативних ланцюгів поставок, впроваджуючи суспільні ініціативи, що підтримують диверсифіковані сільські території, зокрема, через запровадження органічного сільського господарства, ремесел та промислів, формуючі прямі зв'язки між виробниками та споживачами.

2) Прямі продажі продукції, надання послуг домогосподарствами та їх об'єднаннями через кооперативи, на ярмарках, під час регіональних заходів, на селянських і фермерських ринках, де є місцями роздрібної торгівлі.

3) *Розвиток альтернативних форм зайнятості*, зокрема, ремесел, промислів, зеленого сільського туризму, оздоровчих, спортивних та рекреаційних об'єктів.

Основними потребами та обмеженнями є наступні: 1) низький рівень підприємницької активності та зайнятості населення та високий рівень конкуренції збоку іноземних компаній та їх продукції; 2) сировинна спрямованість регіону (видобуток граніту та лісу); 3) погіршення демографічної ситуації поряд з іншими демографічними факторами (старіння населення, виїзд і заробітчанство активної частини населення – за прогнозом спеціалістів, якщо не вжити заходів з подолання соціально-економічної кризи, інтенсивного впровадження соціально-економічних реформ, протидії масовому безробіттю, забезпечення соціального захисту населення, чисельність населення регіону може до 2020 р. зменшитися до 20%). Особливо гостро проблема виявляє себе у сільській місцевості, що суттєво впливає на соціально-економічний стан району; 4) погіршення екологічної ситуації, зокрема, з ліквідації побутових відходів, формування водного балансу. Проект в повній мірі дозволяє в довгостроковій перспективі реалізувати заявлені потреби.

Основними потребами та обмеженнями є наступні: 1) низький рівень підприємницької активності та зайнятості населення та високий рівень конкуренції збоку іноземних компаній та їх продукції; 2) сировинна спрямованість регіону (видобуток граніту та лісу); 3) погіршення демографічної

ситуації поряд з іншими демографічними факторами (старіння населення, виїзд і заробітчанство активної частини населення – за прогнозом спеціалістів, якщо не вжити заходів з подолання соціально-економічної кризи, інтенсивного впровадження соціально-економічних реформ, протидії масовому безробіттю, забезпечення соціального захисту населення, чисельність населення регіону може до 2020 р. зменшитися до 20%). Особливо гостро проблема виявляє себе у сільській місцевості, що суттєво впливає на соціально-економічний стан району; 4) погіршення екологічної ситуації, зокрема, з ліквідації побутових відходів, формування водного балансу. Проект в повній мірі дозволяє в довгостроковій перспективі реалізувати заявлені потреби.

Відносини в територіальній громаді ґрунтуються на довірі між виробником і споживачами, які добре знають один одного, споживачі довіряють продукції, яка виробляється, мають про неї достовірну інформацію. Між виробником і споживачем є солідарність щодо місцевих традицій харчування. Їм притаманна громадська активність щодо розвитку місцевого чи регіонального ринку харчового сектору (співпраця між сільською територіальною громадою здійснюється з групою населення, мешканців міст, наприклад співвласниками ОСББ міст). Ринкові обміни відбуваються у межах спільноти певної місцевості. Вилучені кошти працюють на місцевому чи регіональному ринках. Короткий ланцюг поставок регулюється на місцевому рівні. Він є прозорим і відстежується від початку виробництва до споживача. Прямі поставки дозволяють економити на трансаційних витратах, що здешевлює продукцію для кінцевого споживача. Крім того задоволення інтересів споживачів більш повним асортиментом харчових продуктів можливе за рахунок вирощування продукції чи виготовлення товару за попереднім замовленням.

Подальша сертифікація органічної продукції, її стійкий збут сприятиме поширенню органічних і традиційних продуктів на ринку, розвиваючи мережі з регіональними продуктами. Обслуговування потреб клієнтів у зростаючому сегменті ринку щодо споживання якісних продуктів харчування за принципом: «Близько, локально, натурально», розвиваючи туризм з привабливим місцевим брендом на основі регіональних традицій. Нижчий рівень транспортних та інших витрат в локальній економіці підвищує її конкурентоспроможність за одночасної високої якості та доступності. Організація місцевого ринку приваблюватиме споживачів з інших регіонів. Мода на регіоналізм є основою розвитку територіальних громад та становлення їх конкурентоспроможності.

Діяльність на території (виробництво товарів – продовольства та сільськогосподарської сировини, створення соціально значимих суспільних благ) реалізується з врахуванням інтересів усіх членів сільської громади в процесі управління через механізм публічно-приватного партнерства, що можливе через практику діяльності громадської організації, зареєстрованої на території. Формування та імплементація інклюзивної моделі розвитку сільських громад сприятиме їх зростанню на умовах сталості. В основу цих змін покладено бачення ролі сільських громад у якості правовласників / користувачів локальних ресурсів, здійснення ними контролюючої функції. Такі повноваження ініціюють дії громади та спрямовують їх на покращення економічних, соціальних і екологічних умов сільської місцевості.

Потреба стійкого розвитку сільських територій України наразі визначила тенденцію до формування SMART-COMMUNITY (розумних громад) та підходів до SMART-розвитку й зростання через соціально-екологічний та економічний підхід враховує європейську практику забезпечення якості життя, ефективними заходами із забезпечення інклюзивного розвитку через активне залучення сільського населення до процесів розробки стратегій розвитку сільських територій, збалансування особистих інтересів окремих людей та загальних інтересів локальної громади щодо захисту природного середовища, соціального згуртування та економічного зростання. формування та імплементація інклюзивної моделі розвитку сільських громад, що сприятиме життєдіяльності та господарювання відповідно до концепції сталого інклюзивного розвитку за участю сільських громад. Такий підхід передбачає використання принципу інклюзивності розвитку, тобто досягнення такого типу економічного зростання, який охоплює усі сфери життя сільських громад і дозволяє отримати відчутні для кожної людини позитивні зміни у якості життя та добробуті, що передбачає розвиток сільської економіки, збереження навколишнього середовища, а також достатній рівень задоволення соціальних потреб громад, вирішення проблем соціальної безпеки та соціальної політики.

Створення біля траси ТОВ «Сільський ринок» з відповідним розміщенням торгівельних місць для членів громади, бістро з Wi-Fi і з власною пекарнею. Магазин пропонуватиме свіже м'ясо, овочі, фрукти, зелень та продукти переробки від мешканців Головківської сільської ради, – продаж традиційної продукції дозволить збільшити надходження 1) від практики використання бренду «Сільський ринок»; 2) до бюджетів домогосподарств; 3) до бюджету громади, в тому числі для реалізації соціальних задач навчання дітей в спортивних гуртках та майстрами творчості. На перспективу бренд «Сільський ринок» розвиватимуть у містах Житомир та Київ, зокрема, в районах офісних центрів. У найближчому майбутньому розвиватимуть мережу на основі франшизи, що дозволить приєднати до мережі близько 100 магазинів.

Внаслідок переходу на органічне виробництво та безвідходну життєдіяльність впив на елегію регіону буде суттєво позитивним. Перехідний період складає понад 5 років (не вкладається в межі проекту), проте, позитивні зміни навколишнього середовища будуть відчутними. Для проекту характерна форма спів фінансування: кошти ЄС, територіальної громади та приватних інвесторів.

За словами екс-віце-прем’єра України (1996 р.), доктора економічних наук, професора, академіка-секретаря НААНУ, співробітника Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» Саблука П.Т. «…ефективні шляхи розвитку сільських територій, як багатофункціональних комплексів, потрібно шукати в нестандартних підходах до аналізу ситуації і на стиках соціальних та економічних інтересів». Один з таких нестандартних підходів до вирішення цього питання – розвиток сільських територій через реалізацію ідеї «Родова садиба». Зміст цієї ідеї в наступному: «Надати законодавче право кожному громадянину України, при бажанні, отримати 1 га землі для облаштування родової садиби. Безоплатно. В постійне або довічне користування. Без права продажу. З правом передачі лише в спадок». Як

визначено Державною Програмою розвитку українського села до 2015 року «Продовольча безпека держави – захищеність інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її життєдіяльності». Запропонований підхід в проекті Концепції «Родова садиба» якраз і забезпечує безперешкодний доступ людини до продуктів харчування, які будуть вирощені самою людиною для себе і своєї сім'ї (надлишки є можливість реалізувати на сторону), при наявності власного бажання людини.

Література:

1. Україна в 2015 році. Цілі розвитку тисячоліття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/mdgs

2. *Плотнікова М.Ф.* Інноваційно-інвестиційна практика сільського розвитку як стійкої суспільно-економічної системи / М.Ф. Плотнікова // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016, В. 17, Ч. 3. – С. 50–54.

3. *Ходаківський Є.І.* Формування системи розвитку сільських територій на засадах підприємництва, саморегулювання та державного управління / Є.І. Ходаківський, Т.М. Ратошнюк, Л.Л. Капітула, М.Ф. Плотнікова // Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. – 2016. – № 25. – С. 158–170.

4. *Bogoyavlenska Yu.* The Modern Social And Economic Policy Of Ukraine: Problems Of Providing For And Enhancing Of Adequate Living Standards And Quality Of Life / Yu. Bogoyavlenska, M. Plotnikova, E. Khodakivsky // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. – 2010. – № 21 (2). – R. 18–26.

5. *Присяжнюк О. Ф.* Інноваційно-проектний вектор стійкого сільського розвитку / О. Ф. Присяжнюк, М. Ф. Плотнікова // Наук. пр. Полтавської держ. аграр. акад. Сер. Екон. науки. – 2014. – Вип. 1 (8), т. 1. – С. 246–255.

УДК: 658: 338.2

Сита Є.М., *старший викладач*
Херсонський національний технічний університет
(м. Херсон, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «РОЗВИТОК»

У науковій літературі існує велика кількість підходів щодо розуміння теоретичних аспектів категорії «розвиток». Проте, існування певних розбіжностей у визначенні даної категорії спричиняє неоднозначність у її трактуванні. У зв'язку з цим, виникає необхідність у проведенні комплексного аналізу даного поняття.

Серед сучасних науковців значний внесок у вивчення категорії «розвиток підприємства» зробили : Погорелов Ю.С., Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О., Василенко В.О.,Раєвнева О.В., Забродська Л.Д., Афанасьєв Н.В., Рогожин В.Д., Рудика В.І., Шубравська О.В., Шимановська-Діанич Л.М. та інші.

Погорелов Ю.С. у своїх роботах [1; 2] зазначає, що разом з поняттям

розвитку (а іноді і замість нього) використовується поняття експлікації, генезису, еволюції, еманації, діахронії. Він стверджує, що зазначені поняття використовуються як синонімічні до поняття розвитку. Автор вважає, що розвиток є найбільш широким поняттям, яке включає поняття еволюції, еманації, діахронії, експлікації та частково генезису. У той же час розвиток входить до поняття руху.

Деякі автори ототожнюють поняття еволюція і розвиток, при цьому зазначаючи, що еволюція – це процес поступового розвитку .

Так, Павленков Ф. у 1910 році вказує, що розвиток – (еволюція) світовий процес, що повторюється у всіх явищах від розвитку сонячної системи до розвитку всіх організмів; кожного організму, кожного акту життя, що знаходиться у русі від простого до складного, від однорідного до різнорідного.

КонстантиновФ.В.у 1967 році дає наступне визначення поняттю «розвиток». Розвиток – вищий тип руху, зміна матерії і свідомості, перехід від одного стану до іншого, від старого до нового.

Ильичев Л.Ф., Федосеев П.Н., Ковалев С.М., Панов В.Г. пропонують розглядати розвиток як, необоротну, направлену, закономірну зміну матеріальних і ідеальних об’єктів.

Розвиток з позиції Азрилияна А.Н. являє собою зміну процесу або явища від простого до складного і більш ефективного.

Не зовсім коректним вважаємо визначення поняття розвитку Лопатіна В.В. і Лопатіної Л.Е. Так, авторами пропонується розглядати розвиток як процес переходу від одного стану до іншого. При цьому науковці не конкретизують до якого саме стану здійснюється перехід, тобто відсутній напрямок зазначених змін.

Ожегов С.І. пропонує розглядати розвиток як процес переходу від одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану до нового якісного стану, від простого до складного, від нижчого до вищого.

Дане визначення є більш коректним і повним ніж у Лопатіна В.В. і Лопатіної Л.Е., проте і воно не позбавлене недоліків. Так, на наш погляд, у визначенні Ожегова С.І. не зрозуміло чи буде новий якісний стан більш кращий, ніж старий.

У тлумачному словнику української мови під розвитком розуміють процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого.

Погорелов Ю.С. у своїй роботі «Оцінювання та моделювання розвитку підприємства» [1, с.10] зазначає, що розвиток як загальнонаукова категорія розглядається з трьох сторін: як закон, як принцип та як явище. Розуміння розвитку як закону, принципу та категорії тісно пов’язані між собою:

- розвиток як закон характеризує певний тип змін буття, пояснює такі зміни буття,
- розвиток як принцип характеризує зв'язок між сутністю окремого явища або об’єкта і його підпорядкованістю в системі вищого рівня, ніж та, в якій це явище або об’єкт існують або виникають, крім того розвиток як принцип можна розуміти як певний зв'язок між поточним станом явища та його майбутнім станом;
- розвиток як філософська і загальнонаукова категорія протиставляється незмінному буттю, одночасно впливаючи на нього як певний процес, тобто

буття є обов'язковою умовою розвитку, а розвиток є іманентним буттю.

Єрохіна О.О. [3, с.67] пропонує все різноманіття поглядів на термін «розвиток» поділити на чотири групи: перша група дослідників зв'язує розвиток з реалізацією нових цілей, цілеспрямованістю змін; друга розглядає його як процес адаптації до навколишнього середовища; третя – підміняє розвиток його джерелом – суперечностями системи, четверта ототожнює розвиток з однією з його ліній – прогресом, або ускладненням системи, або з однією з його форм – еволюцією.

Шимановська-Діанич Л.М. [4, с.18] вважає що, розвиток – це процес самопросування від низового рівня (простого) до вищого (складного), внаслідок якого відбувається розкриття і реалізація внутрішніх тенденцій та сутності явищ, що у свою чергу, веде до виникнення нового і зумовлює будь-які зміни в різноманітних формах матерії

Афанасьєв Н.В., Рогожин В.Д., Рудика В.І. наголошують, що здатність до розвитку – це еволюція системи під впливом протиріч, що виникають унаслідок браку ресурсів для задоволення потреб суспільства, зіткнення інтересів людей, конкуренції підприємств тощо, яка призводить до кількісного та якісного збільшення її внутрішнього різноманіття. Під розвитком підприємства автори пропонують розуміти об'єктивну зміну тільки якісних характеристик системи, обумовлена як фундаментальними законами природи (єдності і боротьби протилежностей, переходу кількості у якість, розвитку суспільства по спіралі і на гору), так і закономірностями функціонування конкретних систем (старіння устаткування, нагромадження досвіду і знань співробітниками, виснаження природних ресурсів) при якій формуються нові властивості системи [5, с.26].

Проведений аналіз теоретичних аспектів щодо розуміння категорії «розвиток» дозволяє зробити висновок, що не існує єдиного підходу щодо розуміння даного поняття.Науковці досить часто використовують такі поняття як «рух», «еволюція», «зростання», «зміни», «прогрес» і інші, при цьому ототожнюють їх з поняттям «розвиток». Проведене дослідження дозволяє зазначити, що ці поняття не є ідентичними, проте між ними є певний взаємозв'язок.

Література:

1. Погорелов Ю.С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства. Монографія. – Луганськ: Глобус, 2010. – 512с.

2. Погорєлов Ю.С. Розвиток підприємства: поняття та види [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://masters.donntu.edu.ua/2011/iem/bashkevich/library/tez7.htm.

3. Ерохина Е.А. Развитие национальной экономики: системно-самоорганизационный подход / Е.А. Ерохина. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1999. – 160с.

4. Шимановська-Діанич Л.М. Управління розвитком персоналу організації :теорія і практика: [монографія]/ Людмила Михайлівна Шиановська-Діанич. – Полтава: ПУЕТ, 2012. – 462с.

5. Афанасьев Н.В., Рогожин В.Д., Рудыка В.И. Управление развитием предприятия: Монография. – Х.: Издательский Дом «ИНЖЕК», 2003. – 184с.

УДК 005.35:334.735

Лагута Я.М., *старший викладач*
Житомирський державний технологічний університет
(м. Житомир, Україна)

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В контексті сталого розвитку, корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це добровільне зобов'язання бізнесу, спрямоване на стійкий економічний розвиток суспільства в економічній, соціальній та екологічній сферах. Цілі сталого розвитку в Україні становитимуть нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічними, соціальними та екологічними (природоохоронними) вимірами. Вони мають забезпечити інтеграцію зусиль щодо економічного зростання, прагнення до соціальної справедливості і раціонального природокористування, що потребує глибоких соціально-економічних перетворень в Україні та нових підходів до можливостей глобального партнерства [1]. Тому важливим є питання оцінки розвитку КСВ. Існують різні методи та методики оцінки корпоративної соціальної відповідальності компанії, проте кожна з них має свої особливості.

Американські вчені вивчаючи цю проблему, ще в 1974 році опублікували книгу: «Нестійке підґрунтя: соціальна політика корпорацій в динамічному суспільстві» і виділили чотири підходи (методи) до оцінки КСВ підприємства [2]. Перший метод полягав у використанні соціальних індикаторів, зокрема визначення індексу рівня життя через розрахунок кількісних показників та оцінки впливу соціальної діяльності корпорацій на цей індекс (це показники стану охорони праці, стану охорони здоров'я та інші). Другий метод полягав у розробці системи, яка включала оцінку витрат на соціальні програми, на їх реалізацію, а також оцінку їх ефективності. Ф.Котлер стверджував, що оскільки вигоди, пов'язані з КСВ, неможливо виміряти і більшість компаній не розголошують витрати на таку діяльність, то і виміряти окупність таких інвестицій дуже важко. Третій підхід передбачав проведення оцінки через складання так званого соціального звіту, де в балансовій формі представлялися вигоди для працівників, клієнтів, постачальників, громади та інших та соціальні витрати фірми на створення цих вигід. Четвертий метод – метод ранжування компаній відповідно до їх соціальної діяльності. Перші два підходи дозволяють розглядати оцінку КСВ з точки зору зовнішнього та внутрішнього КСВ, закономірно постає питання, в зв'язку із значними витратами на соціальні цілі, оцінки ефективності КСВ. До сьогодні не існує чіткої формули, яка дозволить кількісно оцінити взаємозв'язок між соціальною відповідальністю та результатами діяльності. Більшість передових компаній та консультантів в США використовують «соціальний аудит», який фокусується на тому, як соціальна поведінка компанії відображається на бізнес-показниках. Методика, яка розроблена консалтинговою компанією SmithOBrien, передбачає

комплексну оцінку діяльності за такими основними системами економічних та соціальних показників: система менеджменту якості, енергозбереження і охорона навколишнього середовища, відносини з персоналом, права людини, взаємовідносини з місцевою громадою [3]. Ця методика являє собою інтегровану систему аудиту корпоративної стійкості, інтегрована у всі міжнародні системи рейтингів соціальної відповідальності. Щодо третього підходу, то на нашу думку, сама по собі наявність соціального звіту, може розглядатися в якості одного із критеріїв комплексної оцінки КСВ. Найбільш часто використовуваним міжнародним стандартом підготовки соціальної звітності, являється Глобальна ініціатива звітності (GRI). Цей стандарт включає достатню кількість показників, проте не передбачає виведення якогось єдиного значення рівня соціальної відповідальності. Суттєвим недоліком цього стандарту є використання різних показників, вартісних, натуральних, абсолютних та відносних. Проте, перевагою є зростання авторитету компанії в очах суспільства, що тягне за собою зростання попиту, довіру споживачів та як наслідок зростання результатів діяльності компанії. Важливо, публікувати та розміщувати соціальні звіти компанії на їх веб-сайтах, презентувати на конференціях, публічних заходах, навіть видавати брошури тощо. Звіт виступає основним джерелом інформації про КСВ компанії.

Три перші підходи дають можливість оцінити окремо кожну складову соціальної відповідальності, але не дають можливість оцінити загальний рівень, кількісно порівняти компанії. Для цього використовують якраз згаданий вище рейтинговий підхід. Проте, конкурси та рейтинги повинні бути максимально прозорі і відкриті, а здійснення їх організації бути професійним, відповідальним та стійким (авторитет, репутація, незалежність тощо).

В теперішній час у світі використовуються репутаційні рейтинги (четвертий підхід). Рейтинговий метод полягає в ранжуванні групи компаній подібного профілю діяльності за визначеними критеріями. В якості експертів можуть виступати професіонали в тій чи іншій сфері дослідження, референтні групи, громадські організації, незалежні експерти тощо. Заінтересовані в діяльності компаній сторони, використовуючи рейтинг ділової репутації, отримують важливий інструмент, що дозволяє оцінити корпоративну політику по відношенню до споживачів, акціонерів, інвесторів, ділових партнерів, держави, суспільства. Аналіз інтеграції процесів формування корпоративного іміджу і реалізації концепції КСВ дозволяє дати адекватну оцінку управлінській діяльності компанії, можливостей її позиціювання на ринку тощо.

Література:

1. Цілі сталого розвитку 2016-2030. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku.

2. The Unstable Ground. Corporate Social Policy in a Dynamic Society. Los Angeles, 1974. Pp. 99-102.

3. Никитина Л. Корпоративная социальная ответственность: учебник / Л. Никитина, Д. Борзаков. – Ростов н/Д : Феникс, 2015. – 445с. – С. 283.

УДК 330.34:330.15

***Дюгованець О.М.**, к.е.н., доцент*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)

«ЗЕЛЕНІ» ТЕХНОЛОГІЇ В РАМКАХ НОВОЇ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Більшість країн з перехідною економікою володіють багатими природними та різними біологічними ресурсами. Однак глобальні зміни клімату та пов'язані з ними екстремальні погодні явища негативно впливають на економічний розвиток цих країн, завдаючи серйозні економічні та соціальні наслідки.

З метою боротьби зі змінами клімату зазначені країни шукають нові способи активізації використання «зелених» (екологічно чистих) технологій. З метою досягнення успіху в цьому напрямі, необхідним стало створення умов, сприятливих для прийняття і поширення «зелених» технологій за допомогою впровадження інноваційної політики, яка враховувала б конкретні особливості й проблемні питання кожної з країн, пов'язаних з охороною навколишнього середовища. Як наслідок, належна інноваційна інфраструктура може покращити доступ до іноземних знань і досвіду, та надати можливість створювати більш сприятливі умови для розвитку бізнесу цих країн.

В останні два з половиною століття під впливом індустріальної революції в світі розгорнулося безпрецедентне економічне зростання, яке потребувало постійної мобілізації величезних ресурсів і забезпечило поліпшення умов життя в багатьох районах земної кулі. Однак результати цього прогресу не скрізь однакові. Вода, повітря і біосфера здавна розглядалися як суспільні блага, які не мають конкретного власника і, які можна безкоштовно використовувати в якості виробничих ресурсів і в якості місця для скидання забруднень. У результаті практики нераціонального використання відповідних ресурсів та благ в даний час традиційні моделі промислового виробництва і споживання стали екологічно нестійкими. У підсумковому документі Конференції Організації Об'єднаних Націй з питань сталого розвитку (Конференція "Ріо + 20") під назвою "Майбутнє, якого ми хочемо", високопоставлені представники країн світу визнали, що для забезпечення сталого розвитку виключно важливо відмовитися від моделей нераціонального споживання і виробництва та заохочувати моделі, що відповідають вимогам сталого розвитку. Вони також підкреслили, що адаптація до зміни клімату є одним з невідкладних і нагальних глобальних пріоритетів і, що вони вважають "зелену" економіку в контексті сталого розвитку та ліквідації бідності однією з важливих інструментів забезпечення сталого розвитку [1].

Сталий розвиток включає в себе три взаємозалежних компоненти: економічне зростання, соціальний розвиток і захист навколишнього середовища. Цей тип розвитку передбачає стійке споживання природних ресурсів і високий рівень людського розвитку.

Діяльність з досягнення сталого розвитку користується широкою підтримкою міжнародного співтовариства. З початку 1990-х років уряди держав-членів ООН взяли на себе широкі зобов'язання щодо забезпечення стійкості навколишнього середовища і ліквідації бідності.

З 1950-х років збільшення рівнів забруднення повітря і води стало однією з проблем, що викликають серйозну стурбованість громадськості в промислово розвинених країнах. Ця стурбованість знайшла відображення в заходах політики відповідних урядів, спрямованих на охорону здоров'я населення і на захист навколишнього середовища. У період з 1970-х років в більшості з цих країн були створені агентства або міністерства з питань охорони навколишнього середовища, яким було доручено виробити науково обґрунтовану політику і втілювати її в життя шляхом прийняття різних норм і стандартів. В основі цього типу державного втручання було розуміння, що чисте повітря і чиста вода є суспільними благами (так само, як національна оборона і практика охорони здоров'я), які навряд чи можуть бути забезпечені одними ринковими механізмами.

Незважаючи на початкові успіхи заходів екологічної політики в поліпшенні якості повітря і води, безперервне збільшення викидів парникових газів (ПГ) і зменшення біологічного різноманіття свідчать про те, що економічна діяльність досі носить нестійкий характер. На думку переважної більшості вчених-фахівців в області клімату, зміна клімату та глобальне потепління, в значній мірі викликані діяльністю людини, неминучі, якщо не відбудеться стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері Землі. Основним парниковим газом, що викидається в результаті людської діяльності, є діоксид вуглецю (CO2). За період з початку індустріальної ери в середині 18-го століття концентрація діоксиду вуглецю в атмосфері збільшилася на 44% і продовжує зростати. Згідно з останніми даними, в даний час рівень глобальних викидів CO2 приблизно на 50% перевищує рівень, зазначений у 1990 році, і продовжує збільшуватися. Найбільший обсяг глобальних викидів CO2 припадає на частку Китаю (29%), за ним слідують США – 16% і країни Європейського союзу – 11% [2].

Після виходу в світ новаторського дослідження Глобальної мережі екологічного сліду (міжнародного аналітичного центру вчених, що працюють в Сполучених Штатах, Швейцарії та Бельгії) стан екологічної стійкості часто оцінюється за розміром екологічного сліду, який відповідає потребам економічної діяльності в ресурсах біосфери (що вимірюється площею територій і акваторій, необхідних для виробництва споживаних людиною ресурсів і для асиміляції викидів виробництва) при використанні існуючих технологій і методів управління ресурсами. З метою забезпечення міжнародної порівнянності даних екологічний слід вимірюється в одиницях середньосвітової біоємкості відповідного району, що називаються глобальними гектарами [3]. За розрахунками, в 2007 році розмір екологічного сліду, відповідний сталого розвитку, становив 1,8 глобального гектара.

За даними дослідження ЮНІДО у країнах із високим рівнем людського розвитку відбувається нераціональне використання ресурсів, що не забезпечує сталий розвиток. І навпаки, країни, в яких рівні використання ресурсів відповідають потребам стійкого розвитку (Албанія, Азербайджан, Вірменія, Грузія, Киргизстан, Молдова, Таджикистан і Узбекистан), ще не досягли високого рівня людського розвитку, і ймовірно, що і в цих країнах у міру збільшення рівня доходів і споживання на душу населення показники "вуглецевого сліду" теж збільшаться[4].

Крім того, досягненню сталого економічного розвитку може сприяти перехід від традиційної моделі економічного зростання до моделі "зеленого" зростання, при якому забезпечується високий рівень зайнятості і справедливий розподіл доходу без нанесення непоправної шкоди природному середовищу і біорізноманіттю [5]. Концепція "зеленого" зростання передбачає, що цілі економічного зростання можуть бути сумісними з цілями в області розподілу і в області захисту екології. "Зелене" зростання може розглядатися як один з механізмів, які можуть використовуватися для досягнення цілей сталого розвитку.

Таким чином, обсяги глобальних викидів парникових газів продовжують зростати, створюючи загрози прискорення процесу зміни клімату та завдаючи шкоди інтересам більшості країн світу. Несприятливі наслідки зміни клімату можна пом'якшити, вживаючи заходи, спрямовані на зменшення викидів парникових газів. Для адаптації до зміни клімату потрібні заходи, спрямовані на підвищення стійкості економіки до зміни клімату.

Сталий розвиток передбачає стійке споживання і високий рівень розвитку людського потенціалу. На жаль, до теперішнього часу сталого розвитку не досягнула ні одна країна в світі. Перехід від моделі індустріального зростання до моделі "зеленого" зростання може сприяти досягненню сталого розвитку.

"Зелені" або еко-інновації наносять екології меншої шкоди, ніж інші наявні альтернативи. Найбільш розвинені індустріальні країни в широких масштабах генерують і впроваджують "зелені" інновації. Країни з перехідною економікою відстають в цій області через наявність ряду бар'єрів, що перешкоджають освоєнню і поширенню таких інновацій. Такі бар'єри можна подолати за допомогою збалансованої політики, що забезпечує підтримку еко-інновацій.

Література:

1. Офіційний сайт кампанії під назвою «Ріо + 20: майбутнє, якого ми хочемо» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/

2. Trends in global CO2 emissions: 2013 Report. [J.G.J.Olivier,Gr.Janssens-Maenhout, M.Muntean, A.H.W.Peters]. – PBL Netherlands Environmental Assessment Agency. – 2013. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/pbl-2013-trends-in-global-co2-emissions-2013-report-1148.pdf

3. Borucke M. Accounting for demand and supply of the biosphere's regenerative capacity: The National Footprint Accounts' underlying methodology and framework. – Ecological Indicators, vol. 24, 2015. – 518-533 pp.

4. Promoting Innovative Industries and Technologies for a Sustainable Future in the Europe and NMS Region: Compendium of Background Papers // Vienna: UNIDO, 2012 – P.263. [Electronic resource]. – Access mode: https://open.unido.org/api/documents/5149322/

5. From Transition to Transformation: Sustainable and Inclusive Development in Europe and Central Asia. New York and Geneva: United Nations, 2012. – P.163.

УДК 005:44.63

***Рябченко А.В.**, бакалавр*
***Власенко Т.О.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Аграрний сектор відіграє важливу роль у економіці. Він забезпечує близько 60% фонду споживання населення, займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту і залишається практично єдиною галуззю, яка багато років поспіль забезпечує позитивне зовнішньоторговельне сальдо. Сьогодні постає актуальне питання, визначаючи основні тенденції та конкретні перспективні заходи щодо сприяння ефективному здійсненню експортного потенціалу України.

Україна є одним із найбільших у світі виробників та експортерів сільськогосподарської продукції, збираючи більше 60 млн. тонн зерна та більше 10 млн. тонн насіння соняшника на рік. Аналіз останніх даних свідчить[3], що у січні-грудні 2016 р. вітчизняний експорт становив 36,4 млрд. дол. США, з яких на аграрну продукцію приходилось 15,2 млрд. дол. США, або 42% від усієї його вартості. Незважаючи на загальне негативне сальдо зовнішньоекономічної діяльності в сумі майже 2,5 млрд. дол. США, аграрна продукція мала позитивне його значення, що сягнуло близько 11,4 млрд. дол. США (табл.1).

Таблиця1

Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2016 році

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт			Імпорт		
	тис. дол. США	у % до 2015	у % до загального обсягу	тис .дол. США	у % до 2015	у % до загального обсягу
Живі тварини; продукти тваринного походження	775036,9	94,1	2,1	626279,1	114,2	1,6
Продукти рослинного походження	8093693,7	101,5	22,3	1284816,5	112,1	3,3
Жири та олії тваринного або рослинного походження	3962975,8	120,1	10,9	245957,3	134,9	0,6

Джерело: сформовано автором на основі [3].

Частка імпорту аграрної продукції у загальній структурі імпорту, порівняно з січнем-вереснем 2015 року, зросла з 9,2% до 10,2% у 2016 році по всіх групах товарів. Найбільше зросли поставки з-за кордону жирів та олії тваринного або рослинного походження – на 34%, за рахунок нарощення закупівлі пальмової олії на 53,2%. Також спостерігається зростання імпорту продукції тваринного походження – на 16%, в основному за рахунок нарощення обсягів імпорту замороженої риби на 47,8%. Обсяги імпорту готових харчових продуктів та продуктів рослинного походження зросли на 8% і 10% відповідно.

У 2016році основними ринками збуту української сільськогосподарської продукції були країни Азії та ЄС, частка кожного з регіонів становить 39% та 29% відповідно в загальному експорті АПК у 2016 р. (рис.1). Крім того, український агробізнес експортує свою продукцію до країн СНД (15%) та Африки (15%). Україна переважно постачає до ЄС зернові, олійні культури, рослинні олії та тваринні жири.

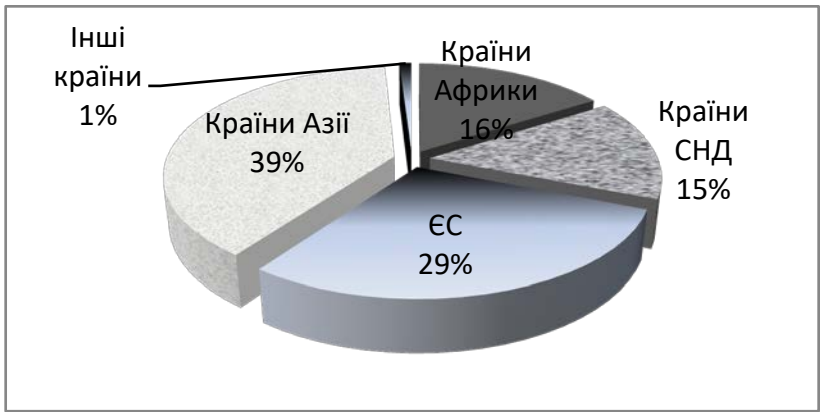

Рис.1. Основні ринки збуту українського сільськогосподарського експорту
Джерело: побудовано автором на основі [3].

Отже,Україна має хороші ресурси для розвитку експортного потенціалу аграрного сектора економіки, проте існує багато проблем. Значний вплив політичних факторів та корупція перешкоджають розвитку та реалізації експортного потенціалу. Наразі держава може зберегти європейські ринки і географічно диверсифікувати азіатські, проте без державного регулювання спроби виробників можуть бути марними, тож стабілізація політичної системи та збереження унітарності держави виходять на перший план в розвитку будь-якого сектора економіки.

Література:

1. Сайкевич Н.І. Експортний потенціал сільськогосподарських підприємств / Н.І. Сайкевич, А.Д., Сайкевич // Інноваційна економіка. – 2013. – № 41. – С. 104–110.

2. Яценко А.М. Застосування графічних моделей для оцінки наслідків європейської інтеграції в аграрному секторі регіону / А.М. Яценко, Н.І. Сайкевич // Наука. Бюлетень NAT. Аграр. ООН-Ту. – 2007. – Том. 110; частина 1. – С. 54–58.

3. Державна служба статистики України: http://ukrstat.gov.ua/.

УДК 338.242

***Акулович Ю.А.**, бакалавр*
***Власенко Т.О.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ ЯК ОДИН З ПОЗИТИВНИХ НАСЛІДКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація – це процес розвитку та збільшення глобальної інтеграції між державами, націями, корпораціями, домогосподарствами та іншими організаціями. Цей термін стосується посилення взаємозалежності в економічній, соціальній, технологічній, культурній, політичній та екологічній сферах. У контексті глобальної торгівлі термін "глобалізація" є протилежністю протекціонізму.

Дехто вважає глобалізацію корисним, ключовим для світового економічного розвитку процесом, неминучим і незворотним. Інші вважають це ворожим і навіть страшним перетворенням, що підвищує нерівність між державами, загрожує працевлаштуванню та підриває соціальний прогрес.

Не зважаючи на різноманітність думок, важливо зазначити, що глобалізація надає широкі можливості для всесвітнього розвитку, хоча прогресує вона нерівномірно – деякі країни інтегруються в світову економіку швидше, ніж інші.

Глобалізація є однією з рушійних сил, що підвищують ВВП країни на душу населення. Дослідження, проведені Світовим Банком, доводять, що в країнах, які швидко долучаються до процесу глобалізації, ВВП підвищується на 5%.

Глобалізація покращує умови життя багатьох країн, що розвиваються. Економіка таких держав значно підвищила свій рівень розвитку завдяки міжнародній торгівлі, яка в свою чергу забезпечила кращу освіту, умови життя та робочі місця для населення. Потоки капіталу стали одним з основних джерел безпрецедентного економічного зростання та підвищення рівня життя в усьому світі в післявоєнний період.

Рівень життя може визначатися такими показниками, як рівень писемності населення, ймовірна тривалість життя, шкільна освіта, добробут. ООН дослідило сім країн, розглядаючи вищезазначені показники і перетворюючи їх на індекси. Результати показали, що між ними та ВВП існує тісний зв'язок. Так, країни з найбільшим ВВП мали найвищий індексний рейтинг.

Зростання рівня життя випливає з накопичення фізичного капіталу (інвестицій) та людського капіталу (робочої сили), а також через розвиток технологій. Найкращим прикладом такого зростання є досвід країн, що збільшили випуск продукції та створили умови, які сприяють підвищенню доходів на душу населення в довгостроковій перспективі.

Так, аби підвищити рівень життя в умовах глобалізації, уряду країни потрібно:

– забезпечити макроекономічну стабільність для створення належних умов для інвестицій;

– запроваджувати зовнішньо-орієнтовану політику, спрямовану на підвищення ефективності через збільшення торгівлі та інвестицій;

– створити сильні інститути та ефективний уряд для сприяння належному управлінню;

– сприяти розвитку освіти, навчання, наукових досліджень та розробок з метою підвищення продуктивності праці;

– управляти зовнішнім боргом, аби забезпечити ресурси для сталого розвитку.

Така політика здатна призвести до зменшення бідності, захисту незаможних категорій населення, охорони здоров'я, покращення освіти та створення надійних систем соціальної безпеки.

Досвід країн з розвиненою економікою може привнести значний вклад у зусилля країн з низьким рівнем доходів, що намагаються інтегрувати у світову економіку. Такий вплив країни з розвиненою економікою можуть здійснити за допомогою:

– заохочення торгівлі – забезпечення необмеженого доступу до ринків для експорту з найбідніших країн. Це допоможе малорозвиненим країнам перейти за межі спеціалізації на основних товарах та виробляти перероблені товари для експорту;

– заохочення потоків приватного капіталу до країн з низькими доходами, зокрема прямих іноземних інвестицій з постійними фінансовими потоками та трансфером технологій;

– підвищення рівня фінансової підтримки.

Отже, з розвитком глобалізації, рівень життя населення значно покращився у багатьох країнах. Однак найбільших результатів досягнули розвинені країни та деякі країни, що розвиваються.

Те, що існує велика різниця у доходах між країнами з високим рівнем доходу та країнами з низьким рівнем доходу, викликає велике занепокоєння. Тривожною є кількість населення, що живе у бідності. Але неправильним буде вважати, що глобалізація викликала таку розбіжність, або що нічого не можна зробити для поліпшення ситуації. Жодна країна, навіть найбідніша, не може залишатися ізольованою від світової економіки. Кожна країна повинна прагнути зменшити рівень бідності. Міжнародне співтовариство має прагнути допомогти найбіднішим країнам інтегруватися в світову економіку, зростати швидше та зменшити бідність шляхом зміцнення міжнародної фінансової системи – це спосіб забезпечити всім людям у всіх країнах доступ до переваг глобалізації.

Література:

1. Шуллер, Б.Ж. Глобалізація, Стандарти життя та якість життя / Б.Ж. Шуллер // Клайпедський університет. – 2009. – С.39.

2. Глобалізація: загроза чи можливість? / Globalization: ThreatorOpportunity? [Електронний ресурс] – 2002. – Режим доступу: https://www.imf.org.

***Ємцев В.І.**, д.е.н., професор*
***Ємцева Г.Ф.**, старший викладач*
Національний університет харчових технологій
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В умовах ринкової економіки виробники повинні орієнтуватись на задоволення потреб споживача, що постійно змінюються та зміну його купівельної спроможності, шляхом проведення техніко-технологічного оновлення та розширення виробництва нових, високотехнологічних, якісних і безпечних товарів та послуг. Однак, продукції вітчизняних підприємств усе складніше конкурувати як на внутрішньому, так і на світових ринках. Це пов'язано з тим, що її виробництво надмірно (у 2-6 разів, у порівнянні з розвинутими країнами) ресурсо- і енергоємне в силу того, що технології та основний капітал вітчизняних промислових підприємств морально й фізично застаріли. Так, знос основних засобів складає від 36,7 % до 93,1%, по галузях економіки. [1,2] Така ситуація негативно позначається на ефективності виробничої діяльності й інноваційної активності підприємств, які неефективно використовують сировину, надлишково використовують енергоресурси й постійно потребують додаткових обсягів обігових коштів та витрат на перманентні капремонти.

Таблиця 1

Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2016 р. [3,4]

	Кількість інноваційно активних підприємств		Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн.грн	Обсяг реалізованої інноваційної продукції усього, млн.грн
	усього, од	у % до загальної кількості обстежених підприємств		
Україна	834	18,9	23229,5	23050,1

У 2016 році 88,1% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 16,6% обстежених промислових). Ними було впроваджено 4139 інноваційних видів продукції, з яких 978 – нових виключно для ринку, 3161 – нових лише для підприємства. (табл.2).

Таблиця 2

Кількість підприємств, що впроваджували інновації, за типами інновацій у 2016 р., (од) [3,4]

	Всього	У т.ч. впроваджували				
		інноваційні види продукції	з них		інноваційні процеси	з них маловідходні, ресурсозберігаючі
			нові для ринку	нові для підприємства		
Україна	735	414	166	248	526	235

Забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних переробних підприємств та продовольчих товарів на внутрішньому і світовому ринках можна досягти тільки за рахунок впровадження новітніх технологій, глибокого оновлення і модернізації обладнання та реконструкції підприємств.

Однак, для цього потрібні значні обсяги фінансових ресурсів, залучення яких через нерозвиненість вітчизняного фондового та фінансового ринків, існуючої в країні, на сьогоднішній день, неефективної, корумпованої, олігархічної системи управління державою, проблематично, а іноді – неможливо. Держава й територіальна громади через скромні бюджетні можливості не в змозі фінансувати модернізацію об'єктів державної й комунальної інфраструктури, низький рівень капіталізації комерційних банків провокує завищення процентних ставок, що робить довгострокові кредити малодоступними. Іноземні ж бізнесмени з упередженням ставляться до перспектив розширення інвестування українських підприємств через високі політичні й екзогенні ризики (значна корупція, ситуація на сході України, цілеспрямована політика політичної і бізнес-еліт, пасивність відповідних підрозділів центральної виконавчої влади, наявність численних інституціональних обмежень тощо).

Виходом могли б стати власні кошти підприємств, проте складне фінансове становище більшості українських підприємств, пов’язане із значною зміною структури витрат населення, не дозволяє їм в повній мірі нарощувати капітальні інвестиції за рахунок власних джерел. Хоча, як свідчать результати досліджень, саме власні засоби підприємств у структурі фінансування капітальних інвестицій займають найбільшу питому вагу.

Як свідчать результати аналізу наведених даних, у структурі капітальних інвестицій, за джерелами фінансування, з 2000 по 2015 рр. хоча і відбулися певні зміни, проте вони суттєво не змінили базового співвідношення. Питома вага власних засобів підприємств і організацій у 2001 р. складала 61,19%, в 2010 – 60,8%, в 2015 – 67,5%.(табл.3)

Таблиця 3

Динаміка обсягів інвестицій за джерелами фінансування в основний капітал в Україні, *млн.грн* [3,4,5].

	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів						
		державний бюджет	місцевий бюджет	власні кошти	кредити банків	іноземних інвесторів	кошти населення на будівництво	інші джерела
2005	93096	5077	3915	53424	13740	4688	3091	9161
2010	189061	10952	6368	114964	23336	4068	20830	8543
2015	273118	6920	14260	184381,2	20740	8185	31985	6675
2016	23229,5	178,9	99,2	22036,5	626,1	23,4	-	131,6

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 22036,0 млн. грн (або 94,9% загального обсягу витрат на інновації). При цьому, спостерігається тенденція до зменшення

питомої ваги капітальних інвестицій, профінансованих за рахунок засобів державного бюджету. Якщо у 2001 р вона становила 4,91%, в 2010 – 5,7%, то в 2016–0,8%. Так у 2015 р. кошти державного бюджету отримали всього 11 підприємств, місцевих бюджетів – 15, загальний обсяг яких становив 589,8 млн.грн (0,7%); кошти вітчизняних інвесторів отримали 9 підприємств, іноземних – 6, загалом їхній обсяг становив 132,9 млн. грн (1,9%); кредитами скористалося 11 підприємств, обсяг яких становив 113,7 млн. грн. (0,8%) [4].

В цих умовах, агропромисловий комплекс став одним з головних секторів економіки України й, на сьогоднішній день, одним з небагатьох з них, що продовжує розвиватись і який є справжнім локомотивом економіки країни. Так, питома вага продукції АПК в ВВП зросла з 17,4% у 2013 р до 20,4% – у 2016 р., частка в загальному експорті країни зросла із 9,4% у 2000 р. до 42,5% – у 2016 р. [3]. Тому, підприємства АПК, незважаючи на існуючі в країні проблеми, знаходять можливість залучати іноземні інвестиції, а продукція АПК є головним джерелом припливу іноземної валюти в країну.

В цих умовах йде оновлення технологій та техніко-технологічного забезпечення підприємств АПК. Так у загальному обсязі приросту капітальних інвестицій в Україні за січень-вересень 2016 р. частка агропродовольчого сектору економіки склала 51,3%, у тому числі на сільське господарство припадає 39,6%, а на харчову промисловість – 11,7%. Тобто, АПК забезпечив більше половини приросту капітальних інвестицій в розвиток національної економіки [4,5,6].

Саме інноваційний тип розвитку економіки країни дозволить відійти від її росту тільки за рахунок форсованого споживання обмежених сировинних ресурсів, що, до речі, веде до поглиблення економічної, сировинної й соціальної кризи. Впровадження новітніх технологій та обладнання дозволить підприємствам збільшити обсяг виробництва якісної та безпечної продукції і зменшити собівартість її виробництва. Тільки ставка підприємств галузі на розвиток високотехнологічних виробництв дозволить забезпечити підвищення конкурентоспроможності підприємств та їх продукції й стимулювати нову якість їх економічного росту.

Література:

1. Ємцев В.І. Інноваційно-інвестиційний розвиток – основа підвищення конкурентоспроможності підприємств. Актуальні питання економічних наук. Збірник тез наукових робіт міжнародної науково-практичної конференції 8-9 червня 2012 р. – Одеса: «Центр економічних досліджень та розвитку», 2012. – С. 103–105.

2. Статистичний бюлетень «Основні засоби України.2016 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.

3. Статистичний щорічник України. 2015 год. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/..

4. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2015 році. Доповідь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.

5. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності (щоквартальні показники) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

6. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2001-2016 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.

УДК338.43.008

***Кальна-Дубінюк Т.П.**, д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Кальной С.П.**, ст.н.с.*
Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАНУ
(м. Київ, Україна)

ІНТЕРАКТИВНІ КОНСАЛТИНГОВІ СИСТЕМИ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Розвиток економік світу, пов'язаний із посиленням процесів глобалізації, інтеграції і різних форм міжгосподарської взаємодії та лібералізацією світових господарських зв’язків,породжує необхідність розвитку різних форм об’єднань і груп підприємств, що прагнуть бути конкурентоспроможними як на внутрішньому так і на світовому аграрному ринку. Все це обумовлює стрімкий розвиток інформаційних технологій, сприяє безперервному поширенню знань та інформації. Для того, щоб інформація швидко знайшла свого користувача, працюють консультанти – фахівці, що формують кваліфіковані рекомендації щодо її застосування. Такі люди мають володіти сучасними консультаційними технологіями та системами.

Особливе місце в сфері консалтингових послуг належить консалтинговим системам з їх особливістю – присутністю людини, що формує рішення (ЛФР) з її унікальною здатністю ставити мету, розробляти стратегію та методи її досягнення, використовуючи свої інтуїцію та досвід. Для опису цих складних функцій, що виконує ЛФР, розроблені підходи щодо їх моделювання та вирішення за допомогою різних методів та комп’ютерних систем.

Створення нових високоефективних інтерактивних консалтингових систем (ІКС) допомагатиме консультанту розробляти оптимальні рекомендації щодо прийняття науково – обґрунтованих рішень.

Найважливішим завданням при створенні ІКС є правильний розподіл функцій між людиною і технічними засобами.

Інтерактивна консалтингова система – це складна людино-комп’ютерна система, в якій повинні поєднуватися комп’ютерна обробка інформації і автоматизація формування рекомендацій з діяльністю людини(ЛФР), що виступає в ролі оператора, керівника, експерта. Роль ЛФР навіть при дуже високому рівні автоматизації консалтингових процесів є ведучою, оскільки людина завжди виконуватиме найважливіші функції – вибір мети і критеріїв формування рекомендацій, пошук альтернатив досягнення цілей, обґрунтування методів формування рекомендацій, техніко-економічний аналіз тощо.

Можливість побудови інтерактивної консалтингової системи, як єдиного цілого, ґрунтується на повнішому розумінні безліч об'єктивних зв'язків в виробництві і управлінні, відображенні їх засобами інформаційного, програмного, технічного і організаційного забезпечення і подальшому синтезі функціональної і структурної схем такої системи.

До складу ІКС входять: генератори введення-виведення, генератори звітів, генератори спільної обробки файлів, інтерпретуючі системи теоретико-множинних операцій. Складовою компонентою ІКС можна вважати системи управління базами даних, які постійно знаходяться в стані безперервного розвитку і вдосконалення.

До складу програмного забезпечення ІКС включаються: пакети прикладних програм функціонального призначення; локальні пакети консалтингових програм; програми користувача на базі типових ППП, генерованих або налаштованих на рішення конкретних завдань.

Складові частини програмного забезпечення ІКС(модулі) повинні об’єднуватися в різні відомі комбінації і налаштовуються автоматично на параметри, що задаються користувачем, що дозволяє ефективно формувати інтерактивні варіанти рішення задачі.

Крім того, програмна система ІКС повинна утримувати широкий набір сервісних програм. Великі об'єми початкових даних вимагають включення в систему сервісних (допоміжних) програм контролю, забезпечуючи визначення і діагностику помилок у вихідних даних.

Проведені дослідження вказують на необхідність створення нових високоефективних інтерактивних консалтингових систем, результати роботи яких, дозволять консультанту розробити оптимальні рекомендації щодо прийняття науково-обґрунтованих рішень у комплексному вирішенні консалтингових задач.

Прикладом такої інтерактивної консалтингової системи є система CONKA.

Така інтерактивна консалтингова система забезпечує знаннями і допоможе швидко отримати відповіді на питання клієнта. Вона призначена для консалтингових компаній і консультантів, а також для широкого круга користувачів: від керівників підприємств і компаній до окремих підприємців, що розвивають свій бізнес в ринкових умовах.

Література:

1. Кальна-Дубінюк Т.П. Застосування інтерактивних консалтингових систем в сільському туризмі / Т.П. Кальна-Дубінюк, К.Г. Рогоза, О.І. Бас //Зб. праць Міжнародної науково-практичної конференції «Глобальні та регіональні проблеми інформатизації в суспільстві і природокористуванні», 22-23 червня 2017 р., НУБіП України, м. Київ.

2. Kalna-Dubinyuk T. Communication and Interactive Education System in Extension / T. Kalna-Dubinyuk, S. Kalnoy// EuropianCooperation, Vol. 7 (7). – 2015, P. 121-130.

3. Kalna-Dubinyuk T.P. Interactivity Consulting System CONKA for Supporting ViableRural Communities / T.P. Kalna-Dubinyuk // ESEE, Czech Republic, September 5–8, 2007: Prague, 2007. – P. 25.

УДК 330.341.1

***Левицька А.В.**, бакалавр,*
***Шинкарук Л.В.**, д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Проблема продовольства для людини існувала завжди, це одна з найдавніших глобальних проблем. Голод, як крайній її вияв, і величезне соціальне лихо знекровлював людей у давнину, середні віки і навіть у новітні часи.

Не зважаючи на те, що за останні декілька років швидке економічне зростання та підвищення продуктивності сільського господарства протягом двох останніх десятиліть призвели до того, що кількість людей, які недостатньо харчуються, скоротилася майже вдвічі. На жаль, у багатьох країнах крайній голод і недоїдання досі залишаються величезною перешкодою на шляху розвитку. За оцінками, станом на 2014 рік, 795 мільйонів людей хронічно недоїдали. Понад 90 мільйонів дітей у віці до п'яти років мають небезпечно знижену вагу. А в Африці голодує кожен четвертий.

Продовольча проблема належить до категорії глобальних, оскільки для її розв'язання недостатньо зусиль окремих держав, а потрібне налагоджене співробітництво всіх країн незалежно від їх суспільного ладу. Саме тому у 2015 році на саміті ООН було затверджено 17 Глобальних Цілей сталого розвитку (ЦСР). Серед яких на другому місці знаходиться «Подолання голоду».

В більш ширшому значенні ця ціль має на меті припинити всі форми голоду та недоїдання до 2030 року і забезпечити доступ, насамперед для дітей, до поживних харчових продуктів у достатній кількості впродовж усього року. Це передбачає стимулювання сталих методів ведення сільського господарства: підтримку дрібних фермерів і забезпечення рівноправного доступу до землі, технологій і ринків.

Як відзначають фахівці, зараз не знайдені реальні способи вирішення глобальної продовольчої проблеми, що тільки доводить її складність і багатоаспектність. На мою думку, продовольчу ситуацію у світі визначають такі чинники: фізико-географічні умови й розміщення населення; розвиток світового транспорту та світова торгівля, у тому числі торгівля зерном тощо. Ще одним чинником дестабілізації продовольчої ситуації в окремих регіонах світу є низький рівень розвитку продуктивних сил сільського господарства, його вузько аграрно-сировинна спеціалізація, бідність і низька купівельна спроможність основної маси населення. Окрім того, основна увага в розвитку сільського господарства країн, що розвиваються, згідно традицій ведення господарства колоніального минулого, звернута на вирощування технічних культур, а виробництво продуктів харчування залишається на рівні традиційних напівнатуральних селянських господарств.

До таких країн відноситься і Україна . Незважаючи, на великий потенціал, в сільському господарстві нашої держави є низка проблем, які потрібно негайно усунути, щоб в подальшому не вирішувати проблему голоду. Вже 15 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь, в якій визначено базові показники для досягнення ЦСР та представлено результати адаптації 17 глобальних цілей з урахуванням специфіки національного розвитку. На основі висновків року відкритого та інклюзивного процесу адаптації ЦСР – була розроблена національна система ЦСР (86 завдань розвитку та 172 показники для моніторингу їх виконання).

Велику увагу було приділено розвитку сільського господарству, тому далі розглянемо, які напрямки роботи ти завдання розроблені для виконання цієї цілі.

По-перше, збалансоване ведення сільського господарства. В Україні високий рівень сільськогосподарського освоєння території – 72 %, розораність земельного фонду становить 58 %, частка еродованих земель – 57,4 % площі країни. Таке надмірне навантаження на земельні ресурси спричинило деградацію ґрунтів та інші негативні процеси. Тому важливими завданнями цього напряму є: розроблення та впровадження Національної програми екологізації сільського господарства; розширення мережі господарств, що спеціалізуються на біологічному землеробстві й тваринництві; застосування державного контролю за використанням генетично модифікованих організмів.

По-друге, перехід до збалансованого природокористування. Практика господарювання останніх років спричинила посилення антропогенного навантаження на природно-ресурсний потенціал, що призвело до деградації багатьох його складових. Загальний індекс природоємності ВВП більше ніж у 10 разів перевищує середньосвітовий. Тому важливими завданнями є: удосконалення економічного механізму природокористування, який передбачає економічну оцінку природно-ресурсного потенціалу; запровадження принципів «забруднювач сплачує», «користувач сплачує»; технологічна модернізація гірничодобувної та переробної галузей, рекультивація порушених земель; орієнтація на експорт кінцевої продукції, перероблення вторинної сировини; перехід до інтегрованого управління водними ресурсами на основі басейнового принципу управління; формування інвестиційної політики, спрямованої на використання енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

Окрім того, слід також зазначити, що за останнє 10-річчя в Україні з’явилась тенденція до зменшення рівня престижності серед молоді низки професій, у тому числі і професій аграрної сфери. Головним наслідком цього є нестача молодих та кваліфікованих кадрів на сільськогосподарських підприємствах, а це безпосередньо є фактором, який затримує розвиток аграрного сектору в Україні. Тому я вважаю, що третім напрямком для розвитку сільського господарства є забезпечення підприємств кваліфікованими кадрами. Для цього сліз проводити політику популяризації професій АПК, забезпечення наявних працівників гідними умовами роботи та оплати праці, а також забезпечувати професійний та особистий розвиток.

Література:

1. Власов В. І. Глобальна продовольча проблема / В. І. Власов. – К. : Ін-т аграрної економіки, 2001. – 506 с.
2. Оганян Г.А. Політична економія: Навч. посіб. / Г.А. Оганян, В.О. Паламарчук, А.П. Румянцев та ін.; За заг. ред. Г.А. Оганяна. – К.: МАУП, 2003. – 520 с.
3. Офіційний сайт Програми розвитку ООП в Україні (ПРООН) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ua.undp.org.
4. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/home/en/.

***Мільман Л.М.**, здобувач*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Домашнє господарство являється одним з найголовніших суб'єктів ринкової економіки. Воно є власником значної частини ресурсів і відіграє важливу роль в організації всього суспільного виробництва. Домашнє господарство - це соціально-економічне утворення, яке є первинною ланкою в організації суспільного життя.

Так як розвиток та діяльність домашніх господарств залежить від рівня розвитку продуктивних сил, їх становище та роль в системі економічних відносин постійно змінюється. Вони активно впливають на розвиток економічної системи через свої потреби та інтереси. Водночас у певній історичній системі економічних відносин домогосподарства займають різне становище, що зумовлює характер їхньої діяльності, їхні інтереси.

Особливості діяльності домашніх господарств розкривається через функції, які вони виконують в економічному розвитку України. Основні з них такі: споживання, постачання чинників виробництва та заощадження.

Перш за все у національній економіці домогосподарства є постачальниками на ринок ресурсів, серед них послуги чинників виробництва. По перше - це людський ресурс, послуга чинника "праця". Кожна людина є власником робочої сили, носієм знання, виробничого досвіду. Вона може вільно розпоряджатися своєю продуктивною силою, використовувати її цінності у власних інтересах. Праця людини спрямована на створення необхідних для задоволення особистих і суспільних потреб у матеріальних і духовних благах. Кожний робітник працюючи на підприємстві чи виробляючи власну продукцію, забезпечує суспільство ресурсами праці. Науково-технічний прогрес підвищує роль праці людини в суспільному виробництві і висуває нові, значно вищі вимоги до кожного працівника, до його кваліфікації і відповідності. Сучасний технічний прогрес вимагає робітника висококваліфікованого, творчого, вільного, тому й

праця має бути вільною, матеріально забезпеченою. Завдання полягає в тому, щоб забезпечити найраціональніше, найефективніше використання людських ресурсів з метою досягнення максимального задоволення матеріальних потреб людини, що швидко зростають.

При цьому треба мати на увазі, що внесок домогосподарств у ресурсний потенціал національної економіки не обмежується людською працею. Домогосподарства можуть мати у своєму розпорядженні засоби виробництва (господарські будівлі, житлові будинки, землю, машини та виробниче обладнання, комп'ютери, транспортні засоби, сировину, матеріали тощо) і використовувати їх на свій розсуд. Застосовуючи це майно з метою виробництва товарів та послуг, домогосподарства ставлять на службу інтересам національної економіки такий важливий ресурс, як капітал і здібності до підприємництва.

Домогосподарства можуть постачати національному виробництву, крім трудових ресурсів та капіталу, і грошові кошти. Вони вносять гроші в банки, купують акції та облігації акціонерних товариств і банків.

Провідною функцією домогосподарств виступає споживання. Вони є первинним осередком споживання, що утворює найважливішу складову частину ефективного попиту. Зростання попиту домогосподарств стимулює збільшення обсягу національного виробництва нових товарів та послуг.

У домогосподарствах формуються обсяг і структура поточного споживання. Вони характеризуються загальним споживчим бюджетом, житловим і накопиченим майном. Домогосподарства мають повсякчасно вирішувати важливу проблему, як за наявної структури споживання і доходів знайти такий оптимальний набір споживчих благ, який найповніше відповідав би їх потребам. Отже, функція споживання показує відношення споживчих витрат домогосподарств до їх сумарного доходу.

Основними видами доходів домогосподарства є: заробітна плата; доходи від власності (відсоток, дивіденд, орендні платежі, рента); державні трансфертні платежі (пенсії, стипендії, допомога безробітним, допомога багатодітним сім’ям, послуги у сфері освіти, охорони здоров’я, витрати держави на збереження довкілля, покращення екологічного середовища); підприємницький дохід, який здебільшого отримують сім’ї підприємців;доходи з інших джерел, передусім доходи від індивідуальної трудової діяльності.

Кожне домашнє господарство аналогічно підприємствам повинне прагнути до рентабельності, тобто збалансовувати доходи і витрати, та мати певні запаси, оскільки наявні в нього доходи і засоби порівняно з потребами та завданнями обмежені.

Сутність функції заощадження виражається в тому, що домогосподарства для того, щоб придбати нові споживчі блага, повинні певну частку отриманих доходів заощаджувати.

Таким чином, сучасне домогосподарство здійснює велику кількість завдань, що є необхідними для стабільного та ефективного розвитку будь-якого суспільства. Саме тому даний суб’єкт ринкової економічної системи потребує

уваги як з боку вітчизняних науковців для більш детального аналізу особливостей функціонування домашнього господарства, так і зі сторони українських державних органів, які мають заохочувати та стимулювати ініціативність та підприємливість членів домогосподарства.Варто зазначити, що домашнє господарство як первинна економічна одиниця в умовах демократичних та ринкових трансформацій економіки України відіграє активну роль в усіх соціально-економічних процесах, що відбуваються у суспільстві, і ця роль надалі буде зростати, адже сучасне домогосподарство є підґрунтям економічного добробуту кожної держави.

Література:

1. Аксьонова С.Ю. Гендерні відмінності витрат часу на домашню роботу / С.Ю. Аксьонова // Демографія та соціальна економіка. – 2013. – № 2(20).

2. Збарський В.К. Тенденції розвитку особистих селянських господарств / В. К. Збарський, М.П. Канінський // Агроінком. – 2008. – № 5–6.

3. Мельник Л.Ю. Економічна теорія – політекономічний контекст : навч. посіб. / Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренко, А.П. Макаренко, Л.Л. Мельник. – Полтава : РВВПДАА, 2010. – 211 с.

4. Салига С.Я. Підходи щодо визначення неспостережених доходів домогосподарств / С.Я. Салига, В.О. Гнєушева // Держава та регіони. – 2013. – № 1(70).

***Кириленко Є.Д.**, магістр*
***Ралко О.С.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОЕКТІВ У СФЕРІ ПЕРЕРОБКИ СМІТТЯ В УКРАЇНІ

Сміттєпереробна галузь в Україні досі не розвинена, в той час як станом на 2016 рік 7% території займають звалища.

Сміттєві полігони розростаються дуже швидко, забруднюючи і ґрунт, і ґрунтові води, і повітря. В Україні є тисячі стихійних звалищ, які утворюються безперервно та понад 6500 офіційних полігонів. У великих містах вже взялися за сортування відходів, однак воно малоефективне, зважаючи на те, що все одно вивозять його, зазвичай, на одне звалище.

Утилізація відходів – завдання сміттєпереробних заводів, які не тільки зменшили б швидкість розростання звалищ, але сприяли б і вторинному використанню ресурсів. Наразі в Україні працюючих утилізаційних заводів немає, і функціонує лише один сміттєспалювальний завод «Енергія», який лише частково допомагає позбутись від сміття у столиці, переробляючи до 25% столичного сміття. У свою чергу, експерти наполягають на будівництві сміттєпереробних заводів, зважаючи на шкідливий вплив спалювання відходів. Такі підприємства займаються сортуванням і переробкою твердих побутових відходів в альтернативне паливо та на вторинну сировину.

Розглянемо перспективи відкриття подібних підприємств в Україні. Це, по-перше, дозволить зменшити кількість сміття, яке накопичується на сміттєвих полігонах по Україні. По-друге, у повітря та ґрунт не потраплятимуть шкідливі відходи, і це сприятиме покращенню стану екології. Адже ми розуміємо, наскільки небезпечний пластик, поліетилен та інші відходи, які, у разі відсутності сміттєпереробних підприємств, накопичуються на сміттєзвалищах. А, по-третє, заводи з переробки побутових відходів можуть виробляти альтернативне паливо, яке фактично є замінником і використовується для роботи цементних та теплоенергетичних підприємств[1].

Щодо сміттєспалювальних заводів, то звісно, їх викиди є шкідливими для екології, однак ці заводи є корисними в тому аспекті, що, спалюючи сміття, можна отримати теплоносій для опалення будинків. Оскільки фактично більше 90% сміття потрапляє на полігони, які вже зараз переповнені. А переробляється заледве 4% твердих побутових відходів.

В найгіршому випадку може трапитись те, що трапилось з Рівненським заводом по переробці сміття через кілька місяців після запуску завод припинив свою роботу. І причиною цього став не технічний збій чи брак сировини, а неточність у законодавстві. Завод зупинився у грудні 2013 року.

Справа в тому, що, відповідно до цього закону, тариф на переробку побутових відходів затверджує Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг. Однак вона може затверджувати тарифи тільки тим підприємствам, діяльність яких ліцензує. Втім, ліцензії на переробку та захоронення сміття законодавством України не передбачені.

Дану ситуацію можна вирішити двома шляхами. По-перше, можна скасувати Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державного регулювання у сфері комунальних послуг», котрим передбачено передати функції регулювання ринку переробки та захоронення побутових відходів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, які відносяться до природних монополій (поховання) і діяльності на суміжному ринку (переробка).

Закордонний досвід показує що у Швеції сміттєвий бізнес називають «революцією переробки», оскільки 99% усіх відходів країни повторно використовується. Такого результату країна досягла не спонтанно: екологічний розвиток зумовлений законодавством, науковими технологіями та екологічною культурою. Біля кожного будинку у Швеції наявні контейнери для роздільного збору різних видів сміття. Сортування для шведів є звичною справою, і за невиконання визначених стандартів штрафують. Відходи, які не можна утилізувати, у Швеції спалюють. Зокрема, це близько 330 тисяч тон твердого палива, завдяки чому 90% будинків забезпечуються електроенергією і теплом. Навіть попіл, що залишається, теж відправляють на переробку: з нього отримують гравій для дорожнього будівництва. В цілому ж, завдяки «безвідходному виробництву» Швеція отримує електроенергію та вторинну сировину зі сміття, і є однією з найбільш чистих та зелених країн світу.

Варто зазначити, що хоча і відсутнє єдине бачення на державному рівні щодо розвитку заводів з переробки сміття, у суспільстві відбувається процес усвідомлення проблеми, так протягом 2014-2017 рр. було зареєстровано понад 20 електронних петицій, що свідчать про необхідність вирішення проблем зі сміттям в Україні. Крім того, з урахуванням реалізації стратегії набуття Україною енергонезалежності та цілей сталого розвитку особливо актуальним стає питання можливості отримання енергії з переробки побутових відходів.

Нестача позитивного досвіду у відкритті подібного бізнесу в Україні свідчить не тільки про відсутність виваженої державної політики, але і відсутність реальної зацікавленості бізнесу в інвестування коштів у подібний напрямок. Відсутність зацікавленості бізнесу пов'язана фактично з несформованою потребою споживачів. Іншими словами, зрозуміло які переваги може забезпечувати сміттєпереробний бізнес, проте не зрозуміло хто потребує цих послуг. Комунальні господарства України з різних причин не відчувають необхідності не тільки у переробці сміття, але і отриманні додаткової енергії від його переробки, співпрацю можна було б налагодити «штучно», проте для цього потрібна виважене державна політика. Суспільство також не відчуває такої потреби, оскільки більшість локальних спроб по сортуванню сміття не були успішними через низку причин. Іншими словами, проекти по переробці сміття та відкриття подібного бізнесу в Україні будуть успішними тільки тоді, коли в українському суспільстві виникне така потреба або така потреба не буде сформована на державному рівні.

Література:

1. Гроші не пахнуть: Чи зможе Україна отримувати прибутки зі сміття. Офіційний сайт УНІАН. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ecology.unian.ua/trash/1109219-groshi-ne-pahnut-chi-zmoje-ukrajina-otrimuvati-pributki-zi-smittya.html

2. Ralko Oleksandra, Iakymchuk Tetiana Enterprises background Restructuring and Ecology: Current Situation. Country Report [monograph] Restructuring and Ecology: Current Situation. Country Report. book. – Vilnius – Szczecin – Kyiv: Vilnius University, University of Szczecin, National University of Food Technologies, Institute of World Economy and International Relations. Published by Kaunas Faculty of Humanities of Vilnius University, 2013.p.389, 254-259.

***Мостенська Т.Л.**, д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)
***Юрій Е.О.**, к.е.н., доцент*
Чернівецький національний університет
(м. Чернівці, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПТАХІВНИЦТВА ТА РИНКУ М'ЯСА ПТИЦІ В УКРАЇНІ

Птахівництво, як галузь тваринництва, характеризується швидкими темпами відтворення поголів'я, найменшими витратами матеріальних засобів і затратами людської праці на одиницю виробленої продукції. Продукція галузі займає важливе місце в забезпеченні населення високоякісними дієтичними продуктами харчування, оскільки м'ясо птиці має високі поживні та дієтичні властивості. В білому м'ясі бройлера міститься понад 20% повноцінних білків, 1-2% жиру. Білок містить близько 92% незамінних амінокислот [1]. Саме тому при обмежених можливостях кормової бази в більшості країн швидко розвивається виробництво м'яса бройлерів.

За даними Державної служби статистики України протягом 2000-2016 років поголів'я птиці виросло на 77,95 млн. голів і склало у 2016 р. 201,7 млн. голів (рис.1). Проте при стрімких темпах росту за цей період – 163,1% поголів'я птиці не досягнуло показника 1980 р. – 233,6 млн. голів.

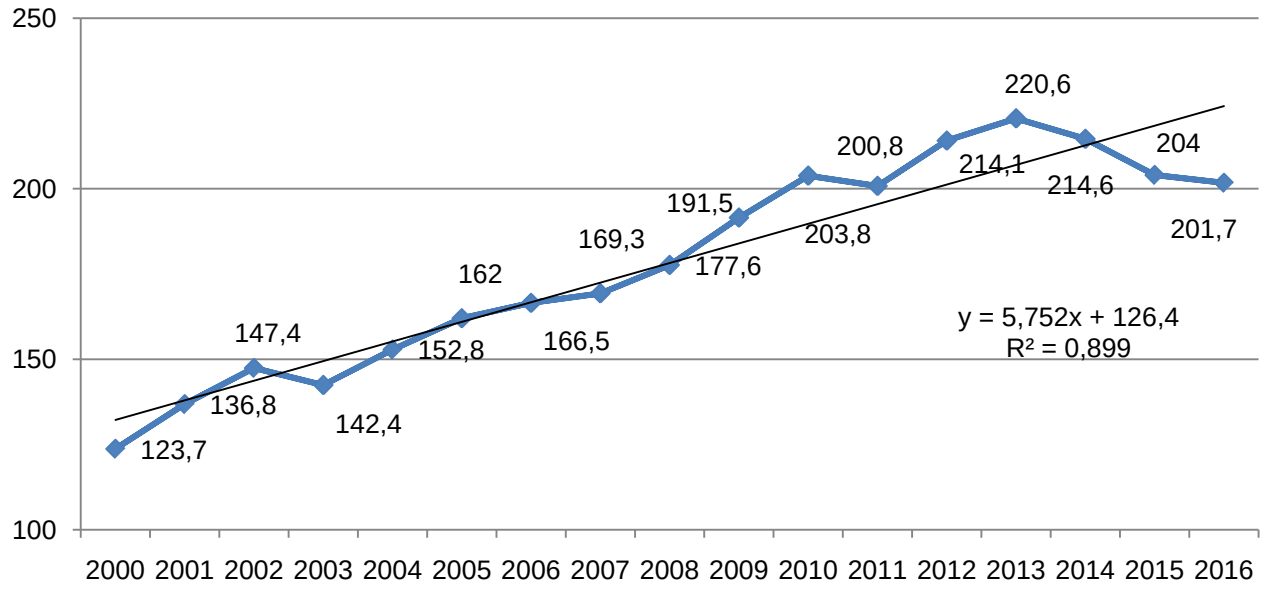

Рис. 1. Поголів'я птиці всіх видів у всіх категоріях господарств за період 2000-2016 рр.

Джерело: [2].

Нарощуванню поголів'я птиці сприяли законодавчі рішення та прийняті Державні та Галузеві програми розвитку сільського господарства в Україні, у тому числі й за рахунок організації і підтримки племінних птахівницьких господарств державними дотаціями. Такі заходи дали можливість підприємствам поступово покращувати свій фінансовий стан та проводити модернізацію виробництва.

Основне зростання поголів'я птиці відбулося за рахунок укрупнення існуючих і побудови нових птахофабрик. У сільськогосподарських підприємствах поголів'я птиці за досліджуваний період виросло у 4,3 рази, склавши у 2016 році 54,8% від усього поголів'я. В цей період найвищими темпами зростало поголів'я птиці у фермерських господарствах – більше, ніж у 18 разів. У господарствах населення утримується 91,8 млн. голів птиці, що менше, ніж на початок періоду, на 6,6%. Сприяє стрімкому розвитку птахівництва державна політика, спрямована на підтримку тваринництва.

З 1 січня 2017 року замість спецрежиму ПДВ ввели прямі державні дотації.. За бюджетною програмою на підтримку тваринництва, садівництва і виноградарства, овочівництва, птахівництва передбачено 4,7 млрд грн. Запроваджена система автоматичного режиму виплати дотацій на підставі даних податкової звітності (законопроект №5132) мінімізує участь чиновників у розподілі державної підтримки.

В реєстр отримувачів бюджетної дотації вноситимуться підприємства, у яких 75% вартості всіх товарів, поставлених ними протягом звітного періоду по КВЕД – це продукція тваринництва. З огляду на означені умови система прямих державних дотацій вигідна в першу чергу інтегрованим підприємствам, що займаються птахівництвом та свинарством [3].

Прийняття такої системи розподілу державних дотацій призвело до того, що за січень – червень 2017 року 50% коштів було спрямовано у птахівництво.

За січень-червень 2017 року із державного бюджету було виділено 1,91 млрд. гривен на дотації для аграрних підприємств, із них найбільшу частку 42% (809 млн. грн.) отримала група компаній Миронівський хлібопродукт (ПРАТ Миронівська птахофабрика», СТОВ «Старинська птахофабрика», ПРАТ «Оріль-Лідер» та ДП «Перемога нова») [4].

У складі Миронівського хлібопродукту 6 підприємств з виробництва курятини. МХП входить у ТОП 5 компаній за елеваторними потужностями, займає 4 місце за розміром земельного банку – 370 тис.га.

Збільшення поголів'я птиці значною мірою позначилося на внутрішньому ринку продукції птахівництва. Протягом досліджуваного періоду споживання м'яса птиці зростало, що обумовлено співвідношенням ціни та якості продукції птахівництва.

Порівнюючи ціни на м'ясо птиці варто зазначити, що воно залишалося найдешевшим на ринку м'яса, порівняно з іншими видами, протягом періоду, що досліджується, що, звичайно, робить його найбільш доступним для населення (рис. 2.). Проте тенденції 2017 року свідчать про стрімке підвищення цін на курятину, що викликано зростанням експорту на 42% за при тих же обсягах виробництва. Це викликає тиск на внутрішній ринок курятини і провокує зростання цін.

Рис. 2. Середні споживчі ціни на м'ясо в Україні, *грн./кг*

Джерело: [5, с. 120-126; 6, с. 120- 126].

Виробництво м'яса птиці займає високу питому вагу у загальному виробництві м'яса і має тенденцію до постійного зростання. М'ясо птиці замістило у структурі виробництво м'яса інших видів. Так, якщо у 2000 році виробництво яловичини та телятини складало 45,3%, свинини – 40,6%, а м'яса птиці – 11,6%, то у 2016 р. – яловичина у структурі виробництва м'яса склала лише 16,1%, свинина – 32,2%, а м'ясо птиці – 50,2% (зростання на 38,6 відс. п.).

Рис. 3. Виробництво м'яса птиці в Україні у 2000-2016 рр.,
тис. тонн у забійній вазі

Джерело: [6].

Швидке зростання виробництва м'яса птиці визначається багатьма факторами, основними серед яких є централізація і вертикальна інтеграція промислового виробництва, рентабельність виробництва, наявність та доступність кормових компонентів, високий рівень механізації, постійно зростаючий споживчий попит.

Із виробленого в Україні у 2016 р. 1167 тис. тонн м'яса птиці споживання на внутрішньому ринку склало 982 тис. тонн (84%). Експортовано

українськими товаровиробниками 242 тис. тонн м’яса птиці, імпорт склав 85 тис. тонн.

Основне виробництво м’яса курятини зосереджено у Вінницькій, Черкаській, Дніпропетровській та Київський областях.

Існуюча структура виробництва м’яса визначає структуру споживання м’яса населенням України. Попри зростання цін м'ясо птиці є єдиним доступним видом м’ясних продуктів для більшості населення країни, при тому, що фактичне споживання м’яса та м’ясопродуктів пересічного українця не відповідає фізіологічній нормі, знаходячись у межах мінімальної норми споживання. За цих умов виробництво м’яса птиці буде зростати. Головним обмежуючим чинником зниження попиту на м’ясо птиці на внутрішньому ринку може бути лише подальше випереджаюче, порівняно із іншими видами м’яса, зростання цін.

Література:

1. Патрєва Л.С., Коваль О.А. Технологія виробництва продукції птахівництва : курс лекцій. – Миколаїв : МДАУ, 2008. – 281 с.

2. Статистичний збірник «Сільське господарство України у 2016 р.» / Відп. За випуск. О.М. Прокопенко. К. : Державна служба статистики України – 246 с. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua

3. Марчук Д. Розвиток тваринництва у 2017 році. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.segodnya.ua/opinion/marchukcolumn/rozvitok-tvarinnictva-u-2017-roc-785848.html

4. Косюк за півроку отримав з бюджету 42% всіх дотацій для аграріїв // Економічна правда. – 21.08.2017. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.epravda.com.ua/news/2017/08/21/628247/

5. Статистичний збірник «Індекс споживчих цін за 2016 р.» К. : Державна служба статистики України – 182 с. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua

6. Статистичний збірник «Індекс споживчих цін за 2011 р.» К. : Державна служба статистики України – 182 с. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua

УДК 330.142.21:63

Власенко Ю.Г.*, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Ринкові трансформації в аграрному секторі України відбувалися на фоні системної кризи в державі. Це обумовило падіння багатьох індикаторів економічного розвитку й продуктивності, руйнування майнових комплексів та економічних зв’язків в галузі. Водночас, інституційні зміни, що забезпечили організаційну, майнову та інфраструктурну сторони функціонування агропромислового виробництва, посприяли стабілізації результатів діяльності утворених за цей час аграрних формувань та загострили проблеми їхнього

розвитку. Інтерес світової спільноти до аграрного потенціалу України, обумовлений світовою продовольчою кризою, створює сприятливі умови для розвитку вітчизняного сільського господарства, але без належного забезпечення, не трансформується в інвестиційні потоки. Виходячи із цього, існує сукупність актуальних проблем інвестування агроформувань, обумовлених їх адаптацією до ринкових інституцій не лише державного, але й світового рівня. Серед основних проблем: розвиток інституційного середовища аграрного та фінансового ринків, спроможних ефективно залучати, розміщувати та сприяти окупності інвестицій в сільське господарство; формування державної аграрної політики, спрямованої на забезпечення вільного та рівного доступу аграрних формувань до інвестиційних ресурсів та державну підтримку розвитку пріоритетних галузей агропродовольчого виробництва; вдосконалення систем управління інвестиційними процесами аграрних формувань, спрямоване на забезпечення системного підвищення інвестиційної активності та ефективності використання інвестицій задля якнайповнішого використання біологічного потенціалу галузі[1].

Значний внесок у дослідження проблем розвитку інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки здійснили такі вчені: О. Амосов, Є. Бузовський, В. Воротін, В. Гейць, Б. Губський, С. Кваша, А. Костусев, Ю. Лузан, С. Майстра, О. Макеєва, О. Могильний, Б. Пасхавер та ін.

Останнім часом особливої актуальності набуває питання формування ефективної системи забезпечення інвестиційної діяльності. Саме інвестиції та інвестиційна діяльність виступають одним із найважливіших чинників розширення та відтворення основних засобів і розширення виробничих потужностей підприємств, впровадження інноваційних та ресурсозберігаючих технологій для створення конкурентоздатного виробництва та економічного зростання. Під час формування інноваційного потенціалу підприємств агарного сектора варто ураховувати істотний вплив таких факторів: інвестиційна поведінка; інвестиційна та інноваційна активність; економічне зростання; ресурсне забезпечення й амортизаційна політика; кваліфікація персоналу; конкурентоспроможність продукції та підприємства; рівень розвитку виробництва; тип і орієнтація організаційної структури; рівень інвестиційної привабливості, рівень соціальної та екологічної відповідальності.

У розвитку аграрного сектора особливої актуальності набуває питання щодо запровадження ресурсозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур з метою обмеження негативного впливу на навколишнє середовище. Саме тому нарощування сукупного інвестиційного потенціалу і його використання з метою технологічного оновлення виробництв нині є актуальним.[2]. За нинішніх умов вищий рівень інвестиційної привабливості в сільському господарстві мають зернове господарство, вирощування насіння соняшнику, виробництво м’яса птиці, а також овочівництво закритого ґрунту, які останніми роками одержують прибутки і саме тому є об'єктами пріоритетного вкладення не тільки вітчизняного, а й іноземного капіталу. Більшість інвестицій у сільському господарстві припадає на галузі рослинництва, частка яких нині перевищує 65%, що свідчить про диспропорції в галузевій структурі інвестицій в

аграрному секторі. На галузь тваринництва, продукція якого становить майже 40% валової продукції сільського господарства, припадає лише чверть інвестицій. Зміцнення матеріально-технічної бази галузей тваринництва та кормовиробництва, впровадження прогресивних технологій вирощування й відгодівлі худоби і птиці, нарощування поголів'я та поліпшення його якісного складу потребують належного фінансування, і лише за цих умов можна сподіватися на подолання кризового стану в цій важливій галузі аграрної економіки. Необхідність залучення інвестиційних ресурсів у сільське господарство зумовлюється гострою потребою оновлення матеріально-технічної й технологічної бази сільськогосподарських підприємств, що дасть змогу товаровиробникам нарощувати обсяги виробництва, знижувати його вартість, поліпшувати умови праці, виробляти конкурентоспроможну продукцію, підвищуючи продуктивність, ставати активними учасниками ринку. Неодмінною умовою прискореного розвитку сільського господарства та подолання кризових явищ є активізація інвестиційної діяльності, нарощування виробничого потенціалу галузі, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, перехід до інноваційного шляху розвитку. Багаторічним досвідом доведено, що підвищення рівня інвестиційного забезпечення сільського господарства сприяє нарощуванню обсягів виробництва, зростанню результативності галузі, зміцненню продовольчої безпеки країни, а також розв’язанню соціальних проблем на селі [3].

Література:

1. Хвесик М. А. Стратегічні альтернативи інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу України / М. А. Хвесик // Економіка АПК. – 2011. – № 7 – С. 150 – 151.

2. Кожемякіна М. Ю. Інвестиційне забезпечення як основа розвитку аграрної економіки України / М. Ю. Кожемякіна // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 68-73.

3. Коновал О. І. Ефективність інвестування у приріст оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств / О. І Коновал// Економіка АПК. – 2016. -№ 11. – С. 49-54.

***Соколовська В.М.**, аспірант*
***Мостенська Т.Л.,** д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МАРКЕТИНГОВА ТОВАРНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Посилення конкурентної боротьби на продовольчих ринках вимагає від кожного підприємства здійснювати пошук маркетингових інструментів, які дозволять найбільшою мірою адаптувати товарні портфелі підприємств до вимог споживачів, що вимагає створення підприємствами адекватної товарної політики. Це викликає необхідність розгляду основних теоретичних аспектів формування маркетингової товарної політики як науковцями, так і практиками.

Забезпечення стійких конкурентних переваг підприємствам дозволить утримувати ринкові позиції та створювати передумови для ринкового зростання, а ефективна маркетингова товарна політика – запорука прогресивних ринкових змін.

Товар виступаючи головним елементом комплексу маркетингу, забезпечує успіх підприємства на ринку. Товар є носієм інформації про підприємство, саме через товар підприємство комунікує зі споживачами.

Маркетингова сутність товару відрізняється від загальноприйнятої, оскільки товар з точки зору маркетингу, є не лише носієм функціональних характеристик, а й володіє цілим рядом додаткових ознак.

Те, що прийнято називати товаром у загальному значенні, у маркетингу називається продуктом. Продукт – це складова частина товару, що несе в собі основні якості, заради яких був куплений товар. Підтримкою продукту називається сукупність заходів з транспортування, пакування, збереження і використання продукту. Також, продукт перетворюється в товар під впливом на нього інструментів маркетингу, до яких відносяться: дизайн, реклама, правильно налагоджений збут, міцний зв'язок із громадськістю. У такий спосіб товар для маркетолога складається з продукту, його підтримки й інструментів маркетингу [1].

Якщо товар не задовольняє потреби покупця, не то жодні додаткові витрати на маркетингові заходи не зможуть покращити його позиції на конкурентному ринку і, врешті-решт, його провал неминучий. З огляду на це важливим є формування підприємством маркетингової товарної політики як інструменту ефективної взаємодії зі споживачем.

У науковій літературі існує неоднозначність у визначенні маркетингової товарної політики. Маркетингова товарна політика є складовою маркетингової політики підприємства.

Маркетингова політика підприємства містить у собі товарну, цінову, збутову політику, а також політику просування товару на ринку. Саме за такою схемою формується політика підприємства: від вибору товару, визначення його ціни, різних методів збуту до кінцевого етапу – просування товару, етапу на якому нарощується прибуток підприємства від продажу товару [4].

Маркетингова товарна політика – це маркетингова діяльність підприємства, яка здійснюється в рамках визначення і задоволення потреб споживачів, як засобу досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства, і пов’язана з розробкою та впровадженням нових, обслуговуванням існуючих та вилученням застарілих товарів [3].

Товарна політика спрямована для забезпечення узгодженості дій підприємства з формування та управління асортиментом. Саме за допомогою товарної політики відбувається підтримка конкурентоспроможності товарів.

Процес формування маркетингової товарної політики повинен бути заснований на стратегічному підході, який припускає розробку довгострокового, перспективного курсу й передбачає вирішення наступних принципових завдань [2]:

– оптимізація й відновлення товарного асортименту з урахуванням життєвого циклу товару та співвідношення нових і “старих” товарів в асортиментній програмі;

– цілеспрямована адаптація товарного асортименту до вимог цільового ринку й споживачів;

– ефективне управління товаром і марочним капіталом;

– забезпечення якості й конкурентоспроможності товарів;

– освоєння нових ринків при збуті існуючих і нових товарів;

– керування процесом розробки й виведення на ринок нових видів продукції;

– стратегічне позиціонування товарів на ринку;

– планування процесу вилучення з виробничої й (або) збутової програми товарів, що втрачають ринкові позиції.

Основним завданням товарної політики має стати створення такого товару чи послуги і таке управління ними, щоб інші елементи маркетингового комплексу або були непотрібні взагалі, або ж використовувалися мінімально як допоміжні для досягнення поставлених підприємством цілей [5, С. 160].

Маркетингова товарна політика є носієм тактичних і стратегічних цілей підприємства з огляду на це функції маркетингової товарної політики доцільно поділяти на попередні (стратегічні) та основні (тактичні).

До стратегічних функцій маркетингової товарної політики можна зарахувати такі: виокремлення конкретного сегменту (за необхідності), визначення місця товару, що виготовляється, серед загальної сукупності товарів та послуг на ринку, аналіз специфіки цього сегменту; аналіз раціональності подолання ринкових бар’єрів; аналіз кон’юнктури ринку, вивчення та прогнозування ринкового попиту і пропозиції в кількісних обсягах в конкретному сезоні; розробка концепції життєвого циклу товару; обов’язковий систематичний моніторинг маркетингового середовища підприємств; визначення конкурентоспроможності продукції, шляхів її підвищення; аналіз можливостей максимізації обсягів виробництва продукту та зниження його собівартості та ціни.

До основних функцій маркетингової товарної політики належать:

– планування виробничого процесу;

– організація матеріально-технічного забезпечення;

– управління маркетинговою інноваційною політикою;

– управління якістю та конкурентоспроможністю продукції;

– забезпечення якісних відповідних характеристик товару попиту споживачів;

– управління асортиментом, виведення товару на ринок та його супровід, контроль виконання поставлених завдань тощо [6].

Висновок. Отже, маркетингова товарна політика – це складний комплекс узгоджених маркетингово-орієнтованих дій, методів і принципів діяльності підприємства, пов'язаних з управлінням товарами.

Аналіз завдань і функцій, окреслення і визначення основних проблем формування товарної політики може бути відправною точкою для ефективного формування товарної політики на підприємстві.

Література:

1. Бець Т.М. Механізм формування товарної політики суб'єкта господарювання на регіональному рівні за критеріями конкурентоспроможності товару // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. − Вип. 21.7.- С. 169-177

2. Герасимяк Н.В. Основні аспекти формування маркетингової товарної політики підприємств //Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2008. – № 2, Т. 1. – С. 60-62.

3.Кузьменко В.В., Шевченко Т.С. Товарна політика підприємства та проблеми її формування // Економічні науки/10. Економіка підприємства. – 2010. – С.78-81.

4. Нікітіна О. Товарна політика як елемент стратегії управління споживчим попитом // Економічний аналіз. Випуск 1 (17). – 2007. – С. 250-252.

5. Пащенко О.В. Формування маркетингової підтримки товарної інноваційної політики / О.В. Пащенко // БІЗНЕСІНФОРМ. No 7. – 2012, С. 160-162

6. Сербіненко Н. Маркетингова товарна політика виробничого підприємства України / Н. Сербіненко, М. Гєргєль // Економіка та підприємництво. Держава та регіони. 2007. – № 3. – С. 220-224.

УДК 636.08.003

Євдакова Д. В.*,бакалавр,*
Шинкарук Л.В.*, д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ВНУТРІШНЬОГО ТА ЗОВНІШНЬОГО РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА

Зі зростанням населення планети постає проблема забезпечення його відповідними екологічними видами продукції сільського господарства, в тому числі продукцією тваринництва і птахівництва.

Усталено, найбільшими виробниками м'яса птиці (у забійній вазі) – понад 10000 тис. тон, – є США (18952,8 тис. тон), Китай (16437 тис. тон) та Бразилія (10385,3 тис. тон). На країни Євросоюзу приходиться близько 12000 тис. тон, при чому, більше 1000 тис. тон виробляють такі країни, як: Великобританія, Іспанія, Італія, Німеччина, Польща і Франція. В середньому на одну країну Єврозони припадає 441,2 тис. тон. В Україні за цей же період вироблено 1167,8 тис. тон у живій вазі і 894,2 тис. тон у забійній вазі [1].

Беззаперечним лідером у виробництві яєць являється Китай – 539423 млн. шт. США виробляють всього 16,7%, Індія – 10,3% і Японія – 7,7% порівняно з Китаєм. Країни об'єднаної Європи виробляють 113693 млн. шт., що майже у 5 разів менше, ніж світовий лідер. В Україні – 15857 млн. шт., що є не

високим показником, хоча й вищим за найбільшого виробника Європи – Францію на 3,6%.

Найбільшими виробниками м'яса птиці в України є зони Степу і Лісостепу, де зосереджено найбільша частка птахофабрик. На їх частку приходиться 39,5% і 49,4% відповідно. При чому, якщо у 1960 р. на господарства населення приходилося біля 75% всього поголів'я птахів, 1990 р. – 46%, 2000 р. – 78%, то в 2009 р. – 19%. Такі дані свідчать про те, що виробництво переходить на промислову основу, виробниками якого є сільськогосподарські підприємства, частка яких у 2009 р. Становила – 81%. Подібна ситуація спостерігається і з вирощуванням птиці у живій вазі [1].

У м'ясному балансі України м'ясо птиці займає вагому частку (майже 44,9%). Незважаючи на різке зменшення поголів'я птиці протягом 1990–2000 рр. галузь птахівництва в Україні відновила свої потужності. Починаючи з 2000 р., завдяки реорганізації в структурі галузі ця тенденція докорінно змінилась.

Збільшення поголів'я птиці у сільськогосподарських підприємствах зумовлено недостатньою пропозицією інших видів м'яса – яловичини та свинини, і розширенням виробництва за рахунок інвестування в галузь значних коштів приватного капіталу. Завдяки технічному переоснащенню підприємств, підвищенню продуктивності птиці, удосконаленню ветеринарного забезпечення великі птахофабрики змогли суттєво збільшити поголів'я птиці.

Конкурентне середовище ринку м'яса птиці представлено рядом вітчизняних підприємств, які нарощують поголів'я птиці. Спостерігається тенденція до збільшення поголів'я птиці головним чином за рахунок сільськогосподарських підприємств усіх форм власності. Якщо станом на 1 січня 2001 р. співвідношення між поголів'ям птиці у сільськогосподарських підприємствах і домашніх господарствах становило 20:80, то у 2006 р. – 41:59, 2014 р. – 57:43. У структурі поголів'я птиці в усіх категоріях господарств кури становили найбільшу питому вагу. Частка їх в підприємствах суспільного сектору досягає більше 98%, в господарствах населення – дещо менше. В загальній кількості поголів'я птиці в господарствах усіх категорій поголів'я гусей, качок та індиків складає біля 9% і має тенденцію до скорочення. При цьому поголів'я цих видів птиці зосереджено головним чином в домашніх господарствах [1].

Щорічно в Україні вводяться у дію або реконструюються птахофабрики на найвищому технологічному рівні, що забезпечує постійне зростання обсягів виробництва м'яса птиці. Станом на 1 січня 2015 р. поголів'я птиці без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції становило 213,3 млн голів. Сучасне інтенсивне м'ясне птахівництво засноване на спеціалізації, концентрації і кооперації виробництва, механізації та автоматизації, які забезпечують високу продуктивність праці, рівномірне, цілорічне виробництво продукції, ефективне використання кормів і основних виробничих засобів, а також біологічних особливостей птиці. Підвищення ефективності і рентабельності м'ясного птахівництва тісно пов'язане з подальшою концентрацією поголів'я.

Досвід передових птахофабрик свідчить про прямий зв'язок між спеціалізацією, концентрацією та економічними показниками. На 1 січня 2015 р. в Україні функціонувало 531 підприємство, яке займалося вирощуванням птиці. Із них у 159 підприємств чисельність поголів'я птиці становила понад 50 тисяч голів. У таких підприємствах було зосереджено понад 98% загального поголів'я птиці у сільськогосподарських підприємствах.

У 2014 році найбільше поголів'я всіх видів птиці по всіх категоріях господарств України спостерігалося у Черкаській (10,0% від загального поголів'я птиці в Україні), Київській (11,2%), Дніпропетровській (7,5%) та Вінницькій областях (10,1%). Найбільша питома вага поголів'я птиці у сільськогосподарських підприємствах по відношенню до кількості поголів'я птиці в області спостерігається в Черкаській (81,1%), Київській (81,0%), Дніпропетровській (75,5%) та Хмельницькій (75,4%) областях. Найбільше зростання чисельності поголів'я птиці у 2014 р. порівняно з 2000 р. відбулося у Черкаській (4,5 рази), Київській (понад 3,2 рази) та Хмельницькій (3,2 рази) областях. За цей період зменшення поголів'я птиці відбулося у Одеській (на 33,9%), Полтавській (на 17,4%) та Чернігівській (38,2%) областях [1].

Збільшення поголів'я птиці у 2014 р. порівняно з 2000 р. (на 72,4%) та підвищення її продуктивності дозволило збільшити виробництво м'яса (у забійній масі) за цей період у понад 6 разів, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах у понад 27 разів.

Основна частка у виробництві м'яса птиці припадає на бройлерів. Такий стан пояснюється великою селекційною пластичністю і технологічною мобільністю бройлерів, що дозволяє досягати високої продуктивності птиці. Розвиток бройлерного птахівництва в Україні став можливим завдяки одержанню високопродуктивної птиці, сучасних технологій утримання, концентрації і спеціалізації в галузі, що дозволяє бройлерним підприємствам одержувати високий вихід продукції. Найбільші обсяги виробництва м'яса птиці одержані у Черкаській (23,0%), Вінницькій (18,9%), Дніпропетровській (14,0%) та Київській (13,6%) областях. У цих же областях одержують найбільшу частку м'яса птиці у сільськогосподарських підприємствах.

Найбільші темпи збільшення обсягів виробництва м'яса птиці у 2014 р. порівняно з 2000 р. спостерігається у Черкаській (у 36,6 разів більше), Вінницькій (21,5 рази), Волинській (у 18,9 рази), Хмельницькій та Київській (у понад 6,5 рази) областях.

В Україні діють такі зразкові, високотехнічні, вертикально інтегровані, потужні птахівничі підприємства з виробництва м'яса птиці як ПРАТ Миронівський хлібопродукт, ТОВ Комплекс Агромарс [2,3].

Група компаній ПРАТ Миронівський хлібопродукт (МХП) – це єдина вертикально інтегрована система, що поєднує виробничі комплекси всього технологічного ланцюга бройлерного виробництва: від виробництва інкубаційних яєць і кормів, вирощування птиці – до переробки й реалізації готової продукції. Земельний банк МХП складає 360 тис. га. Підприємство повністю виконує всі стадії процесу виробництва курятини: від виробництва інкубаційного яйця до розповсюдження й продажу готової продукції, від вирощування власних зернових до виробництва необхідних для годівлі птиці

комбікормів. Це забезпечує повний контроль за якістю та собівартістю – від поля до столу. Унікальна бізнес-модель та інтенсивні капіталовкладення у розвиток і будівництво нових виробничих об'єктів з високим рівнем ефективності – це головна перевага компанії порівняно з конкурентами [2].

Майже 80% м'яса птиці вирощується у сільськогосподарських підприємствах, які входять до вертикально-інтегрованих структур, що мають власні потужності для забою і переробки птиці. У таких підприємствах виробництво м'яса птиці є прибутковим і рівень рентабельності коливається у межах 12–45%. Вертикальна інтеграція забезпечує компаніям досягнення результатів спільними зусиллями в усіх напрямах діяльності, а також забезпечує зменшення собівартості продукції. Інтеграційна діяльність не тільки поліпшує економічну ефективність, але також збільшує можливості підприємств щодо контролю якості складових його діяльності та забезпечення виробництва якісної продукції.

Враховуючи можливість швидкого насичення внутрішнього ринку завдяки розвитку потужних птахівничих підприємств, в основі розвитку ринку м'яса птиці має бути експортно-орієнтована стратегія, що забезпечить збалансування попиту і пропозиції на внутрішньому ринку за рахунок експорту до освоєних і нових світових ринків. З метою реалізації цієї стратегії необхідно створити умови для регулювання обігу продовольства з врахуванням вимог світового ринку. Становлення та ефективне функціонування ринку м'яса птиці повинно будуватись за схемою. Яка передбачає взаємозв'язок вітчизняних товаровиробників, переробних підприємств, споживачів та експортно-імпортні операції.

Література:

1. Сільське господарство : зведені показники (1990-2010 рр.) [Електронний документ] / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/.

2. ПРАТ «Миронівський хлібопродукт» [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mhp.com.ua

3. ТОВ «Комплекс Агромарс» [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.agromars.com.ua

***Барановська І.В.**, к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Агропродовольчий сектор економіки формує продовольчу, економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних її галузей та створює соціально-економічні умови сільського розвитку. На цьому базується переконання, яке панує у сучасній вітчизняній економічній науці щодо важливості його подальшого розвитку, який, в першу чергу, потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва.

Про перспективи модернізаційної парадигми щодо забезпечення ефективного функціонування економіки країни та її інтеграції в світову економічну систему, свідчить досвід різних за масштабами та наявністю ресурсів країн, у яких модернізація забезпечила досягнення високих показників зросту у різних секторах економіки. Однак, у світовому економічному розвитку набули поширення імпліцитні прояви глобальних ризиків для окремих секторів національних економік, що характеризуються посиленням диспропорційності їх відтворювальної структури, зовнішньоторговельних відносин, інвестиційних процесів, територіального розвитку та відповідних секторальних зрушень [1]. Майбутнє України лежить у площині підвищення конкурентоспроможності економіки країни та розвитку внутрішнього ринку за рахунок конкурентних переваг її окремих секторів, серед який значне місце посідає агропродовольчий.

Актуальності сьогодні набуває його модернізація з урахуванням економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством та промисловості сільськогосподарською сировиною. Виконання цього завдання пов'язане з визначенням стратегічних напрямів державної політики модернізації агропродовольчого сектору.

У дослідженнях зарубіжних вчених [4; 5] висвітлюються результати наукових спостережень щодо особливостей формування та удосконалення Спільної сільськогосподарської політики ЄС, основних аспектів її наднаціонального виміру та акцентується увага специфічності політики ЄС, яка, незважаючи на відмінності щодо конкретних умов у державах-членах, полягає у підвищеній увазі до якості та безпеки харчових продуктів, захисту навколишнього середовища та розвитку сільських районів як на рівні ЄС, так і на рівні окремих країн.

Важливу роль у науковому розкритті зазначених проблем мають результати досліджень провідних фахівців зарубіжних країн, які висвітлено у доповідях європейських інституцій, зокрема Європейської комісії («Common Agricultural Policy towards 2020») [2] та Організації економічного співробітництва та розвитку («Evaluation of Agricultural Policy Reforms in the European Union») [3], де подано основні характеристики, структуру та еволюцію Спільної сільськогосподарської політики ЄС протягом останніх 25 років в мінливому середовищі всередині і за його межами, аналіз наслідків її реалізації щодо зміни політики виробництва, торгівлі, землекористування, структури господарства, навколишнього середовища а також деяких аспектів розвитку сільських районів на основі зміни рівня та структури підтримки ОЕСР, зокрема – виробників сільськогосподарської продукції.

Поряд з врахуванням провідного зарубіжного досвіду формування державної сільськогосподарської політики, розроблення концепції сталого, інноваційного та інклюзивного розвитку агропродовольчого сектора України повинно виходити з положень чинних законодавчо-нормативних актів України (законів «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві», «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про охорону навколишнього природного середовища», Стратегії сталого розвитку «Україна–2020»), нової 10-річної стратегії зростання ЄС «Європа 2020», спрямованої для забезпечення сталого майбутнього на основі виходу за рамки короткострокових перспектив, та Цілей

тисячоліття 2016-2030 – історичного нового Порядку денного у галузі сталого розвитку, одностайно прийнятого 193 державами-членами ООН 25 вересня 2015 р., який включає: досягнення продовольчої безпеки, покращення харчування, сприяння сталому розвитку сільського господарства, повній і продуктивній зайнятості, гідній праці та ін.

Формування політики модернізації агропродовольчого сектора економіки повинно базуватися на узагальненні позитивного зарубіжного та вітчизняного досвіду для вироблення нових підходів на основі комплексного дослідження інноваційної, екологічної та соціальної складових розвитку сектору, зокрема: врахування реалій його функціонування у контексті інтеграційних процесів та новітніх тенденцій на світовому агропродовольчому ринку, визначення суперечностей формування внутрішнього ринку та державної політики його розвитку в Україні, можливостей розвитку сектора на основі знань та інновацій, обґрунтування необхідності реалізації принципів сталого зростання на основі сприяння більш ефективному використанню ресурсів, розвитку більш екологічної та конкурентоспроможної економіки, оцінювання можливостей щодо вирівнювання розвитку сільських територій.

Реалізація науково обґрунтованої політики модернізації агропродовольчого сектора дозволить в умовах формування нової господарської парадигми світу та змін у структурі світового господарства закласти підвалини його збалансованого (сталого, інноваційного, інклюзивного) зростання, а у довгостроковій перспективі отримати на національному та регіональному рівні: економічні ефекти внаслідок зростання економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях з покращенням рамкових умов і доступу до фінансування досліджень та інновацій для забезпечення впровадження інноваційних ідей; екологічні ефекти в результаті сприяння більш ефективному використанню ресурсів, розвитку більш екологічного та конкурентоспроможного виробництва на основі зменшення залежності від використання ресурсів; соціальні ефекти на основі стимулювання високого рівня зайнятості, що сприятиме соціальній та територіальній згуртованості, внаслідок розповсюдження переваг економічного зростання та створених робочих місць на якнайширше коло населення.

Література:

1. Шинкарук Л. В. Економічний вимір участі України в інтеграційних процесах / Л. В. Шинкарук // Вісник НАН України. – 2014. – № 15. – С. 56–61.

2. Common Agricultural Policy towards 2020 [Electronic resource] / European Commission. – Brussels, 2011. – 85 p. – Access mode : http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/impact-assessment/cap-towards-2020/report/full-text_en.pdf.

3. Evaluation of Agricultural Policy Reforms in the European Union [Electronic resource] / Organization for Economic Co-operation and Development, 2011. – 184 p. – Access mode : http://dx.doi.org/10.1787/9789264112124-en.

4. Oskam A. EU Policy for Agriculture, Food and Rural Areas [Electronic resource] / Oskam A., Meester G., Silvis H. – Brussels, 2011. – 454 p. – Access mode : http://dx.doi.org/10.3920/978-90-8686-180-4.

5. Tangermann S. Agricultural Policy in the European Union - An Overview [Electronic resource] / Stefan Tangermann, Stephan von Cramon-Taubadel ; Georg-August-Universität Göttingen. – Göttingen, 2013. – 75 p. – Access mode : www.uni-goettingen.de.

УДК 947(477): 631.11

***Кравченко Н.Б.**, к.і.н., доцент*
***Лановюк Л.П.**, к.і.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АГРАРНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ: ПЕРШІ КРОКИ ЩОДО ВІДРОДЖЕННЯ ЯК ВИКЛИК ЧАСУ

У розбудові української держави винятково важлива роль належить агропромисловому комплексу (АПК) України, в якому зосереджено понад половину функціонуючих нині виробничих фондів, виробляється близько 50% валового суспільного продукту, 2/3 товарів народного споживання, прямо або опосередковано формується 70% зведеного бюджету, зайнято близько 40% працюючого населення. Вироблювана продукція агропромислового комплексу має виняткову значущість та незамінність у життєдіяльності людини і суспільства. Агропромисловий комплекс пов'язаний з інтересами кожного громадянина. Високий рівень його розвитку є не лише основною умовою продовольчого забезпечення населення, а й важливим фактором політичної стабільності, успішного вирішення проблем державотворення та розбудови громадянського суспільства, утвердження нових форм власності та господарювання на принципах ринкової економіки, змін у соціальній структурі суспільства, створення умов для втілення в життя прав кожного громадянина на участь в економічному житті, достатній життєвий рівень, соціальний захист[1, 5]. З огляду на це, важливість та актуальність проблеми не викликає сумнівів.

Розвиток аграрного підприємництва в Україні залежить від політичної та соціально-економічної стратегії держави, законодавчого та нормативно-правового забезпечення, реальних трансформаційних перетворень у сільськогосподарському машинобудуванні, харчовій і переробній промисловості, сільському господарстві, фахівців, науковців, працівників державних органів влади, позицій політичних партій та громадських організацій.

Складовими цього розвитку є історія створення та еволюція управлінських структур в системі АПК, історія роздержавлення і приватизації у всіх блоках (галузях) АПК, історія утвердження нових форм господарювання.

Аналіз суті та структури АПК України дає підстави виділити в його системі чотири взаємопов'язаних блоки. До першого блоку віднесені галузі сільськогосподарського машинобудування, енергетики, виробництва будівельних матеріалів, мінеральних добрив, засобів захисту рослин. Другий блок становить аграрний сектор. Третій блок – це сфера заготівель сільськогосподарської продукції, харчова і переробна промисловість, легка промисловість по випуску товарів із сільськогосподарської сировини, торгівельні організації. До четвертого блоку віднесені владні структури, науково-дослідні та навчальні заклади, які беруть участь у інформаційному та

кадровому забезпеченні АПК. Принципове значення має наукове, кадрове та інформаційне забезпечення для розвитку агропідприємництва в Україні, а також державна підтримка.

На порозі 90-х рр. XX століття у кожному із блоків АПК існували певні форми власності та господарювання. У першому блоці утвердились державна власність. У другому – існували дві форми власності: а) у радгоспах державною власністю були і земля, і майно; б) у колгоспах – земля являлася державною власністю, а майно – власністю певного хліборобського колективу; у міжгоспах – земля була державною власністю, а техніка, приміщення, вироблювана продукція – власністю кооперативного характеру. При цьому господарства, що об'єдналися, мали різну за пропорціями власність. У третьому блоці паралельно існували дві форми власності: а) переважна більшість переробних і сервісно- обслуговуючих підприємств являлися державною власністю; б) до 12% таких підприємств входили до системи Укоопспілки і за характером відносилися до кооперативної власності. У четвертому блоці всі установи (навчальні, науково-дослідні) були державними.

Це зумовило те, що спільними факторами реформування в усіх блоках агропромислового комплексу стало роздержавлення і приватизація.

Роздержавлення і приватизація сприяли не лише утвердженню нових форм господарювання, але й розвитку підприємництва. Підприємство – розпочинати, робити спроби. У тлумачному словнику В.Даля підприємство характеризується як справа, а підприємець як торговельник, спроможний до підприємництва великих масштабів у торгівлі, для особистості якого притаманні сміливість, рішучість, здатність до такої справи. Згідно із словником Роберта, підприємець є «особистість, що управляє підприємством, веде його за власний рахунок, використовуючи різні фактори виробництва (природні ресурси, працю, капітал), з метою продажу продукції чи послуг». Підприємцями є «... господарі, землероби, комерсанти, промисловці, в тому числі дрібні ремісники, власники торгових точок (фермери)». Підприємництво є особливим типом людської діяльності, що: а) стратегічно зорієнтована на успіх, а значить, перш за все на отримання прибутку; б) включає новаторство як основний засіб діяльності; в) базується на ряді принципів і вимог, які найбільш повно реалізуються при товарно-грошових відносинах.

Людина як суб'єкт підприємництва, не може існувати поза межами суспільства і вступає у відповідні зв'язки з іншими людьми, тобто суспільні відносини, вирішальна роль серед яких належить економічним. Мова йде про його матеріальні виробничі відносини, що складаються в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання.

Підприємництво створює конкурентне середовище через стимулювання господарської активності, запровадження нової техніки і технології. Через основну мету – одержання прибутку – воно сприяє розвитку перспективних напрямів господарської діяльності, отже є важелем зміни структури економіки, сприяє раціональному використанню ресурсів та забезпечує стимули до високоефективної праці. Працівники, які мають власну справу (бізнес) і є власниками, якнайбільше зацікавлені в якісній і високопродуктивній праці, порівняно з найманими працівниками. Перспективним є підприємництво, засноване на приватній власності

господарського товариства, кооперативу, сформованого на основі рівності і самостійного контролю.

Повернення до витоків дає змогу побачити як ішов процес відродження аграрного підприємництва в Україні із здобуттям незалежності, простежити основні тенденції формування та здійснення державної політики щодо зміни економічного ладу в країні через призму реформування в усіх блоках АПК, особливостей цього процесу в кожному з них.

Зокрема, на початковому етапі, у першому блоці зберігається пріоритетність державних (казенних) підприємств, у другому – колективних сільгосппідприємств. Водночас розвиваються і форми господарювання на основі приватної і кооперативної власності, зростає чисельність селянських (фермерських) господарств. Більш глибокими є результати реформування у третьому блоці, де діє значна кількість акціонерних товариств і приватних підприємств.

Відбуваються зміни у соціальній структурі населення в Україні в цілому. У промислових галузях АПК (перший та третій блоки) домінуюче місце залишилося за робітниками. Однак серед них визначилося п’ять категорій: а) робітники державних підприємств; б) робітники корпоративних підприємств; в) робітники акціонерних товариств; г) робітники приватних підприємств; д) робітники спільних українсько-іноземних підприємств. З’явилися і нові соціальні верстви – підприємці, бізнесмени.

У соціальній структурі працівників сільськогосподарського виробництва вже не домінують колгоспники і робітники радгоспів, у зв’язку із реформуванням колгоспів у КСП на основі паювання землі та майна, а також – із перетворенням значної кількості радгоспів у колективні сільськогосподарські підприємства на основі акціонування. За станом на 1 січня 1996 року в Україні серед хліборобів існували такі основні категорії: а)колгоспники – 478 тисяч (12,4% зайнятих в аграрному секторі); б)аграрний загін робітничого класу – 390 тисяч (9,1%); в) члени колективних господарств на новій майновій основі – 2 мільйони 370 тисяч (52,8%); г) орендарі – 479,9 тисяч (12,6%), д) фермери – 160 тисяч (із членами сімей – 12,9%); є) працівники малих сільськогосподарських підприємств (в основному переробних) – 4,3 тисяч (1,1%); ж) сільськогосподарська виробнича інтелігенція – 390 тисяч (9,1%)[2].

Отже, значущість пріоритетного розвитку агропідприємництва в створенні умов для участі кожного громадянина в економічній діяльності та рівноцінну частку в суспільному пирозі, що забезпечує достатній життєвий рівень та соціальний захист.

Література:

1. Кравченко Н.Б. Аграрне підприємництво в Україні: історичний аспект (кінець 80-х -середина90-х років ХХ століття).– К.:НУБіП України, 2016. – 214 с.

2. Поточний архів Міністерства статистики України. Інформація з питань зайнятості в аграрному секторі за формами господарювання. -1996. – Січень.

УДК 338.433:637.1(477)

Гуцул Т.А., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК РИНКУ МОЛОКА І МОЛОКОПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Формування ринку молока та молокопродуктів залежить від функціонування молокопродуктового підкомплексу, який має надзвичайно важливе значення як для розвитку економіки АПК, так і народного господарства країни в цілому. Він виконує важливі функції – забезпечує суспільство незамінними продуктами харчування; безперервно поповнює обігові кошти товаровиробників, бюджет країни, постачає сировину для інших галузей народного господарства тощо. Значимість молока і молочних продуктів в забезпеченні продовольчої безпеки країни вимагає кроків щодо реалізації стратегії формулювання ринку молочних продуктів з урахуванням світового досвіду.

Сьогодні свої потреби у їжі українці задовольняють в основному за рахунок продуктів рослинного походження – 72%. Лише 28% середньодобового раціону забезпечується за рахунок споживання продукції тваринництва, що майже у 2 рази менше від необхідного для здорового харчування рівня (55%).

Оптимальною вважається ситуація, коли фактичне споживання продуктів харчування особою впродовж року відповідає рекомендованій нормі, тобто коефіцієнт співвідношення між фактичним і раціональним споживанням дорівнює одиниці. Науково-обгрунтована норма споживання молока та молокопродукції становить 380 кг на рік. Фактично українці у 2016р. спожили 209,5 кг, тобто коефіцієнт достатності споживання становить 0,55.

У 2016 році, на фоні падіння наявних реальних доходів населення, середньодушове споживання лише по трьох групах харчових продуктів (хліб та хлібопродукти; овочі та баштанні; картопля) досягло, або перевищило рекомендований рівень. Коефіцієнти достатності споживання по ним становили відповідно 1; 1,02 та 1,13. Споживання молока та молокопродуктів на одну особу нижчий від середнього по країні в дев’яти областях України: Луганській, Донецькій, Запорізькій, Одеській, Сумській, Рівненській, Кіровоградській, Дніпропетровській та Вінницькій областях

Наявні відмінності у рівнях споживання молокопродуктів в регіонах пов’язані з специфікою формування ринку молока та молокопродукції. Таким видам молочної продукції, як масло, тверді сири, сухе та згущене молоко властива добра транспортабельність і тому вони мають широкий ринок збуту. А незбиране молоко, сметана, кефір, вершки та деяка інша продукція, не можуть зберігатись тривалий час. Тому їх ринок збуту тяжіє до зон виробництва і носить локалізований характер.

Визначення попиту та пропозиції на ринку молока та молокопродукції має певні складності. Через низьку купівельну спроможність споживачів попит на молочну продукцію обмежений і має тенденцію до скорочення. В основному, попит забезпечується пропозицією молока господарствами населення, експорт незначний і суттєвого впливу не має. В сільськогосподарських підприємствах в останні двадцять років катастрофічно знижувалося поголів'я корів та зменшувалася продуктивність молочної худоби.

Формування ринку молока вимагає чіткої взаємодії її виробників з переробними підприємствами. При цьому важливе значення мають рівень спеціалізації та концентрації виробництва на сільськогосподарських підприємствах, стан сировинної зони переробного підприємства, ступінь інтеграції сільського господарства та переробних підприємств, рівень матеріальної зацікавленості та відповідальності за кінцевий результат виробничої діяльності.

УДК 339.564

***Костюк А.В.**, студентка*
***Наконечна К.В.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

Європейські інвестори всупереч несприятливій ситуації покладають надії на розвиток співробітництва з Україною в галузі сільського господарства. Німеччина, найбільший європейський ринок, зацікавлена в продукції українського сільського господарства, яке, враховуючи можливості України, може стати провідним сектором її економіки. Адже і в нинішніх воєнних умовах країна стала третім за величиною експортером зернових, поступаючись у такій торгівлі тільки США та ЄС, а з продажу насіння олійних культур займає перше місце. Після підписання Угоди про асоціацію та вільну торгівлю з ЄС, двері для України на європейській ринок відкриті. І від самої України залежить, чи вона зможе у них увійти, адже довіри до української системи сертифікації німці поки не мають. Інтерес до аграрного сектора України в Німеччині значний – і політичний, і економічний. У німецькому парламенті вже відбулися перші дебати на цю тему, а представники сільськогосподарського бізнесу шукають варіанти співпраці з українськими аграріями. Водночас застерігаючи про можливі ризики.

Співробітництво України з Європою можливе насамперед у секторі обробки землі, адже Україна – важливий виробник зернових, у тому числі олійних культур, а також білкових, що дасть змогу українцям успішно вести бізнес з підприємцями країн ЄС і, зокрема, Німеччини. Тут є практично необмежена потреба у продуктах, багатих на білок: протеїнів для відгодівлі свиней і птиці. Так само існує великий потенціал у співпраці з вирощування

овочів і фруктів та їх переробки [3]. В Україні є чимало сучасних підприємств, котрі готові інвестувати у цю галузь, дотримуючись високих європейських стандартів. Коли йдеться про можливості співпраці з українськими аграріями, то європейські фахівці називають чимало секторів сільськогосподарського виробництва в Україні. Але необхідно зазначити, що тут є небезпека, і ми маємо бути обережними. Йдеться, приміром, про сою, на яку в ЄС великий попит, і котру може постачати Україна. Для європейських споживачів важливо, щоб на ринок не потрапляли її генетично змінені сорти. В Україні їх, за офіційними даними, немає, але ми знаємо, що й достатнього контролю за цим не існує. У будь-якому разі Україні необхідна система сертифікації, котра би надійно функціонувала і її неможливо було б підкупити. Тож ми знову повертаємось до проблеми корупції: потрібні механізми, котрі б забезпечили відповідні гарантії для експорту українських товарів на ринки Європи. Європейські фахівці, оцінюючи широкі можливості співробітництва з українськими аграріями, все-таки наголошують на тому, що виростити урожай – це ще далеко не все. Адже, щоб вийти з сільськогосподарським продуктом на ринок ЄС, необхідно виготовити його відповідно до досить суворих фітосанітарних вимог, особливо, коли йдеться про харчові продукти. У Європі дуже високі фітосанітарні стандарти, Україна готова їх запроваджувати з тим, щоб харчування було надійне. Тому для цього необхідно використовувати усі можливості – не лише фінансові, котрі ми надаємо. І йдеться не лише про гроші, а насамперед про організацію надійних адміністративних ресурсів у країні. Це сприятиме створенню сприятливого клімату для бізнесу, сучасних виробництв. Необхідно забезпечити умови для того, щоб іноземні інвестори хотіли працювати в Україні [1]. Тому спрямовуємо туди фінансові потоки, надавати технічну допомогу, допомагати програмами сприяння, приміром, у форматі секторальних діалогів, що має розширювати ділові контакти.

Бюджет України спрямував величезні кошти на військові витрати, однак сільське господарство залишається пріоритетом. Цього року галузь стане одним з центральних напрямків урядової політики. Щодо експортної діяльності, то вона реалізується саме в аграрному секторі. Європейські партнери зрозуміли, що у нас є куди інвестувати, що сільське господарство – прибуткова галузь, усупереч кризі на сході держави та економічні проблеми. Їх цікавить як розвивається тваринництво, створюється безпека фітосанітарного здоров'я, харчових продуктів. Разом з Європейським союзом є можливість відкрити ринок для молочних продуктів і ринок для свинини [2]. Впродовж останніх 5-6 років спостерігається дуже позитивний розвиток аграрної галузі України. У 2014 році, у країні сталися зміни, у результаті яких слід очікувати спаду – у зв'язку зі стрімкою девальвацією гривні та економічною рецесією. Якщо буде розуміння в уряді, що аграрний сектор – це один з потенційних ресурсів для економічного розвитку, то в такому разі країна на правильному шляху. Адже розвиток аграрного сектора може стати двигуном і для інших галузей. Україна тривалий час була житницею Європи. Так повинно і залишитися, незважаючи на політичну ситуацію.

Література:

1. Наконечна К.В. Проблеми та перспективи трансформаційних процесів аграрної сфери на рівні регіонів. – Ефективна економіка. – 2013. – Випуск 2. – С.36-85.

2. Наконечна К.В. Механізм державної підтримки сільськогосподарського виробництва та шляхи його удосконалення : автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.00.03. – 22с.

3. Наконечна К.В. Регулювання ринку землі в контексті його лібералізації та зняття мораторію на продаж. Наукові основи макроекономічного аналізу аграрного ринку.

УДК 631.15:637.5:006

***Чередніченко О.О.**, к.т.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВИРОБНИЦТВО ТА СПОЖИВАННЯ М'ЯСА ТА М'ЯСОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Стан фізичного розвитку з повноцінністю раціону людини настільки пов'язані, що показники фізичного розвитку можуть служити критерієм для оцінки рівня харчування окремих груп населення. У сучасних умовах рівень споживання населенням основних продуктів харчування, і, відповідно, м'яса, нижче науково обґрунтованих норм раціонального харчування.

Нині особливо складним залишається стан у м'ясному підкомплексі АПК: відбувається постійне скорочення поголів'я основних видів сільськогосподарських тварин, різко знижується продуктивність худоби та птиці, зменшується виробництво м'яса й м'ясопродуктів.

Поголів'я на початок 2017 р. було найнижчим з 2010 р. щодо свиней, а щодо ВРХ – найнижчим за всю історію незалежної України. Така ситуація ставить під загрозу продовольчу безпеку та негативно впливає на загальний економічний стан розвитку АПК. У порівнянні з попереднім роком, кількість ВРХ зменшилась на 1,8%, а свиней – на 5,8%.

Головними причинами зменшення поголів'я худоби є збитковість виробництва, спричинена неплатоспроможністю вітчизняних споживачів, незадовільним співвідношенням доходів і витрат виробників, низькою забезпеченістю й дорожнечею кормових ресурсів, вкрай неефективною системою збуту й переробки продукції, а також безпосередньою втратою тварин через хворобу і «психологічний забій». За даними Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (FAO) [3], у 2016 р. в Україні загинуло або було знищено через АЧС близько 17 тис. свиней. Деякі власники розпродавали поголів'я, не чекаючи, коли його вразить хвороба.

Негативним явищем є зниження живої маси реалізованої на м'ясо худоби, що змусило аграрні підприємства продавати тварин, які не досягли оптимальної

живої маси. За даними Державної служби статистики України середня вага однієї голови худоби, що продана на промислову переробку, в 2016 р. зменшилась порівняно з минулим внаслідок гіршої забезпеченості кормами, а також передчасний забій через побоювання втратити все через хвороби (АЧС, пташиний грип тощо).

Зниження обсягів виробництва м'яса відбулося через зменшення поголів'я, зниження середньої ваги реалізованих на забій та отриманих середньодобових приростів сільськогосподарських тварин.

Кризовий стан галузей тваринництва та зменшення обсягу виробництва продукції призводить до значного погіршення показників харчової промисловості. Все це привело до скорочення виробництва та особистого споживання м'яса і м'ясопродуктів (табл. 1,2).

Таблиця 1

Виробництво м′яса і м′ясопродуктів на одну особу, кг

Види м'яса	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2013 р.
М'ясо (у забійній вазі)	53	55	54	54	101,9
М'ясо великої рогатої худоби свіже чи охолоджене	1,4	1,3	1,2	1,2	85,7
М'ясо великої рогатої худоби заморожене	0,6	0,4	0,5	0,3	50,0
М'ясо свиней свіже чи охолоджене	4,9	6,0	6,0	5,4	110,2
М'ясо свиней заморожене	0,2	0,3	0,4	0,3	150,0
М'ясо свійської птиці свіже чи охолоджене	17,1	16,5	16,6	15,5	90,6
М'ясо свійської птиці заморожене	3,1	3,7	4,2	5,1	164,5
Ковбасні вироби	6,5	6,2	5,5	5,0	76,9

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [1].

Порівняно із 2013 р. у 2016 р. спостерігається суттєве зменшення виробництва м'яса великої рогатої худоби і ковбасних виробів та збільшення м'яса птиці і свинини на душу населення. Але, навіть покращення показників у свинарстві і птахівництві не можуть радувати, оскільки є значний вплив скорочення чисельності населення в країні за даний період на 9,4%, з 45,6 млн чоловік до 42,8 млн чоловік.

Таблиця 2

Споживання м'яса і м'ясопродуктів на душу населення, кг

Види м'яса	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2013 р.
Яловичина і телятина	9,2	9,1	8,2	7,7	83,7
Свинина	21,5	19,8	18,1	19,4	90,2
М'ясо птиці	24,4	24,3	24,2	23,7	97,1
Інші види м'яса	1,0	0,9	0,9	0,6	60,0
Всього	56,1	54,1	51,4	51,4	91,6

Джерело: за даними Державної служби статистики України [1].

У розрахунку на душу населення за період 2013–2016 рр. споживання м'яса і м'ясопродуктів зменшилося на 8,4%, або на 4,7 кг, і в 2016 р. становило

по яловичині і телятині – 7,7 кг (менше на 1,5 кг проти 2013 р.), по свинині – 19,4 кг (менше на 2,1 кг).

Середньодобове споживання населенням основних мікро- і макроелементів у складі продуктів харчування з розрахунку на одну особу в 2016 р. становило близько 2799 ккал, з яких на продукти тваринного походження припадало 791 ккал, або 28,3%. При цьому споживання м'яса і м'ясопродуктів – 51,4 кг, тоді як мінімальна норма дорівнює 52 кг, а раціональна згідно з фізіологічно обґрунтованими параметрами харчування, без урахування окремих медичних застережень, має бути не менше 80–84 кг у рік на одну особу, у тому числі 36 кг яловичини і телятини. Фактично спостерігається критична нестача даного виду м'яса – лише 7,7 кг, тобто в 4,7 рази менше за необхідну норму [2].

В розвинутих країнах світу, за даними Світової продовольчої організації ООН (FAO), означений показник у середньому досягає рівня 76 кг м'яса і м'ясопродуктів в рік на одну особу, а в окремих з них – США, Австралії, Нової Зеландії і Іспанії – споживають більше 100 кг [3].

Враховуючи норми раціонального харчування і кількість населення країни, можна визначити оптимальні обсяги виробництва м'яса і м'ясопродуктів, зокрема яловичини – 600 тис. т, свинини – 340 тис. т, баранини – 170 тис. т, м'яса птиці – 510 тис. т, ковбасних виробів – 380 тис. т. Загалом мінімальний обсяг виробництва м'ясної продукції повинен бути 2400 тис. т. Це саме ті мінімальні показники, які дадуть змогу забезпечити потреби населення у м'ясі та м'ясних продуктах згідно норм раціонального харчування. А той факт, що споживання м'яса в країні зростає, коли зростає економіка є аксіомою і не потребує доказів [4].

При загальному зниженні платоспроможного попиту населення відбувається заміна м'ясної продукції дешевшою, хоча це не завжди якісно забезпечує оптимальні потреби в енергії та харчових речовинах. Значна частина населення України знаходиться в скрутному матеріальному становищі, що впливає на обсяги споживання м'яса та м'ясопродуктів, тобто кількість потенціальних споживачів постійно зменшується. Це призводить до невідповідності між виробництвом, платоспроможністю і потребами населення.

В результаті девальвації гривні відбувається зниження купівельної спроможності, ріст собівартості виробництва м'яса та м'ясопродуктів (подорожчання імпортних складових, кредитних ресурсів та ін.), зміна дистрибуції та асортименту, ріст цін та зменшення пропозиції.

Як наслідок, збільшується споживання господарствами населення власної тваринницької продукції та скорочення промислового виробництва, неефективно використовуються потужності м'ясопереробних підприємств, найстабільнішим залишиться виробництво в компаніях із замкнутим циклом які займаються тваринництвом, переробкою та збутом.

Нові можливості задоволення потреб населення у м'ясних продуктах з'явились після розробки технологій виготовлення замінників м'яса з рослинних білків, таких як соя. Але в основі харчування населення завжди будуть знаходитись традиційні продукти тваринного походження,

задовольнити попит на які можливо при інтенсивному розвитку сільськогосподарського виробництва. Тому збільшення виробництва м'яса як одного з цінних і поживних продуктів, покращання його якості, зниження собівартості є важливим завданням агропромислового комплексу України.

Література:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.

2. Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах та енергії (наказ від 18.11.1999 № 272). – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0834-99.

3. Статистичні дані FAO. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/index_en.htm.

4. Чередніченко О. Економічні аспекти виробництва та споживання м'яса та м'ясопродуктів [Електронний ресурс] / О. Чередніченко // Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal. – 2017. – Vol. 3. – No. 3. – Pp. 130–144. – Mode of access : www.are-journal.com.

***Кравцова Л.Л.**, старший викладач*
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
(м.Київ, Україна)

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ФОРМУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Наукові дискусії щодо сутності та складу або форм прояву фінансових ресурсів підприємств взагалі та сільськогосподарських підприємств зокрема, постійно тривають. Теоретики і практики одноголосно погоджуються з тим, що недостатність фінансових ресурсів підприємства будь-якої галузі негативно відображається на результатах його господарської діяльності. Це проявляється у зростанні заборгованості перед контрагентами, партнерами, інвесторами, працівниками, банками та іншими фінансовими інституціями, та, у свою чергу, негативно впливає на репутацію суб'єкта господарювання, адже він неспроможний своєчасно та у повному обсязі розраховуватися за боргами. Отже, існуюча поліморфність сутності та складу фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств ускладнює пошук шляхів оптимізації їх формування.

Найбільш жваві дискусії щодо сутності фінансових ресурсів почали відбуватися у пострадянський період у зв'язку зі зміною типів економік. Слід визнати, що фактор часу впливає на трактування економічних категорій, тому сутність фінансових ресурсів не є виключенням. На сьогодні науковці, які присвячують свої дослідження розв'язанню проблем недостатньої забезпеченості фінансовими ресурсами діяльності підприємств та сільськогосподарських підприємств зокрема, виділяють три основних підходи:

1) «радянський», де фінансові ресурси трактувалися, як вартісний вимірник матеріальних ресурсів, та як інструмент, що виконує лише посередницькі

функції при розподілі суспільного продукту , проте такий погляд залишав поза увагою суттєві розбіжності поміж фінансовими ресурсами держави та підприємств;

2) «пострадянський» якому характерні трактування фінансових ресурсів, як грошових коштів (частини грошових коштів) однак такому підходу була притаманна дискусійність з причини домінування фондової форми існування фінансових ресурсів;

3) «сучасний», в основу якого покладено вартісне відображення відносин між економічними суб'єктами, які авансують капітал в господарську діяльність підприємств Певною позитивною відмінністю такого підходу слід вважати те, що у ньому охоплюються всі фінансові ресурси, а не тільки грошові, враховуються види авансування, втрачається домінанта фондової форми їх прояву.

Отже, незважаючи на тривалу історію існування фінансів як економічної категорії, проблема визначення сутності фінансових ресурсів на рівні підприємств у фінансовій науці залишається дискусійною, єдиного трактування поняття фінансових ресурсів підприємств немає, кожен науковець під час вивчення літературних джерел, практичної сторони питання, особистих наукових досліджень і розробок дає власне тлумачення поняття «фінансові ресурси підприємств», що актуалізує дослідження та підкреслює безмежне поле діяльності для зацікавлених науковців.

Останнім часом в опублікованих результатах наукових досліджень все частіше зустрічається думка, що фінансові ресурси підприємства це:

– сукупність усіх високоліквідних наявних активів ;

– сукупність усіх грошових коштів або прирівняних до них високоліквідних активів (грошового капіталу) ;

– грошові кошти та ліквідні оборотні засоби, авансовані у вигляді власного, позикового, залученого капіталу … ;

– найліквідніші активи підприємства до складу яких належать грошові надходження та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції, готова продукція й поточна дебіторська заборгованість .

На нашу думку, при визначенні (уточненні) економічної сутності фінансових ресурсів суб'єктів господарювання слід виходити з майнової структури та відображення фінансового стану (фінансових результатів) суб'єкта господарювання, що формується в системі бухгалтерського обліку та відображаються у фінансовій звітності.

Враховуючи проведений аналіз поглядів науковців щодо сутності та складу фінансових ресурсів підприємств вважаємо, що під фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання слід розуміти сукупність грошових засобів, які перебувають у формі грошових коштів, фінансових вкладень та вимог (дебіторської заборгованості) та які слід розглядати як фінансові активи суб'єкта господарювання.

Ефективність формування фінансових ресурсів залежить від якості фінансового менеджменту. Слід зважити на те, що процес формування фінансових ресурсів є перманентним явищем, у зв'язку з цим доцільним є проведення наступних заходів:

– розробка стратегії розвитку, яка має бути оформлена у вигляді стратегічного фінансового плану;

– визначення тактики реалізації фінансової стратегії, оформлена короткостроковим фінансовим планом;

– запровадження системи ризик-менеджменту з активним застосуванням інструментів мінімізації фінансових ризиків (хеджування, страхування тощо);

– запровадження фінансового моніторингу та, вразі встановлення суттєвих відхилень від короткострокового фінансового плану, проведення фінансового аналізу, здійснення техніко-економічного та функціонально-вартісного видів аналізу.

Також основними заходами, спрямованими на формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання АПК слід вважати іпотечне кредитування, фінансовий лізинг, факторинг, форфейтинг.

Література:

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.

2. Бєлов. Б.О. До питання сутності фінансових ресурсів АПК / Б.О. Бєлов // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць Дніпровського національного університету. Випуск 214: В 4-х т. Том 1. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – С. 67-72.

3. Василик О.Д. Теорія фінансів / О. Д. Василик. – Київ: НІОС, 2001. – 416 с.

4. Гриньова В.М. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / В.М. Гриньова, В.О. Коюда. – з-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2006. – 432 с.

5. Гудзь О.Є. Проблеми формування фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами / О.Є. Гудзь // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства. – Х. : ХНТУСГ, 2006. – Вип. 35. – С. 89-95.

УДК 368.5:631.53.04:633.1

Карпенко А.С., *студентка,*
Коваль О.М.*, к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СТРАХУВАННЯ ПОСІВІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ МАЛОГО, СЕРЕДНЬОГО І ВЕЛИКОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Аграрне виробництво сильно залежить від кліматичних умов. Сприятливі температури та рівень опадів дозволяють досягти максимальної врожайності та одержати високі прибутки. Однак людина не в силах вплинути на погоду. Ризик посухи або вимерзання демотивують підприємців засівати поля озимими та ярими зерновими. Особливо чутливі до погодних умов дрібні господарства. Оскільки вони вимушені засівати обмежену ділянку ріллі в конкретному регіоні. З цього випливає, що в районах із посушливим літом або безсніжною зимою досить ризиковано займатись рослинництвом.

Такий неціновий фактор може негативно вплинути на пропозицію зерна в областях з несприятливим кліматом. В свою чергу зниження рівня виробництва призводить до підвищення цін на борошно, крупи та хліб. Впевненість у завтрашньому дні є психологічним чинником інвестування, що формує передумови для розвитку малого, середнього і великого аграрного бізнесу. Таку впевненість дає страхування посівів. Навіть якщо виробник зазнає втрат врожаю, то отримає відшкодування і продовжить свій бізнес.

На страховому ринку України існує два продукти – класичне страхування та індексне. Перше передбачає очну оцінку збитків страховиком. Це означає, що по завершенню страхового періоду представник страхової компанії (СК) приїжджає на застраховані поля, перевіряє стан посівів та складає акт огляду. Зрозуміло, що ця процедура відстрочує мить, коли фермер отримає своє відшкодування. Та й присутність людського фактору в оцінці збитків сприяє суб'єктивності висновків фахівця. Альтернативним продуктом є індексне страхування. У ньому оцінка збитків і визначення розміру компенсації відбуваються на основі математичних розрахунків. Відтак, виплати здійснюються швидше, знижується вірогідність обману.

Класичний договір дозволяє застрахувати посіви від пошкодження чи знищення їх градом або вогнем, а також від комплексу ризиків на випадок повної загибелі під час зимівлі. Наприклад, фермеру потрібно застрахувати озимину. Для цього необхідно укласти угоду із СК та стежити за температурою повітря, кількістю опадів тощо протягом всього страхового періоду. Якщо настали екстремальні умови, слід за 3 – 5 днів повідомити про це страховика. Однак лише весною буде зрозуміло, перезимували посіви чи ні. У випадку їх пошкодження або загибелі у господарство приїжджає спеціаліст та обстежує поля. На базі акту огляду визначається розмір відшкодування. При цьому аграрій має надати довідки та чеки, які підтверджують погодні умови та витрати на технологію вирощування. Вартість полісу залежить від області, культури, франшизи та суми, на яку застраховано посіви.

Індексне страхування передбачає встановлення граничних показників, відхилення від яких є приводом для одержання компенсації. Наприклад, фермер може застрахувати погодний індекс. В такому разі для місцевості, де вирощуються культури, буде встановлено середню максимально допустиму температуру повітря. Якщо фактична середня температура перевищить граничний показник – господарство отримає відшкодування. Воно складається із суми компенсацій, нарахованих за кожен градус вище граничного рівня [4]. Так само в договорі зазначається середня мінімально допустима кількість опадів. Скажімо, протягом страхового періоду випало на 20% менше опадів, аніж це передбачено договором. Отже, господарству мають відшкодувати п'яту частину суми, на яку застраховано врожай. Дані про температуру повітря, рівень опадів тощо в основному збирають державні метеостанції. Частину інформації також отримують із супутників. За таких умов як страхова компанія, так і страхувальник позбавлені можливості обманути один одного. Страховику не потрібно особисто приїжджати на поля та оцінювати збитки. Відшкодування виплачується тільки на підставі даних, отриманих від метеостанцій та супутників. Але є значний недолік, який зменшує попит на індексний продукт

страхування. Він полягає у відсутності якісних даних про погоду [1]. Адже в Україні недостатня кількість державних метеостанцій.

Буває й так, що з погодою все в порядку, проте господарство все одно зазнало втрат. Щоб уникнути цього, можна застрахувати індекс врожайності. Тоді у договорі буде зазначено середній за 5 років показник рівня врожайності у конкретному регіоні. Страховий випадок настає тоді, коли фактична врожайність поточного року виявилась меншою за середню. Вада такого договору полягає у відсутності індивідуальної оцінки врожайності по кожному застрахованому господарству. Наприклад, в цілому по регіону показник може перебувати в межах норми, тоді як окремий фермер зібрав в рази менше зернових з одного гектара. Також, аби вберегти себе від цінових коливань на зерновому ринку можна застрахувати індекс доходності. Господарство отримає компенсацію, якщо урожайність та ціна продукції знизиться порівняно із запланованим рівнем [2].

Дослідники аграрного страхового ринку сходяться на тому, що невеликим господарствам краще укладати класичні договори. Оскільки вони покривають збитки від місцевих поодиноких ризиків – вогню, бурі, граду тощо. До того ж малі посівні площі простіше обстежити очно. В той час як холдингам більше підходять індексні продукти. Зокрема через те, що велика територія, вірогідно, потрапить до зони обліку віддалених метеостанцій. Страхування посівів дозволяє українцям брати позики в банку для розвитку бізнесу під заставу врожаю, укладати форвардні угоди з вітчизняними та іноземними трейдерами, а також з впевненістю дивитись у завтрашній день. Попри це в Україні страхують до 5 % усіх посівних площ [3]. Причиною цього є відсутність державної підтримки аграрного страхування. Останнє було б набагато розвиненішим та популярним серед аграріїв, якби уряд компенсував хоча б 50 % страхових премій, які аграрії мусять сплатити страховикам. Їх розмір становить 5 – 8 % [3] від страхової суми, що являє собою вартість майбутнього врожаю. Для розвитку індексного страхування важливо розвивати мережу метеостанцій з кроком у 10 – 15 км для отримання об’єктивних і точних погодних даних.

Література:

1. Шолойко А.С. Класичні та індексні страхові продукти для галузі рослинництва: научное издание / А.С. Шолойко // Облік і фінанси АПК: науково-виробничий журнал. – 2009. – №3. – С. 161-165. – Бібліогр. В кінці ст.

2. Слободянюк О. Фінансовий інструментарій індексного та мультиризикового страхування сільськогосподарської діяльності [Електронний ресурс] / О.Слободянюк // Гроші, фінанси і кредит. – 2016. – Вип.12-2. – С. 133-137. – Режим доступу: http://bses.in.ua/journals/2016/12-2_2016/26.pdf

3. Аграрії починають розуміти переваги диверсифікації власних ризиків: [Електронний ресурс] // ІНГО Україна. – Режим доступу: http://ingo.ua/ua/topic/agrariyi-pochynayut-rozumity-perevagy-dyversyfikaciyi-vlasnyh-ryzykiv

4. Програма захисту від посухи: МетеоЗахист: [Електронний ресурс] // Сингента. – Режим доступу: https://www.syngenta.ua/meteozahist

УДК 339.137.2:631.11

***Жуковський М.О.**, асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА РОЗВИТКОМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах ринкової економіки можливо забезпечити шляхом сформованої системи управління їх конкурентоспроможністю. При цьому повинні враховуватися фактори впливу зовнішнього і внутрішнього середовища. У цьому зв'язку потребує удосконалення система управління формуванням і розвитком конкурентоспроможного потенціалу сільськогосподарських підприємств, який у просторі та часі повинен заздалегідь адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Слід зазначити, що у вітчизняних сільськогосподарських підприємствах механізм управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу ще не остаточно відпрацьований. Це можна пояснити недостатністю дослідження даного питання в теоретичному і методичному плані, що визначає необхідність його подальшої розробки.

В економічній літературі існують різні підходи до розкриття сутності поняття «потенціал». Потенціал є складною економічною системою, якій притаманні певні властивості. Це динамічна структура, складові елементи якої повинні бути адекватними характеристикам продукції і послуг, що виробляються на підприємстві, елементи потенціалу функціонують у сукупності, що потребує досягнення збалансованого співвідношення між ними, та для них діє закон синергії.

На думку Нестеренко С.А., конкурентний потенціал – наявність можливостей усього ресурсного потенціалу, які здатні привести підприємства до виробництва конкурентоздатної продукції та результативної діяльності [3].

Н. Краснокутська, конкурентоспроможність потенціалу підприємства розглядає як комплексну порівняльну характеристику потенціалу, яка відображає рівень переваги сукупності індикаторів якості використання ресурсів та організації взаємозв'язків між ними, що визначають ефективність потенціалу на певному ринку в певний проміжок часу щодо сукупності індикаторів підприємств-аналогів [4]. За визначенням А. Воронкової конкурентоспроможний потенціал є сукупністю виробничо-фінансових, інтелектуальних і трудових можливостей підприємства, які забезпечують йому стійкі конкурентні позиції на ринку [1].

Формування потенціалу підприємства є процесом ідентифікації та створення спектра підприємницьких можливостей, його структуризації та побудови певних організаційних форм, задля стабільного розвитку та ефективного відтворення [5].

Провівши ґрунтовний аналіз сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області ми прийшли до висновку, що кінцева результативність більшою мірою залежить від системи менеджменту, ніж від: технічного, біологічного, трудового та економічного потенціалів. Така позиція підтримується і професором Гудзинським О.Д. і обґрунтовується ним цільовою спрямованістю системи управління по забезпеченню конкурентоспроможності підприємств шляхом реалізації таких напрямків дій як: формування портфелем стратегій розвитку підприємств; створення технічних можливостей для реалізації стратегій розвитку; модернізація організаційного і самого управлінського потенціалів на принципах упереджувальності їх до можливих змін у зовнішньому середовищі з орієнтацією на інноваційну модель розвитку; забезпечення ефективного використання потенціалу підприємств через сформовану результативну систему управління можливостями [2].

Для більш поглибленого дослідження вагомості системи управління на діяльність підприємства нами встановлено взаємозв'язок рівня управлінського потенціалу та результативних показників господарювання результати яких представлено на рис. 1.

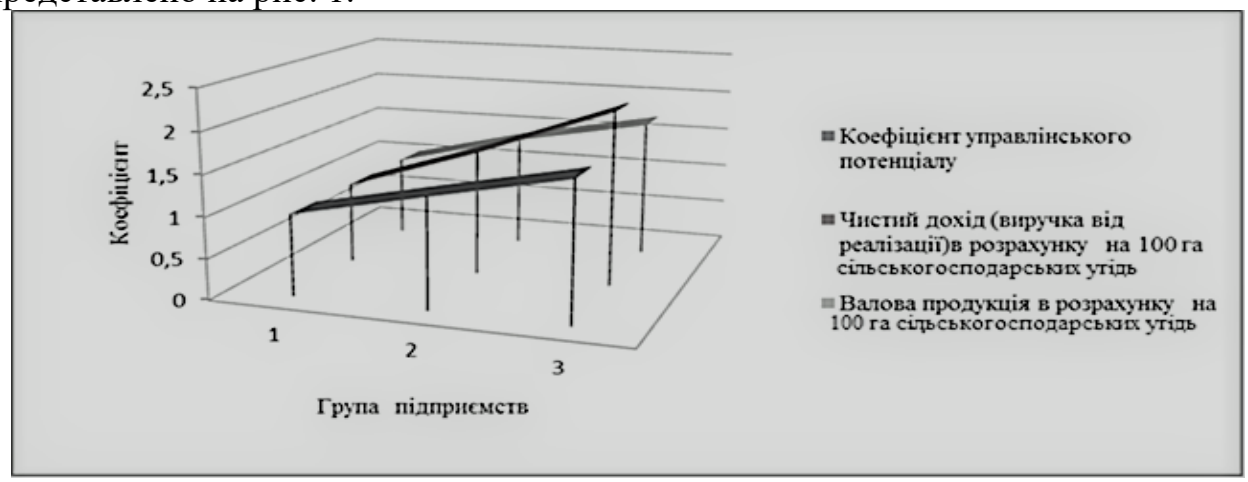

Рис. 1. Взаємозалежність управлінського потенціалу та результативності показників господарювання в сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області

Джерело: власні дослідження автора.

Дані рисунка 1 свідчать про паралельність підвищення як управлінського потенціалу так і результативних показників, де із підвищенням коефіцієнта управлінського потенціалу 1,67 рази в порівнянні I до III груп збільшується чистий дохід (виручка від реалізації) та валова продукція в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь відповідно в 2,13 та 1,69 рази.

Оцінку конкурентних позицій розглянемо за такими критеріями оцінки, як рівень: екологічного, економічного, соціально-інституціонального, інноваційного, управлінського потенціалів та рівня розвитку ринку рис. 2.

Для формування результативної системи управління конкурентоспроможним потенціалом сільськогосподарських підприємств необхідно враховувати вимоги системного та інших підходів з виділенням: цільової

спрямованості системи управління формуванням потенціалу підприємств, деталізованих цілей і задач, методологічного інструментарію, механізмів управління, технологій управління, ресурсного забезпечення, оцінки результативності.

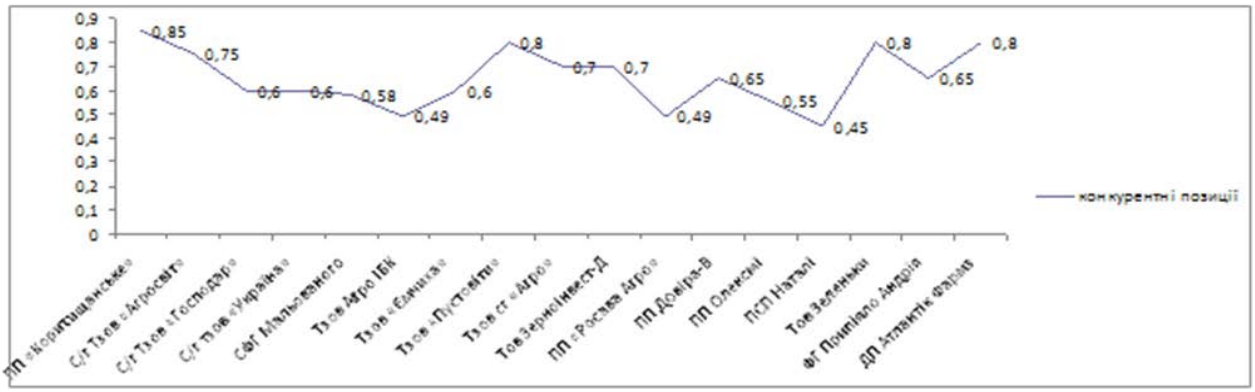

Рис. 2. Інтегрований показник конкурентних позицій сільськогосподарських підприємств Миронівського району Київської області

Джерело: власні дослідження автора.

При оцінюванні фактичного рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств перш за все необхідно оцінити його конкурентоспроможний потенціал. Особливістю методів такої оцінки є комплексність. Зміни, які відбуваються в тому або іншому елементі конкурентоспроможного потенціалу підприємства, впливають і на інші елементи системи, викликаючи в них відповідні зміни. Такий тісний взаємозв'язок ми можемо спостерігати за результатами наших досліджень, де управлінський потенціал, або рівень організаційного розвитку напряму впливає на результативні показники діяльності сільськогосподарських підприємств.

Література:

1. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкуренто способным потенциалом предприятия: диагностика и организация: монография / А.Э. Воронкова. – [2-е изд.] – Луганск: И-во ВНУ им. В. Даля, 2004.- 320 с.

2. Гудзинський О.Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект) / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О. Гуренко: монографія. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с.

3. Гудзинський О.Д. Формування результативної системи управління конкурентоспроможністю підприємств: методологічний аспект: монографія / О.Д. Гудзинський, С.А. Нестеренко. – Львів: «Ліга – Прес», 2014. – 420 с.

4. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник / Н.С. Краснокутська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.

5. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч.-метод. посібник [для самост. вивч. дисц.] / О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2005. – 261 с.

УДК 332.012.2: 658.6/.9''653'':94(477)

Красновид О.С., *студентка*
Кропивко О.М., *к.і.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ПЕРІОД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

У торгівельній та аграрній концепції розвитку держави східних слов'ян процеси формування торгівлі відігравали значну роль у формуванні її економіки, при цьому впливали на соціальну структуру. Вони стали предметом досліджень багатьох науковців. Історики різних періодів (М.Грушевський, М.Брайчевський, П.Толочко тощо) намагались визначити роль не тільки політичних діячів та військових дій у цьому процесі. Жодна держава не могла б сформуватись тільки на підставі цих двох факторів. Проводячи археологічні розкопки,аналізуючи літописи, вчені все більше схиляються до думки про значну роль торгівельно-економічних факторів у становленні найпотужнішої держави середньовіччя.

Економіка Київської Русі розвивалася за рахунок як землеробства, так і ремісництва та торгівлі. Рівень розвитку торгівлі залежав від попиту та продуктивності праці виробників: чим більше вироблялося продукції, тим більше її потрапляло на ринок. Отже, наявний прямий взаємозв'язок між можливостями селян з виробництва продукції та об'ємами виробництва ремісників .

Основним видом економічних зв'язків у Київській Русі був обмін у межах невеликих районів між окремими виробниками. Такий обмін існував впродовж усього феодального періоду. Розміщення залізоробних горнів та кузень показує, що своєю продукцією вони обслуговували райони радіусом від 10 до 30 км. На такій самій території поширювалися вироби сільських ювелірів, гончарів, шевців тощо.Крім того, значного розвитку набрала торгівля у межах всієї країни. Вона зв'язувала між собою окремі місцеві ринки. Постійна торгівля пов'язувала різні за природними умовами частини Русі. Вона забезпечувала населення окремих районів продукцією, яку на місці не виробляли або якої не вистачало. Зокрема, Галицька земля постачала сіль у різні місцевості країни, одержуючи звідти потрібніїй вироби.

Обмін мав різноманітні форми. Там, де виробник і споживач територіально були близькими, обмін міг здійснюватися шляхом замовлення. У такому разі майстерня, де вироблявся товар, була і місцем його реалізації, сюди приходив замовник і приносив,як плату за замовлену річ,свій товар або гроші. Обмін між територіально віддаленими пунктами здійснювався через постійні або періодичні ринки, які діяли у кожному місті й багатьох селах. Такі села називалися на Русі погостами, що означало місце «гостьби» – торгівлі.

Розвиток торгівлі зумовив появу стану купців. Найбільш значну їхгрупу становили дрібні торговці, існували такожвеликі купці, які реалізували значні партії товарів та купецькі торговельні корпорації.

З літописів відомо про три найважливіші шляхи, якими Русь здійснювала торговельні зв'язки з іншими країнами: Грецький, Соляний і Залозний. Грецький зв'язував Русь і північні країни з Візантією; соляний — Подніпров'я з Галицькою землею; Залознийпроходив з Подніпров'я на південний схід до Азовського моря і далі на Кавказ. Через землі руських племен проходив «бурштиновий шлях»з Прибалтики до Дунаю.

Інтереси зовнішньої торгівлі захищали договори Русі з греками і «Руська правда». Про зовнішню торгівлю є багато згадок у давньоруських літописах. Київська Русь торгувала не тільки з сусідніми, а й з віддаленими країнами Сходу і Заходу. Постійні торговельні зв'язки підтримувалися з Візантією, Арабським Сходом, Хозарським каганатом, Волзькою Болгарією, скандинавськими, центрально європейськими і західноєвропейськими країнами.

Київська Русь постачала на зовнішні ринки хутро, мед, віск, шкіру, ремісничі вироби, зокрема зброю і прикраси, а також рабів. Торгівля останніми стимулювалася феодальними війнами; полоненізбувалися переважно у Візантію і країни Сходу.З Візантії на Русь надходили золото, дорогі тканини, вино, овочі, олія, срібний і скляний посуд, а з кінця X ст. і речі християнського культу. З Арабського Сходу на Русь – дорогий посуд. З країн Заходу довозилися мідь, свинець, зброя, мистецькі, побутові й культові речі, наприклад лімозькі емалі та мечі, які вироблялися на Рейні.

Про високий рівень розвитку торгівлі у Київській Русі свідчить практика кредитних операцій. Позичання грошей для потреб торгівлі очевидно було поширеним явищем, оскільки цьому питанню присвячено кілька статей «Руської правди». Важливо зазначити, що кредитні операції базувалися на довірі та не потребували свідків. У тексті «Руської правди» можна зустріти такі слова : «А ще ктокупец купцю дасть в куплю куныили в гостьбу, топослусиему не надобе». «Руська правда» рекомендувала 20% зиску від кредиту і визначала порядок сплати боргу у випадках розорення купця-боржника. У тексті «Руської правди»зустрічаються такі поняття, як «позичка по дружбі», «віддавання грошей на ріст», «процент», «торгівля в кредит», «бариш», визначався порядок повернення боргів.

Вважалося не по-християнськи брати високі відсотки за кредит. Коли на початку XII ст. кредитори почали брати 50% річних, населення Києва виступило проти таких умов договору, і великий князь Володимир Мономах був змушений втрутитись. Він прийняв «Устав о резах» (відсотках), згідно з яким борговий відсоток повинен був становити не більше 20%. Заборонялось перетворювати на рабів напівзалежних людей, що відпрацьовували свій борг у позикодавця. Устав Володимира Мономаха законодавче завершив створення феодальної системи Давньоруської держави.

Високий рівень розвитку торгівлі в Київській Русі не змінив натурального у своїй основі господарства, оскільки товарне виробництво становило відносно незначну частину суспільного виробництва взагалі. Разом з тим торгівля являла собою прогресивний фактор у розвитку держави, бо вона стимулювала зростання продуктивності праці, сприяла зміцненню економічних зв'язків між окремими її районами, ще більше зцементовуючи державу.Дослідження істориків, археологів показують великий розмах торгівельно-економічних зв’язків Русі з світом. Торгівельні шляхи об’єднали руські землі, перетворивши їх в потужну країну.Про важливість торгівлі як основи життя країни говорять такі моменти, як налагодження торгівельних зв’язків з іншими державами, початок карбування власних грошей, укладання угод про торгівлю. Це призвело до значного розвитку зовнішньої політики Київської Русі та стало підтвердженнямавторитету держави.

УДК 656.2::658.7]:338.43 (477)]:338.242

Грецька Н. А., *к.е.н.*
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ»
(м. Київ, Україна)

РІВЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПОТРЕБ УКРАЇНСЬКОГО АГРОБІЗНЕСУ

Актуальність. Український уряд позиціонує Україну на світовій арені як транзиту країну. Дійсно, географічне розташування України на перехресті між Сходом та Заходом, широка мережа авто- та залізничних шляхів, вихід до Чорного та Азовського морів надають Україні виключні переваги як транзитної країни, як моста між Європейським Союзом та країнами Кавказу, Азії та Сходу. Проте, виключні транзитні можливості використовуються недостатньо. Розвиток транспортно-логістичної інфраструктури країни не відповідає потребам як вітчизняних виробників, так і іноземних компаній. Не виключення в цьому питанні і агросектор. Щороку восени, в період масового транспортування зернових та олійних культур в країні з новою силою актуалізується проблема невідповідності можливостей транспортно-логістичної інфраструктури країни запитам вітчизняних аграріїв. Незадовільний стан інфраструктури, в. ч. транспортної, гальмує процеси інтеграції країни у світовий економічний простір, завдає значної шкоди виробникам, збільшує втрати продукції при транспортуванні, а отже і збитки експортерів. Зокрема, змушує останніх відшкодовувати простой суден закордонного плавання в портах в наслідок нестачі вагонів та локомотивів на залізниці. Відставання темпів розвитку інфраструктури від темпів розвитку національної економіки може призвести до часткового виключення України з русла світових економічних процесі, і як наслідок – до непередбачуваних наслідків для економіки країни [1]. Розбудова інфраструктури навпаки призведе до посилення інклюзивних процесів, включення, інтеграції країни у світові

економічні тренди, у загальну світогосподарську систему і стане каталізатором економічного зростання. Саме розвиток інфраструктури дозволить Україні, як і всім країнам і регіонам світу, користуватися результатами глобалізації, економічної інтеграції та економічного зростання [2]. В сучасному глобалізованому світі неможливо в повній мірі розкрити економічний та торгівельний потенціал країни, її конкурентні переваги без розвитку інфраструктури та логістики.

Реалізація зернових та зернобобових культур в структурі експорту займає провідне місце. Станом на 3 жовтня 2 017-2018 МР з України на експорт біло відправлено 11,3 млн. тонн зернової продукції (з них залізницею 7,2 млн. тонн), у тому числі 6,48 млн. тонн пшениці (4,1 млн тонн), 3,2 млн. тонн ячменю (1,2 млн. т.), 1,22 млн. т. кукурудзи (0,5 млн. т.) [3]. Лідери в експорті пшениці вертикально інтегровані компанії – Нібулон, Кернел, Каргіл, Сантрейд, Луі Дрейфус Україна. Одне з провідних місць серед експортерів також займає Державна продовольча зернова корпорація України.

Навіть потужні агрохолдинги не в змозі вчасно і без втрат транспортувати зернові культури на експорт, в т.ч. в доставити продукцію в порти. Вони є заручниками недоліків в інфраструктурному забезпеченні аграрного ринку. Транспортування зернових культур в Україні здійснюється чотирма видами транспорту: авто, залізничним, річковим та морським. Найдешевші з них: залізничний та річковий. Водночас, на залізничний та автотранспорт припадають найбільші обсяги перевезень. Тільки у вересні 2017 р. обсяг транспортування зернових вантажів залізницею склав 3,1 млн. т., у т. ч. на експорт відправлено 2,6 млн. т., по внутрішнім напрямкам 0,5 млн. т. Пшениці за цей період перевезено 1,99 млн. т., у тому числі 1,75 млн. т. спрямовано закордон. Максимальний обсяг всіх зернових вантажів у вересні був відправлений зі станцій Південно-Заідної та Південної залізниць в порти Оденської області [3].

У вересні 2017 р. вартість доставки зерна за найбільш місткими маршрутами зі станцій Одеської залізниці в Одеський МТП склала 239-304 грн. / тонна (без ПДВ), в напрямку Іллічівського зернового терміналу – 233-288 грн / тонна. Відправки зі станцій Південної залізниці в Миколаївський МТП коштували 309-438 грн. / тонн в залежності від відстані [3]. У жовтні 2017 р. Державна регуляторна служба свалила підвищення тарифів на вантажні перевезення для ПАТ «Укрзалізниця» на 15 %. За оцінками експертів 18 % логістичних затрат в Україні пов’язані з доставкою пшениці безпосередньо з поля в порти. У Франції та Німеччині цей показник складає лише 8%, в США – 6%. У Німеччині та Франції значну конкуренцію вантажоперевезенням автотранспортом та залізницею складають перевезення річковим транспортом. Транспортування водними шляхами є порівняно дешевим, тому у вищезгаданих країнах внутрішніми водними шляхами перевозиться від 40% до 50 % зернових.

В Україні на залізничний та автотранспорт припадають найбільші обсяги перевезень. За перше півріччя 2017 р. залізницею перевезено більше 20 млн т., автомобільним транспортом більше 5 млн. т. Послуги по транспортуванню

вантажів залізницею надає єдине підприємство – ПАТ «Укрзалізниця». Товариство є монополістом на ринку. Тому в незалежності від розміру підприємства, його фінансових можливостей, всі виробники і експортери продукції є заручниками ситуації морального те технічного відставання розвитку інфраструктури від потреб вітчизняних виробників, в т. ч. сільськогосподарських. Парк вагонів зерновозів зношений і потребує терміново оновлення. Останній раз на баланс ПАТ «Укрзалізниця» прийнято 1 вагон зерновоз у 1993 р**.** З 1994 р. придбання вагонів-зерновозів ПАТ «Укрзалізниця» не проводилось. Станом на 01.01.2017 р. на балансі ПАТ «Укрзалізниця» обліковувалось 11 тис. 648 вагонів-зерновозів (табл. 1). Строк служби вагона-зерновоза – 30 р. Більше 99 % вагонів, які перебувають а балансі ПАТ «Укрзалізниця» знаходять в експлуатації терміном від 26 до 40 р.

Таблиця 1

Розподіл парку вагонів-зерновозів ПАТ «Укрзалізниця» по роках побудови

(станом на 01.01.2017 р.)

Тип вагону	**Усього**	**У тому числі за роками побудови**				
		До 8 років	**9-15 років**	**16-25 років**	**26-40 років**	**більше 40 років**
Вагон зерновоз	11648	0	0	2	11639	7

Джерело: ПАТ «Укрзалізниця».

Щороку восени, в період масового транспортування зерна на експорт, зокрема в порти на півдні країни, виникає проблема нестачі вагонів-зерновозів, яка пов’язана не тільки з фізично відсутністю останніх, а з значною корупційною складовою у роботі ПАТ «Укрзалізниця». У метою усунення корупційної складової та з метою надання рівного доступу всім споживачам, товариством запроваджена автоматизована електронна система розподілу пустих вагонів-зерновозів. Проте, її запровадження не розв’язало повністю проблему відсутності або невчасної подачі вагонів.

Підприємства-виробники, зернотрейдери, логістичні компанії, які потребують вагонів-зерновозів, також не можуть взяти останні в оренду у ПАТ «Укрзалізниця». На сьогодні, ПАТ «Укрзалізниця» тимчасово призупинено передачу вантажних вагонів в оренду через відсутність затвердженого Порядку розпорядження майном товариства. Механізму передачі вантажних вагонів в оренду ПАТ «Укрзалізниця» поки що не розроблено**.**

У листопаді 2016 ПАТ «Укрзалізниця» було схвалено Програму оновлення рухомого складу до 2021 р., відповідно до якої передбачається придбати понад 35 тис. одиниць вантажних вагонів. Зокрема, протягом 2018-2021 рр. планується придбати орієнтовно 4200 вагонів-зерновозів, з них у 2018 р. – 700 одиниць.

Висновки: Якщо проблему з елеваторними потужностями, портовими терміналами українські аграрії частково або повністю спроможні розв’язати самотужки за рахунок власних фінансових ресурсів, то системні проблеми в роботі ПАТ «Укразалізниця» навряд. Нестача вагонів- зерновозів пов’язана не

тільки з моральним та фізичним їх старінням, а і з значною корупційною складовою у роботі підприємства. Розв'язати вищезгадані проблеми приватний бізнес самотужки не зможе. Розбудова та забезпечення економіки країни інфраструктурними об'єктами – завдання держави. Виконання цього завдання повність перекласти на приватний сектор неможливо. Приватизація ПАТ «Укразалізниця» проблему не розв'яже. Від злагодженої та безперебійної роботи такого підприємства залежить не тільки продовольча, а і національна безпека країни.

Література:

1. Кондратьев В. Б. Инфраструктура и экономический рост / В.Б. Кондратьев // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 11. – С. 18-24.
2. Гриценко А. А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку / А. А. Гриценко // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 2. – С. 9-24.
3. Вантажоперевезення в Україні. Інформаційний сервіс. – 2017. – № 1 (17 жовтня 2017 р.). – 15 с.
4. Транспорт і зв'язок України 2016: [Статистичний збірник]. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – С. 85

УДК 330.341.1

***Саєнко Анастасія А.**, студентка*
***Хвіст В.О.**, к.і.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

БІОЛОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ОТРИМАННЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

Агропродовольчий сектор України розвивається в структурі вітчизняної економіки та макроекономічному вимірі. Всі країни світу прагнуть інвестувати та розвивати технології пов'язані з отриманням прибутку з екологічних матеріалів, адже це не завдає шкоди екології та швидко приносить прибутки.

Один з таких методів вже вдалося виявити фахівцям голландської компанії Plant-e. Вони дуже пильно і ретельно вивчили деякі процеси, що протікають в живій природі. Для отримання електричної енергії ними, зокрема, використовується один з побічних продуктів фотосинтезу, процесу, що протікає в зростаючих рослинах, і цей метод може принести електрику тим людям, які живуть на значній відстані від усіх благ цивілізації.

«Спосіб переривання фотосинтезу в рослинах дозволяє вловлювати електрони, які рослини звільняють в процесі фотосинтезу», – стверджують в університі Вагенінгена. [4].

Запалити ліхтарі в Гамбурзі вдалося завдяки отриманню енергії з розробок нідерландської компанії Plant-e.

Директор та співзасновник компанії Маржолейн Елдер вважає, що ця технологія стане революційною. [4] Завдяки живим рослинам вдасться не тільки відтворювати екологічно чисту, нову «зелену» енергію, а й генерувати її

в великих масштабах для забезпечення необхідної кількості енергії в усьому світі!

В основі технології – своєрідний акумулятор, який представляє собою квадратний пластиковий контейнер. Контейнер розділений на дві частини іоноселективною мембраною, через яку відбувається рух іонів водню до катіонів.

В одній частині контейнера розташована аеробна катодна камера, а в іншій частині – анаеробна анодна камера. До анода спрямовуються вільні електрони, які по зовнішньому ланцюгу передаються на катод. У результаті з'єднання водню з киснем в катодній камері утворюється вода, і генерується електричний струм.

Це стає можливим, оскільки при фотосинтезі сонячна енергія перетворюється через листя в органічні речовини, які потім виводяться рослиною через коріння в навколишній вологий грунт.

Частина органічних речовин витрачається самою рослиною для забезпечення її життєдіяльності, в результаті чого утворюється багато вільних електронів, вони і використовуються для виробництва електрики. Простіше кажучи, електроди, занурені в цей вологий грунт, захоплюють електрони, і виробляють електричний струм.

За словами виконавчого директора компанії Маржолейн Елдер, один квадратний метр площі саду, обладнаний таким чином, зможе провести 28 кВт-год електричної енергії в рік, і це цілком придатне для площ, скажемо в 100 квадратних метрів і більше [4].

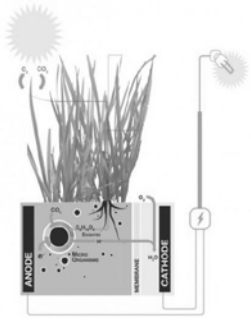

Схема роботи системи компанії Plant-e

Системи компанії Plant-e на об'єктах

Електрику з живих рослин Компанія Plant-e в подальшому планує отримувати завдяки водно-болотним угіддям. Для цього інженери компанії прокладуть горизонтальні труби під поверхнею боліт, дельт річок, рисових полів. Процес отримання енергії буде аналогічним тому, який зараз використовується при збиранні електрики з водних рослин.

Фахівці компанії вже розробили прототип системи. При цьому директор Plant-e – Елдер Маржолейн вважає, що потрібно всього від 3 до 5 років для того, щоб повністю доопрацювати і запустити проект.

Використовуючи свою технологію, компанія Plant-e в листопаді 2014 року почала реалізацію програми «Starry Sky». В рамках цієї програми за допомогою енергії, одержуваної від рослин, живиться близько 300 вуличних освітлювальних приладів, кілька точок доступу Wi-Fi і точок зарядки

мобільних телефонів, розташованих біля офісу компанії в Вагенінгене і на території військового музею, колишнього військового заводу, складу і бази HAMbrug біля Амстердама.

Засновники компанії Plant-e сподіваються, що розроблена ними біологічна технологія отримання електричної енергії зможе знайти своє застосування в деяких бідних регіонах земної кулі віддалених від центрів цивілізації, там, де природні умови максимально сприятливі для росту рослин і де, в силу різних причин не виходить використовувати інші технології отримання екологічно чистої енергії.

Людство стоїть на порозі глобальних змін. Вчені прогнозують, що вже в найближчі 20-30 років весь світ зможе перейти на альтернативні, екологічно чисті джерела енергії, які будуть самостійно відновлюватися і будуть безпечними для навколишнього середовища.

Пошук альтернативних екологічно чистих і безпечних джерел енергії доступних для кожної людини безумовно важливий в ситуації, що на сьогоднішній день склалася. Подібні дослідження актуальні й для інших наукових напрямів, завдяки чому в найближчому майбутньому людство зможе вільно використовувати енергію на благо всієї планети.

Альтернативні джерела електроенергії почали набувати популярності і в Україні. Переважно це встановлення сонячних батарей та вітряків. За оцінками вчених Інституту електродинаміки й Інституту відновлюваної енергетики НАНУ, наша країна має значний потенціал в області відновлюваних джерел енергії, однак при цьому немає чіткої, спрямованої на їхній розвиток, державної політики.

Література:

1. https://www.youtube.com/watch?time_continue=43&v=Ku1-_MOzkTE.
2. https://www.youtube.com/watch?v=XESK2DleVro.
3. https://dailytechinfo.org/eco/6649-gollandskaya-kompaniya-plant-e-prevraschaet-energiyu-zhivyh-rasteniy-v-elektrichestvo-kotoroe-mozhet-ispolzovatsya-lyudmi-v-svoih-nuzhdah.html.
4. http://www.plant-e.com/.

УДК 330.341.1

Саєнко Анна А., *студентка*
Хвіст В.О.*, к.і.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Сільськогосподарський сектор відіграє стратегічну роль у процесі економічного розвитку країни. Його роль у економіці менш розвинених країн має життєво важливе значення.

Історія Англії є явним свідченням того, що сільськогосподарська революція передувала там промисловій революції. У США та Японії також в

значній мірі сприяв розвиток саме сільського господарства в процесі їх індустріалізації. Аналогічним чином, різні нерозвинені країни світу, які беруть участь у процесі економічного розвитку, дотепер вивчили обмеженість надмірного наголосу на індустріалізацію як засобу досягнення більших реальних доходів на душу населення. «Таким чином, виробничі та сільськогосподарські розробки не є альтернативами, але є взаємодоповнюючими і є взаємовигідними стосовно як внесків, так і результатів». [2].

Роль сільського господарства в економічному розвитку:

1. Внесок до національного доходу: історичний досвід економічного розвитку багатьох розвинених країн, вказує на те, що процвітання сільського господарства сприяло значному економічному зростанню та прогресу.

2. Джерело харчування: є основним джерелом продовольчого забезпечення всіх країн світу. Через великий зріст населення стрімко зростає попит на продукти харчування. Якщо с/г не відповідає зростаючому попиту на продукти харчування, то це негативно впливає на темпи зростання економіки. Зростання попиту на їжу в економіці визначається наступним рівнянням:

$$D = P + 2\,g,$$

де D – річний темп зростання попиту на продукти харчування.

P – показник зростання населення.

g означає темп приросту доходу на душу населення.

3. Попереднє джерело для сировини: підвищення с/г виробництва є необхідним для поліпшення постачання сировини для агропромислових підприємств. Нестача с/г товарів впливає на промислові виробництва і, як наслідок, збільшення загального рівня цін. Це перешкоджатиме зростанню економіки країни. Виробництво с/г продукції базується на борошномельних заводах, рисових заводах, олійних комбінатах, хлібних, цукрових заводах, виноробних заводах, джутових комбінатах, текстильних фабриках та інших галузях промисловості.

4. Надання надлишку: на більш ранніх етапах розвитку збільшення прибутковості експорту є більш бажаним через більші навантаження на валютну ситуацію, необхідну для фінансування імпорту основних і другорядних виробничих товарів.

5. Зміна робочої сили: спочатку с/г залучає велику кількість робочої сили. Прогрес в с/г дозволяє перемістити трудові ресурси з с/г в несільськогосподарський сектор. На початкових етапах відволікання праці від с/г до несільськогосподарського сектора є більш важливим з точки зору економічного розвитку, оскільки це полегшує тягар надлишкової робочої сили над обмеженою землею. Таким чином, додаткова робоча сила в аграрному секторі є необхідною умовою для його прогресу та для розширення несільськогосподарського сектора.

6. Створення інфраструктури: розвиток с/г потребує доріг, базарів, місць зберігання, транспортування (залізниці, поштові послуги та інша інфраструктура), що створює попит на промислові товари та розвиток комерційного сектору.

7. Зменшення браку капіталу: с/г сектор потребує меншого капіталу для його розвитку, таким чином мінімізуючи проблему залучення іноземного капіталу.

8. Допомагає зменшити нерівність: у країні, яка переважно сільськогосподарська та перенаселена, існує значна нерівність доходів між сільськими та міськими районами країни. Щоб зменшити цю нерівність доходів, необхідно підвищувати пріоритет сільського господарства. Розвиток с/г підвищить доходи більшості сільського населення і, таким чином, невідповідність доходів може бути урівнена.

9. На основі демократичних понять: якщо зростання с/г сектору не пришвидшити, то це може призвести до зростання невдоволення серед населення, що ніколи не було корисним для безперешкодного функціонування демократичних урядів. Для економічного розвитку необхідно мінімізувати політичну та соціальну напруженість. Таким чином, розвиток с/г сектору також має важливе значення і з політичних та соціальних причин.

10. Створити ефективний попит: розвиток аграрного сектору, як правило, сприятиме збільшенню купівельної спроможності сільгоспвиробників, що сприятиме зростанню несільськогосподарського сектору країни. Це забезпечить ринок і збільшить виробництво. У слаборозвинених країнах добре відомо, що більшість людей залежать від сільського господарства, і саме вони повинні мати можливість дозволити собі споживати вироблений товар.

11. Допомога в поступовому скасуванні економічної нестабільності: під час економічної нестабільності виробництво промислової продукції може бути зупинено або зменшено, але сільськогосподарське виробництво ні, оскільки забезпечує життєво необхідні потреби. Таким чином, він продовжує створювати ефективний попит навіть у несприятливих умовах економічного розвитку.

12. Джерело іноземної валюти для країни: більшість країн, що розвиваються, є експортерами основних продуктів. Ці продукти забезпечують від 60 до 70 % їх загального експортного доходу. Таким чином, спроможність імпортувати виробничі товари та машини для промислового розвитку залежить в основному від експортного заробітку аграрного сектору. Якщо експорт с/г товарів не збільшиться, то ці країни будуть зазнавати значного дефіциту в платіжному балансі, що призведе до серйозної проблеми з іноземною валютою.

13. Внесок у формування капіталу: нерозвинені країни, що розвиваються, потребують значного капіталу для свого економічного розвитку. На початкових етапах економічного розвитку саме с/г є значним джерелом формування капіталу.

Сектор с/г надає кошти на формування капіталу багатьма способами, як:

– сільськогосподарське оподаткування,

– експорт сільськогосподарської продукції,

– збір сільськогосподарської продукції за низькими цінами урядом та продаж його за більш високими цінами. Цей метод прийнято Росією та Китаєм,

– праця за замаскованим безробіттям, значною мірою обмежена сільським господарством, розглядається як джерело надлишкового прибутку,

– передача праці та капіталу від ферми до несільськогосподарської діяльності тощо.

14. Можливості працевлаштування сільських жителів.

15. Покращення добробуту сільських районів: зростаючий аграрний надлишок, спричинений зростанням сільськогосподарського виробництва та продуктивністю праці, має тенденцію до покращення соціального добробуту, особливо в сільській місцевості. Зростає рівень життя селян, і вони починають вживати здорову їжу, включаючи яйця, молоко, гриби та фрукти. Вони ведуть комфортне життя, маючи всі сучасні зручності – кращий будинок, мотоцикл, радіо, телебачення та використання кращого одягу.

16. Розширення ринку для промислового виробництва: підвищення продуктивності с/г призводить до збільшення доходів сільського населення, що, у свою чергу, призводить до більшого попиту на промислові товари, а отже і розвиток промислового сектору.

З наведених вище аргументів ми прийшли до висновку, що розвиток с/г є обов'язковим для економічного розвитку країни. Навіть розвинені країни підкреслюють важливість розвиток с/г. За словами доктора Брайта Сінгха, «Зростання с/г виробництва та зростання доходу на душу населення сільської громади разом з індустріалізацією та урбанізацією призводять до збільшення попиту в промисловому виробництві» [1] .

Література:

1.А.О. Хіршман. 1958. Стратегія економічного розвитку. Нью-Хейвен, США, прес-центр Єльського університету.

2.http://www.economicsdiscussion.net/economic-development/role-of-agriculture-in-the-economic-development-of-a-country/4652

3.http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/challengesfortheagro-foodsectorineuropeantransitioncountries.htm

УДК 634.7

Шевчук І.А.*, студентка*
Луцков В.О.*, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РИНОК ЯГІДНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

В Україні вирощування ягідних культур завжди було одним з традиційних напрямків садівництва. Товарний асортимент ягід, які виробляються у нашій країні, представлений суницями і полуницями, малиною, лохиною, смородиною, аґрусом та іншими культурами. Варто зазначити, що реальна ситуація на цьому ринку відрізняється від даних офіційної статистики, адже асортимент вирощуваних ягід значно ширший, а обсяги їх виробництва в рази більші.

В Україні ринок ягідних культур ще остаточно не сформований, однак багато в чому відображає глобальні тенденції. Абсолютна більшість

отриманого урожаю споживається домогосподарствами або реалізується підприємствами відразу з поля чи на продовольчих ринках. Втрата російського ринку змусила вітчизняних експортерів переорієнтуватись на європейських споживачів.

Разом з тим, існують причини, що стримують розвиток нашого внутрішнього ринку і, як наслідок, експортного потенціалу. Через відсутність кооперації багато дрібних виробників не здатні запропонувати необхідні обсяги товарної продукції. Крім того, відзначається суттєва нестача потужностей для переробки (заморозки) продукції, що дозволило б виробникам розширити товарний асортимент та подовжити термін свого перебування на ринку.

В останні роки в Україні виробляється в межах 130-135 тис. тон ягід. У загальній структурі виробництва плодово-ягідних культур ягоди займають близько 6%. Лідируючими культурами серед ягід залишаються суниці та полуниці, на які припадає практично половина всього врожаю. Хоча промисловими підприємствами виробляється лише 10-15% ягід в Україні, товарна структура їх виробництва майже повністю повторює загальну.

Площі під виробництво ягідних культур в Україні практично незмінні протягом останніх років (в межах 20 тис. га), здебільшого вони використовуються для вирощування суниці, малини і смородини. Середня урожайність ягід становить понад 60 ц/га. Традиційно найбільше ягід вирощується у 4 областях України – Вінницькій, Дніпропетровській, Житомирській і Київській.

Експорт та імпорт Україною ягідних культур має свої особливості. Обсяги торгівлі свіжими ягодами зовсім незначні, набагато більше ягід продається у замороженому вигляді. У 2016 році були зафіксовані найбільші обсяги експорту як свіжих, так і заморожених ягід за останній період. Україна експортувала майже 6 тис. тонн свіжих ягід на суму 8,8 млн дол. США. За рахунок постачання на зовнішні ринки заморожених ягід вітчизняні експортери отримали більше 40 млн дол. США.

Домінуючою ягідною культурою у світі залишається полуниця. Обсяги її виробництва становлять близько 8 млн тон на рік. Річні урожаї малини, смородини, чорниці (лохини) та журавлини перевищують 500 тис. тонн. Полуниця вирощується у понад 70 країнах, малину виробляють більше 40 країн, виробництво смородини здійснюють більше 30 країн, а найбільші площі чорниці та лохини знаходяться в країнах Північної Америки і Європейського Союзу. Україна належить до основних світових виробників малини та смородини.

У зв’язку зі зростанням попиту на ягідні культури на глобальному ринку спостерігається збільшення обсягів міжнародної торгівлі. Ключовими постачальниками і, одночасно, імпортерами свіжих ягід на світовому ринку є країни ЄС та Північної Америки. Схожа ситуація спостерігається і в торгівлі замороженими ягодами. Це пояснюється тим, що ягідна продукція коштує досить дорого, тому її постачання з-за кордону доступне країнам, де багато

заможних споживачів. Полуниця залишається найбільш популярною ягодою також і в світовій торгівлі.

На жаль, на сьогоднішній день, виробник залишається найслабкішою ланкою у ланцюзі постачання свіжих ягід з поля до столу споживача. Адже при роботі з продукцією, що швидко псується, важливо забезпечити максимально тривалий час збереження її якості – а всі передумови для цього починаються вже з планування закладання плантації та вибору сорту.

Виробники завжди обирали сорти, продукція яких характеризується доброю транспортабельністю та тривалою лежкістю – адже це значним чином обмежує їх власні ризики при затримці з реалізацією. Але крім сорту досить важливим чинником залишається правильна організація збору та післязбиральна доробка продукції, включаючи її упаковку та охолодження.

Практично всі виробники скаржаться на проблеми із залученням достатньої кількості сезонних працівників на збір продукції, а при непередбачуваних погодних умовах (більше 95% ягід в Україні вирощуються під відкритим небом), забезпечити своєчасний збір у фазу технічної зрілості ягоди не завжди є можливим. В такій ситуації виробникам варто більш ретельно і зважено підходити до планування виробничих площ, підбору сортів різного терміну дозрівання та вирощування декількох взаємодоповнюючих культур, щоб більш ефективно та рівномірно використовувати наявні трудові ресурси.

На сьогодні у світі існує декілька основних технологій зберігання. Найпрогресивнішою та найбільш затребуваною є зберігання ягід у холодильних камерах із регульованою атмосферою (РА) (Controlled Atmosphere – CA), що застосовують у Франції, Італії, Нідерландах, Бельгії, Англії, Німеччині та інших країнах із розвинутою економікою.

Нині споживач вимагає від виробника не тільки якісну, але, в першу чергу, безпечну продукцію. Для підвищення потенціалу лежкості (подовження строків та «залишкового ефекту» зберігання, зменшення втрат від мікробіологічних хвороб і фізіологічних розладів, максимальне збереження комплексу поживних речовин, а також щільності та соковитості м'якуша) плоди перед зберіганням обробляють фунгіцидами, антиоксидантами, інгібіторами етилену, воскоподібними речовинами – як натуральними, так і синтетичними та ін.

Альтернативою способам зберігання, що передбачають післязбиральну обробку плодів речовинами хімічного походження, може бути екологічно безпечна та менш затратна технологія, що поєднує короткострокову стресову обробку продукції низькими концентраціями кисню з подальшим зберіганням у холодильних камерах зі звичайною атмосферою.

Світовий досвід свідчить, що виробник одержує найбільший економічний ефект тоді, коли реалізує не сировину, а продукти її переробки – кінцеві продукти споживання. У Європі на переробку затрачається 1/3 зібраного урожаю, у США – до 50%. Швидке заморожування, сушіння та виготовлення натуральних пастеризованих соків є одними з найефективніших способів забезпечення споживача екологічно чистою, високовітамінною продукцією,

особливо для дитячого та дієтичного харчування. Асортимент продуктів переробки повинен бути продиктований споживачем, а потужність плодопереробних підприємств – площами насаджень та валовим збором, можливістю організації зберігання сировини. Тому при великих плодосховищах потрібно будувати переробні лінії та камери шокового заморожування.

Також не менш важливою та економічно вигідною є організація вторинної переробки. Для цього в регіонах із найбільш концентрованою плодопереробною інфраструктурою необхідно розміщувати цехи вторинної переробки з виробництва пектину, харчових порошків та ін. За неможливості дрібними виробниками плодово-ягідної продукції володіти власними переробними цехами, слід створювати переробні об'єднання з виготовлення тих чи інших видів переробки. Обов'язковим структурним елементом таких об'єднань є розвинута дилерська мережа для реалізації виготовленої продукції.

Кінцевою метою сільгоспвиробників є не всезростаючі обсяги виробництва продукції, а реалізація її за найвигіднішою ціною. У зв'язку з цим особливого значення набувають питання з післязбиральної обробки плодів, їхнього сортування, пакування, подовження періоду реалізації – все це дає змогу істотно підвищити конкурентоспроможність продукції й одержати більший обсяг доходу.

Вирощування ягідних культур стає все більш перспективним, адже на світовому ринку постійно зростає попит на дану продукцію і, відповідно, збільшуються доходи виробників, зокрема експортерів. На ємність світового ринку в майбутньому впливатимуть не лише традиційні країни-споживачі ягідної продукції з Європи та Північної Америки, а також швидкість розвитку ринку в азійських країнах, зокрема Китаї.

Література:

1. Шевчук Л. М. Умови зберігання плодово-ягідної продукції [Електронний ресурс] / Л. М. Шевчук // Пропозиція – головна платформа для агробізнесу. – 2016. – Режим доступу : http://propozitsiya.com/ua/umovi-zberigannya-plodovo-yagidnoyi-produkciyi.

2. Босий О. В. Післязбиральна доробка продукції ягідних культур [Електронний ресурс] / О. В. Босий // Український фруктовий портал. – 2016. – Режим доступу : http://fruit.org.ua/index.php/publikacii/487-pislyazbiralna-dorobka-produktsiji-yagidnikh-kultur-okholodzhennya-ta-zberigannya-yagid.

3. Назаренко А. Інтегровані програми контролю плодових і ягідних культур від шкідників, хвороб та екстремальних абіотичних факторів [Електронний ресурс] / А. Назаренко // AGROEXPERT – щомісячне науково-практичне видання. – 2016. – Режим доступу : https://www.agroexpert.ua/ru/integrovani-programi-kontrolu-plodovih-i-agidnih-kultur-vid-skidnikiv-hvorob-ta-ekstremalnih.

УДК 338.27

***Старостіна Н.С.**, магістр*
***Барановська І.В.**, к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ

Перед багатьма країнами світу останніми роками постає питання про необхідність посилення регулюючої ролі держави щодо використання земельних ресурсів, а особливо земель сільськогосподарського призначення. Адже проблема полягає в необхідності вивчення та адекватного сприйняття зарубіжного досвіду вдосконалення земельних відносин та можливостей його застосування в Україні. На сьогодні переважна більшість сільськогосподарських земель в Україні використовується на праві оренди через накладений мораторій на їх продаж, який діятиме до 2018 року.

Саме тому, багато договорів укладено саме про оренду і на нетривалий строк – до п'яти років. Через це орендар не зацікавлений вкладати кошти у землю і підтримувати її родючість. Його інтерес – максимальна вигода від вирощування рентабельних культур.

Що буде далі – орендаря цікавить мало. В результаті, земельна ділянка може повернутися до власника у жахливому стані. Значною мірою це наслідок байдужості самих власників, які мало цікавляться станом ділянки і текстом угод [1].

Наразі, 2017-ий рік завершується і постає питання – що буде з сільськогосподарськими землями після скасування мораторію? Тому, на мою думку, як варіант можливого розвитку ринку землі в Україні, можна використовувати світовий досвід регулювання сільськогосподарських земель на прикладі інших держав. Різні країни світу широко використовують практику запровадження різноманітних обмежень на ринку сільськогосподарських земель в залежності від географічних особливостей, історичних та культурних традицій а також юридичної практики, що складалися віками: розмір землеволодінь; переважне право; обмеження для іноземців; територіальні обмеження; корпоративні обмеження; зміна призначення; орендні відносини.

Наприклад, у таких країнах як Угорщина, Румунія, Данія, Корея, Японія та Бразилія існують певні обмеження по площам орендованої землі. Так, наприклад в Угорщині для фізичних та юридичних осіб ця цифра не має перевищувати 300 га, коли як в Румунії ця цифра складає 200 га і не більше. В Данії ця цифра взагалі значно менше – обмеження по розміру земельної ділянки сягає не більше 30 га, при тому, що для цього ще й обов’язковим є фахова освіта та фермерський досвід в аграрній сфері. У Кореї одна агрозона не має бути більшою чим 3 га. Поза агрозоною така ділянка має становити не більше 10 га. Мінімальна цифра розміру орендованої земельної ділянки для Кореї становить 0,1 га. В Японії обмеження складає 3 га, винятком є другий по

величині в країні острів Хоккайдо – там дозволено тримати до 12 га землі. Щодо Бразилії – то в цій країні діє досить гнучка система обмежень в залежності від місцезнаходження оренди землі.

Обмеження пов'язані з розміром земельних ділянок (як мінімальним, так и максимальним) є важливим засобом запобігання як фрагментації земель, так надмірної концентрації землі у одного власника. Такі обмеження більш характерні для країн з перехідною економікою та для країн з обмеженою кількістю земельних ресурсів. Як правило, такі обмеження встановлюються на муніципальному або регіональному рівні. Розглянемо дещо детальніше земельний досвід та моделі ринку землі Бразилії.

Можливі моделі перспектив розвитку ринку землі на прикладі Бразилії. У країні використовується таке поняття, як **стандартна земельна ділянка** (далі СЗД). Виключне право визначати та змінювати розмір стандартної земельної ділянки для кожного окремого регіону/адміністративної одиниці (АО) країни належить державній установі – Національному Інституту Аграрних Реформ (НІАР). Право на володіння мають фізичні особи-іноземці, що проживають в Бразилії;бразильські філії іноземних компаній ;бразильські компанії з іноземним капіталом (із прийняттям нової Конституції (1988) бразильські компанії з іноземним капіталом отримали право на володіння с/г землями);іноземні юридичні особи (табл.1).

Таблиця 1

Обмеження на володіння сільськогосподарськими землями

Менше 3 СЗД	без обмежень;
Більше 20 СЗД	потребує затвердження плану експлуатації землеволодіння ;
Від 3 до 50 СЗД	з дозволу НІАР;
Більше 100 СЗД	тільки з дозволу Конгресу;
Не більше 25% с/г земель АО у власності іноземців	
Не більше 40% с/г земель АО у власності бразильських фізичної чи юридичної особи	

Можливі моделі перспектив розвитку ринку землі на прикладі Канади. Згідно Акту захисту фермерства (FarmSecurityAct, 1974) в різних провінціях Канади застосовуються різні підходи до регулювання ринку сільськогосподарських земель.

Наприклад, в провінції Саскічевань, місто Йорктон забороняється:

– володіння сільськогосподарськими землями іноземним громадянам та корпораціям;

– громадянам Канади з інших провінцій мати у власності більше 320 акрів (~ 130 га) земель с/г призначення;

– місцевим корпораціям мати у власності більше 320 акрів (~ 130 га) земель с/г призначення;

– іншим канадським корпораціям мати у власності більше 10 акрів (~ 4 га) земель с/г призначення;

Можливі моделі перспектив розвитку ринку землі на прикладі Європейського Союзу. Основними принципами політики Європейського Союзу

щодо власності на землю (у тому числі на землі сільськогосподарського призначення) є забезпечення права на вільний рух капіталу, на відкриття та ведення приватного бізнесу та відсутність дискримінації (ст.1, ч.1 Директиви 88/361/*∂*С). Тому у більшості країн-членів ЄС (передусім нових) прямо виражених юридичних обмежень на володіння сільськогосподарськими землями немає: будь-яка фізична чи юридична особа може законно придбати та володіти землею сільськогосподарського призначення. Проте такі країни, як Естонія, Латвія, Литва, Словаччина, Угорщина, Чехія (дата вступу – 2004), а потім – Румунія, Болгарія (дата вступу – 2007) встановили перехідний період (тривалістю до семи років, починаючи з часу приєднання до ЄС), упродовж якого фізичні особи-іноземці не можуть купувати сільськогосподарські землі. Натомість у Польщі встановлено перехідний період 12 років (до 1 травня 2016 року). Нові члени ЄС запроваджують обмеження для іноземців на володіння сільськогосподарськими землями тому, що ринок землі ще перебуває в стадії становлення, створення земельного кадастру та системи реєстрації прав на нерухомість ще не завершено. Окрім того, ціна на земельні ділянки в кілька разів менша, ніж в інших країнах ЄС. А громадяни мають значно менші доходи, ніж громадяни інших країн ЄС, тому не можуть відповідно конкурувати з ними на ринку землі.

У багатьох країнах існують правові норми, які спрямовані на надання певних переваг стосовно володіння сільськогосподарськими землями.

Переважне право – це пріоритет, наданий (зазвичай законом) особі (особам) або установі (установам) на купівлю нерухомості або іншого майна. У таких країнах як Литва, Франція, Німеччина, Італія, особи (установи) мають переважне право на земельну ділянку, чого не можна сказати про Швецію чи Словаччину.

Можна розрізнити три головні види переважних прав у зарубіжних країнах:

– право переваги у процесах щодо успадкування, яке може бути надано спадкоємцю (спадкоємцям), який хоче (які хочуть) продовжувати вести господарство;

– право переваги може бути надано одному покупцеві порівняно з іншими, тому що він є *орендарем* ділянки, що продається, або тому що він є *фермером,* чия ферма межує з ділянкою, що продається, або, якщо ділянка, що продається, знаходиться у спільній власності, тому що *він є співвласником*;

– право переваги, яке належить державі та (або) муніципалітетам.

У більшості країн ЄС повідомлення держави/муніципалітету про те, що вона вирішила, чи використає вона право переваги, являє собою один з кроків процесу продажу будь-якого виду майна. Держави/муніципалітети можуть використовувати право переваги через різні причини, зокрема: для розвитку автомобільних доріг і залізниць, для захисту довкілля (наприклад, для збереження важливих районів), як частину схем планування розвитку, які найчастіше створюють муніципалітети, враховуючи розвиток житлового будівництва або створення рекреаційних об’єктів тощо.

Умови оренди сільськогосподарських земель в різних країнах також доволі відмінні. При цьому можна виділити два основних підходи при укладанні договорів оренди:

1) термін оренди та граничні розміри орендної плати регулюються **державою** (як правило, такі договори більш довготермінові та більш вигідні орендарям земельних ділянок);

2) термін та ціна оренди визначаються виключно ринковими умовами (договір оренди укладається лише після досягнення двосторонньої домовленості між землевласником та орендарем земельної ділянки).

Перший підхід використовується у Франції на такі терміни як 9, 18, 25, років. Другий підхід поширений у Німеччині, Словаччині, Швеції, Литві та Чехії. Італія та Великобританія використають обидва підходи [2].

Отже, ринок землі в Україні існує, але процес його подальшого становлення триває. Але за словами старшого експерту Аналітично-дорадчого центру Блакитної стрічки ЄС\ПРООН, Миколи Кобця, становлення ринків сільськогосподарських земель – це довготривалий процес. Кабінет міністрів, депутати та експерти земельних відносин намагаються покращати стан ринку за допомогою створення відповідних законопроектів. Також, на мою думку, буде доцільно взяти до уваги досвід інших країн з приводу розвитку та покращення стану ринку землі в Україні.

Література:

1. Данкевич А.Є. Розвиток орендних земельних відносин у сільському господарстві / А.Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – С. 47–50.

2. Думки експертів щодо земельної реформи [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. – 24 червня 2011 р. – Режим доступу: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/dumki-ekspertiv-shodo-zemelnoyi-reformi/.

УДК 330.3:63

Сарака О.Д., *студентка*
Лобунець Т.В., *к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО АПК

Україна – це велика країна з величезним потенціалом, талановитими людьми, унікальними традиціями та найродючішими ґрунтами. Велика територія країни лежить на Східноєвропейській рівнині-95% і тільки 5% становлять гори. Територія має надзвичайно сприятливі погодні умови,теплий помірно-континентальний клімат та гарний рельєф. Але найбільше багатство нашої держави – це ґрунти,такі як дерново-підзолисті і торф'яно-підзолисті, сірі лісові,чорноземні,каштанові,бурі лісові та солонці.

На сьогодні,в аграрному секторі працює 60% населення України. Наша держава спеціалізується на вирощуванні соняшника,сої,зерна,пшениці,кавунів

та інших продуктів. Сільськогосподарською продукцією забезпечений кожен громадянин України. Статистика показує,що найвища врожайність зернових у Хмельницькій області – 63,8 ц/га, Вінницькій – 60,6 ц/га, Київській – 59,5 ц/га, Сумській – 58,4 ц/га й Черкаській області – 57,7 ц/га, перероблено 12,63 млн. т. цукрових буряків і вироблено 1774,3 тис. т. цукру по Україні. Експорт очікується на рівні 36,68 млн. т., у тому числі пшениці – 11,764 млн. т, жита – 61 тис. т, ячменю – 4,157 млн. т., кукурудзи – 20,235 млн.т. [1]

Але на ряду із високим показниками та великим експортом продукції,Україна має ряд нагальних проблеми,які потребують оперативного вирішення. Кожен громадянин країни повинен розуміти глибину проблем аграрної галузі та прикласти зусиль для відновлення.

Найбільша проблема на сьогодні є відсутність дешевих кредитів для представників аграрного бізнесу. Адже для відкриття власної справи потрібно закупити дорогу техніку,обладнання,придбати матеріал для посіву,пестициди та оформити відповідні документи. Українські банки не бажають кредитувати фермерів із площею не менше 1 тис.га, а якщо погоджуються,то диктують переважно не вигідні умови. Але ситуацію можна докорінно змінити,якщо б держава прийняла закони,які дають більше можливостей для розвитку фермерам,змінила кредитні ставки та надала особливі умови представникам АПК.

Інша не менш важлива проблема-це підвищення собівартості виробництва культур. За 2016 рік собівартість вирощування зернових і зернобобових в порівнянні з 2015-м роком зросла з 119,41 грн / ц,до 183,3грн / ц. Значно «підросла» в ціні і така високорентабельна для українських аграріїв культура як соняшник – з 239,97 грн/ц до 361,40 грн/ц. Майже вдвічі збільшилася собівартість вирощування сої – якщо середні витрати на 1 центнер врожаю в 2015 році становили 285,75 грн., то вже в минулому році цей показник становив 503,5 грн. Отже, коливання курсу валют на інфляція негативно впливають на розвиток сільськогосподарського виробництва та на експорт продукції.[2]

Ще одна важлива проблема на сьогодні – нестача кваліфікованих кадрів в аграрній сфері. Вона має ряд причин, зокрема, відсутність та незацікавленість молодих людей до роботи в аграрному секторі. Молодь вважає, що в сільському господарстві немає перспектив для їх особистого розвитку. Та й нинішня якість підготовки студентів не завжди відповідає сучасним потребам практики.

Крім того, фахівці виділяють ще цілий ряд ключових проблемам в аграрній сфері. А саме:

– високий рівень ерозії, який присутній у 60% земель. Ґрунти потребують проведення їх хімічної меліорації. Подальше непродумане використання землі може призвести до суттєвої втрати більшої частини родючих земель;

– недосконале державне управління, відсутність державного контролю за якістю та станом використання земельних угідь;

– відсутність налагодженого інвестиційного процесу в аграрному секторі й фінансування села та аграрного виробництва;

– зниження рівня та добробуту жителів країни,що призводить до зниження виробництва в сільському господарстві;

– зменшення кількості жителів сільської місцевості призводить до нестачі кадрів на полях,заводах та занепаду галузі;

– зниження народжуваності зменшує потенціал не тільки в аграрній сфері,але і в Україні в цілому;

– багато молодих людей виїжджають працювати за кордон з метою покращення життя;

– нечітка політика розвитку села та її підтримка з боку держави, органи місцевого самоврядування не мають економічних та соціальних важелів впливу;

– велика різниця між розвитком села та міста,що призводить до урбанізації та навіть деградації села.

Підсумовуючи,можна зробити висновок,що для ефективного подальшого функціонування та розвитку економіки України та АПК, зокрема, потрібно вдосконалити існуючу інвестиційну політику та підвищити привабливість аграрного сектора, привести у відповідність до потреб селян чинні нормативно-правові акти, які регулюють діяльність аграрної сфери,переймати досвід іноземних партнерів та впроваджувати новітні технології,забезпечити гідну заробітну плату працівникам аграрного сектору. На нашу думку, без впровадження нових енергозберігаючих технологій та використання сучасної техніки неможливо вивести вітчизняне сільське господарство з кризового стану.

Література:

1. Потіха А. Сільське господарство в економічній системі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=583:silske-gospodarstvo&catid=8&Itemid=350

2.ПозиціїУкраїни на світовому агроринку: проблеми і перспективи. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://agronews.ua/node/65656.

УДК 330. 341. 1

***Миргородська Д.О.**, студентка*
***Лобунець Т.В.**, к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ АПК УКРАЇНИ

Економіка України нині перебуває не на найкращому своєму етапі розвитку тому і не дивно, що агропромисловий комплекс також не досить добре розвивається. Наша держава є постсоціалістичною, що наклало свій відбиток на сучасний стан інвестування в АПК. Також, внесли свою лепту інші причини, а саме: не вирішення проблеми міжгалузевої диспропорції народного господарства, дефіцит товарів виробничого і невиробничого призначення та енергоносіїв, неефективна фінансово – кредитна система, монополізація економіки та відсутність ефективного апарату управління [1].

Сучасний вітчизняний АПК потребує структурної перебудови та вимагає значних капітальних вкладень,практично, у всі сфери діяльності. Зокрема, у машинобудування для агропереробких галузей, випуск таропакувальних

засобів і матеріалів, включаючи необхідне устаткування, біотехнології в агропромисловому виробництві тощо. Фінансова підтримка АПК може спричинити економічне піднесення та вивести економіку на високий рівень розвитку.

Продукція, яка виробляється вітчизняними аграріями часто є неконкурентоспроможною, що закриває перед ними двері на світовий ринок, а отже ставить в невигідне положення перед інвесторами, які не бажають вкладати кошти в неперспективні проекти. Тому підприємствам доцільно переходити на міжнародні стандарти виробництва, що має стимулювати випуск конкурентоздатної продукції.

Також, серед причин, що відбивають бажання іноземних інвесторів вкладати кошти саме в Україну входять:

– нестабільність і невизначеність законодавчих актів;
– різкі і непередбачені зміни в податковій політиці;
– невизначеність у питаннях власності, особливо на природні ресурси;
– неконвертованість внутрішньої валюти;
– війна на Донбасі;
– гострий дефіцит комерційної, юридичної і ринкової інформації та багато інших проблем[2].

Не останню роль в приваблені інвестицій відіграє держава. Для того, щоб пожвавити інтерес вітчизняних виробників виходити на світові ринки, а інвесторів вкладати кошти у наш агропромисловий комплекс потрібно ввести пільги, які даватимуть змогу набагато легше втілити в життя задумані проекти.

Останні роки гостро стоїть питання щодо аграрної реформи в Україні та модернізації ринків аграрного збуту. Питання ціни на сільськогосподарську продукцію залишається і досі відкритим тому, що в основному аграрії незгуртовані та неорганізовані. Цінову політику ринку диктують не самі виробники, а переважно посередники, які встановлюють ціни на власний розсуд. Внаслідок чого на ринках сільськогосподарської продукції сформовані не ринкові ціни, а видумані.

Навіть сам механізм інвестиційної діяльності є недостатньо досконалим для того, щоб ефективно функціонувати. В ньому відсутні такі складові як:

– фінансовий механізм інвестиційного процесу відтворення капіталу;
– фінансово – кредитний механізм інвестиційної діяльності;
– механізм формування ресурсів та джерел інвестування на підприємстві;
– механізм державного регулювання інвестиційної діяльності;
– формування ринку капіталу та ринку інвестицій та ін. [3].

Відсутність чітко визначених сільськогосподарських пріоритетних сфер куди було б доцільно залучати іноземні інвестиції, також одна із проблем АПК. Хоч чорноземи в нас досить родючі, але все ж таки потрібно розуміти, що вирощувати потрібно ті культури, які користуватимуться попитом серед покупців. Наприклад, пшениця, цукровий буряк, олійні культури та багато іншого.

Хоч проблем в АПК України досить багато, але сказати, що іноземні інвестиції не надходять не буде вірним. Вони надходять в різних формах:

– прямі іноземні інвестиції;

– інвестиції в основний капітал

– інвестиції у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів [4].

Тож з вище наведеного можна дійти висновку, що інвестиційна діяльність в Україні знаходиться в незадовільному стані. Міжгалузева диспропорція, неефективна політика держави в аграрному секторі, відсутність фінансових, кредитних, економічних та правових механізмів регулювання, монополізація ринку, відсутність модернізації діючих сільськогосподарських підприємств та багато іншого, все це впливає негативно на інвестиційну діяльність АПК. Коли буде усунуто всі ці недоліки потоки інвестицій із-за кордону буде спрямовано в агропромисловий комплекс України.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти [Текст] / В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин. – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.

2. Ярошенко Ф.О. Інвестиції на розвиток сільського господарства [Текст] / Ф.О. Ярошенко //Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №6. – С. 34 – 36

3. Білоусько Я.К. Державна підтримка техніко – технологічного забезпечення аграрного виробництва [Текст] / Я.К. Білоусько, В.О. Питулько, В.Л. Товстопят // Економіка АПК. – 2005. – №5. – С. 31 – 32.

4. Гуткевич С.О. Інвестиційна пріоритетність галузей агропромислового комплексу [Текст] / С.О. Гуткевич// Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №10. – С. 143- 148.

УДК: 339:637.5:636.5

***Кирилюк О.Ф.**, к.е.н, доцент,*
***ВойткоБ.О.**, магістр*
Національний Університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПТАХІВНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В останні роки Україна офіційно змінила вектор зовнішньої політики та економіки. Це привело до лібералізації та поліпшення умов торгівлі з країнами ЄС і скорочення зовнішньоторговельних відносин з Росією. Для розвитку сучасних зовнішньоекономічних трансформацій характерним є поглиблення процесу інтеграції України в європейське співтовариство, кардинальна зміна у географічній та товарній структурах експортно-імпортних операцій вітчизняних птахівничих підприємств, що, в свою чергу, вплинуло на зміну темпів розвитку галузі.

Питання розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних птахопідприємств відображено в наукових працях: Буряка Р.І, Шпичака О.М, Кирилюк О.Ф та інших науковців.Попри вагомі наукові напрацювання, наразі доцільно дослідити вплив сучасних трансформацій на розвиток економічних відносин країни у контексті зміни національних пріоритетів.

Метою дослідження є вивчення розвитку експортно-імпортних операцій українських підприємств по виробництву яєць і м'яса птиці на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, змін тенденцій у географічній та товарній структурах зовнішньої торгівлі продукцією птахівництва та визначення наслідків від таких змін.

У результаті кардинальних змін в зовнішньоекономічній політиці України головним зовнішньоекономічним пріоритетом стала євроінтеграція. Її завдання регламентуються Угодою про асоціацію з європейським Союзом. Наслідки таких змін поширилися на більшість секторів вітчизняної економіки, через які поглиблюються наявні диспропорції, скорочення обсягів виробництва. При цьому характерним для сучасного стану розвитку економіки країни стало обмеження доступу до російського ринку, слабкий зовнішній попит на вітчизняну продукцію, падіння світових цін на товарних ринках, низька платоспроможність населення. Проведені дослідження показали, що основними чинниками, які обумовили скорочення експорту вітчизняної продукції птахівництва є зміни цінової кон'юнктури в ЄС , нетарифні методи регулювання доступу української продукції на ринок ЄС, економічна ситуація в окремих країнах Євросоюзу. Головними причинами спаду експорту яєць і м'яса птиці є запровадження РФ ембарго на українські товари та обмеження транзиту її територією. Протягом 2015-2017 рр. відбулися певні зрушення в структурі експорту українських товарів, вітчизняні підприємства змушені шукати нові ринки збуту своєї продукції через втрату ринку РФ, проте позитивним трендом є збільшення експорту птахівничої продукції до країн Східної Азії. Трансформації відбулися і у сфері імпортних операцій.Розвиток інтеграційних процесів сприяв тому, що вітчизняна продукція птахівництва стає реальним конкурентом світовим виробникам, з імпортера курячого м'яса Україна перетворилась на експортера. Виробництво курячого м'яса в Україні за підсумками 6 місяців 2017 року зросло на 4% і досягло 562,4 тис. т. Основними виробниками курятини в Україні є Миронівський хлібопродукт з часткою в структурі загального виробництва продукції 64%, Гаврилівський птахівничий комплекс – 11%, Агро-Овен – 5,8%, Агропромислова група компаній «Дніпровська» – 5,3%, Володимир-Волинська птахофабрика – 4,5%.

МХП – провідна компанія з промислового виробництва курятини в Україні з найбільшою часткою ринку і високою впізнаваністю брендів. За 9 місяців 2017 року експорт курятини виріс на 23% порівняно з аналогічним періодом 2016 року і становив 176 015 т внаслідок вагомого експорту і скорочення запасів курятини в 2 кварталі 2017 року. МХП продовжує слідувати стратегії географічної диверсифікації, направляючи основні обсяги експорту курятини в країни ЄС, Об'єднані Арабські Емірати і Саудівську Аравію

Частка м'яса птиці(станом на 2016 рік) в загальному обсязі експорту склала 80% – 124 тис. т, або на 42% більше, ніж у 2015 році. Високим попитом українська птиця користується в Єгипті, Нідерландах, ОАЕ, Азербайджані. Саудівська Аравія й Об'єднані Арабські Емірати є лідерами з імпорту української продукції в регіоні з часткою 87%. Вітчизняна курятина має високий попит на зовнішньому ринку. При стабільних об'ємах виробництва за останні півроку експорт її збільшився на 46%. Це пояснює цікавість інвесторів

до галузі. Так, Голландський фонд Safedam уклав угоду з придбання 20% акцій «Владимир-Волинської птахофабрики».«Владимир-Волинська птахофабрика» випускає курятину під брендом «Чеботурочка» та займає 6%-ву долю на ринку. В квітні 24% акцій підприємства придбала Melinda Corporation.

За підсумками жовтня індекс світових продовольчих цін, за даними ФАО, склав 176,4 пункту, що на 2,2% нижче показника за попередній місяць, але на 2,5% перевищує рівень аналогічного місяця попереднього року. Ціни на імпорт свійських курей зменшилися: якщо у січні 2017 року ціна становила – 0,39-0,5$ США/кг , то вже у березні – 0,37-0,47 $ США/кг.

Проблеми із зараженням яєць фінпронілом в країнах Євросоюзу та світу суттєво вплинули на ринок: потужні фабрики у Німеччині та Нідерландах були закриті. Дефіцит продукції спричинив підвищення її ціни: за даними Єврокомісії за останній рік вона зросла на 53% і склала 16 центів за яйце. Польща є найбільшим виробником і експортером яєць у Євросоюзі: щорічний обсяг виробництва становить 9 млрд яєць, 43% цього обсягу експортується. З метою скоротити дефіцит продукції і тим самим припинити підвищення цін, Польща почала закупівлю її з України: в середині вересня цього року компанія "Овостар Юніон" (ТМ "Ясенсвіт")вже була сертифікована для поставок до ЄС яєць у шкаралупі. Компанія здійснила перші поставки продукції до Польщі та інших країн ЄС в рамках нетарифної квоти. Попит польських споживачів на українську продукцію підтверджує високу її якість та безпечність. Україна за січень-вересень 2017 року експортувала 62,4 тис. т яєць на суму $43,6 млн. Обсяг експорту за 9 місяців цього року на 23,1% перевищив результат за весь 2016 рік, коли на експорт було відправлено 50,7 тис. т яєць. Основними імпортерами українських яєць традиційно є Об’єднані Арабські Емірати ($21,3 млн), Ірак ($6,7 млн) та Катар ($3,7 млн), погоджено сертифікати на експорт яєць до Ізраілю, Іраку, Гонконгу.Тривають перемовини щодо експорту яєць та яєчних продуктів з України до Чорногорії, Катару, Малайзії, Сінгапуру, В'єтнаму, Філіппін, КНР.

Проведені дослідження дозволяють зробити висновки, що вітчизняні виробники яєць і м’яса птиці можуть стати беззаперечними експортерами птахівничої продукції до країн Євросоюзу та країн Азії й Африки. В основі активізації експортно-імпортних операцій мають бути дієві механізми відтворення експортного потенціалу галузі птахівництва, розробка експортно-орієнтованої стратегії, гармонізація законодавчої бази щодо відповідності якісних параметрів продукції європейським стандартам, диверсифікація географічної та товарної структури зовнішньоторговельних операцій.

Література

1. Дослідження та прогнозування кон’юктури ринку продукції птахівництва /Р.І. Буряк // Науковий вісник Національного університету біоресурсів та природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2017. – Вип. 260. – С. 41–53. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnauecon 2017.

2. Кирилюк О.Ф. Конкурентоспроможність вітчизняної продукції птахівництва в умовах поглиблення євроінтеграції // Біоресурси і природокористування України. – 2013. – №5-6, Т.5. – С. 140–146.

3. Аналіз і прогноз кон'юнктури світових ринків продукції тваринництва /[Шпичак О.М., Лупенко Ю.О., Присяжнюк М.В. та ін.]; за ред. О.М. Шпичака. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 250 с.

4. Офіційний сайт Державної фіскальної служба України [Електронний ресурс] / Державна фіскальна служба України. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/.

УДК 339.1:637.5:636.5

***Кирилюк О.Ф.**,к.е.н, доцент*
***Коркішко А.С.**, магістр*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АНТИКРИЗОВА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИРОБНИКІВ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА

Виклики процесів глобалізації національної економіки потребують подальшого розвитку вітчизняного агропромислового комплексу та його інтеграції в світову продовольчу систему. Підприємства птахопродуктовогопідкомплексу одним із перших розпочали освоєння світового ринку, спрямувавши частину виробленої продукції на зовнішні ринки. Це дозволило отримати додаткові ресурси для подальшого розвитку виробництва. Налагодження стійких зовнішньоекономічних зв'язків з диверсифікованою географічною структурою сприяють розвитку галузі, дають змогу уникнути катастрофічних наслідків у випадку настання кризи у відносинах з партнерами. Поглиблення міжнародної економічної інтеграції птахівничих підприємств дозволить підтримати диверсифікацію ринків збуту вітчизняної продукції птахівництва та у довгостроковий період діятиме як захід попередження виникнення кризових явищ у галузі. Формування зони вільної торгівлі з ЄС ставить перед птахівничою галуззю нові завдання.

Незважаючи на те, що в сучасних умовах підприємства галузі орієнтовані на ринки Заходу, серед країн Сходу є економічно вигідні партнер и, щодо яких напрацьовуються передумови для створення інтеграційних об'єднань рівня зони вільної торгівлі або для укладення преференційних торгових угод.

Проблеми посилення участі України у процесі міжнародної економічної інтеграції присвячено праці провідних науковців С.М. Кваші, Л.В. Шинкарук, О.Ф.Кирилюк [1-3]. Важливість цих досліджень незаперечна, а в сучасних умовах виникає потреба у більш детальному вивченні розширення зовнішньоторговельних зв'язків підприємств галузі країнами Євросоюзу та Азійського й Африканського регіонів.

Метою дослідження є визначення напрямів поглиблення міжнародної економічної інтеграції вітчизняних птахівничих підприємств для посилення захисту від впливу зовнішніх кризових явищ.

Серед передумов міжнародної економічної інтеграції важливими є близкість економічного розвитку країн, що інтегруються, їх географічна наближеність, наявність спільних економічних інтересів. Вагомими мотивами

інтеграції стають подібність показників економічного розвитку, доходів, відкритість країн для прямих іноземних інвестицій. Міжнародна економічна інтеграція передбачає використання можливостей ринку, зниження витрат на внутрішнє виробництво продукції за рахунок збільшення масштабів виробництва, активізації взаємовигідних економічних зв'язків.

Проведені дослідження виробництва і продажу продукції птахівництва вітчизняними товаровиробниками показали, 9 місяців поточного року в Україні було вироблено 855 тис. т курятини, що на 3% більше, ніж за аналогічний період минулого року. Нарощування темпів виробництва сприяють збільшенню експорту м'яса птиці. Вітчизняні підприємства поставили на зовнішні ринки 178,4 тис. т м'яса птиці на суму в $ 213 млн, що на 26% більше, ніж в минулому році. При цьому відбувається зміна пріоритетів в структурі експорту продукції: на ринки СНД було відвантажено 34,7 тис. т, а в Азію – 78,93 тис. т.Зростає і присутність України на європейському ринку. Слід зазначити, що експорт м'яса птиці на ринки ЄС обмежений квотами, в рамках яких вітчизняні підприємства можуть безмитно постачати лише 16 тис. т охолодженого і 20 тис. тмороженого м'яса. За 9 місяців поточного року в ЄС було відвантажено 28,6 тис. т м'яса на суму в $ 53 млн. найбільшими імпортерами вітчизняної продукції є: Нідерланди (12,64 тис. т), Румунія (3 тис. т) і Польща (2,4 тис. т). Дослідженнями встановлено, що на даний момент в ЄС можуть поставляти м'ясо лише сім підприємств трьох великих виробників, які пройшли необхідну сертифікацію і отримали Єврономер. Це – фабрики "Миронівського хлібопродукту" (ТМ "Наша Ряба"), "Комплексу" Агромарс "(ТМ" Гаврилівські курчата ") та" Птахокомплекс "Губин" (ТМ "Пан Курчак").

Такий стан динаміки експорту продукції свідчить, що європейська квота на охолоджену курятину дуже мала: вітчизняні птахівники можуть легко заповнити квоту і в 100 тис. т. У той же час квоти на морожене м'ясо не вибираються, оскільки продукція не користується попитом в європейських країнах. Одним із шляхів зміцнення присутності вітчизняної продукції птахівництва на ринку ЄС, є відкриття птахівничими підприємствами майданчиків по переробці продукції за кордоном. Так, серед переробників курятини "Миронівський хлібопродукт" упершому кварталі 2016 р запустив завод з переробки м'яса птиці в Нідерландах в тестовому режимі. Інвестиції в проект склали $ 3,5 млн. Передбачалося, що до кінця 2016 року підприємство вийде на повні виробничі потужності. "Миронівський хлібопродукт" лідирує щодо постачання м'яса птиці за кордон в цілому, і в ЄС зокрема. За підсумками трьох кварталів підприємством на експорт було направлено 145,21 тис. т, що на 44% більше, ніж в 2016 році. Експорт в країни Близького Сходу виріс на 47%, ЄС – на 35%, в Африку – в 4 рази.Українська курятина успішно продається на ринку ЄС, а також освоює ті ринки, на яких реалізується європейська курятина: Ірак, Арабські Емірати, африканські країни. Однак, однією з перешкод на шляху інтеграції вітчизняних підприємств є періодичні спалахи пташиного грипу, що надає можливість Євросоюзу усунути серйозного конкурента шляхом введення обмежень на імпорт птиці з України.

Проведені дослідження показали наявність ряду проблем у експортерів на світових ринках, а саме: прямі обмеження і процедурні. Подолання цих

проблем вимагає різних підходів як з боку держави, так і з боку експортерів. Прямі обмеження експорту — це імпортні й експортні мита і квоти, а також прямі заборони імпорту й експорту товарів і послуг. В сучасних умовах на перший план у міжнародній торгівлі виходять саме нетарифні обмеження, тобто заходи, які не відносяться до звичайних мит, але можуть потенційно впливати на міжнародну торгівлю, змінюючи як обсяги поставок, так і ціни товару. При цьому адекватно й швидко на нетарифні обмеження реагувати складно, при цьому бар'єри для міжнародної торгівлі є відчутними.

Основними проблемами, з якими стикаються вітчизняні експортери яєць і м'яса птиці, є відсутність доступу до торговельного фінансування, недостатній рівень технологій виробництва, труднощі у визначенні потенційних ринків і покупців, невідповідність продукції міжнародним технічним вимогам і стандартам, а також проблеми доступу до імпортних ресурсів, необхідних для виробництва.

Отже, в результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: в країні існують вагомі передумови для подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльності в азійському напрямку. Укладення угод про вільну торгівлю із країнами Азії та Африки дозволить збільшити експорт яєць і м'яса птиці, закріпити тут позиції вітчизняних товаровиробників, створити умови для подальшої диверсифікації товарної структури експорту у бік збільшення поставок конкурентоспроможної переробленої продукції, зокрема до Єгипту та Саудівської Аравії. Збільшення частки вітчизняної продукції птахівництва у товарному експорті стане позитивною тенденцією, сприятиме подальшому розвитку експорту товарів з високим рівнем доданої вартості. В період глобальної продовольчої кризи орієнтація вітчизняних підприємств на експорт яєць і м'яса птиці сприятиме зміцненню економіки країни, у довгостроковій перспективі – налагодженню високотехнологічних виробництв, впровадженню новітніх технологій покращення якості продукції. З метою подальшого розвитку виробництва доцільно створити умови для залучення прямих інвестицій з азійських країн, отримати доступ до великих ринків Азії та Африки, що динамічно розвиваються, отримати можливості для збільшення обсягів та диверсифікувати структуру експорту продукції птахівництва.

Література:

1. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток : наукова доповідь / [Шинкарук Л.В., Барановська І.В., Бобух І.М. та ін.] ; за ред. Л.В. Шинкарук ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2015. – 304 с.

2. . Експорт та імпортпродукції аграрного сектору України: стан та тенденції / [Кваша С.М., Власов В.І., Кривенко Н.В. та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 80 с.

3. Кирилюк О.Ф. Перспективы экспорта продукции птицеводческих предприятий Украины на мировые рынки продовольствия . – Журнал «Интерактивная наука» №1 (11) 2017. С. 257-160. Электронный ресурс: https://interactive-science.media/ru/action/350/imprint

4. Зовнішня торгівля України з окремими країнами. Режимдоступу:http://sfs.gov.ua/ms/f1

***Цоколь О.П.**, аспірант*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Основною альтернативною моделлю розвитку економіки України і світу є концепція сталого розвитку. Сучасний стан та тенденції розвитку аграрного сектору обумовлюють необхідність формування кардинально нової моделі, яка б одночасно забезпечила стале економічне зростання, збереження та покращення навколишнього середовища. В наш час перед людством постають великі глобальні проблеми, що ставлять під загрозу існування майбутніх поколінь. Серед найбільш суттєвих потрібно зазначити вичерпання природних ресурсів, постійні значні втрати людського потенціалу, руйнування екологічних систем, забрудненість навколишнього середовища, що вкрай гостро відчуваються саме в агропродовольчому секторі.

В даний час існує безліч програм і проектів розвитку українського агропромислового сектору, таких як концепція переходу України до сталого розвитку [2], концепція загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [3], концепція державної регіональної політики, але більшість з них зосереджується тільки на загальнонаціональних, або тільки на регіональних інтересах. Проте реалізація зазначених програм не приносить очікуваного ефекту, так як найчастіше при розробці їх стратегічних напрямів не враховуються ні наявний потенціал регіонів країни, ні особливості функціонування окремих агропромислових одиниць.

В більшості з існуючих програм і проектів не приділено достатньо уваги можливості використання позикових ресурсів. Так як їх реалізація є тривалою в часі, отже вимагає значних фінансових витрат і страховки, що можуть забезпечити фінансово-кредитні установи. У зв’язку з вищезазначеним потрібна розробка комплексної стратегії сталого розвитку аграрного сектору України, яка б поєднувала в собі загальнонаціональний, регіональний та місцевий рівні управління, з урахуванням основних цілей, завдань та принципів кожного з них.

Отже, пріоритетами сталого розвитку аграрного сектору України є забезпечення економічної потужності, незалежності і безпеки країни, її інтеграції у систему світових сільськогосподарських зв'язків та зростання добробуту сільського населення на основі розвитку високотехнологічних та конкурентоспроможних агровиробництв. Дана мета реалізується за допомогою стратегічних напрямів сталого розвитку, до яких відносяться наступні:

1) формування ефективної міжгалузевої структури виробництва в сільськогосподарському, соціальному та екологічному відношенні, що повинна відповідати світовим стандартам і потребам економіки держави та її регіонів; оптимізація структури промислового виробництва з посиленням ролі внутрішнього ринку і прискореним розвитком видів діяльності, здатних

забезпечити імпортозаміщення та приріст експорту в конкурентоспроможних секторах економіки;

2) забезпечення динамічного збалансованого розвитку агропромислового сектору країни, створення умов для посилення економічної активності в усіх регіонах, що сприятиме поступовому пом'якшенню міжрегіональних диспропорцій, відновленню і розвитку агропромислового потенціалу в депресивних регіонах, малих містах та сільській місцевості;

3) підвищення ефективності аграрного сектору за рахунок використання переваг територіального та галузевого поділу праці, налагодження міжрегіональних зв'язків у межах єдиного ринкового простору України, а також розвитку зовнішньоекономічних відносин; підтримка органічної єдності розвитку продуктивних сил регіонів країни в цілому з дотриманням пріоритетів загальнодержавного значення;

4) поступова децентралізація процесів управління аграрним виробництвом, створення відповідних умов для подальшого підвищення економічної самостійності регіонів шляхом чіткого розмежування повноважень між центральними і місцевими органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також розширення участі місцевих органів влади в управлінні майном, що перебуває у загальнодержавній власності;

5) активізація виробничої і фінансової кооперації сільськогосподарського виробництва із зарубіжними країнами на прийнятних для України умовах;

6) стимулювання фінансово-кредитних установ до співпраці з сільськогосподарськими підприємствами, надання кредитів для розвитку агропромислової галузі на пільгових умовах під державні гарантії.

Пріоритетами сталого розвитку аграрного сектору України виступає забезпечення максимально можливого внеску в розвиток агропромислового комплексу та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств шляхом реалізації їх наявного потенціалу. Відповідно метою сталого розвитку сільськогосподарського підприємства є покращення фінансово-економічного стану підприємства та підвищення його конкурентоздатності на довгострокову перспективу шляхом перетворень в економічній, соціальній та екологічній сферах його діяльності.

Отже, впровадження стратегії сталого розвитку України дозволить реалізувати принципи сталого розвитку по всій території країни, досягти збалансованого та рівномірного розвитку національного господарства на довгострокову перспективу, забезпечити гідний рівень життя майбутнім поколінням та зберегти невідновлюваний природно-ресурсний потенціал держави.

Література:

1. Підліснюк В. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / В. Підліснюк, І. Рудик, В. Кириленко, І. Вишенська, О. Маслюківська. – К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. – 88 с.

2. Проект Закону України «Про Концепцію переходу України до сталого розвитку» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mns.gov.ua/laws/laws/nuclear/92.htm.

3. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року» від 17 липня 2013 р. № 603-р [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-р

4. Химинець В. В. Інституційні основи сталого розвитку Карпатського регіону в контексті синьої економіки / В. В. Химинець // Сталий розвиток економіки. – 2013. – №3(20). – С. 161-165.

5. Цуркан І. М. Стимулювання економічного розвитку промислових підприємств засобами податкового регулювання / І. М. Цуркан // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна – 2006. – Вип. 12. – С. 261-267.

УДК 631.115.8

Акулович Ю. А., *бакалавр,*
Луцков В.О.*, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Все більшу і більшу частку на агропромисловому ринку України займають вертикально інтегровані агрохолдинги. Такі структури виробляють більше, ніж 25% усієї продукції сільського господарства нашої країни. З метою кращого розкриття суті вертикально-інтегрованих холдингів в Україні необхідно дослідити дане структурне формування з використанням усталених наукових підходів.

Отже, холдингом є компанія, яка володіє контрольними пакетами акцій інших підприємств з метою здійснення по відношенню до них функцій контролю й управління. Крім простих холдингів, які виступають материнським товариством і одним або декількома контрольованими ним дочірніх товариств, існують і складніші холдингові структури, в яких дочірні товариства самі виступають як материнські компанії по відношенню до інших компаній. Це, насамперед, фінансові центри, навколо яких об’єднуються окремі компанії, не втрачаючи при цьому своєї комерційної самостійності. Використовуючи таку організаційно-правову форму ведення бізнесу, агрохолдинги активно залучають капітал через випуск і розміщення акцій на фондових біржах за кордоном, чого не можуть собі дозволити інші форми агробізнесу.

За принципом побудови холдинги бувають: диверсифіковані, вертикально інтегровані, горизонтально інтегровані, змішані (одночасно вертикально інтегровані та диверсифіковані).

Аргохолдинг можна назвати вертикальним, якщо він організований ієрархічно, адже вертикальний поділ праці передбачає рівні управління для координації діяльності всіх елементів горизонтального поділу праці. Для цього створюється апарат управління, що включає керівників, менеджерів і фахівців,

які виконують на різних рівнях певні завдання, роботи, операції. Оптимальні результати діяльності організації забезпечують, як правило, три рівні управління:

– керівники низової ланки;

– керівники середньої ланки;

– керівники вищої ланки.

Часто в процесі видобутку сировини, переробки, розробки готової продукції та розповсюдження її споживачам задіяні різні підприємства. Кожна фірма зазнає витрат і отримує доходи. Вертикальна інтеграція – це, перш за все, стратегія, яка використовується компанією для отримання контролю над своїми постачальниками або дистриб'юторами, з метою збільшення потужності фірми на ринку, зниження транзакційних витрат та забезпечення поставок або каналів розподілу.

Вертикально інтегровані холдинги – це ланцюги підприємств, що об'єднані єдиною метою діяльності. Більша частина вертикально інтегрованих компаній була побудована в сировинних галузях [1].

Для запровадження інтеграції важливими є два основоположних поняття:

– Витрати. Організація повинна вертикально інтегруватися, коли витрати на виготовлення продукту усередині компанії нижчі за витрати на придбання цього продукту на ринку.

– Сфера діяльності фірми. Компанія повинна враховувати, чи переміщення в нові галузі не зменшить її поточну компетентність, адже новою діяльністю в компанії важче управляти і контролювати.

Дослідивши вищевказані питання можна визначити, чи варто компанії запроваджувати часткову або повну вертикальну інтеграцію.

Вертикальна інтеграція є відмінною від горизонтальної інтеграції, де корпорація зазвичай зливається з конкурентом у тій же галузі. Прикладом горизонтальної інтеграції може стати компанія, що конкурує з сировинною галуззю та купує іншу компанію в тій же галузі, а не намагається розширюватися до виробництва проміжних товарів.

Переваги вертикальної інтеграції:

– зниження витрат внаслідок ліквідації транзакційних витрат на ринку;

– поліпшення якості поставок;

– придбання критичних ресурсів через вертикальну інтеграцію;

– покращення координації в ланцюгу поставок;

– більша частка на ринку;

– захищені канали розповсюдження;

– сприяння інвестиціям у спеціалізовані активи;

– нова компетентність.

Недоліки вертикальної інтеграції:

– більші витрати, якщо компанія не здатна ефективно управляти новими видами діяльності;

– власність каналів постачання та розподілу може призвести до зниження якості продукції та зниження ефективності через брак конкуренції;

– зростання бюрократії та збільшення інвестицій призводить до зменшення гнучкості;

– нові компетенції можуть зіткнутися зі старими та призвести до конкурентних переваг [2].

Вертикальна інтеграція за допомогою виробничих та маркетингових контрактів стала домінуючою моделлю для агропромисловості, що за останні роки посприяло підвищенню обсягів реалізації продукції аграрного сектора в Україні.

В Україні процес створення агрохолдингів активізувався з 2005 року. Причиною такої активізації стало підвищення попиту на продовольчу продукцію на світових ринках, підвищення капіталізації агропромислового бізнесу, можливість отримання синергетичного ефекту від діяльності вертикально інтегрованих структур.

Отже, запровадження вертикальної інтеграції українськими агрохолдингами здатне посприяти збільшенню їхньої частки на ринку, зменшенню витрат та підвищенню продуктивності. Забезпечення ефективної і стійкої корпоративної структури та збалансування внутрішніх потоків продукції між постачальниками вимагає від вертикально інтегрованих компаній складної системи логістики. При цьому важливо розуміти, що навіть невелика зміна ринкової кон'юнктури для будь-якого з постачальників може викликати збої по всьому ланцюжку інтеграції, а низька конкурентоспроможність одного з постачальників означатиме низьку конкурентоспроможність агрохолдингу в цілому [3].

Література:

1. Уманьців Ю. Холдингові механізми інтеграції підприємств / Ю. Уманьців // Ринок цінних паперів України. – 2011. – № 3–4. – С. 23–32.

2. Вертикальна інтеграція / Vertical Integration [Електронний ресурс] – 2013. – Режим доступу : https://www.strategicmanagementinsight.com/topics/vertical-integration.html.

3. Шевчук Ю. Холдинг у вертикальних інтеграційних процесах / Ю. Шевчук // Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. – 2015.

УДК 330.837

***Загурський О. М.**, д.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
(м .Київ, Україна)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

За об'єктивної обмеженості державних ресурсів все більшої актуальності в господарській діяльності набуває застосування механізмів пов'язаних із розвитком інклюзивних економічних інститутів, що збільшують ступінь участі організацій чи окремих індивідів в економічній діяльності з максимальним розкриттям своїх професійних навичок, здібностей,талантів, тощо.

Одним із таких інститутів є інститут державно-приватного партнерства, який дозволяє залучати до вирішення суспільно-значущих завдань з розвитку сільських територій, створення додаткових робочих місць, підвищенні рівня зайнятості, доходів та соціального забезпечення (медичне страхування, пенсійне забезпечення) сільського населення ресурси приватного сектора економіки. За нього на основі корпоративних або контрактних форм взаємодії відбувається злиття ресурсів двох основних господарюючих сторін – власність держави і її потенціал та інвестиційні ресурси і головне сучасні принципи управління бізнесових структур, що не тільки підвищують ефективність використання спільних ресурсів, а і суттєво зменшують можливі ризики втрат які характерні для аграрного сектора економіки. Проте як зазначає О.С. Сухарев «такі форми взаємодії безумовно, не є бездоганними по суті» [2, с. 4.], вони на думку О. Харта, А. Шлейфера та Р. Вішни [3] в умовах неповного контракту, коли в через складності відносин між сторонами зафіксувати всі нюанси в письмовому вигляді неможливо, неминуче призводять до вибору між зниженням витрат (зменшенням вартості проекту) і зниженням якості. І якщо послугу виробляє приватний сектор то разом із зменшенням витрат одночасно відбувається зниження якості послуги для користувача, що в кінцевому рахунку не призводить до збільшення ефективності використання державних ресурсів і не вирішує в повному обсязі суспільно-значущих завдань. Дійсно, схильність до опортуністичної поведінки, що присутня будь якому економічному агенту є потенційною загрозою і більше того за наявності певних обставин може стати реальною.

Тому одним із основних завдань у сфері державно-приватного партнерства є створення (на основі аутсорсингу, концесійних угод або інших форм взаємодії) системи формальних інститутів, що сприяють зниженню ймовірності виникнення поведінки такого типу. Проте самим головним завданням в цій сфері є створення інститутів (формальних і неформальних), що забезпечать наявність спільного інтересу бізнесу і держави як до ефективного управління ресурсами держави так і до створення продуктивних стимулів приватного сектора. На нашу думку, механізми державно-приватного партнерства спроможні утворити своєрідний інституціональний альянс взаємодій між державою і великим аграрним бізнесом в цілях реалізації, як власних інтересів так і загального стратегічно важливого напряму – інноваційного розвитку аграрного сектора. В основу таких взаємодій повинно бути покладено розуміння того, що держава і бізнес чітко усвідомлюють свої інтереси і можливості та шукають компромісні зони взаємодії. Держава у разі неможливості і неспроможності виконувати соціальні функції розробляє стимули до залучення в цей процес представників капіталу, які, в свою чергу, посилюють свої конкурентні позиції через реалізацію сучасної концепції соціальної відповідальності [1, с. 32].

Сучасна ринкова модель державно-приватного соціально-економічного розвитку передбачає рівноправні відносини між державними і недержавними структурами, а економічний механізм спирається на методи як державного

регулювання (вертикальні зв'язки), так і на організаційно-господарські форми і стимул-реакції ринкового і корпоративного регулювання (горизонтальні зв'язки). Відповідно цього нагальною стає необхідність перерозподілу функцій управління інвестиціями між структурами різних рівнів влади і формування регульованого владою всіх рівнів управління механізму розподілу інвестиційних ресурсів. При цьому роль держави, через обмеженість організаційних і фінансових технологій зростання і модернізації, полягає в першу чергу в інституціонально-правовому забезпеченні активності приватного бізнесу, забезпеченні ефективної реалізації прав власності суб'єктів аграрної сфери, оптимізації структури вітчизняної економіки, направленій на зниження сировинній орієнтації за рахунок диверсифікації і збільшення долі інноваційних галузей або галузей, що виробляють продукцію з високою доданою вартістю. Ключовим принципом побудови системи державного регулювання аграрного сектору має бути не заміщення ринкових регуляторів, а певна компенсація вад ринкового механізму, створення умов для підвищення конкурентоспроможності, технічного оновлення та сталого розвитку. Наразі необхідні нові форми партнерства між державними науковими та освітніми установами, органами влади та саморегулюючими організаціями, до яких відносяться асоціації та спілки агробізнесу в розробці стратегій та цільових програм розвитку сектору і регіонів.

Отже, розвиток і удосконалення форм, методів та інструментів державно приватного-партнерства інноваційної діяльності в аграрному секторі дозволить не тільки підвищити ефективність агровиробничої діяльності і конкуренто-спроможність вітчизняної аграрної продукції, а і сприятиме вирішенню нагальних проблем сільських територій і сільських спільнот та збереженню навколишнього середовища.

Організаційно-економічний механізм забезпечення державно-приватного партнерства має включати до свого складу всі форми забезпечення інноваційної діяльності в секторі а саме: нормативно-правове забезпечення, організаційне забезпечення, ресурсно-фінансове забезпечення, науково-технічне забезпечення, техніко-технологічне забезпечення, кадрове забезпечення, інформаційне забезпечення, психолого-мотиваційне забезпечення та інші види забезпечення з позначенням інтересів держави та аграрного бізнесу.

Література:

1. Єранкін О.О. Соціальна відповідальність агробізнесу в контексті вирішення проблем розвитку сільських територій / О.О. Єранкін // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2011. – Вип. 6/2. – С. 31-34.

2. Сухарев О.С. Институционально-психологическая модель развития российской экономики [Електронний ресурс] / О.С. Сухарев // Национальные интересы: приоритеты и безопасность, 2014 – №13 (250) – С. 2-16 – Режим доступу : http://inecon.org/docs/suharev/ni1314-02.pdf.

3. Hart O., Schleifer A., Vishny R. The Proper Scope of Government: Theory and Applications to Prisons Quarterly Journal of Economics. 1997. No 4 (112). P. 1127-1161. Retrievedfrom: https://ideas.repec.org/s/tpr/qjecon.html

УДК 330.341.1

Каліїман Ю.О.
Луцков В.О.*, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РІВНІ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Управління інвестиціями являє собою невід'ємну частину більш загальної системи управління економікою. Управління інвестиціями, як необхідна ланка ринкового механізму, що забезпечує вільний рух фінансових потоків між господарюючими суб'єктами з найбільшою ефективністю, має особливе значення не тільки на мікрорівні економічних відносин, а й в масштабах держави.

На рівні держави інвестиції виступають основою розширеного відтворення, прискорення технологічного оновлення і збалансованого розвитку галузей економіки, вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, безробіття, соціальної сфери, охорони навколишнього середовища і т. д. У зв’язку з цим управління інвестиціями є одним з найбільш гострих і найважливіших завдань сталого розвитку економіки. На рівні національної економічної системи суб'єктами управління інвестиціями є виконавчі органи влади: уряд, галузеві міністерства, національні інвестиційні інститути і т. д., основними функціями яких в цій області виступають координація і регулювання, а завданнями – створення сприятливих умов для ефективної інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, формування і розподіл інвестиційних ресурсів в обсягах, необхідних для задоволення інвестиційних потреб стратегічно значущих галузей і розширеного відтворення, вирішення соціальних проблем.

Державне регулювання інвестиційної діяльності передбачає використання юридичних інструментів для реалізації цілей інвестиційної політики держави [1], в якості яких виступають регуляції – нормативні моделі або правила поведінки економічних агентів, що вводяться державою для досягнення поставлених цілей.Стосовно до управління інвестиціями державне регулювання в основному проявляється у створенні нормативно-правового поля управління інвестиціями – законів, указів президента, розпоряджень і постанов уряду, розпоряджень інструкцій, прийнятих окремими органами виконавчої влади, а також нормативних актів регіональних і муніципальних органів, метою яких є встановлення правил поведінки або здійснення окремих дій економічними агентами [2].

Ще однією важливою функцією держави в управлінні інвестиціями є створення режиму винятковості прав власності для окремого індивіда або групи осіб – інвесторів. Значимість специфікації прав власності для економіки в цілому і для розвитку інвестиційного ринку та підвищення інвестиційної активності зокрема обумовлена наступним: досягнення найбільшої ефективності розміщення ресурсів в результаті ринкових обмінів можливо лише за тієї умови, що інвестори мають захищеними правами власності на

предмет обміну і його результати, оскільки це створює систему стимулів до продуктивної використанню накопиченого капіталу і, як наслідок, – до створення і зростання вартості. При відсутності або недосконалості системи захисту прав власності інтереси інвесторів зміщуються не в бік виробництва, а в сферу перерозподілу вартості і безпосереднього споживання, тобто до непродуктивної використанню ресурсів.

Слід виділити і ще один рівень управління інвестиціями – вид діяльності або галузь. Галузь є сукупністю підприємств, для яких характерна єдність економічного призначення продукції, що виготовляється, однорідність виробничо-технічної бази, специфічність складу персоналу і умов праці. Необхідність галузевого управління інвестиціями обумовлюється стратегічними цілями і завданнями розвитку національних економічних систем, досягнення яких можливо тільки за умови координації діяльності всіх суб'єктів галузевих ринків незалежно від форми власності. На рівні галузей суб'єктами управління інвестиціями виступають галузеві міністерства, уповноважені урядом органи, основною функцією яких є досягнення збалансування інтересів держави і приватного бізнесу в розвитку галузевих ринків на основі формування пріоритетних напрямків діяльності та розробки механізмів і інструментів залучення інвестицій [3].

На рівні окремих суб'єктів господарювання управління інвестиціями здійснюється за допомогою системи принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних зі здійсненням різних аспектів інвестиційної діяльності підприємства. При цьому, будучи однією з структур галузевого ринку, підприємства, незважаючи на самостійність прийнятих рішень, формують свою інвестиційну програму, основної метою якої є приріст ринкової вартості підприємства, виходячи з кон'юнктури ринку, згідно законів попиту і пропозиції і з огляду на інтереси інших економічних агентів, в тому числі держави.

Таким чином, ієрархічна впорядкованість управління інвестиціями зумовлена такими передумовами:

– різноманіття суб'єктів інвестиційної діяльності обумовлює різноманітність цілей інвестування і вектори їх спрямованості, що вимагає певної координації дій суб'єктів за допомогою створення спеціальних структур управління та розробки програмних документів (концепцій, стратегій) розвитку сфер економіки і видів діяльності, в тому числі і управління інвестиціями;

– доцільність державного управління інвестиційною діяльністю обґрунтовується необхідністю реалізації суспільного інтересу, спрямованого на подолання недоліків, пов'язаних з функціонуванням ринкової економіки: недосконаліть конкуренції, нерозвиненість інвестиційного і фінансового ринків, інвестиційних інститутів, можливі небажані результати функціонування галузевих ринків;

– необхідність управління інвестиціями на рівні галузей і територій викликана низькою культурою проектного планування, яка не дозволяє сформувати чіткі плани вирішення завдань підвищення конкурентоспроможності окремих пріоритетних секторів економіки, а також з вимогами взаємної оцінки та певних узгоджень регіональних і корпоративно-галузевих стратегій. Без такого територіально-галузевого взаємоузгодження, наприклад, складу великих стратегічно значимих інвестиційних проектів,

термінів та етапів їх здійснення, обсягів планованих інвестицій і зон їх освоєння, кількості робочих місць для переходу на досягнення як економічної ефективності галузевої (корпоративної) діяльності, так і соціальної результативності територіального розвитку.

Отже, управління інвестиціями є багаторівневою багатоцільовою ієрархічною структурою, суб'єкти управління якої володіють певною незалежністю по відношенню один до одного, тобто рівнем економічної свободи в прийнятті інвестиційних рішень. Відзначимо, що хоча елементи верхнього рівня (держава) і обумовлюють цілеспрямовану діяльність елементів нижнього рівня, вони не управляють ними повністю.

Література:

1. Бліхар М. М. Інвестиційні відносини як об’єкт фінансово-правового регулювання / М. М. Бліхар // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2015. – Вип. 35(1.2). – С. 97-101.

2. Кобушко І. М. Основні напрямки державного регулювання інвестиційного ринку України в умовах глобалізаційних процесів / І.М. Кобушко, Я. В. Кобушко // MechanismofEconomicRegulation. – 2015. – № 1. – С. 79-87.

3. Сас Н. М. Регулювання інвестиційних процесів в зарубіжних країнах: досвід та практика для України / Н. М. Сас, О. Г. Дегтярьова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2015. – № 2. – С. 162-165.

***Лазарищак О.В.**, магістр*
***Ралко О .С.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОЇ(ОРГАНІЧНОЇ) ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний стан антропогенного навантаження на навколишнє середовище демонструє протиріччя між зростаючими потребами населення та обмеженими виробничими ресурсами. Соціально – економічний розвиток України вимагає підвищення рівня продовольчої безпеки держави, забезпечення населення високоякісними та екологічно безпечними продуктами харчування з метою збереження його здоров’я, поліпшення добробуту суспільства. Таку безпеку гарантує екологічна(органічна) продукція, виробництво якої нині є одним із головним напрямів розвитку сільського господарства Європейського Союзу і багатьох країн світу.

В Україні розвиток органічного руху почався у 90-х роках ХХ століття. У той час в Україні ще не були сформовані власні інституції, тому сертифікацією і експортом займались великі міжнародні трейдерські організації.

На даний момент екологічно чисту продукцію можна придбати в супермаркетах, інтернеті або спеціалізованих органічних магазинах. Площа сертифікованих сільськогосподарських угідь відведених під органічне землеробство становить більше чверті мільйона гектарів і за цим показником

наша держава займає 21 місце у світі. Частка сертифікованих органічних площ серед сільськогосподарських угідь України складає 0,7%. Позитивною тенденцією останніх кількох років є наповнення внутрішнього ринку органічними продуктами власного виробництва. Найбільш поширеними серед органічної продукції є гречана, перлова та пшеничні крупи, макаронні, молочні та м'ясні вироби.

У жовтні 2004 року Україну прийнято до складу Глобальної мережі екологічного маркування (GEN) із введенням українського знака екологічного маркування до міжнародного реєстру. Це дає можливість вітчизняному виробнику, який поліпшує екологічні аспекти своєї діяльності та продукції, скласти конкуренцію будь-якому аналогічному іноземному підприємству не лише на внутрішньому, а й на міжнародному ринку.Курс України на інтеграцію в міжнародне співтовариство потребує докорінних змін щодо забезпечення відповідного функціонування внутрішнього ринку: виробники повинні гарантувати споживачам необхідний рівень якості, відповідно і безпеки товарів та послуг, а також наблизити умови виробництва до міжнародних стандартів і забезпечити доступ продукції українських товаровиробників на світові ринки, участь у міжнародній кооперації.

Для цього створена система державної (обов'язкової) та недержавної (добровільної) сертифікації. Завдання першої – створення умов надходження безпечних для споживача товарів. Завдання другої – сертифікація окремих аспектів продукту. Широковідомі, наприклад, сертифікації систем якості виробництва (ISO 9001), екологічного управління (ISO 14001) тощо.

Екологічна сертифікація та маркування належить до міжнародної системи технічного регулювання і є одним з інструментів формування загальнодержавної екологічної політики.За кількістю та темпами впровадження сертифікованих систем екологічного управління Україна відстає від розвинених країн і займає 54-те місце у світі та 27-ме в Європі.

Нині в Україні налічується 1630 підприємств, що отримали сертифікати на систему управління якістю, в тому числі лише 55 – на системи екологічного управління. Лише 108 видів продукції 22 товаровиробників отримали екологічний сертифікат за міжнародними екологічними критеріями, відповідно до вимог міжнародних стандартів серії ISO 14000.

Більш широке впровадження систем екологічного управління і екологічної сертифікації продукції сприятиме системному зменшенню екологічних впливів на здоров'я людини, раціональному використанню ресурсів на всіх стадіях життєвого циклу продукту – від стадії виробництва до утилізації.

На шляху глобальних інтеграційних процесів одним з основних пріоритетів для України є утвердження екологічної політики як інтегрованого чинника соціально-економічного розвитку держави, що передбачає формування і впровадження екологічно збалансованих моделей виробництва і споживання.

На нинішній час повільний розвиток органічного ринку в Україні спричинений наступними факторами:

– Відсутністю масового попиту – це пояснюється ціною на екологічну продукцію та низькою екологічною свідомістю населення;

– Відсутністю вітчизняного законодавчого забезпечення сектору органічного виробництва. Цей фактор більшість експертів вважає найсуттєвішим який стримує розвиток органічного виробництва в Україні(наприклад, за кордоном органічне виробництво має державну підтримку, гарантовану відповідним законодавством);

– Відсутністю державних стандартів на органічну продукцію, ефективної системи акредитації та сертифікації й маркування органічної продукції;

– Невеликою кількістю сертифікованих земель(лише 0,7% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення). На їхню сертифікацію необхідно не менше п'яти років за умови, що біохімічні показники ґрунтів відповідають необхідним умовам;

– Змінними витратами при виробництві органічної продукції в кілька разів вищі за традиційні, що пояснюється більш тривалим технологічним циклом виготовлення;

– Нерозвиненим ринком органічної продукції, що призводить до відсутності інфраструктури реалізації такої продукції;

– Слабким розвитком інтеграції з міжнародними структурами;

– Слабким розвитком внутрішньої інфраструктури;

– Обмеженістю доступу на зовнішні ринки органічної продукції;

Розв'язання зазначених проблем дадуть змогу забезпечити ефективний розвиток ринку екологічно чистої(органічної) продукції в Україні, оскільки потенціал для цього в нас є.

Крім того, у світі спостерігається стійка тенденція до підвищення попиту на органічні товари, що сприяло введенню міжнародними торговельними мережами в асортимент товарів не тільки органічних товарів відомих брендів, а й органічних продуктів під власними торговими марками. Приватні марки для органічних продуктів харчування мають найбільший успіх у Німеччині, де вони були введені дисконтними магазинами, аптеками, супермаркетами, а також спеціалізованими органічними продовольчими магазинами. Дана обставина пояснюється тим, що багато роздрібних мереж успішно працюють на міжнародному рівні і реалізують продукцію, в країнах Латинської Америки, Азії та Африки, виграючи за допомогою власних маркетингових заходів і конкурентоспроможної ціни. В якості прикладу можемо привести відому міжнародну компанію «Rewe», котрій належать торговельні мережі «Billa» та «Merkur», яка першою серед інших європейських мережевих супермаркетів почала продавати органічні продукти під власними торговими марками ще в 1994 р.

Отже, в сучасних умовах органічне виробництво є перспективною галуззю АПК. Для ефективного функціонування даного сектора економіки необхідна комплексна підтримка держави, наближення вимог української системи стандартизації до міжнародної, запровадження у практику господарювання моделей органічного виробництва та підвищення екологічної свідомості населення. Реалізація даних положень дасть змогу суттєво збільшити темпи

розвитку вітчизняного органічного ринку, розширити асортимент органічної продукції та підвищити конкурентоспроможність продукції українських виробників на зовнішньому ринку.

Література:

1. Воронецька І. С. Маркетинговий аналіз ринку органічної продукції: світовий досвід / І. С. Воронецька // Збалансоване природокористування. – 2013. – № 2-3. – С. 40-46.

2. Мостенська Т. Л. Перспективи розвитку ринку органічних продуктів України / Т. Л. Мостенська, О. С. Ралко // Наукові праці НУХТ. – К.: НУХТ, 2013. – № 48 – С. 176-183.

3. Де можна купити і скільки коштують органічні продукти в Україні? [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://life.pravda.com.ua/person/2008/12/10/11160/.

4. U.S. Organic Food trend forecasted for growth through 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://communities.washingtontimes.com/neighborhood/omkara/2013/dec/2/us-organic-food-trend-forecasted-growth-through-20/#ixzz2tyUn4y4d.

5. Rewe увеличила продажи органических продуктов под СТМ до 340 млн. евро. [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://allretail.ua/news/36024/.

УДК 631.115.8

Міняйло В. М., *бакалавр,*
Луцков В.О., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНИХ АГРОХОЛДИНГІВ В УКРАЇНІ

Прогресивний розвиток сільського господарства неможливий без поглиблення спеціалізації й посилення концентрації сільськогосподарського виробництва, а його індустріалізація та інноваційний розвиток є визначальними передумовами встановлення міжгосподарських кооперативних зв’язків та інтеграції.

Протягом останніх років в аграрному секторі України відбулося значне скорочення кількості малих та середніх сільськогосподарських підприємств за рахунок їх переходу до крупних, вертикально інтегрованих агроформувань – агрохолдингів, фінансовий механізм яких, навіть за умов нестачі вільних фінансових ресурсів, здатний забезпечити розвиток всіх суб’єктів інтеграційних процесів. Інтеграція холдингів дозволяє збільшити активи, розширити масштаби діяльності, підвищити технічний рівень виробництва, оптимізувати оподаткування, домогтися значних податкових та кредитних пільг.

Таким чином, вертикальна інтеграція в АПК дозволяє суттєво знизити прояви опортуністичної діяльності, зокрема цінового диспаритету,

незбалансованості міжгалузевих відносин та виступає важливою передумовою подальшого ефективного розвитку підприємств АПК, вирішення проблем продовольчої безпеки країни, зменшення імпорту продовольства, ліквідації міжгалузевих диспропорцій, організації оптимальних цінових ланцюжків від поля до прилавка магазину, покращення соціально-економічного розвитку сільських територій.

Агрохолдингові компанії у формі акціонерних товариств, як свідчить їх діяльність, є новою ефективною корпоративною формою організації агропромислової діяльності в Україні. Їх успіхи зумовлені значною мірою інтеграційною формою організації виробничої діяльності, тобто формуванням єдиної виробничо-збутової системи. Вона включає весь цикл – від виробництва сировини до збуту кінцевої продукції. При цьому основна ланка – виробництво сировини та наступні ланки – переробні й збутові, які базуються на широкому використанні інноваційних технологій, досягнень науки, техніки й організації виробництва

Управління функціонуванням вертикально організованих агроекономічних систем забезпечує гарантований доступ до ринків збуту, сприяє розвитку науково-технологічного прогресу. Це дозволяє отримати синергетичний ефект, який забезпечує економічну та технологічну ефективність. Аграрно-виробничий комплекс, утворений на асоційованій вертикально-інтегрованій структурі виробництва й управління холдингового типу є потужною й ефективною корпоративною системою з високою концентрацією аграрного виробництва і земельних ресурсів.

Досягнення успіхів в діяльності інтегрованих агрохолдингових компаній ставить гострі питання узгодженості їх діяльності з виробництва продукції та отримання ними прибутку з соціальною ефективністю їх діяльності – забезпеченням в регіонах орендованих ними земель належних економічних, соціальних і екологічних умов проживання населення. Мова йде про необхідність підвищення соціальної відповідальності агробізнесу в регіонах його функціонування – сільських населених пунктах.

В аграрному секторі економіки України вертикально інтегровані компанії розвиваються переважно у конгломеративних формах, які юридично оформлені у вигляді різних об’єднань господарських підприємств. Найбільш поширеною організаційно-правовою формою є холдингова компанія.

Агрохолдинги порівняно з іншими організаційно-правовими формами господарювання на селі мають ряд суттєвих переваг. Найвагомішою перевагою є те, що в таких утвореннях досягається реальна інтеграція сільського господарства, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції і торгівлі. В агрохолдингах у результаті формування мережевої структури між підрозділами-підприємствами виникає можливість внутрішньої реалізації продукції, спільного використання ресурсів, поглиблення переробки сільськогосподарської продукції.

Крім того, форма вертикальної інтеграції структурних підрозділів є більш вдалою і ефективною порівняно з традиційними формами об'єднання, які властиві аграрним підприємствам.

Важливо зазначити, що створення організаційних форм агропромислової інтеграції та їх удосконалення – само по собі не є універсальним засобом для виходу агропромислового виробництва на якісно новий етап розвитку, що відповідає вимогам сучасної ринкової економіки. Його висока ефективність може бути досягнута на основі впровадження нових інтенсивних технологій, що забезпечують безвідходність при переробці сільськогосподарської сировини, економію живої й уречевленої праці, скорочення і повну ліквідацію втрат ресурсів та готової продукції.

Серед об'єктивних закономірностей розвитку агропромислових інтегративних формувань слід указати такі: а) залежність інтеграційних процесів від рівня економічного стану підприємств-інтеграторів; б) зниження частки галузей, які виробляють сільськогосподарську сировину, в структурі кінцевого продукту АПК; в) еволюційний шлях розвитку інтеграційних формувань від простих форм організації до найбільш складних; г) необхідність сполучення державних, соціальних та особистих потреб підприємств-учасників та їх власників; д) адекватність у розподілі ефекту між учасниками альянсу; е) державне антимонопольне регулювання; є) раціональна оптимізація усіх ланок інтегративного об'єднання.

Література:

1. Минаков И. А. Кооперация и агропромышленная интеграция в АПК. – М. : Ко-лосС, 2007. – 264 с.

2. Серова Е. В. Аграрная экономика. – М. : ГУ ВШЕ, 1999. – 480 с.

3. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.

4. Нестерчук Ю.О. Організація та функціонування агрохолдингу / Ю.О. Нестерчук // Корпоративне управління в Україні : менеджмент, фінанси, аудит : матер. Міжнар. наук. – практ. конф., 4–5 травня 2006 р. : у 2-х ч. / Нац. ун-т водного госп-ва та природокористування. – Рівне : НУВГП, 2006. – С. 178–180.

***Ніколаєнко С.М.**, д.пед.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ГОЛОВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Докорінні зміни, що відбулися в усіх сферах життя нашого суспільства, його демократизація, науково-технічний прогрес, інформаційний вибух сприяють творчому переосмисленню цих процесів педагогічною і психологічною науками з метою вироблення політики стратегічного розвитку системи національної освіти України. Особливістю освіти має стати найповніше втілення в її змісті цілепокладаючого характеру людської діяльності. Враховуючи це, зазначимо, що без розбудови освіти неможливий процес державотворення. Нехтування або недостатня увага до проблем освіти загрожує національній безпеці держави, оскільки яку б зі складових національної безпеки ми не взяли, скрізь потрібні висококваліфіковані фахівці та сучасні технології.

Швидкий розвиток техніки і технологій, викликаний інтенсифікацією глобалізаційних процесів, вимагає забезпечення підготовки фахівців, актуальних та успішних на ринку праці. Істотним компонентом вищої освіти має стати освоєння стратегій технологічного переозброєння виробництва, спрямованих на оволодіння майбутніми науковими кадрами теоретичними програмами здійснення стратегічних змін у процесі психологічної адаптації до них, тобто створення таких умов, за яких вони будуть націлені на постійне оновлення виробництва. Сьогодні освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності української держави на міжнародній арені. Сучасні підходи до освіти пов'язані з проблемами її глобалізації, інформаційних можливостей, наявності глобальних університетів, а також глобальним ринком освітніх послуг. Глобалізація в галузі освіти сприяє стандартизації навчання під впливом сучасних соціальних технологій, появі світових досліджуваних мереж. Головним фактором, що впливає на освітні процеси, є економічна ідеологія глобалізації, що підкреслює першорядне значення ринку, приватизації і зменшення ролі державного сектора, що посилює соціальну напругу. Науково-технічний прогрес, що торкнувся всіх країн світу, сприяє глобалізації освіти, тому що людський ресурс, людський потенціал стали надважливим параметром конкурентоспроможності підприємств. Динамічний розвиток сучасної вищої освіти характеризується пошуком фундаментальних підходів до забезпечення якості освітньої діяльності, яка могла б зреалізувати формування цілого спектру кваліфікованих фахівців, здатних поширювати розвиток і впровадження новітніх технологій. Вище зазначене дає можливість означити шляхи модернізації та головні напрямки інноваційного розвитку вищої освіти:

1. Інтенсивне оновлення знань, що передаються студентам у процесі навчання. Досвід найбільш успішних країн світу доводить, що якраз сфера освіти, яка виступає важливим інститутом формування кваліфікованих кадрів, здатна забезпечити міжнародну конкурентоспроможність шляхом об'єднання трьох складових спіралі розвитку – освіти, науки та інновацій. Наукові дослідження дають людині нові знання, які трансформуються у технології та продукти наукоємного виробництва, стимулюють зростання продуктивності праці, зниження матеріало- та енергоємності, підвищення конкурентоспроможності суспільного виробництва, прискорюючи темп накопичення суспільного прибутку, змінюючи мотивації трудової діяльності, і тому виступають фактором постіндустріального економічного зростання. Інтелектуальний капітал здатен давати на кожну одиницю додаткового інвестування найвищу економічну віддачу, забезпечуючи не лише високу рентабельність виробництва та надійні конкурентні переваги на світових ринках, а й створюючи підґрунтя стратегічної прибутковості для інноваційних інвестицій.

2. Тісне залучення роботодавців до реалізації навчального процесу, починаючи від розроблення стандартів вищої освіти та формування навчальних планів підготовки фахівців до їх реалізації через викладання гостьових лекцій, практичне навчання, атестацію випускників та проведення корекції такої підготовки після працевлаштування. Існує модель залучення роботодавців до оцінки якості підготовки випускників освітнього закладу, що припускає оцінку компетенцій випускників на заключних етапах навчання в період роботи атестаційної комісії, а також під час державної акредитації освітнього закладу, через залучення їх до роботи в експертних комісіях.

3. Мобільність студентів та викладачів. Розвиток знань в одній окремо взятій країні не забезпечить їх абсолютності. Вирішення цієї проблеми можливе лише шляхом реалізації освітньо-інтелектуальної, освітньо-виховної модернізації в системі освіти, й передусім у професійній освіті шляхом стирання кордонів між країнами.

4. Розробка та реалізація сучасних програм підготовки фахівців, актуальних на ринку праці за всіма освітніми рівнями. Наповнення змісту програм підготовки майбутніх фахівців вимагає: врахування наявних і перспективних потреб регіональних, державного та міжнародних ринків праці; адаптації до прийнятої в світі системи підготовки фахівців (Болонський процес); інноваційного характеру навчальних планів; інтеграції в навчальних програмах освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності за прикладом провідних закордонних дослідницьких університетів; реалізації принципу наступності бакалаврських, магістерських та докторських (PhD) програмах через забезпечення їх змістового наповнення відповідно до специфіки майбутньої спеціальності.

Таким чином, напрями розвитку вищої освіти в Україні, з одного боку, стратегічні, з іншого – вони дадуть імпульс для подальшого поліпшення стану освіти і науки вже в недалекому майбутньому. Перший передбачає розширення доступу до вищої освіти, другий – забезпечення якості освіти й ефективність використання фахівців з вищою освітою, третій – реалізацію інтеграційних процесів на регіональному, державному й міжнародному рівнях.

***Ковальчук В.І.**, д.пед.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ ВІДПОВІДНО ДО ТЕНДЕНЦІЙ І ВИМОГ РИНКУ ПРАЦІ

Освіта є ключовим елементом забезпечення сталого розвитку людського потенціалу. Саме освіта готує людину до складнощів сучасного життя, забезпечує їй свободу інтелектуального, професійного та соціального вибору. Сьогодні все більше в суспільстві набуває усвідомлення того, що від якості освіти залежить економічний добробут держави.

Проте громадяни України висловлюють достатньо скептичне ставлення як до результатів якості вищої освіти, так й до процесів, що відбуваються в системі самого проведення освітньої діяльності вищої школи.

За даними загальнонаціонального опитування студентів, проведеного 5-12 березня 2015 р. Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» [2, с.14-15], абсолютна більшість студентів – 87% – вважає важливою проблему вдосконалення вищої освіти, із них 36% відносять це соціальне завдання до першочергових.

Загалом більшість студентів оцінили якість вищої освіти в Україні нижче середнього – у 2,8 бала за 5-бальною шкалою. Найсерйознішими проблемами вищої освіти, які потребують першочергового розв'язання, 51% студентів вважає невизнання дипломів більшості вітчизняних ВНЗ у світі, 41% – невідповідність викладання вимогам ринку, 39% – корумпованість викладацького складу ВНЗ, 32% – низький рівень якості освіти в українських ВНЗ порівняно зі світовим рівнем. Водночас студенти не вбачають серйозної проблеми у низькому професійному рівні викладачів (9%) та у відсутності студентського самоврядування (8%).

Першочерговими заходами, які слід здійснити для покращення якості освіти, студенти вважають: 52% – боротьбу з усіма проявами корупції і нечесності у ВНЗ, 43% – налагодження співпраці з кращими світовими університетами, підвищення оплати праці викладачів (43%), стимулювання наукової діяльності у ВНЗ (41%), тісніший зв'язок викладання з потребами майбутньої професії (36%).

Незадоволення суспільства якістю освіти та вимоги ринку праці спонукають державу до реформування освіти. Тому основною офіційною установкою реформи виступає підвищення ефективності вищої школи.

Безперечно, що у сучасних умовах, особливо, коли вищу освіту здобувають все більше і більше випускників закладів середньої та професійно-технічної освіти, вища школа набуває в національній системі освіти особливого значення та активізує спроби посилити свій уплив на зміст та якість вищої освіти. Зазначене явище є загальносвітовою тенденцією. Так, ще у 2000 році Міжнародна організація з розвитку вищої освіти (Task Force on Higher Education), яка спонсорується Всесвітнім банком і ЮНЕСКО, відзначала, що

«вища освіта безперечно є новою межею розвитку освіти у все більшої кількості країн» [6].

У 2010 р. еволюція Болонського процесу була продовжена ініціативою «Європейський простір вищої освіти», що реалізується в рамках ініціатив ЄС «Європа 2020» (Europe 2020) й «Освіта і навчання 2020» (Education and Training), в яких в якості базових цілей визначено: якість, диверсифікація і мобільність вищої освіти. Для вирішення тріади базових цілей «якість – диверсифікація – мобільність» виділено чотири групи напрямів діяльності [Education and Training]: 1) реалізація концепцій безперервної освіти і мобільності; 2) підвищення ефективності і якості освіти і навчання; 3) просування зусиль у напрямку соціальної єдності і справедливості; 4) посилення творчої, інноваційної складової освітнього процесу. Рамкові орієнтири 2020 р. щодо студентства в концепції Europe 2020: 1) охоплення більше 90% молоді; 2) 40% молоді має отримати завершені форми вищої освіти; 3) включення як мінімум 15% дорослого населення в процеси безперервної освіти; 4) щонайменш 20% випускників ВНЗ і 6% молоді, що мають початкові професійні навички, деякий час витрачають на підвищення кваліфікації за кордоном; 5) працевлаштування не менше 82% молоді з середньою та вищою освітою [4].

Важливим напрямом реформування освіти є також забезпечення випускників ВУЗів необхідними на ринку праці навичками. Сьогодні існує великий дисбаланс між навичками, які формуються у студентства, і навичками, які потрібні на робочому місці.

У своєму дослідженні Future Work Skills 2020 Інститут майбутнього виокремлює 10 важливих навичок для успіху в роботі майбутнього: розуміння смислів; соціальний інтелект; уміння мислити поза рамками і правилами, адаптивне мислення; міжкультурна компетентність; обчислювальне мислення; медіа-грамотність; міждисциплінність; проектне мислення; управління інформацією; уміння працювати віддалено. Наприкінці минулого року Інститут майбутнього доповнив свій список ще 3 необхідними навичками: самомотивація, тайм-менеджмент в управлінні джерелами своїх доходів, управління онлайн-рекрутингом [5]. Це допоможе випускникам вузів адаптуватися на світовому ринку праці.

Про зміни, які необхідно впроваджувати в освіті, обговорювали міжнародні фахівці на Всесвітньому економічному форумі в Давосі. Чи виконує система освіти свої основні функції сьогодні і які зміни на часі? Яку освіту потрібно молодим, щоб розуміти світ завтрашнього дня? Ці питання були предметом обговорення. Всесвітній економічний форум опублікував список навичок, необхідних до 2020 року, в якому можна помітити відчутну різницю в потребах 2015 і 2020 року. Необхідно буде більше креативності. Здатність вирішувати комплексні завдання виходить на перший план.

На думку експертів, сьогодні важливо наголосити бізнесу про їх відповідальність щодо визначення необхідних їм навичок та безпосередньої участі у їх розвитку. Другий важливий момент – структури освіти. В багатьох країнах освіта відірвана від реальності. І звичайно, важливо переконувати молодь і їхніх батьків, що професійне орієнтування – це гарантована робота

завтра. Часто батьки підштовхують дітей вступати до університетів, розвивати там навички, які не знадобляться дітям у майбутньому. Сьогодні для педагогів важливо усвідомити, що освіта – це не тільки передача знань, ми повинні розглядати її як уміння ставити запитання, критичне мислення, обговорення, дебати, вивчення інших культур і співпрацю з людьми по всьому світу, як активний креативний діалог [1].

Серед освітніх технологій, які є визначальними в освіті майбутнього, визначають: корпоративне он-лайн навчання, діагностика компетенцій, альтернативні стилі навчання, он-лайн навчання, засноване на компетенціях, технологія перевернутого класу [3].

Література:

1. Буденко Т. Будущее образования: уроки неопределенности [Електронний ресурс] / Тетьяна Буденко/ ЛІГАБізнесІнформ – Режим доступу до ресурсу: http://biz.liga.net/upskill /all/stati/3225018-budushchee-obrazovaniya-uroki-neopredelennosti.htm.

2. Вища освіта в Україні: громадська думка студентів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://nf.dp.ua/2015/06/vyshcha-osvita-v-ukrayini-hromadska-dumka-studentiv/.

3. Aaron Skonnard. 5 Top Trends in Education Technology 2015 [Електронний ресурс] / Аарон Сконнард – Режим доступу до ресурсу: http://www.inc.com/aaron-skonnard/5-top-trends-in-education-technology-2015.html.

4. Education and Training URL:http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_en.htm та Europe 2020. URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF.

5. Goldman A. What skills will workers need to succeed in tomorrow's workplace? [Електронний ресурс] / Alex Goldman – Режим доступу до ресурсу: http://www.iftf.org/future-now/article-detail/3-new-invaluable-work-skills-for-2018.

6. Task Force on Higher Education and Society. Higher education in Developing countries: Peril and promise. Washington, DC: The World Bank/UNESCO, February 2000. – 144 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://siteresources.worldbank.org/INTAFRREGTOPTEIA/Resources/Peril_and_Promise.pdf.

***Aristova N.O.**, Doctor of pedagogic sciences,*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

BENEFITS OF THE NEW LAW «ON HIGHER EDUCATION» FOR UKRAINIAN SCIENCE AND SOCIETY

Long before Ukraine became a country-member of the Bologna Process, it initiated essential changes in the system of its higher education in order to show its full commitment to joining the Bologna Process and implementing its main provisions. Officially, Ukraine joined the Bologna Process and became its new participating member on the 19th May 2005 in Bergen. Since then it has achieved

prominent results regarded as positive changes in the system of Ukrainian higher education [1; 3].

Thus, one to the most remarkable achievements of the Bologna Process in Ukraine was the adoption of a new welcome law "On Higher Education" after a broad public discussion. It happened on the 1st July 2014 when 276 memebers of the Verkhovna Rada of Ukraine voted in its favor and took their unique chance to bring the system of higher education of Ukraine into compliance with the Bologna Agreement [2].

The first important advance of the law "On Higher Education" implies that it regulates the organizational, academic and financial autonomy of Ukrainian higher educational establishments and differentiates the powers between them and the state (Articles 1-3).

Moreover, the new law introduces a 3-cycle system of higher education in Ukraine with two additional levels, namely: a "short cycle" junior Bachelor and a Doctor of Sciences (Article 5. Section 1).

A junior Bachelor is given to students after completing 90-120 ECTS during the short cycle of higher education (Article 5. Section 3).

The first cycle of higher education consists of Bachelor programs after completing which students are awarded the qualification of a Bachelor of Science. It consists of 180 – 240 ECTS(Article 5. Section 4).

The second cycle of higher education consists of Master programs after completing which students are awarded the qualification of a Master of Science.The Master's degree is awarded to students who have successfully completed profession-based and research-based Master's programmes which are standardised at 90-120 ECTS and 120 ECTS correspondingly. Master's programmes qualify for admission to PhD programs (Article 5. Section 5).

The third cycle was not introduced until after the new law "On Higher Education" was adopted on the 1st July 2014. The third cycle of higher education includes PhD programmes at universities or other research institutions by completing which the PhD degree is obtained.Admission to various PhD programmes is based on a completed Master's programme and consists of 30-60 ECTS (Article 5. Section 6).

Doctor of Sciences is the second academic degree which is obtained on the basis of the PhD degree (Article 5. Section 7).

The second important advance of the new law "On Higher Education" is that according to it the National Agency on Higher Education Quality and independent agencies for assessment and ensuring higher education quality will be created (Articles 16-19).

The National Agency on Higher Education Quality whose main tasks are to form the standards of education, provide accreditation procedures for various specialties, set educational standards, oversee professional qualifications and create a state electronic database on educational issues will be composed of 25 members (Article 18).

Members of the National Agency on Higher Education Quality will include representatives of the National Academy of Sciences of Ukraine, state universities

(private and communal), all-Ukrainian employers' association and students (Article 19. Section 1).

Another considerable achievement of the new law "On Higher Education" is that it tackles the excessive teaching load on faculty at higher educational establishments of Ukraine (Article 56).

The problem of the assessment of regular teaching had been topical for a long period in Ukraine and a critical need for innovations in this sphere had been increasing from year to year. According to the new law "On Higher Education" the maximal load intended for regular teaching activity only is 600 hours per academic year. Decreasing the teaching load on faculty of higher educational establishments of Ukraine will allow them to spend more time on scientific research.

Thus, focusing on the need to improve the quality of Ukrainian higher education and to meet the requirements of the present-day Ukrainian economy, the new Ukrainian law "On Higher Education" will help Ukraine integrate into the European Higher Education Area.

Література:

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальна програма. – Київ – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2004. – 18 с.

2. Закон України «Про Вищу освіту» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu– Назва з екрану. – (10.10.2014).

3. Про запровадження у вищих навчальних закладах Європейської кредитно-трансферної системи – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/205- – Назва з екрану. – (10.10.2014).

УДК 37.091.21:34

***Михайліченко М.В.**, к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ЩО СЛІД ЗНАТИ КЕРІВНИКОВІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання, зокрема щодо дітей з особливими потребами. Дедалі більшого розвитку набуває інклюзивна модель. Інклюзивна освіта базується на соціальній моделі розуміння інвалідності, яка на противагу медичній моделі, розглядає ваду здоров`я як соціальну проблему, а не як характеристику особистості. Така модель спрямована на зміни в суспільстві таким чином, щоб воно забезпечувало рівну участь громадян у реалізації своїх прав [1; 5].

1991 року Україна декларативно визнала основні міжнародно-правові документи стосовно осіб з обмеженою життєдіяльністю, однак, у цей період

державна політика мала переважно компенсаційний характер, що концентрувалося на незначній фінансовій допомозі та наданні обмежених послуг. Завдання пристосування життєвого середовища до особливостей та потреб осіб з обмеженими можливостями здоров'я як умови їхньої успішної інтеграції у суспільство навіть не формулювалося. Здобуття незалежності держави ознаменувалося прийняттям Основного Закону – Конституції України, де визначено та стверджено основні права людини, серед яких, право на освіту (ст. 53), право на соціальний захист (ст. 46) та ін.

До 2000 року чинне законодавство стосовно інвалідів вирізнялося правовими нормами, які були представлені в різних джерелах. Інвалідність трактувалася як ступінь втрати працездатності, при цьому діти до 16 років не могли бути визнані інвалідами і лише наказ Міністерства охорони здоров'я СРСР за №1265 від 14.12.79 р. затвердив термін діти – інваліди.

Загалом за період незалежності в Україні активізувалася законотворча діяльність стосовно регламентації надання освітніх, медичних, соціальних послуг особам з обмеженими можливостями здоров'я, зокрема дітям. Це засвідчують Закони України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про охорону дитинства», Укази Президента України від 20.03.2008 № 244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні», від 18.12.2007 № 1228 «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями», постанови і розпорядження Кабінету Міністрів 2009 року щодо заходів зі створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями і запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у навчальних закладах [5].

Схвально було прийнято громадськістю видання в жовтні 2010 року МОН України наказу №912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». За даними цього документу, із 129 тис. дітей з особливими освітніми потребами, які інтегровані до загальноосвітніх навчальних закладів, 45 відсотків складають діти з інвалідністю. Концепція покликана сприяти удосконаленню нормативних засад, впровадженню інноваційних технологій, демократичних підходів в організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами, їх психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу тощо.

Варто зазначити, що окреслена нормативно – правова база на сьогодні не є остаточно розробленою. Так, у 2015 році до Верховної ради було внесено законопроект «Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я (спеціальну освіту)», який мав би вирішити питання отримання освіти (дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та вищої) особами, які мають обмежені можливості здоров'я. Отримання відповідної освіти за допомогою спеціальних навчальних закладів або спеціальних навчальних програм (спеціальна освіта) дозволило брати більш активну участь у житті суспільства.

Натепер найбільш змістовним є прийнятий нещодавно Закон України «Про освіту» (2017), яким «право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності». Стаття 6 Закону прямо вказує на розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами. Статті 19-20 Закону визначають специфіку освіти таких та особливості інклюзивного навчання.«Заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами. У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків така група або клас утворюється в обов'язковому порядку», – наголошується у документі.

Так, для допомоги таким дітям у навчанні до штату вводиться посада асистента вчителя. Діти з особливими освітніми потребами навчаються за індивідуальною програмою розвитку з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей, забезпечуються у закладах освіти допоміжними засобами для навчання. Вказується також, що будівлі, споруди і приміщення закладів освіти повинні відповідати вимогам доступності згідно з державними будівельними нормами і стандартами. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають утворити інклюзивно-ресурсні центри з метою забезпечення реалізації права на освіту та психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами.

Таким чином, успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами потребує вирішення завдань на державному рівні. Це,зокрема, формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно – правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

В Україні на законодавчому рівні поступово утверджується ідея педагогічної інтеграції (інклюзії). Визнання Україною Конвенції ООН «Про права дитини» та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилило увагу до проблем дітей, котрі мають ті чи інші відхилення у розвитку, зумовило необхідність розробки цілеспрямованих дій держави для створення найсприятливіших умов їхньої інтеграції в систему сучасних суспільних відносин [2].

Аналіз законодавчих та нормативно – правових документів засвідчує, що політика сучасної України щодо дітей з порушеннями психофізичного розвитку характеризується активним залученням держави до системного вирішення проблем. Незважаючи на те, що в Україні розроблена законодавча база для здобуття освіти дітьми з обмеженнями, механізми реалізації цього процесу відсутні, що негативно позначається на розбудові інклюзивної освіти. Для керівників закладів освіти з метою організації інклюзивного середовища корисними будуть навчально-методичні посібники «Індекс інклюзії:

дошкільний навчальний заклад» та «Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад»[3; 4]

Державні гарантії щодо отримання рівного доступу до якісної освіти регламентуються, проте базового правового документу для реалізації програм інтегрованого (інклюзивного) навчання та виховання в умовах масового дошкілля чи школи на зразок законів України «Про спеціальну освіту», «Про інтегровану (інклюзивну) освіту» ще не прийнято. Освіта осіб з особливостями психофізичного розвитку стає невід'ємною складовою національної системи освіти, а тому логічним для організаторів процесу інклюзивного навчання та керівників ДНЗ і ЗНЗ є ознайомлення управлінців з досвідом запровадження інтегрованого навчання в різних країнах світу та власного бачення ними шляхів створення моделі інклюзивної освіти в Україні.

Література:

1. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник / Кол.:авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. / За заг.ред.Даниленко Л.І. – К.: Ранок, 2009. – 128 с.

2. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи. Аналітичний звіт ГО «Європейська дослідницька асоціація» (ERA). – К., 2012.– 26 с.

3. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикеєва О.О., Дятленко Н.М., Софій Н.З., Найда Ю.М. Під заг. ред. Шинкаренко В.І. – К.: ТОВ «Видавничий дім "Плеяди"», 2013. – 100 с.

4. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навчально-методичний посібник /Кол. упорядників: Патрикеєва О. О., Софій Н. З., Луценко І. В., Василашко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І.,– К.: ТОВ «Видавничий дім "Плеяди"», 2011. – 96 с.

5. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін. ; за заг. ред.А. А. Колупаєвої. – К. : А. С. К., 2012. – 308 с.

***Михайліченко М.В.**, к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПЛАНУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД ДОСЛІДНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Дослідники проблем теорії та практики сучасного освітнього менеджменту (Л.І. Даниленко, Г.В. Єльникова, Ю.А. Конаржевський, О.І. Мармиза, В.І. Маслов, С.М. Ніколаєнко та ін.) розглядають планування як процес визначення змісту і засобів діяльності, необхідних для досягнення певної мети,

тобто моделювання з визначенням конкретних виконавців, часу та необхідних матеріальних ресурсів. Професійні знання з освітнього менеджменту, які характеризують професійну компетентність керівника, вимагають від нього доцільного застосування певних інструментів управління, структурування, ієрархії, послідовної організації. Основний вплив при цьому здійснюється на підлеглого за допомогою провідних функцій мотивації, планування, організації та контролю освітньої діяльності [2].

Цілком очевидно, що в умовах Закону України «Про вищу освіту» (2014) базові функції процесу управління розширилися через інформаційно-аналітичну, мотиваційно-цільову, прогностично-моделюючу, організаційно-виконавчу, регулятивно-корекційну та контрольно-діагностичну взаємодію.

Так, зокрема, проґностично-моделююча функція є предметом ухвал конференцій, загальних зборів, вчених рад, нарад за участю директора чи декана, деталізується у наказах і розпорядженнях з питань організації освітнього процесу. Однак найяскравіше ця функція виявляється через планування управлінської діяльності керівника навчального закладу, різних сфер діяльності підрозділу та особистої відповідальності адміністрації. Загалом планування дає можливість колективу вийти на більш якісний рівень організації освітнього процесу й обґрунтувати хід послідовного розвитку навчального закладу.

Питанню планування розвитку освітньої галузі приділяється досить велика увага на державному рівні. Так, на думку професора Н. Лавриченко, знаного фахівця з порівняльної педагогіки, Європейська комісія розглядає оперативне планування терміном 1-2 роки; стратегічне планування – 5-6 років; планування віддаленого майбутнього – 10, 20 або більше років. У 2000 році Данія планувала розвиток освіти до 2025 року; Німеччина, Греція, Португалія і Великобританія – до 2020 року. В Україні науково-педагогічна громадськість зорієнтована на Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), проекти Концепції розвитку освіти до 2025 року і Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2014).

У практиці діяльності вітчизняних вищих навчальних закладів (Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана та інші) нині діють понад 10 програм розвитку університетів. З 2014 року Національний університет біоресурсів і природокористування України реалізовує програму розвитку університету «Голосіївська ініціатива – 2020». Зміст програми враховує загальні положення, мету та завдання, аналіз сучасних тенденцій в університетській освіті і науці, шляхи й способи розв’язання проблем та включає 10 основних напрямків,серед яких активізація і диверсифікація міжнародної діяльності, підвищення рівня якості навчання, розширення можливості доступу до освітянських послуг, стратегічний план розвитку наукової та інноваційної діяльності, розвиток студентського самоврядування,демократизація управління та ін.

На факультетах та в інститутах вказані вище напрями реалізовуються шляхом проектування річних, квартальних, місячних і тижневих планів діяльності. Умовою успішної реалізації таких планів є залучення колективів та громадських освітніх організацій з обов'язковим обговоренням на засіданнях педагогічних (вчених) рад, засіданнях деканату, директорату та ректорату.

Структура річного і місячного плану роботи інституту (факультету) в умовах дослідницького університету може бути складена за наступним алгоритмом[4].

1. Організаційна діяльність.

1.1. Питання, які виносяться на розгляд вченої ради факультету (інституту).

1.2. Питання, які виносяться на розгляд деканату, директорату (звіти, підготовка до важливих подій тощо.

2. Навчально-методична і виховна діяльність.

2.1. Заходи щодо підвищення якості освітнього процесу (наради, семінари, питання видання підручників, проведення контрольних заходів, відвідування екзаменів, заліків тощо).

2.2. Морально-патріотичне виховання студентів.

3. Науково-дослідна та інноваційна діяльність.

3.1. Заходи щодо координації науково-дослідної роботи викладачів та студентів.

3.2. Вивчення досвіду та упровадження сучасних форм інноваційної діяльності (сучасні форми і методики навчання, управлінської взаємодії, обмін досвідом тощо).

4. *Міжнародна і міжуніверситетська діяльність.*

4.1. Заходи щодо міжнародної діяльності (вивчення іноземних мов викладачами, співпраця з університетами-партнерами, стажування тощо).

4.2. Участь у міжнародних освітніх проектах, наукових заходах тощо.

5. *Інформаційне забезпечення діяльності.*

6. Співпраця з органами студентського самоврядування.

6.1. Робота у студентських гуртожитках.

6.2. Робота з кураторами (наставниками) академічних груп.

6.3. Соціально-побутова діяльність.

7. Адміністративно-господарська діяльність.

7.1. Заходи щодо зміцнення навчально-наукової, матеріально-технічної бази.

8. Фінансово-економічна діяльність.

9. *Практичні заходи щодо реалізації плану «Голосіївська ініціатива-2020»*.

10. *Робота з науковими, науково-педагогічними кадрами, підготовка аспірантів і докторантів* (цільовий підбір кадрів, соціальна взаємодія і допомога, вивчення досвіду наукових шкіл, участь у наукових товариствах тощо).

11. *Управлінський контроль за виконанням рішень* вченої ради, законодавства України, за навчально-виховним процесом, інших планових завдань.

Щотижневе планування може передбачати реалізацію короткотермінових (тактичних) завдань. Зокрема, проаналізувати стан, рівень, ефективність процесів; розробити програму, план дискусії, конференції, пам'ятку; скласти план, графік контролю; відвідати виховні заходи, збори, групи; вивчити стан викладання, досвід роботи; узагальнити досвід роботи, матеріали тематичного вивчення, результати проведення контрольних робіт, матеріали тестування; провести засідання вченої ради, нараду при директорові, науковий семінар, інструктаж; проконтролювати виконання наказів, розпоряджень, хід стажування, дотримання техніки безпеки, санітарно-гігієнічного режиму, виконання рішень; перевірити журнали груп, виконання завдань, дотримання режиму, стан збереження, готовність аудиторій; внести корективи до плану, до наукової тематики, до графіка проведення; надати допомогу заступнику, завідувачу кафедри, директору НДГ; підготувати матеріали для ліцензування, проекти рішень, доповідь, звіт; організувати екскурсію, творчу поїздку, роботу лекторію, громадсько-корисну справу; скоординувати роботу заступника, діяльність наставників, служб; запросити представника ЗМІ, голову ради роботодавців, керівника підприємства, батьків тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що ефективне планування управлінської діяльності базується на проектно-цільовому методі, який спрямовується на концентрацію ресурсів для вирішення комплексних проблем, забезпечення координації видів діяльності та заходів, що здійснюються окремими структурами і різними рівнями управління, а також для підвищення ефективності виконання прийнятих рішень (пункт 11 алгоритму вище-управлінський контроль).

Програмно-цільове управління дослідники розглядають в контексті проектного управління як інтеграцію мети, завдань та відповідних кроків проектування [1;2]. Отож проектування спрямовується на 1) педагогічні системи (розвиток навчального закладу в цілому, діяльність окремих служб, види діяльності тощо); 2) педагогічні процеси (освітні технології, режим діяльності, відносини між учасниками освітнього процесу тощо); 3) педагогічні ситуації (стан системи діяльності, відносин, зумовлених певними факторами) тощо.

Література:

1. Городова Н.М. Планування роботи закладу освіти. – Харків: Вид. гр. «Основа», 2005. – 208 с.

2. Освітній менеджмент: навч. посіб. для післядипл. освіти / за ред. Даниленко Л., Карамушки Л. – К. : Шкільний світ, 2003. – 394 с.

3. Ніколаєнко С. Дослідницькі університети у системі освіти та науки України [Текст] / С. Ніколаєнко // Вища школа. – 2014. – № 8. – С.–15.

4. Стартував семінар-навчання для керівників структурних підрозділів / Офіційний сайт НУБіП України // Електронний ресурс – Режим доступу: http://nubip.edu.ua/node/12597.

***Горбатюк Т.В.**, к.філос.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СИНЕРГЕТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Розвиток науки останніх десятиліть відзначається цілим рядом особливостей, що дозволяє говорити про становлення нового, – постнекласичного етапу. За словами В. Стьопіна, цей етап характеризується радикальними зрушеннями в базисних основах науки, змінами характеру наукової діяльності, зумовленими, стрімким зростанням міждисциплінарних і проблемно-орієнтованих форм досліджень. Об'єктами цих досліджень все частіше стають унікальні системи, що мають властивості відкритості та саморозвитку. У контексті пізнання об'єктів такого роду, найважливіше місце належить синергетиці – міждисциплінарного напрямку досліджень, що ставить своїм стратегічним завданням пізнання загальних принципів, що лежать в основі процесів самоорганізації різних систем, у тому числі, соціальних систем.

За висловом Е. Ласло ми вступили в «епоху біфуркацій», породжену інтерференцією багатьох циклічних соціокультурних процесів на нестійкій межі самознищення, межі екстенсивного розвитку техногенної цивілізації. Разом з тим, набирають темп процеси самоорганізації нового інформаційного суспільства, ноосферні механізми якого, схоже, можуть стати гарантами м'якого сценарію виходу з планетарної кризи. У кожному разі, криза характеризується загибеллю багатьох параметрів порядку, зростанням обсягу інформації та комунікативних зв'язків у режимі з загостренням і, як наслідок цього, породжує фрагментарність сприйняття світу, криза самоідентифікації, як особистості, так і соціальних груп, напруженість в міжнаціональних і міжконфесійних відносинах, відносинах людини і природи, культури природничо-наукової та культури гуманітарної. Ситуація нагадує біблійний сюжет про змішування мов, починаючи вже з рівня наукового дисциплінарного знання.

Криза сучасної системи освіти як частина глобальної кризи значною мірою обумовлена вузько прагматичними установками, орієнтацією на вузько дисциплінарний підхід без горизонтальних зв'язків, жорстке розмежування гуманітарних і природничих дисциплін. Наслідком цього розмежування є не тільки фрагментарність бачення реальності, але і її деформація, що в умовах новонароджуваного постіндустріального інформаційного суспільства «третьої хвилі» не дозволяє людям адекватно реагувати на проблеми які загострюється: екологічна криза, девальвацію моральних норм, нестабільність політичних та економічних ситуацій.

Ми страждаємо від нездатності охопити комплексність проблем, зрозуміти зв'язку та взаємодії між речами, що знаходяться для нашого сегментованого свідомості в різних областях.

Освіта має спиратися на ідеї цілісності і фундаментальності, але не в дусі традиційного дисциплінарного розуміння фундаментальних наук, який заклав освітню парадигму з часів першої фази наукової революції, а з урахуванням парадигмальних змін науки межі XXI століття, переходу її в міждисциплінарну стадію постнекласичної науки.

Для протистояння хаосу, вироблення стратегій поведінки в ньому необхідні нові превентивні стратегії освіти, нова трансдисциплінарна метамова горизонтальних зв'язків, аналогічна символічній мові принципів донаукового, філософського і традиційного знання, але з урахуванням накопичень нашого раціо. Цілісність знання як домінанта нової фундаментальної парадигми освіти повинна вирішити проблему двох культур, подолати суб'єкт-об'єктну дихотомію нашої ментальності, відновити гармонію стосунків людини і природи.

Лідируюче місце в культурі нашої епохи, безперечно, займає наука. Науковий метод, народжений природознавством, останні сто років домінує в духовному світі, формуючи навіть дисципліни про людину і суспільство, саме йому ми зобов'язані тріумфом техногенної цивілізації, що призвела не тільки до швидкого розвитку економічної та соціальної сфер суспільства, а й викликала глобальну екологічну кризу, відчуження людини від природи, дедалі більшу дегуманізацію суспільства.

Сьогодні стає очевидною необхідність привнесення в природничу сферу моральних, етичних і навіть естетичних категорій, таких характерних для давніх традицій Заходу і Сходу в досвіді єднання людини з природою і космосом. А гуманітаріям не потрібно відкидати, а навпаки слід переосмислювати цілий ряд раніше відомих істин, спробувати пояснити закони гармонії мовою більш універсальною, ніж мова субьєктивно-емоційних переживань. Таким чином, ми приходимо до необхідності формування, з урахуванням знань сучасної науки, цілісного бачення світу, властивого нашим предкам. Синтез мудрості древніх цивілізацій, гуманітарних та природничих наук – це шлях до нового розуміння природи, людини і суспільства.

В останні десятиліття такий синтез почався спонтанно, в силу логіки розвитку самої науки, інтеграції її дисциплін, розгляду все більш складних систем у фізиці, хімії, біології, що наближаються по складності поведінки до живих організмів або їх співтовариств, моделюючим, як виявилося, також соціальні та психологічні феномени. Крім того, зараз усвідомлена принципова роль людини як спостерігача та інтерпретатора експерименту, тобто, актуальний лише цілісний підхід: природа + людина.

У зв'язку з цим важливим завданням є створення нових курсів викладання, здатних змінити офіційну ідеологію, дати один із ключів до розуміння механізмів потрясінь у суспільстві, настільки нестійкому і бурхливо мінливому наприкінці XX століття, сформувати адекватний менталітет соціуму і стратегії протистояння хаосу.

***Кравченко А.Г.** , к.філос.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПЕДАГОГІЧНА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК ЧИННИК ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Структуру педагогіки можна представити у вигляді піраміди – у її основі перебувають узагальнюючі положення про людину як суб'єкт і об'єкт виховання – педагогічна антропологія, як основна передумова гуманізації освіти; перший поверх займає теорія виховання; вінцем такої піраміди постають ідеї загальної педагогіки. Цілком очевидно, що міцність усього будинку залежить від фундаменту. Наприклад, якщо ми припустимо, що людину відповідно до її природи виховати не можливо (фундамент), то й теорія виховання стає не тільки неможливою, але й не потрібною.

Зважаючи на те, що при вирішенні всіх проблем виховання і навчання педагоги виходять із фундаментальних засновків, що стосуються природи людини, педагогічна антропологія стає одним із найважливіших моментів диференціації педагогічних напрямків. Так, наприклад, в основі природничо-наукового напрямку в педагогіці домінував і домінує донині погляд про те, що людина – це не тільки невід'ємна частина природи, але передусім біологічна істота. В свою чергу, теологічна педагогіка базується на вченні про людину, яка постає як образ і подоба Бога.

Головним завданням педагогічної антропології є не тільки вивчення природи людини, але й формування практичних рекомендацій на основі цього знання. К. Ушинський зазначав: «Якщо педагогіка прагне виховувати людину у всіх відношеннях, то вона повинна вивчити її також у всіх відношеннях», тобто «Вихователь повинен знати людину в сім'ї, в суспільстві, у будь-якому віці, у всіх класах, у всіх положеннях, у радості й горі, у величі й приниженні, у надмірі сил і у хворобі, серед необмежених надій і на одрі смерті, коли слово людської розради вже безсиле. Він повинен знати спонукальні причини як брудних, так і високих діянь, історію зародження злочинних і величних думок, історію розвитку всякої пристрасті й усякого характеру. Тільки тоді він буде здатним почерпнути засоби виховного впливу у самій природі людини».

Тобто, педагогічна антропологія прагне зрозуміти, як соціалізується людина, як люди різного віку впливають один на одного, наскільки можна виховати людину на різних етапах життя, дослідити характер різних соціальних груп та їх взаємозв'язки з кожною окремою особистістю.

Витоки педагогічної антропології сягають своїм корінням у багатовікову товщу народної мудрості, зокрема прислів'я, приказки та фіксовані в них моделі виховання. Останні мали вагоме значення для системи освіти та виховання як у кожний конкретний історичний період, так і сьогодні. Крім того, важливим теоретичним джерелом педагогічної антропології стала філософія – Конфуцій, Сократ, Платон, Аристотель, Аврелій Августин, Фома Аквінський, обґрунтовуючи своє розуміння виховання й навчання, апелюють до природи людини або у власному її трактуванні або ж відповідно до встановлених традицій.

Перше системне вивчення людини з позицій і в аспекті освіти здійснив засновник наукової педагогіки Я.А. Коменський. Він побудував педагогіку як дедуктивну теорію, що виведена з постулатів, під якими розумів закономірності виховної взаємодії людини з людиною та спостереження над мотивами пізнавальної діяльності учнів.

Важливим дослідженням у галузі педагогічної антропології як чинника гуманізації освіти є філософське вчення І. Канта. Він довів можливість і необхідність педагогіки, яка дозволяє розвивати й виховувати людину, домагатися приросту здатностей, гідності та досконалості в освіті. У роботі «Антропологія із прагматичної точки зору» він розглядає антропологію як дослідження того, що людина «як вільно діюча істота робить або може й повинна робити сама із себе». І. Кант зазначає, що кожний великий філософ, розглядаючи власні філософські проблеми, рано чи пізно має прийти до постановки педагогічних питань. Так було від Платона до Г. Гегеля. Споконвічне споріднення між філософією й педагогічною антропологією було підкреслено І. Кантом у його розумінні людини як істоти, що діє вільно.

В «Лекціях по педагогіці» І. Кант розвиває висловлені в «Антропології» думки. Зокрема він пише: «Людина – це єдине створіння, яке необхідно виховувати». І далі: «Людина може стати людиною лише завдяки вихованню. Вона – не що інше, як тільки те, що з неї сформує освіта. Необхідно підкреслити, що людина виховується лише іншими людьми, людьми, яких також виховували». Знаряддя такої розвиваючої освіти І. Кант вбачав у свободі волі та культурі моральних почуттів та мислення. Загалом, він був першим філософом, який побудував педагогіку на базі антропології.

Значний внесок у розвиток педагогічної антропології як основного чинника гуманізації освіти, здійснив і Г. Гегель. Освітня антропологія, яка представлена у «Феноменології духу» вченого, нерозривно пов’язала виховання людського роду з розвитком і вдосконаленням окремої особистості. Г. Гегель переконував, що людське в людині формує дух її народу – історія, втілена в мові, релігії, вдачах, політичному ладі тощо. Але спонтанного олюднення людини під впливом усіх цих факторів ще недостатньо для її справжньої освіти. Адже, на думку дослідника, невід’ємною частиною освіти є саморозвиток та власна праця самого вихованця, яка відкриває можливість перетворити душу в дух, долучившись тим самим до культурних здобутків свого народу.

***Кліх Л.В.**, д.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗГІДНО З ВИМОГАМИ РИНКУ ПРАЦІ

Поняття «якість освіти» міцно увійшло в коло питань, пов'язаних з розвитком і вдосконаленням системи освіти як в Україні, так і за кордоном [1]. Словосполучення «якість освіти» вперше в Україні з'явилося в Законі України «Про вищу освіту» (2002 р), що ініціювало розробку відповідних теоретичних

концепцій, перетворившись в основний фактор постійного зростання інтересу вчених до даної проблеми.

Згідно з Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) якість вищої освіти – це рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти. Для її забезпечення ВНЗ необхідно перш за все створити умови для підвищення якості освітньої діяльності, що в Законі України «Про вищу освіту» визначається як рівень організації освітнього процесу, який відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань [3].

Динамічний розвиток сучасної вищої освіти характеризується пошуком фундаментальних підходів до забезпечення якості освітньої діяльності, яка могла б реалізувати формування цілого спектру кваліфікованих фахівців, здатних поширювати розвиток і впровадження новітніх технологій. Інтенсифікація інформаційних потоків, як один із головних чинників входження глобалізованого світу в еру інформаційного суспільства, відображає кризу класичної наукової парадигми, яка виявляється у поширенні двох протилежних тенденції сучасної науки – універсалізації та інтеграції знань з одного боку, та їх науково-технічної спеціалізації – з іншого. Система освіти суспільства має відповідати цьому стратегічному завданню, для чого необхідно забезпечити:

– інтенсивне оновлення знань, що передаються студентам у процесі навчання шляхом об’єднання трьох складових спіралі розвитку – освіти, науки та інновацій;

– активне залучення роботодавців до реалізації навчального процесу, починаючи від розроблення стандартів вищої освіти та формування навчальних планів підготовки фахівців до їх реалізації через викладання гостьових лекцій, практичне навчання, атестацію випускників та проведення корекції такої підготовки після працевлаштування;

– мобільність студентів та викладачів, що стає однією з основних умов забезпечення якості надання освітніх послуг та якості освіти зокрема для реалізації освітньо-інтелектуальної, освітньо-виховної модернізації в системі освіти, й передусім у професійній освіті;

– розробку та реалізацію сучасних програм підготовки фахівців, актуальних на ринку праці за всіма освітніми рівнями тощо.

Освітянське суспільство України та бізнес зацікавлені діяти в усіх напрямках реалізації забезпечення якості вищої освіти [2]. Національний університет біоресурсів і природокористування України (НУБіП України) є одним з провідних українських ВНЗ в галузях агробізнесу та агроекономіки. В останній час в університеті проходить активна модернізація освітнього процесу, всі зусилля якої зосереджено на досягнення регіонального та світового лідерства у сфері освіти через підвищення якості надання освітніх послуг. З метою здійснення якісних і кількісних перетворень в НУБіП України розроблено програму розвитку «Голосіївська ініціатива – 2020», згідно з якою кінцевою метою діяльності університету є підготовка висококваліфікованих

фахівців європейського і світового рівня, творче поєднання освітянської і наукової діяльності.

Чільне місце в реалізації зазначеної програми відведено співпраці з роботодавцями, що передбачає їх тісне залучення до реалізації навчального процесу, починаючи від розроблення стандартів вищої освіти та формування навчальних планів підготовки фахівців до їх реалізації через викладання гостьових лекцій, практичне навчання, атестацію випускників та проведення корекції такої підготовки після працевлаштування. Існує модель залучення роботодавців до оцінки якості підготовки випускників освітнього закладу, що припускає оцінку компетенцій випускників на заключних етапах навчання в період роботи атестаційної комісії, а також під час державної акредитації освітнього закладу, через залучення їх до роботи в експертних комісіях. Однак залучення окремих роботодавців не може розглядатися як достатня міра для оцінки якості вищої освіти, оскільки вони нерідко схильні оцінювати якість підготовки випускників з точки зору конкретної сфери, галузі діяльності, професії, спеціальності або навіть окремої, «своєї» компанії. Тому необхідно залучати громадські організації роботодавців. Ідеальним варіантом такої співпраці повинно стати формування рад роботодавців факультетів.

Разом з тим, слід також удосконалювати зовнішню оцінку якості професійної освіти на основі більш широкої участі в ній громадських і професійних організацій, формуючи критерії об'єктивної зовнішньої оцінки на принципах взаємодії ринку праці і сфери освіти, такі як участь роботодавців у роботі різних експертних комісій, насамперед при акредитації ВНЗ. І, нарешті, останньою формою оцінки якості повинен бути статистичний збір інформації. Сюди входить і проведення ВНЗ опитувань роботодавців за спеціально розробленими анкетами, і спостереження самих роботодавців за молодими фахівцями, так як тільки в процесі роботи за деякий час після випуску можна більш повно судити про сформованість їх готовності до професійної діяльності. Таким чином, оцінка якості підготовки випускників для роботодавців включає не тільки спостереження з боку і висловлювання зауважень, але й їх безпосередню участь у процесі підготовки кадрів.

Реалізація стратегічних завдань програми розвитку університету з одного боку, започатковані державою напрями розвитку вищої освіти – з іншого, дадуть імпульс для подальшого поліпшення стану освіти і науки вже в недалекому майбутньому. Перший передбачає розширення доступу до вищої освіти, другий – забезпечення якості освіти й ефективність використання фахівців з вищою освітою, третій – реалізацію інтеграційних процеси на регіональному, державному й міжнародному рівнях.

Література:

1. Андрущенко В. Університетська автономія: нові виклики [Електронний ресурс] / В. Андрущенко. – Електрон. текстові дан. // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часоп. – 2014/1. –№ 1. – С. 5–13.

2. Курбатов С. Корпоративний університет як продукт взаємодії бізнесового та освітнього середовища в сучасних умовах / С. Курбатов // Вища освіта України. – 2014. № 3. – С. 44–49

3. Сухарніков Ю. Нормативно-правові підстави для модернізації вищої освіти в Україні/ Ю. Сухарніков/ Вища школа. – 2014. – № 10. – С.28.

***Культенко В.П.**, к.філос.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Останнім часом у педагогічній дослідженнях, статтях з філософії, соціології, політології, культурології все частіше можна зустріти вислів «освітній простір». Він належить до низки тих непростих понять, які часто-густо набувають нових відтінків у залежності від контексту наукового пошуку. Розрізняють кілька відтінків значення цього поняття.

З точки зору діяльнісного підходу (М. Гайдеггер та ін.), що пов'язує появу простору з практиками (як простору, що розкривається сукупністю вчинків, навичок, практичних дій, проектів), у соціальному просторі виокремлюється освітній простір як сукупність вчинків його суб'єктів, їх навчальної, освітньої діяльності, розробку педагогічних проектів, що забезпечує процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання.

Під поняттям «освітній простір» розуміють певну територію, яка пов'язана з масштабними явищами у галузі освіти:як певна частина соціального простору, у межах якої здійснюється нормована освітня діяльність; як єдність, цілісне утворення в галузі освіти, яке має свої межі, що уточнюються окремо, – світовий освітній простір, міжнародний освітній простір, європейський освітній простір, освітній простір регіону, школи, шкільного класу тощо.

У педагогічній літературі цей термін застосовується ще як синонім поняття «освітнє середовище». Ці поняття дуже близькі та взаємообумовлені, проте вони розрізняються: середовище характеризується статичністю, у той час як простір – динамічністю, оскільки формує та відображає елементи складної системи соціальних зв'язків закладу освіти; на відміну від середовища, простір характеризується суб'єктивним сприйняттям; середовище – це даність, а простір є результатом конструктивної діяльності.

Визначення освітнього простору як педагогічної реальності, яка заявляє про себе співбуттям Людини і Світу через освіту, містить у собі та являє собою баланс культурного і цивілізаційного, виражаючи його через знаковість освітнього середовища. Тож під поняттям «освітній простір» розуміють педагогічний феномен зустрічі та взаємодії людини з оточуючими її елементами-носіями культури (освітнім середовищем), у результаті чого відбувається їх осмислення та пізнання.

Існує й таке розуміння аналізованого поняття, в якому увага звертається на елемент узгодженості і динаміки в понятті освітнього простору: він може бути «сценою», на якій розігруються певні події, або результатом, що сформований подіями даної «сцени».

На поняття освітнього простору впливають не тільки реальні освітні події, які мали місце (об'єктивні причини), але й потенційно наявні в думках,

віртуальні, можливі, які можуть ніколи не здійснитися або відбуваються лише в думках суб'єктів освітнього простору (суб'єктивні причини). Саме вони поряд з реальними і породжують уявлення про освітній простір. При цьому об'єктивний характер освітнього простору відбиває уявлення про простір за наявності абсолютно повного знання про всі можливі та неможливі події, що асоціюються з освітою, а суб'єктивний характер відбиває уявлення про освітній простір конкретного суб'єкта освітнього процесу, інформованість якого, природно, обмежена.

Отже, поняття «освітній простір» входить до кола найбільш загальних і максимально абстрактних концептів філософії освіти та має такі визначення:

– соціальне явище, яке відображає систему соціальних зв'язків та відношень у галузі освіти, характер взаємовідношень суспільства і соціальних інститутів, пов'язаних із задоволенням освітніх потреб суспільства;

– структурована система педагогічних факторів, що забезпечують зустріч, взаємодію, осмислення та пізнання (освоєння) особистістю у процесі її розвитку та становлення спеціально організованого педагогічного середовища;

– місце перетинання діяльності всіх учасників освітнього процесу, де забезпечується використання та активізація їх творчого потенціалу;

– має часові характеристики суспільного розвитку, що існує у модусах: минулого (колективний досвід, створена система знань, умінь та навичок, що втілена у матеріально-суспільні елементи, зразки та традиції діяльності та ін.), теперішнього (колективна праця як активне використання досвіду та процес творчості нових форм, зразків, результатів діяльності) та майбутнього (суспільно необхідні реальні можливості, плани, проекти, ідеали усіма можливими засобами їхнього досягнення та здійснення);

– завжди має певні особливості залежно від його географії (території розташування, місця розгортання);

– характеризується обсягом освітніх послуг, потужністю, інтенсивністю освітньої інформації, освітньою інфраструктурою (якісний і кількісний склад її елементів, їх розташування у просторі та взаємодія) та функціонує на принципах взаємодії різних освітніх систем, породжених певною культурою;

– проектування освітнього простору є організаційною основою інноваційного розвитку закладу освіти.

***Савицька І.М.**, к.філос.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

НАУКА ТА ІННОВАЦІЇ ЯК ГОЛОВНІ ФАКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Проблеми, що стоять перед освітою майбутнього, вимагають корінних перетворень в самому розумінні сутності освіти, в підході до визначення пріоритетів освітньої діяльності. Але зміни в цій сфері можливі за умови першочергового вирішення найбільш загальних освітніх проблем, що визначають роль і місце освіти в вирішенні глобальних цивілізаційних завдань.

Сьогодні відчувається вагомий дефіцит у загальному філософському баченні модернізації освіти України, у визначенні її стратегій з урахуванням усього цілісного комплексу факторів: і соціального, пов’язаного із суспільним виміром освіти, і політичного, детермінованого роллю національної держави як суб’єкта освітнього процесу, що зустрічається з новими викликами у ситуації глобалізованого світу, і ціннісно-культурного, важливість якого позначається потребою поєднання традиційних культурних цінностей українського народу з об’єктивними викликами інтеграційних процесів. Система освіти як важливий соціальний інститут в обставинах глобалізації цивілізаційних процесів виступає стратегічним фактором і умовою виживання людства. Розуміння цього в контексті творення нової гуманістично-спрямованої філософії освіти, адекватної сучасним реаліям, є нагальною потребою часу. Освіта формує особистість у всій її багатовимірності, а не просто дає знання і професію. Звідси – провідна, пріоритетна роль освіти, знання, особливо наукового, а не лише знання загальноінтелектуального у житті особистості й соціуму. На жаль, сьогодні в Україні, інноваційність вищої освіти ще не набула достатнього рівня ефективності, що є результатом певної непослідовності та низької ефективності державної освітньо-наукової та інноваційної політики. Як наслідок, соціально-економічний розвиток держави відбувається без належного інтелектуального забезпечення.

Стратегічний напрямок розвитку передбачає забезпечення єдності наукової і освітянської діяльності та інтеграцію останніх з виробництвом, що дозволяє динамічно реагувати на сучасні економічні потреби та використовувати нові знання для вдосконалення навчального процесу. Філософські підвалини визначення стратегій модернізації освіти України неодмінно включають сутнісне поєднання традицій, що склалися у вітчизняній вищій школі, з інноваціями, які пов'язані із входженням України у європейський та світовий освітній простір. Традиції української освітньої культури, характерними рисами якої виступають гуманізм і людиноцентризм, залишаються актуальними і сьогодні, характеризуючи внесок України до скарбниці світової цивілізації. Для системи університетської освіти характерні сучасні інноваційні тенденції: орієнтація на європейські та світові освітні стандарти, розвиток багаторівневої освітньої системи, потужне збагачення ВНЗ сучасними інформаційними технологіями, широке включення в систему Internet, розвиток інноваційних технологій навчання, створення університетських комплексів, поширення дослідницько-експериментальної роботи з апробації нових навчальних планів, створення авторських підручників, посібників, навчального забезпечення, розробка освітніх стандартів, нових структур управління тощо. В сучасних умовах важливою проблемою філософії освіти постає виявлення взаємозв’язку тих складних і суперечних процесів, що визначають сутнісні напрями науково-технічного і соціального розвитку людства, з доцільним характером реформування освіти, вибору її цілей і змісту, розробки і використання адекватних педагогічних технологій. Система управління є ключовим фактором реформування сфери освіти, науки та інновацій. Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, можливостей і свободи вибору в освіті, оновлення її змісту, забезпечення безперервності

освіти та навчання протягом усього життя, розвитку державно-громадської моделі управління. Модернізація освіти – це комплексне, всебічне оновлення всіх ланок освітньої системи й усіх сфер освітньої діяльності відповідно до вимог сучасного життя, при збереженні та примноженні кращих традицій вітчизняної освіти. Головними напрямами модернізації освіти є: кардинальні оновлення змісту, філософії освіти й економіки освіти. Її стрижньові завдання – підвищення доступності, якості й ефективності освіти. Без вирішення цих завдань освіта не зможе виконати свою соціальну місію – стати двигуном поступального розвитку нашої держави, генератором зростання її людського капіталу.

Отже, ключовим завданням освіти у XXI сторіччі є розвиток мислення, орієнтованого на стале майбутнє. Філософія освіти XXI століття постає засобом інтеграції науки, політики щодо науки і управління знаннями у сучасному його інтегруючому баченні мікро- і макроперспектив процесів творення, виробництва, трансформації та використання знання. Сутність модернізації системи освіти полягає у переході до нової освітньої парадигми, під якою розуміється сукупність принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності, які визначають кут зору на освіту: її мету, модель та освітній ідеал, адекватний антропологічним та соціокультурним запитам суспільства. Саме тому успіх модернізації України залежить від освітнього, наукового потенціалу, інноваційних процесів, які забезпечують еволюцію суспільства, культури й людини через соціалізацію та індивідуалізацію, розвиток свідомості, урізноманітнення способів діяльності та форм існування.

***Соловйова О.В.**, старший викладач*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Останні події, що відбуваються в нашій країні дозволяють стверджувати, що лише активність абсолютно нової, творчої та креативної еліти спроможна вивести Україну із кризи, що відбувається в усіх сферах економіки, зокрема освіті. В Законі України підкреслюється, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [1]. Враховуючи досвід розвинених країн світу щодо впровадження стратегій для творчого розвитку населення [2, с. 4; 3] формування творчого потенціалу майбутніх фахівців має стати пріоритетним напрямом діяльності вищих навчальних закладів. З огляду на це, в останні роки дослідження українських вчених зосереджуються на проблемах творчості, творчого потенціалу та креативності як засобах «самоствердження, самовираження і саморозвитку» [4, с. 14] людини.

З другої половини двадцятого століття творчість (creativity) стала найбільш дискусійною науковою проблемою серед науковців після відомого звернення Дж. Гілфорда до Американської асоціації психологів. Саме освіта, за Дж. Гілфордом, мала стати пріоритетною у формуванні та розвитку творчості. Поряд з творчістю в 1968 році, завдяки дослідженням Б. Хінтон з'явився термін творчий потенціал. Досліджуючи фактори, які впливають на творчий потенціал особистості, Бернард Хінтон визначив творчий потенціал як творчу активність, творчі навички та вміння, якими володіє особистість [5], показавши зв'язок між особистісними рисами та впливу емоційної напруги на прояв творчого потенціалу, тобто, особистісні риси у своїй взаємодії з навколишнім середовищем, хоча не є пріоритетними, все ж є значущими у пробудженні творчого потенціалу людини. Такої ж думки дотримуються і Труді ДіЛіло та Джефрі Хоутон [6], наголошуючи, що фахівці з активним творчим потенціалом швидше його реалізують, коли вони відчувають сильну підтримку своєї організації [7, с. 97].

Російський вчений С. Каракулін вважає що творчий потенціал – це динамічна інтегративна риса особистості, яка є не тільки передумовою і результатом творчої діяльності, а і визначає її направленість, готовність і спроможність особистості до самореалізації та саморозвитку [8].

У своєму дослідженні Л. Овсянецька погоджується з С. Каракуліним і, в свою чергу, наголошує, що «творчий потенціал – це передумова для творчого процесу, з одного боку, та його результат – з іншого» [9]. Вчена переконана, що творчий потенціал особистості підвищується, якщо особистість реалізує більше власних можливостей на певному етапі життя, якщо вона спрямовує власні творчі намагання на досягнення високої мети. Таку життєву стратегію Л. Овсянецька називає життєтворчістю. У випадку, коли особистість не розвиває вроджені задатки, не застосовує власні можливості і уподобання, на думку науковця, особистість перетворюється на соціокультурного споживача і проявляє творче безсилля [9].

І. Шарапова та С. Алексадрова вважають, що творчий потенціал – динамічна особистісна структура, яка виражається інтеграцією трьох компонентів : ціннісного (яка відображає цінносно-творчі уявлення та пріоритети), когнітивного (сукупність знань, які сприяють розумінню творчого характеру своєї праці і які впливають на творчу організацію професійної діяльності) та діяльнісного (який об'єднує в собі елементи, що сприяють переходу творчого потенціалу в стан актуалізації (професійно-особистісна реалізація педагога) в якому приховані можливості для його подальшого розвитку [10].

Відтак, можна стверджувати, що проблема «творчого потенціалу» є досить дискусійним в педагогічній науці. Зарубіжні дослідники розглядають творчий потенціал як творчу активність, як спільність особистісної риси та навколишнього середовища. На думку російських вчених творчий потенціал є, водночас, динамічною інтегративною рисою особистістю, передумовою та результатом творчого процесу. Білоруські науковці розглядають творчий потенціал як динамічну інтегративну структуру. Ми припускаємо, що творчий потенціал проявляється в діяльності особистості у поєднанні з комунікативності та досвідом. Для підтвердження цієї гіпотези необхідно

провести ґрунтовне вивчення думки вітчизняних вчених щодо визначення сутності творчого потенціалу.

Література:

1. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс] / / Верховна Рада України. Режим доступу. – http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12. Заголовок з екрану.

2. Promoting creativity in education. Overview of key national Policy development across the UK. – Edinburgh, Scottish Executive, 2006. – 21 p.

3. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.

4. Unlocking Creativity. A strategy for Development. – Belfast Department of Higher and further education, training & employment, 2010. – 40 p.

5. Hinton B. L. Personality Variables and Creative Potential. The Journal of Creative Behavior, Volume 4, Number 3, 1970. – P. 210–217.

6. DiLiello T. C and Houghton J. D. Does Organizational Level Influence Self-Leadership in the Defense Acquisition Workforce? [Електроннийресурс]. / / Defense Acquisition Journal. – Режим доступу : http://www.dau.mil/pubscats/pubscats/arj48/ARJ48_DiLiello.pdf.

7. DiLiello, Trudy C., and Jeffery D. Houghton. Creative potential and practised creativity: Identifying untapped creativity in organizations. Creativity and Innovation Management 17.1, 2008. – P. 37–46.

8. Формирование творческого потенциала будущих учителей : на материалах средних специальных учебных заведений [Електронний ресурс] / / Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat. – Режим доступу : http://www.dissercat.com/content/formirovanie-tvorcheskogo-potentsiala-budushchikh-uchitelei-na-materiale-srednikh-spetsialny#ixzz3Z5ga2IEl. Заголовок з екрану.

9. Овсянецька Л. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма // Соціальна психологія. – 2004. – № 2 (4). – С.140-145.

10. Формирование творческого потенциала личности педагога в условиях современного образовательного пространства вуза. [Електронний ресурс] // Научная библиотека учреждения образования «Витебский государственный университет имени П. М. Машерова». – Режим доступу : https://lib.vsu.by/xmlui/bitstream/handle/123456789/4363/Шарапова И.А., Александрова С.А..pdf?sequence=1&isAllowed=y.

***Шинкарук В.Д.**, д.філол.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Загальний огляд зарубіжного досвіду свідчить про функціонування різних видів національних систем моніторингу якості освіти, які формуються в певних політичних контекстах. Їхнє утвердження залежить від рівня підзвітності влади громадянам, уваги суспільства до проблем освіти, рівня методик і технологій збору інформації, аналізу та використання результатів моніторингу для прийняття управлінських рішень.

Упродовж двадцяти років незалежності в Україні сформувалася національна цілісна система освіти і науки. Шлях її утвердження був непростим і суперечливим, адже нові реалії політичного, економічного і соціального життя вимагали докорінного перегляду національної доктрини і парадигми освітньої і наукової справи в Україні. Від освіти радянської, яка дісталася Україні від колишнього СРСР, необхідно було перейти до принципово нової самодостатньої освітньої системи, яка б сприяла всебічному розкриттю задатків і здібностей людини, задоволенню її персональних здібностей та інтересів і відповідала високим сучасним міжнародним стандартам.

Однак, за роки утвердження української національної системи освіти у ній, разом із позитивними, з'явилося ряд негативних і суперечливих явищ. Одним із них є низька якість української освіти, яка стає предметом серйозного занепокоєння вітчизняних роботодавців.

Крім зростання вимог і зацікавленості українського суспільства в суттєвому поліпшення якості освітньої діяльності, ця проблема актуалізувалася ще й іншими чинниками. Насамперед, йдеться про те, що освіта, й особливо вища, стає більш масовою. Це, в свою чергу, зумовлює проблему можливої девальвації академічних стандартів, перетворення цієї освітньої галузі у своєрідний придаток господарського комплексу. Проблема оцінювання якості освіти актуалізується і тому, що в умовах розвитку демократичного суспільства постає гостра вимога до закладів освіти ставати відкритими та підзвітними громадянському суспільству з погляду результатів своєї діяльності. Не менш важливе значення мають і процеси глобалізації, підвищення мобільності учнів, студентів, викладачів. Виникає необхідність порівняння результатів функціонування української освітньої системи із національними освітніми системами інших держав. Зробити таке порівняння без функціонування ефективної системи моніторингу якості освіти неможливо.

Важливим документом у контексті забезпечення якості освіти є «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» [1]. Європейська асоціація із забезпечення якості у вищій освіті (ENQA) розробила ці стандарти та рекомендації на запит, отриманий у Берлінському комюніке (вересень 2003 р.), підписаного міністрами країн, що приєднались до Болонського процесу.

ENQA виокремлює два рівні контролю за якістю освіти — внутрішній (процедури забезпечення якості у вищих навчальних закладах) і зовнішній. Окремо визначається також забезпечення якості в діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості.

Необхідно зазначити, що Європа – це не єдиний регіон, де функціонують агенції із зовнішнього оцінювання якості освіти. Починаючи із 1999 р. працює Міжнародна мережа агенцій із забезпечення якості у вищій освіті (ММАЗЯ). Досить популярними в зарубіжному академічному середовищі є Міжнародна Асоціація Президентів університетів (МАПУ/IUP), Рада з питань акредитації вищої освіти у Сполучених Штатах Америки (РАВО/CHEA), Організація економічної співпраці та розвитку (ОЕСР/OECD) та ЮНЕСКО. На

сьогоднішньому етапі розвитку системи агенцій зовнішнього оцінювання якості освіти особлива увага надається діяльності незалежних агенцій, тому Законом України «Про вищу освіту» передбачено створення незалежної агенції із забезпечення якості у вищій освіті в Україні.

Формування системи забезпечення якості вищої освіти ґрунтується на ряді основних принципів внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості вищої освіти у Європейському просторі вищої освіти, а саме: вищі навчальні заклади несуть основну відповідальність за якість наданих ними освітніх послуг і за те, як ця якість забезпечується; інтереси суспільства щодо якості та стандартів вищої освіти мають бути захищені; потрібно розвивати і вдосконалювати якість навчальних програм в інтересах студентів та інших учасників вищої освіти на Європейському просторі вищої освіти; важливими є прозорість і використання зовнішньої фахової допомоги в процесах забезпечення якості; забезпечення якості, яке гарантує відкритість та підзвітність, повністю сумісне із процесами забезпечення якості задля підвищення ефективності роботи закладу; заклади вищої освіти мають демонструвати свою якість як на національному, так і на міжнародному рівні.

На нашу думку, національна система оцінювання якості освіти має бути достатньо незалежною від органів управління освітою та продукувати об'єктивну інформацію, що може бути основою для коригування стратегії і тактики освітньої політики; порівняльного дослідження результатів функціонування освітніх систем та забезпечення ефективних процесів мобільності студентів та викладачів; самоудосконалення діяльності закладів освіти.

Література:

1. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості освіти в Європейському просторі вищої освіти. – К.: Ленвіт, 2006. – 35 с.

***Vysockaja Irena**, Dozentin*
Europäische Humanistische Universität, Vilnius, Litauen

EINSATZ VON SPRACHLEHRFILMEN IM DAF-UNTERRICHT

Der Film hat sich nach und nach als ein potenzreiches Lehr- und Lernmedium etabliert und ist zu einem recht häufigen und beliebten „Gast“ im Fremdsprachenunterricht geworden. Diese Wendung ist zum größten Teil dank den zahlreichen für den Filmeinsatz plädierenden Schriften und einzelnen Aufsätzen von Heidecker (1996), Brandi (1996), Biechele (2006), Welke (2007) Raabe (2007) u.a. zu verdanken, die hohe didaktische Leistungsfähigkeit des Mediums Film thematisieren und den Sprachlehrern Anregungen für die gewinnbringende Arbeit mit dem Film im Unterricht bieten.

Die Video-DVDs, die beinahe ein fester Bestandteil jedes modernen DaF-Lehrwerks sind, versprechen den Lehrenden und Lernenden *„einen lebendigen Einblick in den deutschsprachigen Alltag“* (Schritte international, Hueber Verlag),

„unterhaltsame Filme zum Training von Hör- und Sehverstehen“ sowie *„landeskundliche Themen aus Deutschland, Österreich und der Schweiz“* (Menschen, Hueber Verlag), *„zu jedem Lehrbuchkapitel eine Filmsequenz mit authentischen Ausschnitten aus Fernsehreportagen, Dokumentationen etc.“* (Aspekte, Langenscheidt Verlag), *„Landeskunde-Clips mit vielen interessanten Informationen über das Leben in D-A-CH“*,*„Episoden einer unterhaltsamen "Soap"“* (Studio [21], Cornelsen Verlag).

Selbstverständlich können speziell für den Sprachunterricht eingerichtete Videos mit den Spielfilmen nicht mithalten, wenn man anhand deren filmtechnische Aspekte, wie z.B. Kameraperspektive, Einstellungsgrößen, Kamerabewegung usw. thematisieren möchte. Meinem Erachten nach liegt der Vorzug an den Sprachlehrfilmen vielmehr darin, dass sie in ihrer kurzen Form von vornherein auf die gezielte Förderung der Sprachkompetenz ausgerichtet sind. Die modernen Sprachlehrfilme bieten auch keine trockenen Modelldialoge mehr, die in den Sprachlehrfilmen Ende der 60er Jahre als Grundlage für die Einprägung von sprachlichen Strukturen dienten. Es sind vielmehr versprachlichte Szenen aus dem deutschsprachigen Alltag, die sich durch gewisse Lebensnähe auszeichnen, wobei sprachlich-grammatische Ziele nicht mehr so dominant hervorstechen (vgl. Sass 2007: 7).

Die Deutsche Welle präsentierte 2009 ein neues Format des Sprachlehrfilmes – eine Telenovela für Deutschlernende unter dem Titel „Jojo sucht das Glück“, die mittlerweile viele Fans unter den Lernenden und deren Lehrern gewonnen hat (davon zeugen die 18 000 *Gefällt mir*-Angaben auf der Facebook-Seite der Telenovela). In insgesamt 66 Folgen der ersten und der zweiten Staffeln begleiten die Deutschlernenden eine junge Brasilianerin namens Jojo auf ihrer Suche nach Glück in Köln.

An dieser Stelle möchte ich einen kurzen Exkurs zu den Beweggründen machen, warum man sich für den Einsatz dieses Sprachlehrfilmes entschieden hat: Zu einem wollte man die Sprechkompetenz der Studenten ganz gezielt fördern, sie durch interessante Inhalte zum spontanen Sprechen bewegen und ihre intrinsische Motivation zum Deutschlernen dauerhaft steigern. Außerdem wurde vonseiten der Lerner oftmals der Wunsch geäußert, mehr mit Filmen im Deutschunterricht zu arbeiten. Da man sich zeitlich nicht vom ziemlich strikten Lehrplan abweichen durfte und den Zeitaufwand, den der Einsatz der Spielfilme im Deutschunterricht hervorrufen würde, sich nicht leisten konnte, hat man sich entschieden, den Blick auf das kleinere Filmformat – eine Serie – zu richten.

Nun zu der Frage, warum man sich nämlich für die Telenovela „Jojo sucht das Glück“ entschied, wo es uns als Deutschlehrern ziemlich viele Sprachlehrfilme zur Wahl standen. Für „Jojo sucht das Glück“ sprachen folgende Faktoren:

– Aktuelle Themen: In den kurzen Szenen (ca. 4-minütige Folgen) aus dem Alltag werden Themen aufgegriffen, die an die Erfahrungswelt der Jugendlichen anknüpfen: Studium, Liebe, Identitätssuche, Freundschaft, eigenständiges Leben, Wünsche, Zukunftspläne usw. Diese breite Themenpalette bietet besonders für junge Leute viele Gesprächsanlässe. Verschiedene Peripetien im Leben der Hauptfigur

bewegen die Lernenden und wecken ihr Interesse an der Fortsetzung jeder Folge: „Was den Menschen umtreibt, sind nicht Fakten und Daten, sondern Gefühle, Geschichten und vor allem Menschen.“ (Spitzer 2002, 160) Bei „Jojo sucht das Glück“ verwendet man den sogenannten Cliffhanger, indem jede Folge ein abruptes Ende hat, und man die Lernenden raten lassen kann, wie sich die Handlung weiterentwickeln wird.

– Moderne „veranschaulichte“ Landeskunde: Die Telenovella ist ein relativ neues Produkt der Deutschen Welle. Da die erste Staffel erst 2009 gedreht wurde, wird in den Folgen aktuelles Deutschland gezeigt. Die Lerner bekommen einen Einblick in den WG-Alltag deutscher Studenten, begleiten die Hauptfigur Jojo auf ihren Städtereisen, erfahren, was z.B. eine Teetafel ausmacht.

– Zahlreiche Unterrichtsmaterialien: Die Deutsche Welle bietet zu jeder Folge Arbeitsblätter mit Erläuterungen zu bestimmten grammatischen Phänomenen, Manuskript zum Ausdrucken, Wortschatzliste, Informationen zu den Protagonisten und Vieles mehr. An dieser Stelle mus aber hinzugefügt werden, dass die meisten Materialien, die DW kostenlos zur Verfügung stellt, für die Niveaustufen B1-B2 produziert wurden.

Literature:

1. BIECHELE, BARBARA (2006): Film/Video/DVD in Deutsch als Fremdsprache. – In: Materialien Deutsch als Fremdsprache 76. S. 310-328.

2. HECHT, SUSANNE (1992): Warum eine didaktisch angepaßte Videoserie für den Anfängerunterricht ‘Deutsch als Fremdsprache’ mit erwachsenen Lernenden von 16-100? – In: Zielsprache Deutsch 2 (1992). S. 90-94.

3. SASS, ANNE (2007): Filme im Unterricht – Sehen(d) lernen. – In: Fremdsprache Deutsch 36. S. 5-13.

***Іванова О.В.**, к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЗАСВОЄННЯ СТУДЕНТАМИ-ФІЛОЛОГАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МЕТОДОМ «ЗАНУРЕННЯ»

Актуальність проблеми зумовлена потребою в підготовці мовної особистості майбутнього філолога, який володіє двома іноземними мовами і здатний забезпечити ефективну педагогічну діяльність, удосконалюючи свою мовленнєву майстерність.

Серед найбільш цікавих і ефективних інноваційних методик, що пов’язані з навчанням іноземним мовам, варто виділити програму «занурення» в іншомовне середовище (immersionprograms). Перші спроби використання цієї методики були спрямовані на засвоєння англомовних учнів другої офіційної мови Канади – французької. З 60-70х років XX століття ця методика була теоретично обґрунтована канадськими ученими і запроваджена в широку педагогічну практику [1, с.161].

На сьогоднішній день навчання методом «занурення» широко застосовується в Європі й Америці та є одним із провідних напрямів удосконалення навчання іноземним мовам.

Основною рисою цього методу є взаємопов'язане засвоєння мови (його структури і культурного середовища, в якому вона функціонує), а також оволодіння навчальним матеріалом без опори чи з мінімальною опорою на рідну мову студентів. Метою вивчення мови шляхом «занурення» виступає не засвоєння граматики і лексики іноземної мови, а свідоме предметне спілкування між викладачем і студентами. Мовні помилки у такого роду методиці не розглядаються як недолік, а пояснюються як індикатор спроб студента оволодіти цілісною мовною системою.

Повним «зануренням» (totalimmersion) уважають таке навчання, під час якого повністю відсутня опора на рідну мову студентів і на основну іноземну мову. В американській методиці навчання іноземним мовам ця модель отримала назву *sink-or-swim,* тобто викладач не повинен допомагати студентам розуміти «нову» мову за допомогою рідної [1, с.169]. Автентичність спілкування в аудиторії забезпечує цілеспрямоване усвідомлене оволодіння комунікативними функціями незнайомої мови. При відсутності реальних умов спілкування мова вивчається абстрактно, без відповідного концептуального і комунікативного наповнення.

У своєму логічному розвитку кожна програма «занурення» проходить етапи від *повідомлення* через *усвідомлення мови* до її *використання* [2]. Згідно з представленими етапами, можна передати рівні оволодіння мовою в рамках програми «занурення» у вигляді таблиці. (див. табл. 1).

Таблиця 1

<table>
<tr><td colspan="3">Рівень розуміння повідомлення</td></tr>
<tr><td colspan="2">Розвиток здібностей розуміння інформації, що надходить</td><td>Розвиток здібностей критично сприймати й аналізувати вхідну інформацію</td></tr>
<tr><td colspan="3">Рівень розуміння мови (усвідомлення мови)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Усвідомлення мовних форм і можливостей їх використання</td><td>Розвиток здібності до критичного мислення, аналізу мовних форм і можливостей їх використання</td></tr>
<tr><td colspan="3">Рівень використання мови</td></tr>
<tr><td>Накопичення нових знань за допомогою мови, що засвоюється</td><td>Виконання творчих видів завдань, робіт і проектів, використовуючи мову, що вивчається</td><td>Розвиток здібності діяти у будь-якій ситуації спілкування</td></tr>
</table>

Формування мовної свідомості (усвідомлення мови) – це не лише зосередження на формальних аспектах мови, а й перехід студентів до свідомої діяльності по створенню власних проектів, презентацій, написанню есе, розповідей, що поглиблюють їхнє знання мови і мовних явищ. Це «заглиблення» передбачає:

– знання структури мови (взаємозв'язку між звуками і написанням, особливостей діалектів, наріч, вимови, зв'язку граматики з лексикою тощо);

– характеристику різноманітних мовних форм;

– знання різних контекстів (загальноприйняті правила поведінки в спілкуванні, порівняння формальної мови з неформальною, мова різних верств населення та ін.);

– способи організації усного і письмового дискурсу з метою створення переконливих повідомлень;

– способи використання мови в одномовному й багатомовному контекстах.

На останньому етапі навчання студенти можуть виражати себе, свою індивідуальність за допомогою мови як в усному, так і в писемному спілкуванні.

Таким чином, методика «занурення» не лише навчає іноземній мові, а й трансформує культуру тих, хто навчається, дає змогу усвідомити й оцінити досягнення іншої нації й включити їх у власний культурний здобуток. Окрім розвитку мовних і культурологічних аспектів становлення особистості, методика «занурення» сприяє розвитку мовленнєвих навичок, особистих і професійних якостей студентів.

Література:

1. Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П. Методика обучения английскому языку для делового общения: Учебное пособие. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.

2. CumminsJ. The role of primary language development in promoting educational success for language minority students // Schooling and language minority students: A theoretical framework. – LosAngeles: Evaluation, Dissemination and Assessment Center, 1981. – P. 1-50.

***Буцик І.М.** , к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ МЕТОДИЧНИХ СИСТЕМ НАВЧАННЯ

У сучасних умовах, коли вища професійна школа обрала шлях до євроінтеграції, надзвичайно вагомою стає проблема якості підготовки фахівців. З огляду на це актуальною є підготовка висококваліфікованих фахівців, готових до роботи в умовах виробництва, що постійно розвивається. Як наслідок невідкладним завданням вищої школи є формування у студентів умінь до проведення різнотипних досліджень, самоосвіти і саморозвитку, що вимагає застосування нових підходів до організації навчання майбутніх фахівців.

Сучасні інтеграційні процеси в освіті спрямовані на індивідуалізацію у навчанні залежно від цілей та умов навчання, що спричинено запитами роботодавців і держави, наближенням змісту навчання до світових стандартів, потенційним можливостями та потребами студентів. Тому означене характеризуються уведенням циклів вибіркових дисциплін, розробкою та застосуванням індивідуальних навчальних планів та програм, а, відповідно, і

застосування різноманітних підходів до організації навчальних процесів, що відбуваються на основі функціонування певних методичних систем навчання.

Термін «методична система» першочергово походить від слова «метод» і «система». Метод у перекладі з грецької мови означає шлях, прийом, або система прийомів для досягнення будь-якої мети, для виконання певної операції. Система з грецької мови – цесполучення, множина взаємопов'язаних елементів, що взаємодіє з середовищем, як єдине ціле і відокремлена від нього. На основі проведеного дослідження під методичною системою навчання розуміємо упорядковану сукупність взаємопов’язаних елементів навчального процесу (підсистем), які функціонально спрямовані на формування знань, умінь, навичок та якостей особистості.

Основним визначальним показником методичної системи є її структура. Структура методичної системи навчання включає в себе такі підсистеми: мети навчання та виховання в процесі навчання; змісту навчання і змісту освіти; методів, форм, засобів навчання; методів виховання; методів, видів, засобів та форм контролю. Відповідно структура методичної системи навчання характеризується певним станом і може змінюватися залежно від умов, що характеризується поведінкою, рівновагою, стійкістю, розвитком та адаптацією.

У сучасних наукових дослідженнях з проблеми теорії систем виокремлюють головні характерні ознаки системи – це наявність взаємопов’язаних елементів або підсистем, які можуть змінювати властивості та структуру залежно від стану у певний момент часу. На основі аналізу наукових досліджень було встановлено, що методична система навчання як певне динамічне явище характеризується:

– структурою системи(взаємозв’язок елементів і підсистем);

– станом системи(стала структура та взаємозв’язок елементів методичної системи навчання за певних обставин);

– поведінкою системи(здатність методичної системи навчання переходити з одного стану до іншого за певних обставин);

– рівновагою системи(здатність методичної системи навчання як задовго не змінювати поведінку, стан, структуру та властивості під час зміни умов);

– стійкістю системи(здатність методичної системи не змінювати поведінку, стан, структуру та властивості як задовго під час зміни умов);

– розвитком системи(кількісні та якісні зміни у системі в часі);

– адаптацією системи(пристосування до зовнішніх умов, унаслідок чого підвищується ефективність її функціонування, що супроводжується змінами структури та характеристик методичної системи навчання).

Спираючись на отримані результати досліджень, вважаємо пріоритетним напрямом подальшої роботи – обґрунтування організаційних шляхів оптимального функціонування елементів методичної системи навчання на основі властивих їй змін.

***Сопівник Р.В.** , д.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ: ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ТА КОНСТРУЮВАННЯ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ

Виховання передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію вихователя і вихованця, включення людини у різні види соціально-значимої діяльності. Виховання є цілеспрямованим, систематичним, послідовним, багатофакторним, довготривалим, ступеневим, концентричним, двостороннім, керованим і спрямованим у майбутнє процесом.

Вихователь має визначити і добре розуміти мету своєї діяльності, орієнтувати вихованця на ідеал людської поведінки. Виховний ідеал – уявлення про взірець людини, її поведінки й еталон стосунків між людьми, що випливають із розуміння мети життя. Ідеали осіб, що навчаються, відрізняються, як за змістом, так і за структурою і дієвістю. Зміст ідеалу – те, яких людей, літературних героїв, історичних осіб, державних діячів, які якості особистості вихованець вважає ідеальними. Структура ідеалу – рівень узагальненості ідеалу, тобто чи ідеалом є конкретна людина, чи сукупність рис окремих людей, узагальнених в одному образі. Дієвість ідеалу – ступінь впливу на поведінку й особистість вихованця.

Сьогодні все частіше фіксуються випадки відхилень у поведінці вихованців від загальноприйнятих соціальних і моральних норм. Причинами таких відхилень і збільшення кількості правопорушень серед дітей та молоді є: економічна криза, духовно-моральна криза, гуманізація покарань за злочини, недостатня увага до сімейного виховання, масове вживання спиртних напоїв, а також відсутність чітких орієнтирів на цінності та ідеали.

Усе це слід враховуватись при розробці змісту виховання. Під змістом виховання слід розуміти науково обґрунтовану систему загальнокультурних і національних цінностей і відповідну сукупність загальнозначущих якостей особистості, що характеризують її відношення до самої себе до інших людей, до суспільства, до держави, до праці, до народу, до мистецтва, до природи. Інколи зміст виховання зводять до певного набору затребуваних суспільством особистісних якостей. Окремі вчені (І.Бех, О.Вишневський, П.Підкасистий, В. Франкл, Г.Шевченко, Е.Шпрангер) стверджують, що в основі змісту виховання лежить формування ставлень людини до важливих загальнолюдських і національних цінностей. Цінності – це поняття, яке вказує на людську, соціальну і культурну значимість певних явищ і предметів дійсності. Ціннісне ставлення – це такий зв'язок людини з різними предметами і явищами дійсності, що характеризується розумінням їх значимості, емоційно-позитивною оцінкою та виявляється у соціально-корисній діяльності суб'єкта. Вартості перевіряються крізь призму добра і зла, істини чи хибності, краси чи потворності, допустимого чи забороненого, справедливого чи несправедливого тощо.

Цінності виховання групуються у певній системі: Г. Шевченко поділяє цінності на матеріальні і духовні (останні, у формуванні особистості, мають пріоритетне значення); П.Підкасистий виділив цінність: людини, життя, суспільства, праці, природи; В.Франкл виділяє цінності творчості (праці), цінності любові, цінності ставлення; О.Вишневський групує цінності так: валео-екологічні, особисті, родинні, громадянські, національні, загальнолюдські; Е.Шпрангер, на основі орієнтації на певні цінності, побудував своєрідну теорію форм життя як типів особистості, виділивши людину теоретичну, економічну, естетичну, суспільну, владну, релігійну.

Цінності виховання узгоджуються із напрямами його змісту. Виховання особистості за цими напрямами на основі цінностей передбачає формування відповідних поглядів, переконань, відношень, емоцій і почуттів, навичок і звичок поведінки що наближає нас до схвалюваного і прийнятого у певному суспільстві ідеалу. Зміст кожного напряму виховання реалізується в освітніх установах шляхом: використання виховних можливостей кожного предмета; у позакласній і позашкільній виховній роботі способом підбору тем, форм і методів проведення заходів відповідно до віку і напряму виховання; залучення учнів до різних видів практичної діяльності з метою формування у них навичок і звичок відповідної поведінки; залучення сім'ї і громадськості до реалізації напрямів виховної роботи; через засоби масової інформації; засобами різних видів мистецтва.

Отже, при формуванні гармонійно і всебічно розвиненої особистості вихованця важливим і необхідним є добір змісту, його відповідність вимогам сьогодення, потребам конкретно історичного моменту. Важливо, при доборі змісту виховання, використовувати ціннісний підхід і адекватно до цього конструювати виховний ідеал.

***Васюк О.В.**, д.пед.н., доцент*
***Виговська С.В.**, к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ МОТИВІВ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ

Вибір професії чи професійне самовизначення – основа самоствердження людини в суспільстві, одне з головних рішень у житті. Вибір професії є тим відрізком життєвого шляху, який залежить від багатьох факторів нашої реальності: суспільного впливу на мотиви вибору професії, тобто характеристика, що вказує на значення та престиж обраної професії; пов’язаних із потребами суспільства у кадрах, із характером вимог професії до особистості учня; особливого характеру (інтереси, схильності, здатності, особистісні якості учня, рівень загальної освіти та готовності до свідомого вибору професії) [5]. Але визначальним фактором залишається провідний мотив вибору майбутньої професії.

У сучасній психолого-педагогічній літературі визначено і обґрунтовано значна кількість мотивів вибору професії, тому виникла необхідність їх класифікації. Метою цієї роботи є аналіз підходів до класифікації мотивів вибору професії.

Як зазначалося, у педагогічній науці відсутня єдина класифікація мотивів вибору професії. В. Жуковська виділяє такі групи мотивів вибору професії: загальна мотивація, романтика професії, науково-пізнавальні, суспільної значущості професії [2]. С. Крягжде вважає, що до їх числа потрібно віднести мотиви: суспільної корисності професії, психологічного характеру, зовнішні ознаки професії, інтерес до професії тощо [3; 4].

Дослідник Є. Павлютенков виділяє дев'ять різновидів мотивів вибору професії учнями: соціальні, моральні, естетичні, пізнавальні, творчі, пов'язані зі змістом праці (професійні), матеріальні, престижні, інші утилітарні мотиви. В основі подальшої його класифікації мотивів – мета, заради якої учнями обиралась та, чи інша професія. Це дало змогу виділити два основних типи мотивів: опосередкована мотивація; безпосередня мотивація. Вирішальна роль у реальному осмисленні, розумінні зробленого вибору належить безпосередній мотивації, яка відображає ступінь усвідомлення обраної сфери діяльності, її змісту. Але, за результатами досліджень, домінуючими мотивами вибору професії виявились якраз мотиви опосередкованого типу. Вчений вбачає причину цього явища в недостатній роботі, спрямованій на виховання відповідних потреб: в насолодженні прекрасним, у прагненні привносити красу в оточуюче життя, побут, працю; жити і працювати за законами краси іокремо виділені потреби, що пов'язані з розвитком стійких професійних інтересів [7].

Хоча концепція формування мотивів вибору професії Є. Павлютенкова базується на положеннях О. Леонтьєва про мотиви "реально діючі" і "стимулюючі" [7, с. 11], проте деякі науковці [6] піддають сумніву, що реально діючі мотиви вибору професії можна сформувати шляхом виховання окремих з наведених вище потреб. Зокрема, М. Опачко вважає, що мотиви, які мають у своїй основі "потребу жити за законами краси" та інші, можуть бути співвіднесені до процесу формування відповідної мотивації.

П. Шавір класифікує мотиви за двома ознаками – походженням і характером зв'язку з об'єктом (професією). Ця класифікація включає п'ять груп мотивів [9]: мотиви, які виражають потребу в тому, що становить основний зміст професії; мотиви, пов'язані з відображенням деяких особливостей професії у суспільній свідомості; мотиви, що виражають раніше складені потреби особистості, актуалізовані в умовах безпосередньої взаємодії з професією; мотиви, що виражають особливості самоусвідомлення особистості в умовах взаємодії з професією; мотиви, що виражають зацікавленість у зовнішніх, об'єктивно неістотних атрибутах професії. Саме ці мотиви й породжують прагнення до так званих "романтичних" професій.

Вчена В. Ярошенко мотиви вибору професії зводить до трьох основних груп: інтерес, обов'язок та самооцінка професійної придатності [10].

Природно, що важливою передумовою формування професійної спрямованості є покликання – “життєве призначення, і спрямування людини, що надає доцільності, осмисленості й перспективності її діяльності” [1, с. 263]. Воно складається на основі тієї інформації про професію та саму себе, що володіє особистість [8].

Отже, існують різні підходи до класифікації мотивів вибору професії, але їх об’єднує той факт, що своє покликання людина може знайти лише тоді, коли співвіднесені провідний мотив та основний зміст професії, обраної особистістю, риси її характеру та рівень розвитку здібностей. У такому взаємозв’язку провідна роль буде належати домінуючому у загальній системі мотиву.

Література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устинович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

2. Жуковская В. И. Мотивы выбора профессии учащимися старших классов / В. И. Жуковская. – Минск : Нар. асвета, 1972. – С. 69–85.

3. Крягжде С. П. Психология формирования профессиональных интересов / С. П. Крягжде. – Вільнюс : Мокслас, 1981. – 195 с.

4. Крягжде С. П. Управление формированием профессиональных интересов / С. П. Крягжде // Вопросы психологии. – 1985. – № 3. – С. 23–33.

5. Нечитайло И. И. Профессиональная консультация : метод. рекомен. – Одесса : ОНМЦОКИТ, 2003. – 52 с.

6. Орлов А. Б. Склонность и профессия / А. Б. Орлов. – М. : Знание, 1981. – 96 с.

7. Павлютенков Е. М. Формирование мотивов выбора профессии / Евгений Михайлович Павлютенков. – К. : Рад. школа, 1980. – 144 с.

8. Платонов К. К. Профессиональное призвание // Профессиональная ориентация молодежи / К. К. Платонов. – М. : Высш. шк. , 1978. – С. 92-130.

9. Шавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П. А. Шавир. – М. : Педагогика, 1981. – 96 с.

10. Ярошенко В. В. Школа и профессиональное самоопределение учащихся / В. В. Ярошенко. – К. : Рад. шк., 1983. – 112 с.

***Сопівник І.В.**, д.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В умовах орієнтації українського суспільства на загальноєвропейські цінності важливо приводити у відповідність до існуючих вимог різні сфери суспільного життя, у тому числі освіту та економіку. Однією із важливих вимог сучасного цивілізованого суспільства є відповідальність особистості за результати своєї діяльності. Соціальна відповідальність встановлює відповідальність окремої особи та організації за вплив своїх рішень та

діяльності на суспільство і навколишнє середовище. Важливими документами, які регулюють якість надання послуг та виготовлення товарів є ***стандарти***. Їх роль в умовах глобалізації та інтеграції особливо важлива. Тому вважаємо за доцільне розглянути міжнародні стандарти, зокрема SA 8000 – соціальна відповідальність (SocialAccountability 8000) та ISO 26000 – «Настанова по соціальній відповідальності».

Міжнародний стандарт SA 8000 розроблений у 1997 році. Даний стандарт спрямований на реалізацію етичних норм у практичній діяльності підприємств та компаній. Він регулює такі сфери життєдіяльності як:

– дитяча праця – визначено мінімальний робочий вік (15 років); подано рекомендації з надання допомоги працюючим дітям, які не досягли мінімального віку; зазначено заходи для безпеки їх роботи;

– примусова праця – включає: рабство або умови, схожі на рабські; кріпосна праця; страхування працівником виконання своїх зобов'язань; обов'язкова тюремна праця.

– здоров'я і безпека – роботодавці повинні створити для працівників безпечні і здорові умови для роботи;

– свобода об'єднання і право на переговори про укладення колективного договору – вільний вступ в асоціації дозволить працівникам захищати свої інтереси і права, а укладання колективного договору дозволить більш ефективно вести переговори з роботодавцями;

– дискримінація – не повинна проявлятися при прийомі на роботу, виплаті компенсацій, доступі до навчання, просуванні, звільненні, виході на пенсію. Не допускається дискримінація, заснована на расовій чи кастовій приналежності, національності, релігії, інвалідності, статі, сексуальній орієнтації, членстві в профспілках, політичних поглядах;

– дисциплінарні стягнення – компанія не повинна застосовувати або сприяти застосуванню тілесних покарань, ментального або фізичного примусу, словесних образ;

– робочий час – умови праці повинні відповідати застосовуваним в галузі законам і стандартам, що стосуються робочого часу. Загальна тривалість робочого тижня не повинна перевищувати 48 годин на регулярній основі. Персонал повинен мати як мінімум один вихідний день кожні сім днів. Понаднормові роботи не повинні перевищувати 12 годин на тиждень і застосовуватися тільки у виняткових випадках. Мають виплачуватися преміальні;

– оплата праці – зарплата працівника не повинна бути нижчою за рівень мінімальних галузевих стандартів, що відповідають основним потребам, плюс дохід. Крім того, вона не повинна зменшуватися внаслідок дисциплінарних покарань. Зарплата має бути чітко визначена документально і виплачуватися відповідно до законодавства готівкою або будь-яким іншим способом, зручним для працівника.

Стандарт SA 8000 передував наступному документу – міжнародному стандарту ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності» (2010). Стандарт ISO 26000 – це добровільна настанова, яка надає інструкції щодо основних принципів соціальної відповідальності. Відповідно до стандарту

соціальна відповідальність включає такі складові: захист прав людини, навколишнього природного середовища, безпеку праці, права споживачів та розвиток місцевих громад, а також організаційне управління та етику бізнесу. При цьому варто зазначити на двох найбільш важливих аспектах соціальної відповідальності – це відповідальності за людини (працівника) та екологічній відповідальності. Так, зокрема у стандарті зазначено, що в «довготерміновій перспективі, вся діяльність організації залежить від стану екосистем світу».

Основними принципами корпоративної соціальної відповідальності, якими керуються компанії визначено:

1. Виробництво якісної продукції та послуг, які необхідні для суспільства.
2. Безумовне виконання законодавства: податкового, екологічного, праці.
3. Ефективне ведення бізнесу, який орієнтований на створення додаткової економічної вартості та підвищення конкурентоспроможності в інтересах власників та суспільства.
4. Розбудова сумлінних та взаємовигідних відносин зі всіма зацікавленими сторонами.
5. Дотримання міжнародних угод та використання рекомендацій міжнародних стандартів.
6. Використання ресурсозберігаючих технологій, забезпечення екологічної безпеки виробництва.
7. Надання ефективних робочих місць з достойним рівнем оплати праці та соціальних пільг.
8. Забезпечення безпеки праці.
9. Сприяння усесторонньому професійному розвитку та підвищенню кваліфікації працівників.
10. Врахування очікувань суспільства та загальноприйнятих етичних норм в діловій практиці.
11. Внесок у формування громадянського суспільства проведення партнерських програм, соціальних та благодійних проектів.

Отже, основними міжнародними стандартами, які регулюють соціальну відповідальність як окремого члена суспільства, так і компаній, є стандарти SA 8000 – соціальна відповідальність та ISO 26000 – «Настанова по соціальній відповідальності».

***Співакова І.Б.**, заслужений вчитель України,*
директор Кловського ліцею № 77
(м. Київ, Україна)

УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЮ РОБОТОЮ В ЛІЦЕЇ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

В умовах проголошення інноваційних, демократичних перетворень українського суспільства здійснено перехід від унітарного навчання доваріативного. У педагогічній практиці з’явилися «інноваційні навчальні заклади», освітні установи типу «ліцей», «гімназія», на які покладено величезні сподівання щодо формування молодої національної еліти.

Ліцей як один з типів інноваційного навчального закладу має не лише забезпечувати надання якісних освітніх послуг, що відповідають потребам інноваційного розвитку економіки та індивідуальним запитам учнів, але і створювати організаційно-педагогічні умови для виявлення та підтримки обдарованих дітей та талановитої молоді, оцінки навчальних досягнень учнів як основи переходу до наступного рівня освіти, оновлення змісту ліцейної освіти та впровадження освітніх технологій, що забезпечать баланс фундаментальності та реалізації компетентнісного підходу щодо сучасної ліцейної освіти.

Одним із ключових напрямів модернізації ліцейної освіти є розробка механізмів управління, адекватних завданням розвитку системи шкільної освіти. Одним із складних і специфічних об'єктів управління є науково-методична робота(НМР). Стаючи багаторівневою, багатофункціональною системою взаємопов'язаних дій, що сприяють підвищенню кваліфікації вчителя, запуску механізмів його професійного саморозвитку,вона визначає цілісність і ефективність освітнього процесу в ліцеї.

Педагогічним колективом Кловського ліцею визначено, що його науково-методична робота спрямована на організацію дослідно-експериментальної роботи, розробку та апробацію авторських навчальних програм, впровадження продуктивних освітніх технологій, розвиток професійної компетентності вчителя. Це і стало підставою для зміни і розширення обов'язків директора ліцею, заступника з навчально-виховної роботи, що зумовило проголошення нових функцій, принципів, змісту і форм науково-методичної роботи, вибудовування нових відносин між учасниками освітнього процесу, узгодження їх позицій, цінностей і дій.

Науково-методична робота в ліцеї як один з об'єктів управління є багатофункціональною системою взаємопов'язаних дій, комплексом заходів, що базуються на досягненнях науки і передового педагогічного досвіду. Вона відіграє важливу роль у виконанні ліцеєм своєї місії, надаючи цілісність процесу вдосконалення професійного рівня педагогів та розвитку творчого потенціалу ліцеїстів. НМР задає ліцею режим розвитку, сприяє його адаптації до змін у сфері освіти, високої конкурентоспроможності, ефективного впровадження та супроводу інновацій.

Управління НМР на основі таких сучасних наукових підходів, як системно-діяльнісний, синергетичний, програмно-цільовий, компетентністний, особистісно-орієнтований, аксіологічний інтегрується в загальну систему управління ліцеєм.

Функціонування та розвиток ліцею відбувається завдяки визначенню концептуальних орієнтирів розвитку ліцею, розробки комплексно-цільових програм, проведенню проблемно-орієнтованого аналізу результативності освітнього процесу, створенню локальної нормативної бази ліцею, апробації авторських навчальних програм, залученню учасників освітнього процесу вдослідну,проектну діяльність, забезпеченню соціального партнерства,

організації участі ліцею в конкурсних заходах пріоритетних національних проектах.

У цих умовах управління НМР у Кловському ліцеї носить випереджаючий характер, що сприяє формуванню сукупного суб'єкта управління науково-методичною роботою, під яким ми розуміємо професійне співтовариство керівників усіх рівнів управління НМР в ліцеї, що включає директора, заступника директора з НМР, керівників кафедр, методичної та соціально-психологічної служб.

Управління НМР розглядається нами як цілеспрямований процес впливу сукупного суб'єкта управління як на багатогранну систему науково-методичної роботи в цілому, так і на окремі її компоненти на основі врахування її специфіки. Модель управління НМР в ліцеї, відбиваючи особливості та зміст НМР в сучасних умовах, відповідає таким технологічним вимогам як системність, реалістичність, ефективність за результатами, відтворення.

Складовими моделі є принципи управління НМР, його мета, завдання, зміст, методи і форми, критерії оцінки результативності управління. Сучасні принципи управління НМР припускають директивну регламентацію прав і обов'язків, педагогічну підтримку, доцільність, інформаційну достатність та ін. Мета управління НМР полягає у створенні умов для задоволення професійних потреб педагогів та актуальних запитів ліцеїстів. Декомпозуючи на завдання, вона знаходить своє вираження у змісті управлінської діяльності за такими напрямами, як прогнозування і проектування освітнього процесу в ліцеї, налагодження та координування наукових зв'язків з вузами, впровадження в практику сучасних технологій, підвищення рівня професійної компетентності вчителів і керівників, організація дослідно-експериментальної роботи. Відповідно до змін НМР змінюються форми і методи управлінської діяльності. Оцінка ефективності управління НМР здійснюється на підставі таких критеріїв, як актуальність, результативність і оптимальність.

На нашу думку, умовами ефективного управління науково-методичною роботою в ліцеї є: організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, дидактичні.

***Шинкарук О.В.**, к.ю.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Серед пріоритетних завдань державної політики щодо розвитку освіти є моніторинг освітнього процесу, моніторинг якості освіти. Розвиток всеохоплюючої системи моніторингу якості освіти всіх рівнів заплановано через застосування в системі освіти інформаційно-комунікаційних технологій.

Головною причиною актуалізації проблеми ефективного та успішного моніторингу якості освітньої діяльності є усвідомлення того, що в країні мали і мають місце суттєві стратегічні прорахунки у визначенні змісту та основних

напрямків освітньої політики на різних рівнях управління освітньою системою. У свою чергу поява таких прорахунків зумовлена незадовільним рівнем інформаційного забезпечення процесу управління, що не дає можливість прогнозувати динаміку та основні тенденції в розвитку освітньої системи, готувати науково обґрунтовані рекомендації для прийняття ефективних управлінських рішень з метою поліпшення ефективності функціонування освітньої галузі.

Система моніторингу якості освіти враховує контекстуальну інформацію, дані про вхідні ресурси і навчальний процес. Збір та аналіз інформації проводиться на основі розробленої системи освітніх показників.

Основними категоріями показників є показники: *контексту:* демографічного, соціального, економічного контексту, в якому знаходиться система освіти; *ресурсів:* фінансових і людських, інвестованих у систему освіти; *процесу:* доступ до освіти, участь у навчанні, навчальний прогрес, умови навчання, методики навчання, програми та підручники; *освітніх результатів*: навчальні досягнення, перехід на інший ступінь освіти, працевлаштування; *довготермінових освітніх результатів:* рівень зайнятості, рівень заробітної плати, цінності та ставлення. У національних системах моніторингу якості загальної середньої освіти розробляються системи показників для різних рівнів управління освітою, а також для навчального закладу.

Певні особливості має збір інформації про навчальні досягнення на національному рівні. Для отримання порівнювальної інформації про навчальні досягнення, як правило, застосовують зовнішнє оцінювання. Таке оцінювання, що здійснюється в масштабах країни є централізованим і стандартизованим, тобто організованим із центрального рівня управління за єдиними вимогами до змісту, процедур і критеріїв оцінювання, а також проводиться зовнішньою по відношенню до шкіл інституцією.

Використання фіксованих результатів загальнонаціонального оцінювання для оцінки якості роботи шкіл у міжнародній практиці вважається не зовсім коректним. Адже результат іспиту обумовлюється трьома групами чинників: 1) індивідуальними, такими як здатність особистості до навчання, її попередні навчальні досягнення; 2) суспільними, такими як соціальний вплив родини, груп однолітків; 3) шкільними, такими як кваліфікація вчителів, методики викладання, умови навчання. Тому для інтерпретації результатів оцінювання з метою моніторингу дуже важливим показником є «додана освітня вартість», яка визначає індивідуальний освітній прогрес учня впродовж періоду навчання із врахуванням впливу різних груп вищезазначених чинників. Проте для її застосування необхідно мати систему загальнонаціональних оцінювань усіх учнів країни на певних роках їх навчання (або віку).

Дещо іншою є ситуація в системі вищої освіти. Традиційно тут сформувалися два підходи в оцінюванні якості освіти:

а) для освітніх систем, в яких функціонують органи державного управління (Міністерства та ін.), яким делеговано право виробляти та здійснювати державну політику в галузі вищої освіти. У цьому випадку

пріоритети у здійсненні моніторингових процедур надаються державним органам або структурам, що фінансуються урядами.

б) для освітніх систем, в яких централізованої системи управління вищою освітою (в європейському розумінні) немає. У цьому випадку переважає процес самооцінки вищих навчальних закладів, або професійна чи громадська незалежна оцінка.

Відсутність чітко визначеної та зрозумілої методології формування державних стандартів вищої освіти, різноплановість тлумачення поняття «стандарти вищої освіти», низький рівень їхньої інформативності, орієнтація на формально-бюрократичні показники, не створює умови для ефективного використання даних про їх дотримання в моніторингових процесах оцінювання якості вищої освіти.

Одним із можливих шляхів досягнення належної якості послуг у сфері вищої освіти є розробка і запровадження систем управління якості відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001-2008 «Системи менеджменту якості. Вимоги» (національного ДСТУ ISO 9001-2009), «Системи управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001-2001 у сфері освіти (IWA 2:2007)», Стандартів і рекомендацій Європейської агенції забезпечення якості вищої освіти.

Зазначене вище дає підстави для висновку, що в основі утвердження і поглиблення проблеми якості української освіти лежать недоліки у функціонуванні системи збору, збереження, обробки та розповсюдження інформації про стан її функціонування. Отже, аналіз стану функціонування такої системи є важливою умовою для покращення її діяльності та, як наслідок, створення засад для реального реформування освітньої галузі

Харченко С.В., *к.філол.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

У сучасній педагогічній думці спостерігаємо зміну в тлумаченні того, що є результатом освіти. Результатом освіти світова спільнота визнає а) отримання знань, а не сукупності різної інформації, б) уміння набувати різними способами потрібні знання, використовувати ці набуті знання в конкретній ситуації, а також адекватно оцінювати себе, світ, свою місію в цьому світі, конкретні знання, потрібність цих знань для своєї діяльності. Йдеться про формування в особиздатності сприймати і відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, реалізуватись у професійній діяльності – компетенцій. Основним стає компетентнісний підхід.

Компетентнісний підхід є ключовим і в процесі модернізації вищої освіти в Україні. Його мета – формувати в молодого покоління (студентів) здатності до ефективної дії, заснованої на загальнолюдських етичних нормах, здатності інтегрувати досягнення різних наук у межах своєї професійної сфери. Основним суб'єктом взаємодії зі студентом у навчально-виховному процесі є викладач, що також повинен володіти сукупністю компетенцій, аби бути придатним для якісного формування фахівця.

Компетентнісний підхід відображено і в державних документах, він стає предметом наукових розвідок, науково-практичних конференцій. Нормативну регламентацію професійних компетенцій викладачів на загальнонаціональному рівні найзмістовніше подано в кваліфікаційних характеристиках професій науково-педагогічних і педагогічних працівників, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2013 № 665 «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів». Однак матриці професійних компетенцій викладача не укладено. Ми виявили тільки проект матриці управлінських компетенцій викладача, між яких виділяють кілька груп, зокрема й комунікаційні (правильно – комунікативні, тобто спілкувальні або мовні). (Згадану матрицю оприлюднено на ІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Управлінські компетенції викладача вищої школи» (28 лютого 2014 року, м. Київ)).

Набуття комунікативних компетенцій передбачає знання закономірностей риторики, знання методик ефективного психологічного впливу на аудиторію за допомогою інструментарію вербальної і невербальної комунікації, розуміння можливостей розвитку комунікаційних компетенцій (власних, своїх колег і студентів), а також уміння й навички ефективних комунікацій зі студентами і колегами, навички встановлення і підтримання позитивних контактів зі студентами та колегами, вміння розробляти і проводити тренінги на розвиток комунікаційних компетенцій студентів.

Основним засобом реалізації комунікативних компетенцій є мова в усній і письмовій формах.

Під мовною компетенцією розуміємо усвідомлене засвоєння історично сформованих мовних і немовних (позамовних) норм та вміння доречно, вміло використовувати їх в конкретних комунікативних ситуаціях.

Певний рівень мовнокомунікативної компетенції спеціаліста (мовні знання, мовна правильність, вибір мовних засобів адекватних комунікативній ситуації, володіння фаховою метамовою, вміння працювати з різними типами текстів, володіння інтерактивним спілкуванням тощо) формує мовне чуття (індивідуальна система підсвідомих оцінок, що ґрунтується і на літературних нормах, і на мовних ідеалах, уподобаннях), мовний смак (система ідейно-естетичних і психолінгвістичних орієнтацій мовця щодо мови та її використання), фаховий ідіостиль (система мовностилістичних засобів та способів їх комбінування, характерних для манери певної мовної особистості).

Однак, окрім індивідуальних рис, мовна компетенція кожного фахівця повинна мати національне підґрунтя.

Мовна компетенція не з'являється на замовлення. Мати високий рівень мовної компетенції означає постійно працювати над собою. Щоб мати високий рівень мовної компетенції фахівець повинен насамперед дотримуватися мовних норм сучасної української літературної мови; намагатися уникати чужомовних слів-іменників, оскільки це формує непритаманні українській мові двокомпонентні присудки; використовувати термінологічний фонд української мови, вживаючи терміни з притаманним їм значенням, а також намагатися не вживати чужий термін за наявності українських відповідників; добирати якнайточніше за значенням українське слово з множини словникових відповідників до чужого терміна; використовувати активні особові, безособові та неозначено-особові речення; з пасивних конструкцій уживати лише безособові на ***-но, -то***, де іменник-об'єкт дії подають у знахідному відмінку; застосовувати стійкі дієслівно-іменникові сполуки як другу складову частину української нормативної системи керування відмінками; використовувати прості дієслівні присудки замість розчеплених (складених), що не становлять стійких дієслівно-іменникових сполук; замість активних дієприкметникових форм теперішнього часу вживати прикметники, іменники, пасивні дієприкметники, описові конструкції.

На сьогодні високий рівень мовної компетенції, на жаль, має невеликий відсоток фахівців. Суттєве зниження мовної компетенції фахівця веде до нівелювання способів думання, деформації ментальності, потім до появи почуття упослідженості і меншовартості, втрати навичок і вмінь мобільно й адекватно діяти в нестандартних ситуаціях, суттєвого зниження комунікативних здатностей і, як наслідок, погіршує економічні показники ефективності праці. У природі не буває людей, що визначались би високим інтелектом і водночас примітивною мовою.

***Наконечна О.В.**, к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Функції соціального педагога наукова література трактує по-різному. На сьогодні немає єдиного підходу до їх виокремлення та визначення. Так, І. Богданова під функціями соціального педагога розуміє напрями його роботи [3, с. 198-203]. О. Безпалько виокремлює функції соціально-педагогічної діяльності, що безпосередньо реалізує соціальний педагог [2, с.62-66]. Обидві вчені відносять до них комунікативну, організаторську, прогностичну, охоронно-захисну, діагностичну, попереджувально-профілактичну, корекційно-реабілітаційну, соціально-терапевтичну. А відповідно до кваліфікаційної характеристики (затверджена наказом МОН України від 28.12.2006 р. №864)

соціальний педагог виконує діагностичну, прогностичну, консультативну, захисну, профілактичну, соціально-перетворювальну та організаційну функції.

Т. Алексеєнко у малій енциклопедії із соціальної педагогіки зазначає, що функції соціального педагога – це передбачені кваліфікаційною характеристикою обов'язки та призначення фахівця, але суттєву роль у їх конкретизації відіграє його спеціалізація. Виходячи із визначення, серед основних функцій дослідниця називає посередницьку, діагностично-прогностичну, профілактичну, корекційно-реабілітаційну, комунікативну, охоронно-захисну, організаційну, прогностичну, методичну, науково-дослідницьку, менеджменту [1, с. 320-322].

Насамперед, нас цікавить профілактична функція. Як бачимо, вона є у кожній із розглянутих нами класифікаціях. На нашу думку, зручнішим буде трактування її як профілактичної, аніж попереджувально-профілактичної, оскільки профілактика за своєю суттю вже є превенцією, попередженням. Саме соціальний педагог є одним із суб'єктів соціальної профілактики [4] – вид соціальної роботи, спрямованої на запобігання складним життєвим обставинам сімей, дітей та молоді, їх аморальній, протиправній поведінці, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та хвороб серед дітей та молоді.

Аналіз поглядів щодо змісту профілактичної функції соціального педагога вище зазначених науковців дає можливість узагальнити її визначення. Отже, профілактична функція – це профілактична робота соціального педагога, насамперед, серед дітей та молоді, а також в сім'ях, школі, територіальній громаді, яка переконує у доцільності дотримання соціально-значимих норм правил поведінки, ведення здорового способу життя; попереджує поширення негативних явищ в учнівському і молодіжному середовищі (шкідливих звичок, соціальних хвороб, здійснення суїциду); виявляє причини соціальної дезадаптації серед різних соціальних груп та окремих осіб і запобігає їх поширенню шляхом просвітницької роботи, надання соціальних послуг і допомоги у спеціалізованих службах і в соціально-реабілітаційних центрах для жертв соціалізації, спрямування діяльності дитини на дотримання соціальних норм, проведення змістовного дозвілля, самоаналіз і самовиховання; вивчення і поширення кращого досвіду соціального виховання, координації суб'єктів виховання для забезпечення умов формування соціально позитивної спрямованості особистості.

І. Богданова зазначає, що соціальний педагог, згідно із посадовими обов'язками, крім іншого, виявляє інтереси, потреби, труднощі, проблеми, конфліктні ситуації, відхилення в поведінці дітей та молоді; здійснює профілактику негативних явищ серед дітей та молоді [3, с.195]. Але при цьому він переважно організовує взаємодію освітніх і позанавчальних установ, сім'ї, дошкільного навчального закладу, школи, позашкільних освітніх і виховних закладів, громадськості для створення умов позитивної соціалізації та адаптації.

Профілактична функція соціального педагога тісно взаємопов'язана з іншими функціями. Так, діагностичні дані, що забезпечує діагностична функція, використовуються з метою розуміння особистості дитини, визначення джерел і міри негативного впливу на неї. Прогностична – дає змогу

спрогнозувати доцільність використання тих чи інших профілактичних заходів, отримання позитивного ефекту від їх застосування. Профілактика не можлива без консультативної функції – консультування соціальним педагогом, наприклад, сімей, класних керівників у питаннях профілактики девіантної поведінки дітей тощо. Від того, наскільки ефективно проходитимуть консультації, залежатиме успішність запобігання вживання дітьми алкогольних напоїв та інше. Профілактичні заходи дуже часто на практиці супроводжуються необхідністю забезпечення представництва дитини і її захисту соціальним педагогом в органах внутрішніх справ, управлінні у справах дітей, суді та інших інстанціях. Окрім того, соціальний педагог, виконуючи соціально-перетворювальну функцію, сприяє соціальному і професійному визначенню особистості, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді, тим самим вже запобігає виникненню різних негативних явищ у дитячому чи молодіжному середовищі. А залучаючи різні соціальні інституції до процесу соціального виховання (організаційна функція), сприяє включенню у соціально-значущі види діяльності дітей і підлітків. Це, безперечно, позитивно впливає на профілактичну роботу.

Отже, узгодженість профілактичної функції з іншими відбивається на результатах соціально-педагогічної профілактики. Тому в разі злагодженої і тісної взаємодії кожної з них, отримаємо синергетичний ефект у профілактичній роботі як додатковий результат від усієї соціально-педагогічної діяльності.

Література:

1. Алексеєнко Т. Ф. Функції соціального педагога / Т. Ф. Алексеєнко // Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. І.Д. Звєрєвої К. : Центр учбової літератури, 2008. – с. 320– 322.

2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.

3. Богданова І.М. Соціальна педагогіка : навч. посібник / І. М. Богданова. – К. : Знання, 2008. – 343 с.

4. Юридичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника : Kodeksy.com.ua. – Назва з екрану.

***Дробот Н.М.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ЕНДАВМЕНТІВ В УКРАЇНІ

Джерелами фінансування ВНЗ є кошти бюджетні асигнування на підготовку студентів за держзамовленням, плата за навчання студентів контрактної форми навчання, інші платні послуги закладу та благодійні кошти. Керівники університетів намагаються розширити спектр послуг закладу, а також впроваджують нові механізми та інструменти залучення фінансових ресурсів. Благодійність є поширеним явищем, але досить ненадійним джерелом фінансування. Світовий досвід показує, що досягнути певної стабільності

надходжень можна лише за рахунок довгострокових фінансових інструментів, одним із яких є ендавмент.

Дослідженнями питань розвитку ендавментів займаються іноземні вчені – теоретичні апекти та практичні рекомендації щодо створення ендавментів викладені у працях D. Newman [1], E. Schumacher and T. Seiler [2], H. Hansmann [3], правові аспекти та світовий досвід ендавменту в освітній галузі викладені в працях українських вчених – В. Шевченко [4], М. Кушніра [5], Ю. Гернего [6], проектних дослідженняз CASE Україна (К. Рябков, В. Покідіна) [7].

Метою дослідження є висвітлення переваг та перспектив розвитку академічних ендавментів в Україні.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» вищий навчальний заклад має право «засновувати сталий фонд (ендавмент) вищого навчального закладу та розпоряджатися доходами від його використання відповідно до умов функціонування сталого фонду» [8].

В світовій практиці ендамент розуміють як капітал, доходи від інвестування якого використовуються для благодійної діяльності [5].

При застосуванні ендавменту переваги має як навчальний заклад, так і сам благодійник, порівняно із традиційним наданням благодійної допомоги (табл.1).

Таблиця 1

Переваги створення ендавменту для вищого навчального закладу та благодійника

	Благодійні кошти	**Ендавмент**
Для вищого навчального закладу		
Період витрачання	Одноразово або за короткий період	Основний капітал зберігається, інвестиційний дохід може бути витрачений або доданий до основного капіталу чи створено новий ендавмент
Цілі	Конкретна одноразова ціль, визначається благодійником у призначенні платежу	Довгострокові цілі, системний підхід, ціль може бути визначена як благодійником, так і набувачем благодійної допомоги
Стабільність надходження коштів	Відсутні подальші доходи	Наступні доходи визначені договором вкладу
Імідж навчального закладу	Прохання коштів на поточні витрати	Залучення коштів на перспективу та розвиток
Інновації для навчання		Управляюча компанія може бути базою практики для студентів відповідних спеціальностей
Один із елементів профорієнтаційної роботи		У разі, якщо метою використання інвстиційного доходу є підтримка чи стипендії студентам
Підтримка та залучення кращих кадрів		У разі, якщо метою використання інвстиційного доходу є підтримка викладачів/науковців
Фінансова безпека	Витрачаються одноразово	Резерв фонд на майбутнє

Продовж. табл. 1

	Благодійні кошти	Ендавмент
Для благодійника		
Відкладений резерв	Сума не повертається	Сума може бути повернена згідно умов договору, використаний лише інвестиційний дохід
Маркетинг	Одноразова реклама благодійника	Постійна реклама для благодійника
Можливість податкової знижки від держави	Юридичні особи – платники податку на прибуток можуть включати до валових витрат суму благодійних коштів у розмірі до 4% від прибутку попереднього року. Фізичні особи – платники ПДФО мають право на податкову знижку у розмірі, що не перевищує 4% суми його загального оподатковуваного доходу.	

Основними завданнями ендавменту є забезпечення стабільності та гнучкості в питаннях інвестування.[6] Головною відмінністю ендавменту від благодійної допомоги є створення інвестиційного капіталу для довгострокових цільових програм. Вважаємо, що основною метою створеня ендавменту є для навчального закладу є перспективний розвиток, закладення основ майбітнього капіталу та зростання його авторитету. Це підтверджує і аналіз найбільших ендавментів провідних університетів світу (рис. 1).

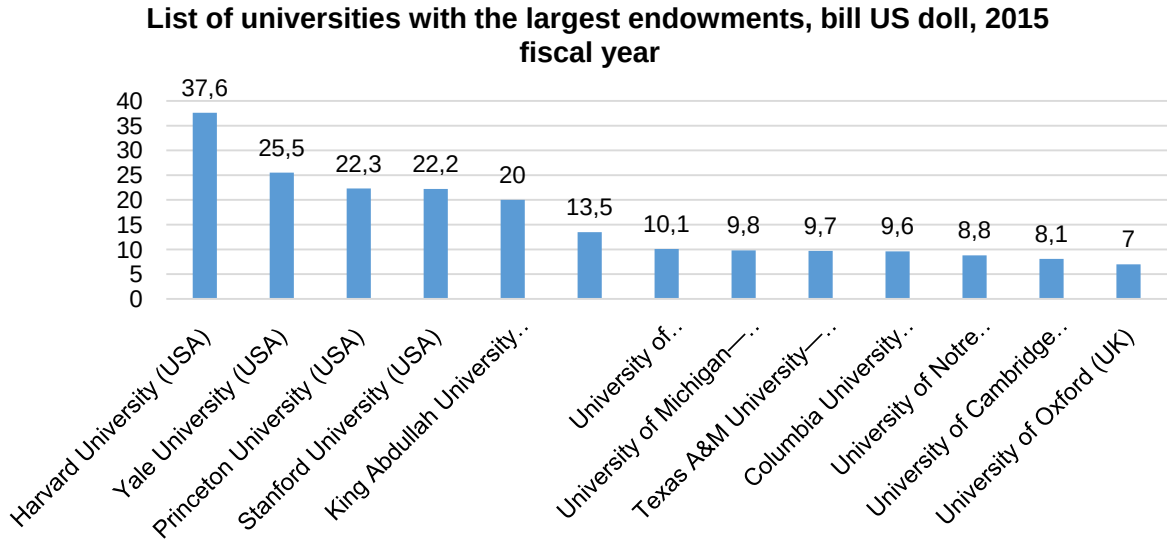

Рис. 1. Перелік Університетів з найбільшим розміром ендавменту

Джерело: складено на даними [4; 9] .

Дослідження Case Ukraine [7] виділяє найпоширеніші напрями використання інвестиційних доходів ендавментів: фінансова допомога студентам, спонсорування окремих кафедр, виділення додаткових коштів і стипендій для викладачів та дослідників, наукові дослідження, інновації, охорона здоров'я, публічні послуги та спортивні заходи. Такі напрями використання коштів є інвестицією в майбутній розвиток університетів, авторитет, та перспективу вищої освіти країни в цілому.

В Україні ендавменти, як додаткове джерело фінансування та формування капіталу ВНЗ, тільки починають розвивати свою діяльність. Першим ендавмент фонд створив Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка у 2012 році, хоча розвиватись він почав лише після прийняття Закону України «Про вищу освіту» у 2014 році. На сьогодні обсяг фонду більше 245 тис. гривень від 21 благодійника.

Наступним був створений ендавмент «Фонд розвитку банківської освіти та науки» при Університеті банківської справи Національного банку України (2014 рік). За два роки роботи фонд зібрав біля 409 тис. гривень пожертвувань від 124 благодійників.

У 2016 році при Національному Університеті «Києво-Могилянська Академія» був створений Іменний Фонд (ендавмент) Мирослави Іванців з метою підтримки наукових досліджень, у розмірі 99 тис. дол. та Іменний фонд (ендавмент) імені М. Кіндрата Міжнародного Благодійного Фонду відродження Києво-Могилянської Академії для підтримки досліджень в галузі історії України, у розмірі 146 тис. дол. Також при НаУКМА існують декілька іменних фондів з підтримки кращих студентів, викладачів, у формі стипендій, премій та компенсації плати за навчання.

Створення ендавменту не є обов'язковою умовою діяльності навчального закладу, але додає іміджу та фінансової переспективи. Розвиток суспільства вимагає нових форм і інструментів фінансування, і створення власних ендавментів є вимогою часу для забезпечення фінансової стабільності вищих навчальних закладів в Україні.

Список використаної літератури

1. Newman, Diana S. Nonprofit Essentials. Endowment Building. The AFP/Wiley Fund Development Series, 2005, 240p.

2. Edward C. Schumacher, Timothy L. Seiler (Series Editor). Building Your Endowment/ February 2003, Jossey-Bass, 112 p.

3. Why Do Universities Have Endowments? Henry Hansmann The Journal of Legal Studies, Vol. 19, No. 1. (Jan., 1990), pp. 3-42. https://law.yale.edu/system/files/documents/pdf/Faculty/Hansmann_why_do_universities_have_endowments.pdf.

4. Шевченко Л. Ендавмент-фонди в інвестиційній стратегії зарубіжних університетів. Україна: аспекти праці. – 2015. – №1. – С. 8-16. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uap_2015_1_4.

5. Кушнір М. Ендавмент як правове увиразнення спроможностей державного управління: зарубіжний досвід та національна перспектива / М. Кушнір // Ефективність державного управління. – Збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 30. – С. 22–28. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_30_4.

6. Гернего, Ю. Ендавмент фінансування освітньої складової інноваційної економіки в Україні. Економіка і суспільство, випуск 8, 2017. – Р.563-567. Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/95.pdf

7. Рябков К., Покідіна В. Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодення. – Проект «Популярна економіка: ціна держави» (№34) 20 листопада 2015 року, http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/endowment_report_2015-11-20-final1.pdf.

8. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.
9. 10 Universities With the Biggest Endowments. By Ilana Kowarski. Oct. 4, 2016, https://www.usnews.com/education/best-colleges/the-short-list-college/articles/2016-10-04/10-universities-with-the-biggest-endowments.

***Reichelt Michael**, PhD*
Max Planck Institute for Chemical Ecology
(Berlin, Deutschland)

DER EINSATZ VON INTERAKTIVEN WHITEBOARDS IN DER UNIVERSITÄREN LEHRE

Der vorliegende Artikel beschäftigt sich mit den Chancen und Einsatzmöglichkeiten von Interaktiven Whiteboards (IWB), wie z.B. dem Smartboard. Während sich Technik und elektronische Medien in unserer alltäglichen Lebenswelt zu unverzichtbaren Helfern entwickelt haben, spielt der Einsatz von modernen technischen Hilfsmitteln eine eher untergeordnete Rolle. Immer wieder werden Kostenfaktoren, Angst vor dem Medieneinsatz, mangelnde Weiterbildungschancen usw. als Ausreden für den Nichteinsatz angeführt – dabei wird durch Staat und Gesellschaft der Medieneinsatz gefordert: „Die zentrale Bedeutung der Medien, insbesondere der neuen Informations- und Kommunikationstechniken, für unsere Gesellschaft verlangt deren angemessene Einbeziehung in eine zeitgemäße Allgemeinbildung. Dazu gehört die fächerübergreifende Vermittlung von Medienkompetenz, die mehr ist als nur eine Handhabungsfertigkeit“ (Bildungsplan Gymnasium).

1. Einführung: Funktionsweise

Interaktive Whiteboards werden inzwischen von verschiedenen Herstellern (Prothean, Smarttech) angeboten, ähneln sich stark und unterscheiden sich z.T. nur geringfügig in ihrem technischen Aufbau und in der mitgelieferten Software. Gemeinsam ist den unterschiedlichen Modellen dabei die Verbindung zwischen den drei Komponenten Computer, Beamer und Weißwandtafel. Gesteuert werden die IWB über ihre berührungsempfindlichen Oberflächen oder herkömmliche Eingabegeräte wie Tastatur oder Maus.

Der Vorteil der IWB liegt darin, dass es über zahlreiche optische Sensoren verfügt, die einzelne Werkzeugfunktionen (farbliche Stifte, Radierer, Lineal etc.) verarbeiten und anwenden. Auch die Hände können hierbei die Funktion des Stiftdummy übernehmen. Die Tafel hingegen kann erweitert werden, Ausschnitte fokussieren oder scrollen und ist damit ungleich flexibler in ihrer Anwendung als jede herkömmliche Tafel oder Overhead-Projektoren.

2. Zum Nutzen von Interaktive Whiteboards in der universitären Lehre

Der besondere Nutzen von Interaktive Whiteboards besteht in der Visualisierung von digitalen Inhalten unterschiedlichster Couleur, der Zugriffsmöglichkeit auf digitale Datenbanken und Audiodateien. Darüber hinaus können eine Vielzahl von Nutzungs- und Anwendungsmöglichkeiten miteinander kombiniert werden.

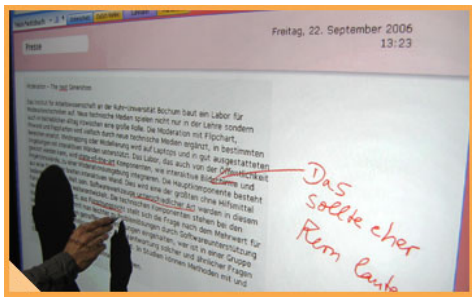

Die IWB werden in der zeitgenössischen Hochschuldidaktik inzwischen als sinnvolle, moderne Möglichkeit angesehen, wie Lehrveranstaltungen – insbesondere Kleinformen wie Seminare – interessanter, anschaulicher und effektiver zu gestalten. Insbesondere dort, wo in Lehrveranstaltungen v.a. eine Vielzahl unterschiedlicher medialer Quellen eingesetzt werden sollen, die folglich gleichzeitig zu aktivieren und zu benutzen sind, bietet sich die Verwendung der interaktiven Tafeln an. Dass sich der Einsatz von modernen Medien dabei positiv auf die Motivation innerhalb der universitären Lerngruppen auswirkt, haben unterschiedliche Untersuchungen nachweislich belegt (vgl. z.B. Higgins/Beauchamp/Miller 2007).

3. Vorteile und Nachteile der Arbeit mit dem interaktiven Whiteboard

Insgesamt existieren z.Zt. nur wenige gesicherte Untersuchungen und Erkenntnisse der Veränderung bzw. Verbesserung von Lehr- und Lernprozessen durch den Einsatz interaktiver Whiteboards (vgl. z.B. Betcher und Lee, 2009). Das Journal für Hochschuldidaktik (Bosse, 2011) nennt jedoch einige wesentliche Vorteile von Smartboard und Co. hinsichtlich des Einsatzes für die universitäre Lehre, die v.a. im Bereich des methodischen und organisatorischen Bereichs angesiedelt sind, und hier berücksichtigt werden. So ist es möglich, dass 1.) Inhalte und stoffliche Ergänzungen direkt im Dokument ergänzt und gespeichert werden können, 2) inhaltliche Fragen der Lernenden direkt beantwortet und ergänzt werden können, 3) statisch angelegte Power-Point-Folien im Lern- und Bearbeitungsprozess direkt und aktiv verändert und abgespeichert werden können, 4) die Studierenden auch handschriftliche Ergänzungen in die medialen Lehrmittel einfügen und bearbeiten können, 5) ohne Wechsel von technischen Geräten in einer Lehrveranstaltung unterschiedliche Medien genutzt werden können, 6) Tafelbilder immer wieder abgerufen und weiterentwickelt bzw. ergänzt werden können und somit ein aktuelles Lehrformat darstellen, 7) IWB benutzerfreundlich einstellbar sind (z.B. Neigungswinkel, Größenverstellbarkeit), 8) eine Alternative zu Arbeitsblättern bieten und 9) Lerninhalte auch über mediale Kanale (so z.B. Lernplattformen wie Moodle oder soziale Netzwerke, Apps und Kurznachrichtendienste wie Facebook, Twitter, Instagram etc.) jederzeit abgerufen werden können.

Negativ wird v.a. 1) die Gefahr eines klassischen Frontalunterrichts, 2) der relativ hohe Anschaffungspreis (ca. 2000-3000 €) und die Kosten für die Software (vgl. hierzu Dumke, 2000), 3) eine wenig innovative Lernform durch mögliche fehlende didaktische Ausbildungen und 4) ein zumindest in der Anfangszeit erhöhter Mehrzeitaufwand durch die Lehrpersonen gesehen. So lässt sich feststellen, dass insgesamt eine höhere Motivation bei Lehrenden und Lernenden festzustellen ist,

wenn sich die Lehrpersonen gut mit den technischen Möglichkeiten der IWB auskennen: „Wird die Einführung der IWB nicht von einer didaktischen Ausbildung für die Lehrpersonen begleitet, wird festgestellt, dass die interaktiven Funktionen für die Schüler nicht genutzt werden und der Frontalunterricht … zunimmt.“ (Fachstelle fri-tic 2008).

Fazit. Die IWB bieten zahlreiche neue Möglichkeiten, um den Unterricht zeitgemäßer und besser auf die Lebenswelt und zukünftige Berufswelt der Lernenden abzustimmen bzw. diesen in der heutigen Zeit veränderten Erfordernissen zu entsprechen. „Sobald das interaktive Board zum vertrauten Werkzeug geworden ist, beginnen Lehrende schrittweise mit neuen Methoden den Unterricht auf neue Art zu gestalten.“ (Kohl 2008, 8) Diese neue Form der Darstellung von Lerninhalten unterstützt die Verarbeitung der Inhalte in der Lehrsituation und fördert die bessere Speicherung der erlernten Wissenseinheiten durch eine zusammenhängendere und integrativere Darstellung einzelner inhaltlicher Elemente. Andere digitale Dokumentationen wie Präsentationsfolien oder Skripte können dies nicht in gleicher Form leisten. Bosse (2011, 32) betont dabei: „Interaktive Whiteboards geben Anregungen, (hochschul-)didaktisch neue Wege zu entdecken, ohne vertraute Pfade völlig verlassen zu müssen. Welchen Wert ihr Einsatz letztlich hat, wird dabei aber viel mehr von den Kompetenzen der Lehrenden als durch die Eigenschaften des Geräts bestimmt“

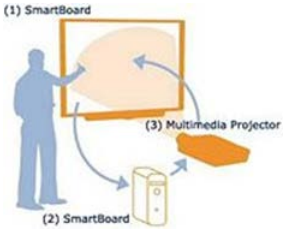

Auf der Homepage des Bildungsservers Berlin-Brandenburg findet sich eine sinnvolle Linksammlung zu anwendungsorientierten Materialsammlungen für den (universitären) Unterricht: http://bildungsserver. berlin-brandenburg.de/medien/medienbildung/iwb-unt erricht/iwb-links/

Literatur

1. Betcher, Chris / Lee, Mal: The Interactive Whiteboard Revolution: Teaching with IWBs. Victoria 2009.

2. Bildungsplan Gymnasium: http://www.ls-bw.de/bildungsplaene/allgbilschulen/lp 1994/bpgykurs.pdf (30.04.2015)

3. Bosse, Ingo: Das Smartboard in der Lehre – Erfahrungen im Förderschwerpunkt körperliche und motorische Entwicklung. S. 29-32. In: journal hochschuldidaktik 1/2011. In: http://www.zhb.tu-dortmund.de/hd/fileadmin/JournalHD/2011_1/Journal _HD_2011_1_Bosse.pdf (30.04.2015).

4. Dumke, Ben: Smartboard im Unterricht. Sinnvolles Hilfsmittel oder teures Speilzeug? 2000. In: http://www.tms-od.de/Lehrmittel_morgen/SmartBoard.html (20.04.2014)

5. Fachstelle fri-tic: Interaktive Weisswandtafeln: Empfehlungen der Fachstelle fri-tic. 2008. In: http://www.fri-tic.ch/dyn/1464.htm (30.04.2015).

6. Higgins, Steve / Beauchamp, Gary / Miller, Dave: Reviewing the literature on interactive white-boards. S. 213-225. In: Lerning, Media and Technology 32 (3), 2007.

7. Moser, Heinz: Einführung in die Medienpädagogik. Aufwachsen im Medienzeitalter. Wiesebaden5 2010.

Duffey Monique,
enseignante de français au Collège d'Aix-les-Bains,
retraitée, formatrice de FLE auprès de FEFU
(France)

LE RÔLE DU THÉÂTRE DANS L'APPRENTISSAGE DE LA LANGUE ÉTRANGÈRE

Le théâtre est un art de l'action et de la parole, du faire et du dire dans une situation imaginaire. A priori on peut dire qu'il existe un lien de parenté fort entre le jeu théâtral et l'apprentissage d'une langue étrangère. Or il n'occupe qu'une place réduite dans la méthodologie active du « dire » et du « faire ». Le jeu dramatique en langue étrangère fait prendre conscience de l'importance du corps, des signes métalinguistiques dans la communication. C'est pourquoi c'est un contresens d'éliminer pudiquement de l'enseignement de la langue étrangère le travail du corps, les exercices de relaxation, l'expérience des sens, l'exploration des émotions, la dynamique de groupe, autrement dit toute la préparation de l'acteur avant de prendre la parole sur scène. «Ce quibloque le plus de monde aujourd'hui, c'est la parole. Il ne faut donc pascommencer avec la parole, avec les idées, mais avec le corps. Le corps libre est unpremier pas» [1].

Les textes officiels soulignent que « la mission prioritaire de l'enseignementdes langues vivantes est le développement de la compétence de communication. Lesélèves apprennent une langue étrangère pour être capables de s'en servir. La communicationen langue étrangère ne se réduit pas à l'échange de quelques formulesstéréotypées imposées par les usages sociaux. On communique parce qu'on a quelquechose à dire ou à entendre dans une situation donnée. »

La didactique de la langue étrangère range le théâtre dans la panopliedes outils pédagogiques et ce faisant l'instrumentalise à des fins linguistiques.

Cette démarche pédagogique répond aux objectifs du Cadre Européen Commun de référence aux Langues (CECRL) [3]et permet aux élèves:

– d'apprendre en s'amusant, de se libérer et prendre confiance;

– d'intégrer le bon accent avec les bonnes intonations;

– de s'ouvrir à d'autres cultures.

Grâce au théâtre, l'élève est amenéà refaire le parcours qu'il a fait dans sa propre langue, mais en raccourci afin demieux s'approprier la langue seconde. D'une part, si l'on admet que « la culture estun comportement acquis et commun en relation étroite avec le fonctionnement de lalangue » [5] et si l'on considère, d'autre part, que la culture est « commeune forme de jeu, le langage une des formes de la culture », le jeu dramatique en langue étrangère semble fondé. C'est ici les arguments en faveurde l'expression dramatique dans l'appropriation de la langue étrangère en classe delangue plutôt que d'en montrer les limites dans la mesure où le théâtre occupe uneplace trop réduite dans l'enseignement.

«Les activités artistiques offrent une façon de penserqui n'existe pas dans les autres disciplines » [4, 454]. C'est pourquoi il ne faut pas instrumentaliser le théâtre, mais utiliser à plein sa fonction qui estde faire émerger les potentialités artistiques de l'élève pour lui permettre une meilleureappropriation de la langue étrangère au cours

du processus d'épanouissementartistique. L'approche dramatique offreune continuité enrichissante entre le primaire et le secondaire menant à la maîtrisede la langue étrangère, à l'appropriation de la culture étrangère et également à l'épanouissement artistique de l'élève et du futur citoyen.

Objectifs pédagogiques et didactiques de cet apprentissage:

– apprendre et mémoriser un texte court (interpréter le rôle);

– comprendre les instructions;

– travailler les matières transversales comme, par exemple, l'éducation artistique (interprétation, savoir critiquer et être critiqué, créer des affiches, des décors) ou l'éducation civique (respecter les autres, accepter ses erreurs et celles des autres).

En enseignant la langue étrangère à l'aide du théâtre, il faut chercher à dynamiser le groupe, à créer un climat de confiance sur les bases d'un contrat explicite; la communication dans la classe pourra être présentée et vécue comme un jeu. Le théâtre en langue étrangère peut stimuler l'imagination et la développer. Les élèves ont besoin de peu de choses pour nourrir leur créativité: une citrouille, un chapeau rouge, etc. Les contes représentent un patrimoine commun qui peut se dramatiser aisement.

L'organisation de l'espace est importante. Il convient de libérer la salle de ses pupitres pour créer un espace vide de sorte que les élèves puissent se l'approprier pour vivre la langue avec leur corps. Alors les élèves investissent l'espace et nerestent pas assis comme on le voit la plupart du temps. « De la même manière qu'unacteur ne peut absolument pas étudier un rôle assis – la compréhension commence aumoment où le corps entre en action – un élève ne peut apprendre tout ce qu'il reçoitsans que le corps soit engagé. » [2, 18-19].

Le travail de groupe est caractéristique de cet apprentissage. II permet à l'élève de trouverle soutien au sein d'une « famille » et la confiance en soi et aussi de créer unebonne atmosphère (la « connivence »).

On travaille d'abord sur les dynamiques de la nature, la parolevient ensuite. Les mots sont abordés par les verbes, porteurs del'action et par les noms qui représentent les choses nommées.

L'éducation artistique théâtrale grâce au médiumde la langue étrangère conduit à l'appropriation de la langue seconde et laculture qu'elle véhicule.Les élèves eux-mêmesdeviennent capables de créer des histoires.Ce qui frappe, c'est la bonne mémorisation des élèves grâceau jeu dramatique, seul deux élèves sur vingt avaient oublié le sens des phrases oules confondaient.

Bibliographie:

1. BROOK P. Le Diable, c'est l'ennui.Actes Sud-papiers. – 1991.

2. BROOK P. Le théâtre, un outil fantastique pour l'éducation. – *Cahiers Pédagogiques* 337. – 1995.

3. Un Cadre Européen Commun de Référence pour les Langues : apprendre, enseigner, évaluer. – Conseil de l'Europe / Les Éditions Didier, Paris 2001. – 192 p.

4. DRAKE C. & ROCHEZ C. Les sciences cognitives et l'école. – Paris : PUF, 2003. – 642 p.

5. HALL E.T. Au delà de la Culture. Paris : Le Seuil, 1979.

Zawłocki Ireneusz,*dr inż.,*
Politechnika Częstochowska,
Wydział Inżynierii Mechanicznej i Informatyki raz MSKiDN
(Polska)

DOMINUJĄCE MODELE KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO W WIODĄCYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Panuje powszechne przekonanie, że w warunkach globalizacji i integracji inwestowanie w edukację i naukę, staje się jedną z najważniejszych i najefektywniejszych form inwestycji. Ewolucja myślenia w kierunku gospodarki opartej na wiedzy ma swoją długą historię, wyrasta na gruncie badań nad czynnikami wzrostu gospodarczego w różnych krajach i okresach, a także na gruncie nowej rewolucji technicznej, tworzącej zręby społeczeństwa informacyjnego, postindustrialnego, usługowego, w którym następuje przewaga sektorów świadczących usługi nad sektorami wytwarzającymi produkty.

Jednak nie wszystkie inwestycje w rozwój człowieka i nie każdy rozwój kształcenia i szkolenia oraz badań naukowych i rozwojowych prowadzą do wzrostu gospodarczego, do poprawy produktywności i wzrostu dobrobytu. Muszą one być przemyślane, mieć odpowiednią strukturę; kształcenie i szkolenie musi być skoordynowane z potrzebami gospodarki. Wymaga to optymalizacji kształcenia i zatrudnienia. W szkolnictwie średnim główny problem odnosi się do ustalenia proporcji między kształceniem ogólnym, a kształceniem zawodowym. We współczesnych państwach gospodarczo rozwiniętych dominuje formuła 30 do 70 (30% kształcenie ogólne i 70% kształcenie zawodowe – np. w Austrii 77%, Belgi 68%, Holandii 70%, Niemczech 77%, Szwajcarii 69%, Włoszech 72%).

Ogólnie można wyróżnić dwa klasyczne systemy kształcenia zawodowego – system szkolny i system dualny (przemienny) oraz system mieszany, łączący system szkolny i dualny. W tradycyjnym systemie szkolnym kształcenie zawodowe, głównie ogólne i teoretyczne, odbywa się w szkole zawodowej, a kształcenie praktyczne w warsztatach szkolnych, laboratoriach, pracowniach lub w międzyszkolnych centrach kształcenia praktycznego. Nowoczesną formą kształcenia w tym systemie jest kształcenie modułowe.

Strategia kształcenia modułowego zrywa z konwencją odrębnych programów dla poszczególnych teoretycznych przedmiotów zawodowych i zajęć praktycznych, wprowadzając modułowy układ zintegrowanych treści kształcenia z różnych dziedzin wiedzy teoretycznej i praktycznej. W tej koncepcji edukacji zawodowej cele i treści kształcenia (założone efekty kształcenia) wynikają z przyszłych zadań zawodowych, gdyż czynności wykonywane przez uczniów podczas zajęć szkolnych są bardzo zbliżone do tych, które wykonywane są na stanowisku pracy. Nie ma tutaj podziału na zajęcia teoretyczne i praktyczne, zaś proces uczenia się dominuje nad procesem nauczania. Tak zaprojektowany i realizowany proces kształcenia pozwala na tworzenie elastycznych, dostosowanych do oczekiwań pracodawców ofert nabywania kwalifikacji i kompetencji zawodowych, a w razie potrzeby umożliwia szybkie

przekwalifikowanie oraz elastyczne dostosowanie procesu nauczania do zmieniających się potrzeb rynku pracy, warunków ekonomicznych i rozwoju technologii.

W dualnym (przemiennym) systemie kształcenia zawodowego uczniowie zdobywają wiedzę teoretyczną w szkole, a umiejętności wykonywania zawodu na stanowiskach i w firmach pod kierownictwem instruktorów i mistrzów. W tym systemie trzyletni lub czteroletni cykl kształcenia dzieli się najczęściej na dwie równe części, zachowując zasadę, że praktyczna nauka zawodu na stanowiskach pracy jest integralną częścią trzyletniego lub czteroletniego cyklu kształcenia. Stosowane są różne systemy organizacji, np. tydzień w szkole – tydzień na stanowiskach pracy, trzy dni w szkole – dwa na stanowiskach pracy itd. Systemy kształcenia dualnego dominują w większości krajów Europy. W największym stopniu stosowane są w Niemczech, Austrii, Szwajcarii, Norwegii, Czechach, Holandii.

W systemie dualnym w koszty kształcenia partycypują władze publiczne, przedsiębiorstwa i osoby kształcone (wkład pracy uczniów), co znacznie zwiększa inwestycje w edukację zawodową.

Literatura:

1. Jeruszka U. (red.) (2002):*Optymalizacja kształcenia zawodowego z punktu widzenia potrzeb rynku pracy* IPiSS, Warszawa..
2. Jeruszka U. (red.) (2012): *Unowocześnienie metod i form kształcenia zawodowego w Polsce. Diagnoza i oczekiwane kierunki zmian*. IPiSS, Warszawa.
3. Kobaj M.(2012): *Wpływ systemów kształcenia zawodowego na zatrudnienie i bezrobocie młodzieży. Projekt programu wdrożenia dualnego systemu kształcenia zawodowego w Polsce*. IPiSS, Warszawa.
4. Krekel E.M., Walden G. (red.) (2005), *The future of vocational education and training in Germany: Empirical studies and conclusions*, BIBB, Bonn.
5. Kwiatkiewicz A. (2006): *Edukacja zawodowa w niemieckim systemie dualnym*.http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/13/id/245
6. Orczyk J., Rajkiewicz A. (red.) (2014): *Rynek pracy i wykorzystanie potencjału pracy w Polsce*. IPiSS, Warszawa.
7. *Współpraca szkół zawodowych z pracodawcami. Przykładowe rozwiązania(2013).* KOWEZiU, Warszawa.
8. Zawłocki I. (2003): *Praktyczne nauczanie zawodu w polskim systemie edukacji*. [w:] *Kształcenie zawodowe*: *pedagogika i psychologia*. T.Lewowicki, J. Wilsz, I. Ziaziun, N. Nyczkało (red.). Częstochowa – Kijów.
9. Zawłocki I., Niewiadomski K., Nieroba E. (2009): *Edukacja zawodowa – stan aktualny i kierunki zmian.* [w:] *Edukacja – Technika – Informatyka. Teoretyczne i praktyczne problemy edukacji technicznej i zawodowej,* red. W. Furmanek, W. Walat, Rzeszów.
10. Zawłocki I., Nieroba E., Niewiadomski K. (2014): *Kształcenie modułowe w reformowanym systemie edukacji zawodowej*. [w:] *Edukacja – Technika – Informatyka. Wybrane problemy edukacji technicznej i zawodowej,* red. W. Walat, W. Lib, Rzeszów.

***Білан Л.Л.**, к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

УПРАВЛІННЯ МЕТОДИЧНОЮ РОБОТОЮ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сучасний період розвитку українського суспільства, що знаходиться на етапі реформування всіх сфер його життєдіяльності, висуває нові вимоги до людини та її особистих і професійних якостей, що значно залежить від можливості реалізовувати внутрішній потенціал адекватно до потреб та індивідуальних здібностей.

Для педагогічної галузі таким шляхом творчої реалізації є постійний процес удосконалення професійної діяльності педагога, один з основних напрямів якої становить методична робота.

Методична робота у вищому навчальному закладі є важливою складовою навчально-виховного процесу й спрямована на вирішення завдань з підвищення якості підготовки фахівців на основі комплексного підходу до вдосконалення змісту, організації й методів навчання.

Розрізняють три форми методичної роботи у вищому навчальному закладі: науково-методичну, організаційно-методичну та навчально-методичну.

Науково-методична робота орієнтована на створення нових принципів і методів ефективного управління процесом навчання студентів, методичне забезпечення єдності навчального процесу і наукових досліджень, проведення науково-методичних досліджень з актуальних для вищого навчального закладу й вищої школи проблем.

Організаційно-методична робота включає її перспективне та поточне планування, створення університетської системи підвищення педагогічної майстерності молодих викладачів, аспірантів і наукових співробітників, проведення науково-методичних конференцій і конкурсів.

Навчально-методична робота спрямована на методичне забезпечення й удосконалення навчальних планів і програм підготовки фахівців, існуючих форм і видів занять відповідно до сучасних вимог.

Єдину систему управління методичною роботою у вищому навчальному закладі становлять науково-методична рада вищого навчального закладу та науково-методичні комісії та ради інститутів (факультетів).

Координацію й керівництво всіма напрямками методичної роботи у вищому навчальному закладі здійснює перший проректор, проректор з навчально-виховної роботи та навчальна частина.

Навчально-методичне управління і науково-методична рада вищого навчального закладу керуються Законом України «Про вищу освіту», наказами та інструктивними листами Міністерства освіти і науки України, статутом вищого навчального закладу, наказами та розпорядженнями ректора і ректорату.

Навчально-методичне управління і науково-методична рада організують свою роботу в тісному контакті з усіма підрозділами вищого навчального закладу.

Науково-методична рада вищого навчального закладу є колективним дорадчим (експертно-консультативним) органом, основним завданням якого є планування та координація методичної роботи з метою розроблення та здійснення комплексу заходів для забезпечення якості підготовки фахівців відповідно до вимог державних стандартів вищої освіти.

До складу науково-методичної ради вищого навчального закладу входять: голови та заступники науково-методичних комісій та рад інститутів (факультетів), а також провідні науково-педагогічні працівники, які мають великий досвід наукової та педагогічної діяльності. Головою науково-методичної ради університету є перший проректор або проректор з навчально-виховної роботи.

Структурно науково-методична рада вищого навчального закладу складається з секцій за основними галузями та напрямами підготовки фахівців з вищою освітою.

Склад науково-методичної ради затверджується наказом ректора на термін до п’яти років. Для прийняття рішень у період між засіданнями науково-методичної ради й оперативної підготовки матеріалів створюється президія, до складу якої входять голова ради і його заступник, начальник навчальної частини, завідувач редакційно-видавничого центру та директор бібліотеки.

Робота науково-методичної ради організовується у формі засідань, що проводяться один раз на місяць. У засіданнях беруть участь всі члени науково-методичної ради. Для розгляду окремих питань на засідання запрошуються декани факультетів та їх заступники з навчально-методичної роботи, завідувачі кафедр, викладачі й наукові співробітники вищого навчального закладу.

Рішення науково-методичної ради з питань, що входять до її компетенції, вводяться в дію наказом ректора.

Науково-методична рада університету працює у творчій взаємодії з радами інститутів (факультетів) за принципом розподілу компетенції, оскільки підготовка фахівців зо одним або кількома спорідненими напрямами, підвищення кваліфікації фахівців відповідної галузі вищої освіти здійснюється на факультетах вищого навчального закладу, що вимагає організації методичної роботи з їх науково-педагогічними працівниками з урахуванням специфіки їх професійної діяльності.

Науково-методичні комісії факультетів визначають завдання та напрями методичної роботи кафедр; удосконалюють навчальні плани та програми підготовки фахівців, вирішують питання про відкриття нових напрямів та спеціальностей; розробляють рекомендації щодо введення до навчальних планів нових навчальних дисциплін з метою забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців; визначають шляхи підвищення ефективності навчально-виховного процесу на факультеті й професійної компетентності професорсько-викладацького складу.

Важливим осередком методичної роботи у вищому навчальному закладі є кафедра, що здійснює навчальну, методичну й науково-дослідну роботу з однієї або кількох пов'язаних між собою напрямів та спеціальностей, а також підготовку й підвищення кваліфікації кадрів.

Отже, у процесі управління методичною роботою в межах вищого навчального закладу велике значення має взаємозв'язок його керівництва, науково-методичної ради та кафедр.

УДК 94:378:63«1917/1921»

***Живора С.М.**, к.і.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ (1917 – 1921 рр.)

Історія сільськогосподарської освіти і аграрних наукових установ у період українських визвольних змагань 1917-1921 рр. є особливо актуальною для сучасної України, де розвиток аграрної сфери народного господарства оголошений пріоритетним національним проектом. Проголошення української державності 1917 р. створило сприятливі умови для всебічного розвитку продуктивних сил, без чого неможливий нормальний політичний, соціальний і культурний розвиток українського народу. Для здійснення цих завдань потрібні були висококваліфіковані фахівці в усіх галузях народного господарства.

Україна, за твердженням голова У.Ц.Р. М. Грушевського, «... жде армію спеціалістів, котрі підняли б переліг, запущений передніми століттями, і підняли його з економічного занедбання […]. Хліборобна продукція, — вважав він, — повинна попрощатись з односторонньою культурою збіжжя, стати більш різносторонньою й інтенсивною. … В чорноморських степах повинна бути розвинута культура бавовни […]. На полудневім узбережжі в далеко більших розмірах мусить повестись культура полудневих овочів. Садівництво, городництво, виноградарство взагалі повинно вестись в розмірах далеко ширших. Скотарство, птахівництво, рибальство, навіть бджільництво — все це повинно бути проведено в розмірах широких, більш раціональних, обрахованих на далекий експорт» [1].

Вагомих успіхів в справі реформування вищої освіти досяг гетьманський уряд Павла Скоропадського. Відкривалися нові університети й інститути. Зокрема, 17 серпня 1918 р. було заснувано Кам'янець-Подільський державний університет, а 1919 р., при університеті було відкрито с.-г. факультет — перший вищий заклад аграрної освіти на Поділлі. На факультеті передбачалося створити 4 відділи: агрономічний, рослинництва, садівництва і городництва, скотарства. Кам'янець-Подільський став шостим містом після Києва, Львова, Одеси, Харкова та Херсона, де готувалися спеціалісти з вищою с.-г. освітою [2].

У період національно-визвольних змагань робилися спроби заснувати в Києві Ветеринарний інститут (1918 р.). Проте, політична завірюха відклала процес відкриття цього нового навчального закладу.

Значну увагу вищій сільськогосподарській освіті приділяла Директорія УНР. В архівному фонді ЦДАВО України (Ф. 1061) зберігається проект закону про «Київську сільськогосподарську академію» — державну вищу школу з підпорядкуванням Міністерству земельних справ. Цей закон передбачав створення шести факультетів: 1) агрономічного з відділами: а) рільничим, б) скотарським, в) садівництва, городництва та спеціальних культур; 2) лісового; 3) межевого; 4) ветеринарного; 5) інженерного з відділами: а) меліораційним, б) технологічним, в) машино-будівельним, 6) економічного, які поділялися на відділення [3].

Революційні події 1917 р. ознаменували також новий, радянський період історії с.-г. освіти в Україні. Декретом РНК УСРР наприкінці січня 1919 р. усі вузи України підпорядковувалися Наркомосу республіки і бралися на утримання держави, було створено державну комісію для підготовки реформи вищої школи. 15 травня 1920 р., з метою централізації с.-г. освітньої політики в УСРР, уряд прийняв спеціальну постанову, яка передбачала передачу шкіл по сільському господарству, лісоводству і землеустрою, в першу чергу практичні школи, початкові с.-г. училища, лісові навчальні заклади від Наркомзему до ведення Наркомпросу [4].

Навесні 1921 р. запрацював Київський політехнічний, на агрономічному факультеті навчалося 194 студенти. У його складі було 7 кафедр: хліборобства, скотарства, ґрунтознавства, економіки, епізоотології, технології, ботаніки. На початку 1920 р. у складі інституту було відкрито ветеринарний факультет (з листопада 1921 р. – інститут), навчалося 46 студентів.

Слід нагадати, що один з перших закладів вищої с.-г. освіти в Україні був заснований за її межами. Його започаткували в 1816 р. поблизу Варшави у Марімонті як інститут сільського господарства і лісництва, через певний час перевели до Нової Олександрії (нині Пулави, Польща), а на початку Першої світової війни евакуйовано до Харкова й перейменовано на Харківський с.-г. інститут (нині – це Національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва). У 1921 р. в інституті була створена кафедра фізіології, де під керівництвом О.В. Палладіна велись дослідження з хімічної фізіології та обміну речовин.

На початку 1920-х рр. почала формуватись мережа середніх с.-г. шкіл – технікумів, які почали готували середній технічний персонал для аграрного сектора, всі вони виникали на базі колишніх вищих та нижчих с.-г. шкіл з числа найбагатших і найкраще обладнаних, решту нижчих сільськогосподарських шкіл було переформовано на профшколи звичайного типу. У 1920 р. на базі Білоцерківської жіночої гімназії було відкрито Білоцерківський технікум (з 1930 р. с.-г. інститут). З 1921 р. почав діяти діяв Уманський агрополітехнікум.

На кінець 1920-х рр. діяли такі сільськогосподарські і ветеринарні інститути: 1) Кам’янець-Подільський с.-г. інститут; 2) Київський с.-г. інститут; 3) Одеський с.-г. інститут; 4) Полтавський с.-г. інститут; 5) Харківський с.-г.

інститут; 6) Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут; 7) Харківський ветеринарний інститут.

В роки революції та громадянської війни, не зважаючи на серйозні труднощі у справі забезпечення потреб сільського господарства кваліфікованими спеціалістами з вищою і середньою сільськогосподарською освітою, владні структури активно застосовували різноманітні форми позашкільної с.-г. освіти.

До революції, як правило, основними формами позашкільної с.-г. освіти були лекції, курси, читання, публікації в газетах та журналах, ярмарки, з'їзди сільськогосподарських товаровиробників, навчально-ботанічні сади, музеї, бібліотеки тощо. У роки національно-визвольних змагань з'явились нові агітаційні форми залучення широких верств сільського населення до с.-г. знань, зокрема, набули значення пересувні музеї-виставки у вигляді агрономічних поїздів і пароплавів [5]. Їх поява була викликана, з одного боку, необхідністю найбільш швидкого і широкого поширення інформації, особливо сезонного характеру, а з іншого – бажанням ефективно використати наявні лекторські сили, створити для них сприятливі умови для роботи, охопити якомога більший район діяльності, при цьому до мінімуму скоротивши затрати на пересування.

Важливе значення в поширенні агрономічних знань серед селян, зростанні продуктивності селянських господарств та культури с.-г. виробництва мала робота кооперативних установ, які влаштовували с.-г. короткострокові курси, в яких навчальну роботу забезпечували викладачі вузів та інструктори місцевих кооперативних союзів – Харківський с.-г. інститут, Харківська кредитна спілка кооперативів та ін.

У перші роки існування української влади в існуючих та новостворюваних навчальних закладах продовжували працювати вчені та педагоги старої генерації. Вони прагнули внести свій вклад у вирішення проблем відбудови та подальшого розвитку економіки, в тому числі сільського господарства.

Революційні події 1917-1921 рр. створили сприятливі умови для подальшого розвитку продуктивних сил. Зрозуміло, що цей розвиток був би неможливим без підготовки кваліфікованих кадрів і досягнень аграрної науки, тому сучасне реформування системи вищої освіти, що розгорнулося в останнє десятиліття, спонукає істориків вивчати і враховувати досвід її розвитку в попередні історичні періоди. Без цього реалізація навіть самих кращих намірів може мати негативний ефект. Проводячи процес модернізації системи вищої аграрної освіти, необхідно забезпечити її нормальне функціонування, реформування необхідно проводити на основі науково розробленої, чітко вивіреної концепції, не ламати і руйнувати старе, а брати усе цінне, позитивне, що себе виправдало в минулому.

Література:

1. Грушевський М.С. На порозі Нової України: Гадки і мрії / М.С. Грушевський // Твори: у 50 т. Львів: Світ. 2007. Т. 4. Кн. 1. С. 246-247.
2. КПМДА, ф. 582, оп. 1, спр. 17, арк. 180.
3. ЦДАВО України, ф. 1061, оп. 3 спр. 2, арк. 1-9.
4. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 2, спр. 1053, арк. 3.
5. ЦДАВО України, ф. 1061, оп. 1, спр. 366, арк. 19-23.

УДК 101.1.001

Культенко В.П., *к. філос. н., доцент*
Кичкирук .Т В., *к. філос. н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Побудова і розвиток демократичної держави, формування сучасного громадянського суспільства, розбудова ринкової економіки, оптимізація державних структур управління, підвищення громадянської активності формують ключові внутрішньополітичні передумови становлення і подальшого розвитку національної економіки.

Україна – аграрна держава, у «потягу економіки» агросектор посідає чільне місце локомотиву. Одним з головних чинників забезпечення розвитку національної економіки є аграрна освіта, яка відіграє ключову роль загалом у системі освіти.

Наразі діяльність Міністерства аграрної політики та продовольства України зосереджена на реалізації програми реформ аграрної галузі. Серед одних із найпріорітетніших напрямів – реформування аграрної освіти і науки.

Україна має право і можливості посісти чільне місце у світовій аграрній науці. Водночас, завдяки розвитку освіти і науки ми зможемо вивести Україну на рівень найрозвинутіших країн світу.

Аграрна освіта – одна з перших галузей, яка цілком готова до реформування і має чітку програму процесу вдосконалення.

Концепція реформування аграрної освіти та науки – це комплексна програма, яка ввібрала всі найкращі напрацювання провідних науковців і викладачів навчальних закладів. Насамперед, реформа містить підсилення ролі науковців та освітян, які мають освоїти сучасні технології та інновації в економіці провідних країн світу. Серед основних напрямків концепції варто відзначити: формування конкурентоспроможного фахівця, який знає і може працювати з використанням інноваційних технологій; змістовне об'єднання науки з освітою (передбачається навчання студентів на базі науково-дослідних господарських установ НААН України); співвідношення державного замовлення та ринку праці.

Неможливо реформувати аграрну галузь і при цьому не адаптувати фахівців, які працюють в цій галузі. Навчання високопрофесійних спеціалістів для АПК, які б відповідали міжнародному рівню – саме таке завдання ставить перед собою аграрна освіта. У такому стані, як сьогодні, Україна існувати не може. Аби вона мала своє місце в європейському просторі, їй наразі конче необхідні внутрішні реформи. Значною мірою це залежить від реформування агросектору економіки, зокрема й освіти. До того ж треба враховувати, що аграрна освіта – це потужний сегмент всієї освітянської галузі, адже в аграрних ВНЗ навчається понад 250 тисяч студентів.

При реформуванні аграрної освіти та науки, насамперед потрібно забезпечити тісний зв'язок освіта-наука-виробництво. Бо така необхідна

система співпраці протягом багатьох років не працювала. Розроблена концепція покликана впровадити інноваційний шлях розвитку аграрної освіти. Нині розробляється алгоритм об'єднання наукової бази інститутів і дослідних підприємств, що входять до структури НААН, з найбільш ефективними освітянськими закладами. Результатом цього злиття стане поява 10 великих регіональних аграрно-наукових центрів, на чолі кожного з яких стоятиме університет (він має не тільки відповідати вимогам Болонського процесу, а й бажано мати статус дослідницького). У його складі буде одна, а то й дві-три наукові установи, він повинен мати ступеневу підготовку фахівців – починаючи від ліцейних класів шкіл, молодших спеціалістів, бакалаврів.

Знання в сучасному світі мають вирішальне значення. Варто відмітити, що знань, набутих у вищий школі, принципово не може бути достатньо протягом періоду продуктивної діяльності людини.

На відміну від попереднього класичного, навчання, сучасне – не є засвоюванням та накопиченням інформації. Основним завданням навчання в сучасних умовах є розвиток компетентностей. Навчання покликане покращити якість мислення, а відтак сприяти покращенню якості рішень, що приймаються, а відтак підвищенню продуктивності праці.

Чи існує галузева специфіка навчання в АПК? Принциповим є те, що розвиток в АПК в світі і в Україні, зокрема, відбувається не менш динамічно, ніж в ІТ! А отже потреби в інноваційності, креативності та спроможності сучасного мислення тут жорсткіші, аніж будь-де. Дуже багато проривних досягнень відбувається на грані зіткнення різних галузей знань, тих самих ІТ та агрономії, мікробіології та хімії, фізики та маркетингу.

Ми маємо розуміти, що Україна повинна вийти на новий, якісніший рівень виробництва агропродукції, а без розвитку науки і освіти це зробити неможливо. Наша країна претендує на статус високоінтелектуальної держави з потужним потенціалом, але водночас потребує інновацій, яких від нас вимагає європейське суспільство.

УДК: 378

Бобко К.Є., *студентка*
Артемчук Л.М*. к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ В МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Успішна підготовка маркетологів багато в чому залежить від засвоєння студентами на першому курсі фундаментальних дисциплін. Однією з таких дисциплін є вища математика. Математичні методи, опановані при проходженні даної дисципліни, використовуються при вивченні багатьох споріднених і фахових дисциплін на старших курсах (економічна теорія, мікро- та макроекономіка, менеджмент тощо). Найбільшу практичну цінність становлять розділи вищої математики, які спрямовані на підготовку студентів

до маркетингових досліджень засобами математичного моделювання. Математичні моделі можуть бути призначені для дослідження як різних функціональних складових економіки (виробничо-технологічної, соціальної, територіальної структури), так і його окремих частин.

Економіко-математична модель – це виражена у формально-математичних термінах економічна абстракція, логічна структура якої визначається як об'єктивними властивостями предметами опису, так і суб'єктивним цільовим чинником дослідження, для якого цей опис робиться. Конструктивно кожна математична модель представляє собою сукупність взаємопов'язаних математичних залежностей, що відображають певні групи реальних економічних залежностей. Брискін В. сформулював такі вимоги до економіко-математичних моделей:

1) адекватність – відповідність моделі своєму оригіналу;

2) об'єктивність – відповідність наукових висновків реальним умовам;

3) простота – НЕ засміченість моделі другорядними факторами;

4) чутливість – здатність моделі реагувати на зміну початкових умов;

5) стійкість – малому збуренню вихідних параметрів має відповідати мала зміна поліному розв’язків задачі;

6) універсальність – широта області застосування. [1]

Застосування економіко-математичного моделювання в маркетингових дослідженнях досить складний процес, який обумовлений

– складністю об'єктів, нелінійністю маркетингових процесів, наявністю маргенальних ефектів (наприклад, мінімального рівня стимулювання продажів), часових параметрів (реакція споживачів на рекламу часто запізнюється);

– ефектом взаємодії маркетингових змінних, які в більшій своїй частині взаємозалежні і взаємопов'язані, наприклад, ціна, асортимент, якість, обсяг випуску;

– складністю вимірювання маркетингових змінних, часто застосовуються непрямі методи;

– нестійкістю маркетингових взаємозв'язків, обумовленої змінами смаків, звичок, оцінок та ін .;

– неготовністю персоналу до використання кількісних методів у маркетингу. [4]

Аналізуючи літературні джерела [1-5], можемо виділити наступні економіко-математичні методи, що застосовуються при вирішенні маркетингових завдань:

1. Кореляційно-регресійний аналіз.
2. Дисперсійний аналіз.
3. Аналіз рангових кореляцій.
4. Методи одномірного шкалювання.
5. Факторний аналіз.
6. Кластерний аналіз.
7. Багатовимірне шкалювання.
8. Дискримінантний аналіз.
9. Нейронні мережі (задачі класифікації об’єктів).
10. Нейронні мережі.

11. Математичне програмування.
12. Логлінійний аналіз.
13. Авторегресійний аналіз.
14. Метод прогнозної екстраполяції.
15. Експертні методи.
16. Методи теорії гри.

В результаті можна зробити висновок про те, що вивчення економіко-математичних моделей та методів, які використовуються в маркетинговій діяльності є важливим при підготовці маркетологів, а базові знання, які студенти отримують при вивченні вищої математики є необхідною умовою засвоєння професійно спрямованих дисциплін.

Література:

1. Брыскин В. В. Математические модели маркетинга / Брыскин В. В. – Новосибирск : ВО «Наука». Сибирская издательская фирма, 1992. – 160 с.

2. Гузь Н. Г. Моделирование маркетинговых решений в управлении производством / Н. Г. Гузь, А. Г. Рempель. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1998. – 25 с.

3. Данько Т. П. Количественные методы анализа в маркетинге: монография / Т. П Данько., И. И. Скоробогатых. – СПб. : Питер, 2005. –384 с.

4. Маріщук Ю. А. Стратегічні та тактичні плани-моделі маркетингу: монографія / Маріщук Ю. А., Марюта О. М. – Дніпропетровськ : Системні технології, 2007. –197 с.

5. Пелешишин О. О. Математичне забезпечення прийняття рішення у маркетинговій діяльності підприємства / О. О. Пелешишин, Г. Г. Цегелик // Вісник Національного університету Львівська Політехніка. – 2011. –№698. – С. 250–254.

УДК: 378

Ткачук М., *студентка*
Артемчук Л.М*. к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МАРКЕТИНГ В ОСВІТІ

Освіта як галузь соціальної сфери являє собою розгалужену інфраструктуру освітніх установ, яка формує системні знання з основ наук і готує молодь до трудової діяльності. Кількість випускників вищих навчальних закладів вже в декілька разів перевищує попит, а кількість випускників загальноосвітніх шкіл з кожним роком зменшується, тому значного поширення набуває маркетинг освіти.

Кількість загальноосвітніх шкіл у 2012/13 навчальному році склала 19,7 тисяч, що на 2,5 тис. менше порівняно з 2000/01 роком, зменшилась кількість учнів – на 2542 тис. осіб, що в свою чергу зумовило зменшення кількості студентів. Такий розвиток ринку освітніх послуг призвели до серйозних змін у

сфері освіти: з'явилася і продовжує посилюватися конкурентна боротьба між вищими навчальними закладами, істото змінилися вимоги і цінності споживачів.

Кожен вуз сьогодні проводить рекламну та маркетингову діяльність, але щоб успішно розвивався навчальний заклад необхідно формувати стратегії і тактики маркетингової та комунікаційної діяльності. "Професійний і продуманий підхід до засобів просування освітніх послуг до споживача, формування планів маркетингової та комунікаційної діяльності, проведення маркетингових досліджень, ефективна організація рекламної діяльності – є факторами і ресурсами успішного розвитку навчального закладу"[1].

Оболенська Т.Є. відмічає, що "співвідношення сучасного ринку освітніх послуг і ринку праці потребує як узгодження й оптимізації пропонування молодих фахівців, так і підвищення кваліфікації присутніх на ринку праці працівників, які мають достатній досвід і конкурентоспроможні на власному сегменті ринку праці". Саме тому важливо відмітити, що вивчення маркетингу при підготовці фахівців різних спеціальностей може мати вагомий вплив на підвищення якості надання освітніх послуг, розширення кругозору та можливостей випускників вищих навчальних закладів [2].

Маркетинг освіти пов'язаний з поширенням ідеї освіти та потребує розробки відповідної стратегії. Стратегія маркетингу освітніх послуг повинна включати: конкретні цілі та завдання навчального закладу, опис його цільових аудиторій і споживачів, опис процедур, конкурентних переваг освітніх програм вузу, з якими він виходить на ринок.

При просуванні стратегії розвитку вузу на ринку необхідно використовувати різні комунікаційні технології. Кожна комунікаційна технологія має свої особливості впливу на споживачів. Об'єднання різних комунікаційних технологій у систему інтегрованих маркетингових комунікацій дозволяє посилити ефективність кожної з них і, звичайно ж, загальну результативність. Ці дії в першу чергу повинні бути спрямовані на створення позитивного іміджу вузу і таким чином вивести його на новий рівень на ринку освітніх послуг. Для цього необхідно визначити шляхи ведення ним маркетингової політики, головним з яких має стати налагодження зв'язків з громадськістю. Це, насамперед, потрібно для виховання громадської думки: освітній заклад має всилити споживачеві дійсність його локальної ідеї та зробити все можливе для того, щоб існування освітнього закладу стало цікавим споживачеві. Основна мета формування громадської думки – створити міцну позицію освітнього закладу в суспільстві і на потенційних ринках. Технологічна схема дії механізму формування громадської думки – це ланцюжок послідовних дій: заявити про себе; залучити і утримувати увагу; викликати інтерес; зняти напруженість і недовіру; сформувати позитивний імідж;ініціювати бажання; спонукати суспільство до бажаної для освітнього закладу дії; удосконалювати імідж установи (підвищувати рейтинг).

У рамках вищого навчального закладу доцільним було б створення спеціальної служби, що зможе вирішувати наступні завдання: стратегічне

планування з метою постійного підвищення якості існуючих освітніх послуг; аналіз економічної діяльності освітньої установи; менеджмент якості; розвиток рекламної політики навчального закладу; проведення маркетингових досліджень у освітній сфері та ін. Таким чином, маркетинг вищого навчального закладу – необхідна і важлива частина його діяльності.

Література:

1. Маркетинг і його призначення [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://pidruchniki.com/86573/menedzhment /marketing_osviti.

2. Оболенська Т.Є. Якісний опис управління інноваційним розвитком підприємства: особливості, умови, характеристики та принципи / Т.Є. Оболенська // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. – 2011. – № 5. – С. 170-175

УДК: 378

Трачук Ю., *студентка*
Артемчук Л.М*. к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВИЩА МАТЕМАТИКА – ПЕРШИЙ КРОК ДО МАРКЕТИНГОВОГО АНАЛІЗУ

Вища математика в економіці – це не тільки визначення кількісних характеристик та здійснення підрахунків, засобами математики можливе дослідження економічних проблем, використання числового матеріалу для виявлення економічних залежностей і закономірностей, що сприятиме прийняття на цій основі різного роду рішень. Найчастіше використовують математику в поєднанні з економікою та кібернетикою.

Найбільше застосування в задачах маркетингового аналізу мають методи математичної статистики, крім цього використовуються методи елементарної математики, диференціальне та інтегральне числення, варіаційне числення, кореляційно-регресійний аналіз, однофакторний і багатофакторний аналіз, дисперсійний аналіз, різні види програмування, експертні системи, нейронні мережі та багато інших. Можна виділити кілька груп економіко-математичних методів, які використовуються при проведенні маркетингового аналізу:

1. Статистичні методи обробки інформації (визначення середніх оцінок, величин помилок, ступеня узгодженості думок респондентів і т.д.).

2. Багатовимірні методи (в першу чергу факторний і кластерний аналізи). Вони використовуються для обгрунтування маркетингових рішень, в основі яких лежать численні взаємопов'язані змінні. Наприклад, визначення обсягу продажів нового продукту в залежності від його технічного рівня, ціни, конкурентоспроможності, витрат на рекламу та ін

3. Регресійні і кореляційні методи. Вони використовуються для встановлення взаємозв'язків між групами змінних, що описують маркетингову діяльність.

4. Імітаційні методи. Вони застосовуються тоді, коли змінні, що впливають на маркетингову ситуацію (наприклад, описують конкуренцію), не піддаються визначенню за допомогою аналітичних методів.

5. Методи статистичної теорії прийняття рішень (теорія ігор, теорія масового обслуговування, стохастичне програмування) використовуються для стохастичного опису реакції споживачів на зміну ринкової ситуації. Можна виділити два головних напрямки застосування цих методів: для статистичних випробувань гіпотез про структуру ринку і припущень про стан ринку, наприклад дослідження ступеня лояльності до торгової марки, прогнозування ринкової частки.

6. Детерміновані методи дослідження операцій (в першу чергу лінійне і нелінійне програмування). Ці методи застосовують тоді, коли є багато взаємопов'язаних змінних і треба знайти оптимальне рішення – наприклад, варіант доставки продукту споживачеві, що забезпечує максимальний прибуток, по одному з можливих каналів товароруху.

7. Гібридні методи, об'єднуючі детерміновані і імовірнісні (стохастичні) характеристики (наприклад, динамічне і евристичне програмування), застосовуються перш за все для дослідження проблем руху товару. [1]

Маркетинговий аналіз, який проводиться для оцінки можливості реалізації певного продукту на обраному ринку та отримання певного рівня доходу, який дав би можливість покрити витрати на просування, існування проекту та задовольнити інтереси замовників використовує математичний апарат на всіх етапах маркетингової діяльності. Наведемо методику проведення маркетингового аналізу:

1. Аналіз попиту і стратегії його розвитку.

2. Аналіз ринкового середовища (кількісні характеристики: місткість, фаза життєвого циклу, насиченість, темпи зростання, стабільність попиту; якісні характеристики: структура потреб споживачів, мотиви здійснення покупки, процес купівлі, інтенсивність конкуренції).

3. Стратегія проекту (визначення фази життєвого циклу галузі, можливості впливу на ринок, структури витрат порівняно з конкурентами, цінова еластичність попиту на продукт проекту).

4. Маркетингова концепція (визначення зони "продукт – цільова група", встановлення цілей маркетингу, розробка маркетингової стратегії, визначення комплексу маркетингу, розробка маркетингових заходів і бюджету).

5. Маркетинговий план (документ, що дає детальну оцінку продукції за схемою: продукція, споживачі, конкуренти, тактичні засоби маркетингу, план стимулювання, вплив проекту на наявні групи товарів) [2].

Труднощі використання економіко-математичних методів у маркетингових дослідженнях пов’язані з тим, що вони вимагають у фахівців високої кваліфікації, величезного обсягу відповідних знань та використання сучасних інформаційних і обчислювальних технологій, тому підготовка фахівців, які могли б успішно проводити маркетинговий аналіз починається з освоєння базових дисциплін, серед яких знаходиться і вища математика.

Література:

1. Данько Т. П. Количественные методы анализа в маркетинге: монография / Т. П Данько., И. И. Скоробогатых. – СПб. : Питер, 2005. –384 с.
2. Маркетинговий аналіз [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://studme.com.ua/1056112710436/ekonomika/marketingovyy_analiz.htm.

УДК 31.316.37.013.78

***Ралко О.С.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДОСВІД ШВЕЙЦАРІЇ У СФЕРІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Комерціалізація освіти у вищій школі є достатньо дискусійним питанням, оскільки пов'язана з фінансуванням бізнесом ВНЗ, наприклад, в обмін на право комерційного використання результатів наукової роботи співробітників університету. Безумовно, реальний сектор економіки не зацікавлений у благодійній діяльності і не буде фінансувати фундаментальні дослідження, у першу чергу, бізнес цікавлять прикладні розробки, відповідність випускників ВНЗ вимогам роботодавців з метою скорочення адаптаційного періоду працівників на першому робочому місці. Проте, в умовах високої конкуренції, негативних демографічних та економічних тенденцій, перенасичення ринку освітніх послуг та обмеження державного фінансування, університети повинні навчитись отримувати додаткове фінансування від приватного сектору. Комерціалізація освіти є пріоритетом в освітній сфері, що закріплений на державному рівні.

В цілому комерціалізація освіти у вищій навчальній школі є реальною можливістю як для підвищення ефективності підготовки випускників, так і для підвищення ефективності наукової та викладацької діяльності викладачів. Оскільки, кошти отримані від прикладних розробок дозволять покращити матеріально-технічну базу університету та перенаправити кошти як на проведення теоретичних досліджень, так і на підвищення якості підготовки студентів. Співпраця з реальним сектором економіки дійсно дозволить реалізувати компетентнісний підхід при підготовці студентів.

Визнаними лідерами з питань комерціалізації освіти є США, країни ЄС та Швейцарія. Для поширення власного досвіду урядами цих країн запроваджені спеціальні міжнародні програми по співробітництву для вищих навчальних закладів Центральної та Східної Європи. Так, наприклад, для ВНЗ України діє програма наукового партнерства між Східної Європою та Швейцарією за підтримки Швейцарської національної наукової фундації та Швейцарської агенції розвитку та співробітництва, основною метою якої є обмін досвідом з питань комерціалізації освіти у вищій школі та впровадженню інтерактивних

методів викладання в освітній процес. Зазвичай, комерціалізація освіти в Україні, в першу чергу, пов'язується з залученням коштів приватного сектору у наукові розробки ВНЗ, таке поширене розуміння комерціалізації є вузьким. У Швейцарії, наприклад, під комерціалізацією освіти розуміється налагодження активної взаємодії між університетами та підприємствами. Наголос робиться на необхідності підготовки фахівців у різних сферах до реальних умов роботи на підприємстві. Україна також робить перші кроки у цьому напрямку, зокрема, шляхом реалізації компетентісного підходу при розроблення навчальних планів підготовки студентів. Проте, у сучасних умовах підприємства практично не приймають участь у розробці програм підготовки студентів, скоріше це реалізація вимог роботодавців до випускників очима викладацького персоналу. Підприємства приймуть участь у комерціалізації освіти тільки тоді, коли відчують або зрозуміють конкретний результат для себе. Засновуючись на цьому твердженні, ВНЗ Швейцарії виокремили ті сфери діяльності, в яких отримання результату співпраці буде швидким та зрозумілим. Так, комерціалізація освіти при підготовці студентів почалась із налагодження взаємодії під час проходження студентами виробничої практики та написання дипломних робіт. Для зацікавлення підприємств в роботі зі студентами, університети запропонували вирішити проблеми, запропоновані самими підприємствами зі супроводом представника підприємства та викладача. Так, студенти розподіляються за два роки до написання дипломної роботи по підприємствам. Студенти, що закріплені за певним підприємством працюють разом у групі. На цьому етапі підприємство їм пропонує вирішити свою конкретну проблему, тобто самостійно обирає тему майбутньої дипломної роботи студентів. Після обрання проблематики дослідження університет призначає консультантом групи викладача, що є спеціалістом в обраній проблематиці, а підприємство – представника компанії, що працює в цій сфері. Протягом двох років студенти разом з куратором університету працюють над вирішенням «проблеми» підприємства. На протязі навчання два місяці для консультацій з групою працює спеціаліст підприємства, для якого це основна робота на цей строк. «Оплатою» за надання у розпорядження університету співробітника підприємства є його виключне право на використання результатів дипломної роботи. Такий підхід дійсно дозволив налагодити взаємодію з підприємствами, оскільки:

– студентами вирішуються ті проблеми на підприємстві, вирішення яких цікавить саме підприємство;

– отримані результаті є обґрунтованими та готовими для впровадження, оскільки підприємство зацікавлене в отриманні ефективних рішень і надає всі документи та необхідні консультації;

– за рахунок залучення викладача та представника підприємства результати, що отримані студентами, є вагомими та реальними, оскільки в них є консультанти з досвідом, як в науковій, так і практичній діяльності.

Розвиток такого співробітництва дозволив університетам активізувати роботу з підприємствами, які дійсно стали зацікавлені у співробітництві. З

часом, система удосконалювалась, оцінюючи отримані результати, підприємства погодились на обрання тематики студентами, оскільки не завжди керівництво може об'єктивно оцінити ефективність власних процесів та свій потенціал. Крім того, підприємства почали додатково оплачувати виконання дипломних робіт студентами, а найкращих з них працевлаштовувати після навчання. Налагодження діалогу дозволило активніше залучити представників підприємств і до учбового процесу. Так, Швейцарія є одним з визнаних лідерів у запровадження кейс-методів у навчальний процес, до створення яких долучились представники реального сектору економіки.

***Березянко Т.В**., д.е.н., професор*
Національний університет харчових технологій
(м. Київ, Україна)
***Габріель Чинарро**, стажер-магістр 2 рівня*
факультету Бізнес адміністрування,
Університет Перпіньян (Universit de Perpignan Via Domitia)
(м. Перпіньян, Франція)

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФРАНЦІЇ

У Франції діє понад 50 університетів та університетських центрів. Фундаментом вищої освіти є навчально-дослідне об'єднання, що поєднує навчальний та науково-дослідний процеси. В даній системі факультети перетворено у навчальні підрозділи, які науковою роботою не займаються. Означену функцію покладено на профільні лабораторії.

Этьен Давиньон, президент CSR Europe зазначив: «наша мета полягає у наданні постійного тривалого впливу на молодь з метою формування майбутнього отримувача робочих місць та забезпечення конкурентоспроможності Європи. З огляду на це ми вважаємо створення системи бізнес-освіти обов'язковим завданням урядів. Ми впевнені, що очікувані позитивні зміни забезпечить пристосування до змін, що були розпочаті на протязі останніх 28 років за допомогою Еразмуса».

Освіта у Франції відповідає конституційним зобов'язанням держави. Шкільне навчання в своєму широкому розумінні є безкоштовним і обов'язковим з 6 років для всіх дітей, які проживають на території Франції.

Цикл навчання починається з дошкільної підготовки у дитячому садку з 2 або 5 років, коли розвивається моторика та основи спілкування.

Початкова школа забезпечує засвоєння основних інструментів пізнання: читання та письмо. Цей етап триває з 6 до 11 років.

Безперервність освіти продовжується на етапі середньої школи, яка ґрунтується на наборі предметів, засвоєння яких забезпечує набуття знань і загальних базових навичок. «Загальне ядро знань і навичок» представляє те, що кожен учень повинен знати і контролювати наприкінці обов'язкової освіти. Вона об'єднує всі знання, навички, цінності та відносини, необхідні для успіху в

школі, життя окремих осіб і майбутніх громадян. Навчання відбувається у відповідності до національного сертифікату.

Коледж, середня школа організовані в цикли: цикл адаптації (6 клас), центральний цикл (5-й і 4-й класи), профорієнтаційний цикл (3 клас). Ліцей та професійно-технічне училище приймають учнів після коледжу. Загальна освіта відокремлена починаючи з 1го класу в серії спеціалізацій, що забезпечують подальші можливості у вищій освіті.

У Франції використовується наступна градація напрямків подальшої спеціалізації навчання: серія ЕС – загальна (економічна та соціальна), Л – (літературна) і Н – (наукова).

Наприкінці циклу навчання та відповідно до набутих навичок Рада класу орієнтує учня та затверджує освітній напрямок. Рада класу складається із заступника директора закладу, вчителів, головних радників по навчанню, делегатів від учнів, делегатів від батьків. Вони засідають три рази на рік, підбиваючи підсумки зусиль учня, кожен вчитель може висловити думку і побажання, які будуть написані коло кожної оцінки, після чого підраховується середня оцінка. На початку весни учню надаються папери для заповнення, де він вказує свої побажання відносно напрямку. На третій раді завершується обговорення питання щодо напрямку і надається заключне рішення у відповідності до того чи рада має резерви. Це в коледжі або у ліцеї, але після отриманого напрямку, учень засвоює загальну програму ліцею, а лише на наступний рік у нього починається бажана спеціалізація аж до кваліфікаційного рівня бакалавр. Предмети можуть бути обрані у відповідності до бажання учня, але із затвердженого переліку Міністерства освіти. Після коледжу надається сертифікат, який називається БРЕВЕ.

Схема професійно-технічна дозволяє учням побудувати технологічний шлях, що веде їх до професій і стати старшим техніком. Кульмінацією курсу ліцею та курсу професійно-технічної є набуття освітнього рівня «бакалавр».

У Франції ступінь «бакалавра» (від зміни старого французького Bacheler і baccalarius із середньовічної латині означає «молодий чоловік, який прагнув стати лицарем») є національним дипломом про закінчення загальної середньої освіти, технічної або професійної. Для отримання цього ступеня є необхідним складання іспитів з усіх предметів, що вивчалися. Іспити відбуваються в кінці навчального року у червні.

Ступінь бакалавра є першим освітнім ступенем у Франції, який відкриває двері до університету та дозволяє вибирати відповідну орієнтацію, обираючи факультет. Проте лише 45% випускників-бакалаврів одержують роботу протягом першого року після закінчення навчання, натомість випускники 1 рівня магістратури збільшують свої шанси на одержання роботи після закінчення університету. Серед випускників магістрів 1 рівня працевлаштовуються протягом першого року після випуску більше 65%. Для випускників 2 рівня магістратури шанси працевлаштуватись протягом першого року після завершення навчання зростають до 80%.

Система бізнес-освіти у Франції представлена IAE або БАП. Бізнес-адміністрування підприємств (IAE) є самостійним напрямком фахової підготовки максимально наближеної до потреб комерційного сектору, але існуючої як частина французьких університетів. Призначення IAE полягає в поєднанні науково-дослідної підготовки із специфічними навичками навчання топ-менеджменту в рамках університетах. IAE – це модель, що виникла з урахуванням досвіду англо-саксонських бізнес-шкіл.

У 2012 році створено 35 осередків IAE на території Франції, з яких 31 розташовано у материковій Франції. Першу назву «Національна асоціація IAE» трансформовано у «IAE Мережу». Перша французька мережа навчання управлінню, нараховує приблизно 45000 студентів і 425 000 випускників. IAE під девізом «Скрізь у Франції IAE відповідає вашим потребам в навчанні та науковим дослідженням в галузі управління».

IAE являє собою альтернативу бізнес-школам. Згідно з національним рейтингом, IAE показали кращі результати з усіх університетів з точки зору професіоналізму. Ступені IAE визнані на міжнародному рівні. IAE надає навчальні послуги у відповідності до сертифікації Qualicert, що дозволяє використовувати набуті навички у різних секторах бізнесу, де ринки кореспондуються між собою.

В межах Асоціації випускників при кожній IAE, яких часто називають ADIAE або AAE, сформовано мережу спілкування між студентами і випускниками, що сприяє розвитку іміджу і забезпечує підтримку та зростання професіоналізму.

Спеціальність «Економіка та Управління» – це ідеальний доступ до професійного навчання та надбання необхідних навичок у багатьох секторах економіки, управління бізнесом і туризмом. На протязі перших двох років на факультеті з управління економікою студенти отримують можливість удосконалювати свої знання в основних предметах економіки (мікроекономіка, макроекономіка, економічне зростання). Подальший розвиток необхідних навичок Управління забезпечується за допомогою викладання курсів маркетингу, управління якістю, управління людськими ресурсами, управління доходами, управління фінансами.

Із переходом до 3-й року навчання IAE пропонує студентам можливість вибрати один з трьох напрямків відповідно до їх професійних цілей. Студенти, які отримали кваліфікаційний ступінь (Ліцензію) після трьох років навчання, в повній мірі мають право виконувати різні управлінські функції (стратегія, маркетинг, фінанси, людські ресурси), аналізувати новини і контекст економічної ситуації, працювати в колективі та брати участь у проектах. За звичай – йдеться про посаду молодшого спеціаліста компанії. Отримання Ліцензії передбачає також і можливість продовжити навчання аби надати доступ студентам з міцною освітньою базою стати «Майстром Економіки та Управління» як в галузі менеджменту, так і в управлінні туризмом. Здебільшого отримання кваліфікації «Майстра» передбачає подальший шлях у

системі науково-дослідних закладів, а також у середній професійній ланці управління виробництвом.

Кваліфікаційний ступінь «Майстер» в системі ІАЕ передбачає дві спеціалізації:

1. Майстер Управління – цей напрямок готує майбутніх менеджерів та бізнес-лідерів, як володітимуть методами управління і прогнозування фінансових, комерційних, екологічних, правових ризиків. В окремий напрямок виділено спеціалізацію з прогнозування ризиків у виробничій сфері, як усередині країни, так і за кордоном, з урахуванням специфічних змін (соціальних, економічних), які впливають на навколишнє середовище і зазнають впливу культурних особливостей. Кваліфікація Майстра управління конкретного сектору економіки передбачає систематичне вивчення управління в конкретній галузі (основні умови, конкуренція, стратегії, ефективність).

2. Друга спеціалізація «Майстер управління» надає можливість отримання поглиблених знань і професійних навичок у обраній спеціалізації. Цей шлях зазвичай обирається студентами, які планують свою академічну кар'єру.

Розвиток системи національної освіти, подолання нагальних організаційних проблем та вихід на міжнародні ринки навчання у великому ступеню залежать від опанування провідного та найбільш результативного досвіду навчальних закладів розвиненого ринкового світу, зокрема у Європі.

Література:

1. Дебати щодо сприяння зайнятості університетського студентства – доповідь Хетцеля [Електронний сайт] – Режим доступу: http://www.education.gouv.fr/cid4101/debat-universite-emploi-remise-rapport-hetzel.html.

2.Creer une association [Електронний сайт] – Режим доступу: http://www.pisaj.fr/

3.Французька державна агенція по просуванню французької вищої освіти за кордоном [Електронний сайт] – Режим доступу: http://www.campusfrance.org

***Leśkiw Alina**, Candidate of Philological Sciences*
Bronisław Markiewicz State Higher School of Economics and Technology
(Jarosław, Poland)

DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY THROUGH READING

Creativity is widely accepted as the major driver of economic growth and prosperity. It is also important in terms of realising human potential. Employers are increasingly valuing creative skills and in today's market people must largely be innovative and creative to make their life meaningful and diverse. To prepare young people for work and life in the XXI century educators should cultivate students' creativity.

Creativity is more than a product — it's a process. In the creative act the mind builds something new where there was nothing before.Reading, though often

perceived as passive and receptive, is an integral part of the creative process that leads to acquiring new knowledge and understanding. Creative reading demands the active participation of the reader, it encourages connections and provides stimulus and is aimed at developing the ability to use the information, obtained while reading, in new and unusual ways.

Books makeus more resourceful and enable the lifelong learning to satisfy our natural insatiable thirst for knowledge. They help us explore the world, provide a glimpse into past, present and future, as interpreted by various authors and filtered through our own imagination, enrich us educationally and emotionally. Reading is a very useful activity for developing students' creative thinking. It enables young people understand more about other cultures, exposes them to parts of life they might not have encountered. This causes their mind to be inquisitive and innovative in the thinking process. The more they know, the more opinions they are able to express, the quicker they think and more successfully solve problems. Books require readers' active engagement and concentration, absorb their mind. While students are reading they are building images and opinions in their heads using critical thinking and logic to process the information, to understand the concepts and ideas expressed in a book or article.

The words on the printed page stimulate students' creativity by engaging their imagination, moreover, having more words at their disposal learners become better communicators. The outcome of the creative process must be communicated to and valued by others. New ideas and new things have to gain acceptance by some (even when challenged by others), particularly by peer groups. Being able to communicate ideas the creative students get more confidence in sharing their innovations with others and have more possibilities to explore their imagination.

To foster creativity teachers should encourage learners to think laterally and make associations between things that are not usually connected. They must enable students reinterpret and apply their learning in new contexts, look at things from different points of view and experiment with alternative approaches to solving problems.

For this purpose teaches can use a great variety of tasks, such as: a quick survey of the book, discussion of the main points in the text, comparison of students' choices with their partners, examining of the signposts the writer uses, linking different pieces of information in the text and drawing on the students' background knowledge of the world. Very helpful are also information-gap and opinion-sharing activities which will encourage intensive reading, develop top-down reading skills, motivate and help students to become active thinkers and readers by having to justify their answers to others and juxtapose their responses with a partner or in a group. In general, it is accepted that teachers can use a mix of strategies appropriate to their reading purpose and may compensate for weaknesses in one area, for example word recognition, by strength in another, for example content knowledge.

Niewiadomski Krzysztof

WPŁYW STRESU NA EFEKTY PRACY I NAUKI

Stres w pracy. *Praca* to działalność człowieka zmierzająca do wytworzenia określonych dóbr materialnych lub kulturowych, będąca podstawą i warunkiem istnienia, rozwoju społeczeństwa ludzkiego; uzyskiwany zawód, zajęcie, zatrudnienie, robota.[1]

Dzisiejszy świat, zmiany gospodarcze, ekonomiczne, rzucają na rynek pracy nowe i większe wymagania. Nie zawsze jednak jesteśmy do tego odpowiednio przygotowani nie wystarczą bowiem wiedza, umiejętności, doświadczenie, gdy pracy jest zbyt dużo, na jednego pracownika, a jak mówią osoby krótkowzroczne „miało być na wczoraj". Dobry pracownik, aby faktycznie sprawdzał się w pracy, musi mieć po temu zapewnione odpowiednie warunki. Wiele prawdy tkwi w stwierdzeniu: „zadowolony pracownik, to dobry pracownik". W początkach lat osiemdziesiątych w Japonii dostrzeżono zjawisko zwane „karoshi", czyli nagła śmierć z przepracowania.

W dzisiejszych warunkach, gdy pracy jest więcej przy prawie niezmieniających się zarobkach, człowiek musi znaleźć czas dla swego zdrowia. W pędzie zmian, które widzimy wokół trzeba się zatrzymać zdystansować do wielu spraw. Gdy jesteśmy zmęczeni nie wpłyniemy na jakość naszej pracy dalej pracując, gdyż w ten sposób możemy jedynie sobie zaszkodzić. Warto więc znaleźć dla siebie, dla bliskich nam osób czas i po prostu się zrelaksować, pozwolić sobie na chwilę przyjemności.

Człowiek ma swoje potrzeby – wartość poszczególnych potrzeb, u różnych ludzi rozkłada się inaczej. Jest to na pewno sprawa indywidualna. Na to czy jesteśmy wydajnym, kreatywnym, pracownikiem mają wpływ: rodzaj pracy, zadowolenie, samorealizacja, rozwój, to jak wykorzystujemy swój potencjał.. Oprócz tego niewątpliwie ważną rzeczą są same kontakty z innymi współpracownikami. Relacje pracownik – pracownik, pracownik – przełożony mogą zmniejszać, albo zwiększać napięcie, prowadząc, w pesymistycznym scenariuszu, do choroby.

Każdy człowiek nosi w sobie ogromne pokłady energii i potencjału, odpowiednio „zainwestowane" dają zaskakujące rezultaty. Jednak człowiek zawsze pozostanie tylko człowiekiem. Potrzebuje uznania swego wysiłku, zauważenia choćby drobnej rzeczy, którą zdołał osiągnąć. Pochwały jeżeli w ogóle są to sporadyczne a osiągnięcia pracowników mało doceniane przez przełożonych. Wpływa to na poziom stresu, rozżalenie, że tyle pracy, wysiłku przeszło niezauważone. Budzi to frustrację, zniechęcenie do większego wysiłku. Dlatego chwali się gdy w firmach, gdzie osoby wykazują się większym zaangażowaniem, odnoszą sukcesy, są nagradzane w formach pisemnych podziękowań, premii, itp. Na pewno tak docenione osoby zechcą po raz kolejny podjąć nowe wyzwania.

Życie osobiste ma swoje odbicie w wykonywanej pracy. Jeżeli dobrze funkcjonujemy na gruncie rodziny, mamy czas na wspólne spotkana z przyjaciółmi, wówczas z nowym zapałem, silniejsi na duchu i umyśle „rzucimy się" w wir pracy.

[1] Red: Skorupka S. „Mały słownik języka polskiego"; PWN; Warszawa 1990.

Brak wypoczynku może nas doprowadzić do przeciążenia organizmu, przemęczenia, znużenia, co nie wpłynie, że będziemy bardziej twórczy, pomysłowi wydajni.

Często praca, którą wykonujemy, nie odzwierciedla naszych wyobrażeń, gdy wkraczamy w dorosłe życie, powodując zniechęcenie, niezadowolenie. Jednak brak pracy, w sytuacji kiedy pragnie się ją mieć jest gorszy, niż praca powodująca stres.

Obecnie zjawisko masowych redukcji etatów, zamykanie, upadanie firm, staje się codziennością. Wymagania wobec pracowników, zakres ich obowiązków wzrasta, w przeciwieństwie do miejsc pracy. Nie przyczynia się to do obniżenia niepokoju, wręcz przeciwnie, powoduje powstawanie nowych obaw i lęków. Brak środków na utrzymanie rodziny, spłatę kredytów, zmniejsza podjęcie ryzyka zmiany pracy. Często słyszy się teraz stwierdzenie, że „pracę należy szanować" pomimo pewnych niedogodności. Jednak pomimo wszystko posiadamy przywilej wyborów, nikt nie musi kierować naszym życiem, które sami możemy odmienić, nadając mu nowy format. Podjęcie ryzyka może znaleźć swoje odbicie w powiedzeniu „strach ma wielkie oczy".

Stres szkolny. Stres ucznia. Szkoła jest miejscem, gdzie młody człowiek doświadcza wielu stresujących sytuacji: musi poddać się określonym wymaganiom i regułom, jest poddawany nieustannej ocenie. Uczeń odczuwa lęk nie przed szkołą rozumianą jako całość, ale przed konkretnymi sytuacjami, które w niej mają miejsce. Może to być surowynauczyciel, sprawdziany, odpowiedzi ustne, poczucie zagrożenia wynikające z braku zdolności odpowiadających stawianym w szkole wymaganiom, niesprawiedliwa ocena. Uczeń może odczuwać lęk przed kompromitacją, przed niepowodzeniem szkolnym.

Stres nauczyciela. Znaczna część społeczeństwa a można zaryzykować twierdzenie, że nawet większość nie uznaje zawodu nauczyciela za zbyt męczący i stresujący. Nauczycielom zarzuca się, że za dużo zarabiają, mają za mało godzin pracy, za dużo wakacji itp. W rzeczywistości nauczanie to męczące , wyczerpujące i pod względem trudności niedoceniane zajęcie. Prestiż zawodu nauczyciela maleje, warunki nauczania coraz gorsze, to sytuacje powodująca ze duża liczba nauczycieli czuje się zestresowana swoja pracą.

Literatura:

1. Kretschmann R. Stres w zawodzie nauczyciela. Gdańskie Wydawnictwo psychologiczne. Gdańsk 2003.
2. Kirsta A. Jak przezwyciężyć stres. Delta. Warzsawa.

***Біла н С.О.**, д.і.н.,професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Революція Гідності та боротьба за свободу України створили умови для появи нової української ідеї – ідеї гідності, свободи і майбутнього. Україна перейшла в новітню добу історії, український народ отримав унікальний шанс побудувати державу, що вимагає свідомого вибору та пошуку сучасних

напрямів поступу, першочергових пріоритетів та індикаторів належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку громадянського суспільства.

Культурний простір продовжує продукувати в громадян України істотні відмінності у світоглядних, ціннісних орієнтаціях, поглядах на минуле і майбутнє країни, шляхи її подальшого розвитку. Це вимагає підвищення якості професійної підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин, оскільки рівень їх кваліфікації на сьогоднішній день не відповідає інноваційним світовим тенденціям і зростаючим потребам в умовах інформаційно-технологічного розвитку та урахування етнонаціональних, соціально-культурних та інших особливостей різних регіонів, забезпечення конкурентоспроможності держави і нації в сучасному світі.

Фахівці у галузі країнознавства – це експерти, політологи-міжнародники та перекладачі, які знаються на країнах і регіонах світу (їх географії, історії, особливостях економічного, політичного, культурного, етнонаціонального, духовного розвитку, демографічній ситуації, міграційних процесах, екологічних проблемах, міжконфесійних стосунках тощо), вивчають відповідні іноземні мови і є спроможними аналізувати вплив глобальних та регіональних чинників на зовнішню політику держав і міжнародні відносини.

Функціональні обов’язки фахівця з країнознавства насамперед полягають у пошукові і обробці спеціальної інформації, як політичного, економічного, культурно-духовного, так і міжнародно-правового характеру, у перекладі, складанні документів та листуванні, виконанні аналітичних, консультативних, експертних функцій щодо особливостей розвитку окремих країн і регіонів та забезпеченні тим самим міжнародних контактів і переговорів у сфері зовнішніх зносин держави та недержавних структур, розвитку туристичного бізнесу тощо.

Відтак, майбутні фахівців у галузі міжнародних відносин мають бути підготовленими до міжкультурної комунікації з представниками інших національностей, здатні вести діалог і з повагою ставитися до культурних відмінностей.

Міжкультурна комунікація як наука вивчає особливості вербального та невербального спілкування людей, що належать до різних національних та мовно-культурних спільнот. Вона передбачає обмін інформацією, почуттями, думками між представниками різних культур, коли один учасник виявляє культурну різницю іншого, і має місце в бізнесі, туризмі, спорті, особистих контактах, науковому та освітньому світі тощо.

Диверсифікація міжнародних відносин України та розширення взаємодії країни з різними народами, етносами та культурами актуалізує питання про культурну самобутність і культурні відмінності. На сучасному етапі Україна посідає не надто привабливе місце у світовому інформаційному просторі. Про нашу країну мало знають представники інших країн, у більшості випадків їхні знання, а, відповідно, й уявлення є помилковими.

Подальша інтеграція України в світовий економічний, культурний і освітній простір вимагає створення кардинального нового іміджу держави,

тому саме міжкультурна компетентність, під якою сучасні науковці, розуміють сукупність професійних якостей, що включає: теоретичні знання щодо національних культур, психологічні властивості (відвертість, гнучкість, терпимість, готовність працювати з представниками інших культур) та практичні навички ефективних міжкультурних комунікацій, повинна стати однією з найважливіших характеристик фахівця у галузі міжнародних відносин.

Зі збільшенням міждержавних та міжкультурних взаємодій зростає значення та роль уміння фахівця визначати культурні особливості народів, поважати їх та певним чином знаходити спільну мову. Міжкультурна комунікація як особливий вид комунікації припускає спілкування між носіями різних мов і різних культур, співставлення яких виявляє не тільки загальне, універсальне, але й специфічне, національне, самобутнє, що зумовлене розбіжностями в історії розвитку народів. Міжкультурна комунікація передбачає розуміння та порозумінням, що означає: розуміти чуже і водночас бути зрозумілим, спілкуючись чужою мовою.

Отже, у зв'язку із необхідністю моделювання ситуацій і прогнозування розвитку суспільних подій та явищ, на перший план виступає різнобічний аналіз найважливіших проблем тих країн, з якими Україна має тісні зв'язки, що в свою чергу активізує практику дво- і багатовекторність відносин між країнами. За таких умов, здатність правильно і науково обґрунтовано передбачати ситуацію з урахуванням усезростаючої кількості, подекуди протилежно спрямованих соціально-економічних і суспільно-політичних факторів, стає головним і найдорожчим вмінням аналітиків, на основі якого зростає прогностична направленість і практична значимість здатності фахівця враховувати українську самобутність, соціальне і культурне надбання нації, потребу у формуванні громадянина як інтелектуально-культурної, професійно освіченої, творчої особистості, здатної працювати в складних політичних, полікультурних та мультирелігійних вимірах.

***Батечко Н.Г.**, к.пед.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАГІСТРІВ

У нинішніх умовах глибинної трансформації суспільного життя змінюється роль вищої освіти не просто як транслятора знань, умінь та навичок молодому поколінню, але й як осередку формування свідомості суспільства нового мислення, нового бачення сенсу життя. Як зазначає В.Г. Кремень, «університетська освіта забезпечує майбуття шляхом формування нового покоління професіоналів або іншими словами, виробляє високоякісний людський (освіта, здоров'я) та соціальний (культура, загальні цінності, сильне громадське суспільство) капітал»[2].

На нашу думку, саме – магістри – це ті фахівці, які здатні забезпечити вирішення актуальних проблем сьогодення, адже освітньо-кваліфікаційний рівень магістра є одним із визначальних факторів рівня науково-технічного прогресу в країні, сприяє формуванню інтелекту молодих людей та їхньому духовному зростанню [5].

Проблема підготовки магістрів в Україні залишається сьогодні мало досліджуваною. Висвітлення окремих аспектів, безсистемність, відсутність цілісного розгляду зазначеної проблеми породжує ситуацію неоднозначності, різноспрямованості підходів до з'ясування принципових засад теорії і методики магістерської підготовки [1].

На наше глибоке переконання зазначених суперечностей у підготовці магістрів можна уникнути, якщо в навчально-виховному процесі питання формування ціннісних орієнтирів майбутніх фахівців реалізувати в системній цілісності та сприяти утвердженню того, що людина є найвищою соціальною цінністю. Так, зокрема, переосмислюючи місію вищої школи, В.О. Огнев'юк вважає покликанням університету XXI століття сприяти розвитку суспільства *Homoeducates*–людей освічених, що стає новою еволюційною сходинкою розвитку людини і ґрунтується не на біологічних, а на духовно-інтелектуальних трансформаціях [4].

У сучасній науці проблема цінностей є предметом міждисциплінарних досліджень. Зростання ролі цінностей у сфері педагогічної теорії й практики сприяло виокремленню спеціальної галузі педагогіки, предметом вивчення якої і виступають цінності – педагогічної аксіології.Виступаючи складовою гуманітарної підготовки, аксіологія дозволяє нам виділити методологічні позиції з погляду закладених у них можливостей для задоволення професійних потреб, дає змогу вирішувати завдання гуманізації суспільства, формувати аксіологічну культуру особистості майбутнього фахівця.Однак питанням формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів вищих навчальних закладів в процесі магістерської підготовки майже не приділяється увага, незважаючи на визначальну роль магістратури в професійній підготовці майбутніх фахівців вищої школи.

З введенням інституту магістратури в Україні значення аксіологічного підходу, на нашу думку, значно зростає, оскільки цінності зумовлюють і певним чином спрямовують діяльність педагогічних систем, якою власно і виступає магістратура вищого навчального закладу. Зокрема теорія цінностей у контексті педагогіки дозволяє розглядати зміст і структуру педагогічного процесу в магістратурі як сфери суб'єкт-об'єктних і міжсуб'єктних відношень, де знання, викладач і студенти об'єднуються ціннісним ставленням до дійсності.

Зауважимо, що утвердження ринкових та демократичних засад розвитку суспільних відносин значно змінило моделі поведінки, цілі та цінності молодих людей. Як зазначає М.О. Коряковцева, у процесі нових продуктивних конкурентних відносин народжується новий тип індивідуальної свідомості, нова активніша, сильна особистість [3]. Таку ж характеристику, на нашу думку,

можна дати і студентам магістратури як майбутній еліті нації. Водночас, така відповідальність може лягти на плечі індивіда важким тягарем, послужити причиною внутрішніх конфліктів, що поглиблюються з відходом у минуле колективних цінностей. Поширюється плюралізм, виникають нові можливості вибору знань і способів діяльності. Тому основоположним завданням вищої школи у цих умовах є перетворення навчання в магістратурі на процес утвердження аксіологічних цінностей.

На нашу думку, реалізувати зазначене в умовах магістратури з врахуванням термінів навчання та змісту магістерських програм є складним завданням. Водночас навчання в магістратурі вищого навчального закладу має ряд переваг, які сприяють формуванню ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців.

Першою перевагою є отримання магістрами якісно нової вищої освіти, яка ґрунтується на потужному природничо-науковому та світоглядному фундаменті знань. Поєднання двох діаметральних компонентів змісту освіти магістрів – професійно-орієнтованої та гуманітарної не тільки визначає сутність магістерської підготовки, а й закладає підвалини формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців.

Наступною перевагою є орієнтація студентів магістратури на наукові дослідження, з чим пов’язано формування у магістрантів домінантних цінностей: знань, пізнавальної діяльності, пізнавальної активності. Процес науково-пізнавальної діяльності формує духовно-теоретичне ставлення майбутнього фахівця як до самого себе, так і до навколишнього світу, а тому сприяє становленню особистості студента магістратури. Розвиток здатності магістрантів до науково-пізнавальної діяльності сприяє «відтворенню інтелектуальних, мотиваційних, вольових та емоційних сфер особистості, вчить аналізувати процеси, які відбуваються у суспільстві».

Наступною перевагою, що сприяє активізації аксіологічного характеру магістерської підготовки, є її орієнтація на інноваційну діяльність. На нашу думку, вся система підготовки магістрів повинна мати випереджувальний характер, адже саме магістри повинні стати каталізаторами освоєння нових науковоємних технологій, інноваційного розвитку виробництва, носіями інноваційної культури. Інноваційність орієнтує не стільки на передачу знань, які постійно старіють, а на оволодіння базовими компетенціями, які надають можливість самостійно набувати необхідні знання. Необхідною умовою і суттєвою характеристикою процесу нововведення є інноваційне мислення як творчий пошук, інтелектуальна і психологічна спрямованість на новації. Втім, якщо підійти до зазначеного вище з позицій філософії людиноцентризму, то інноваційне мислення як розвиток творчих потенцій людини, які основані на розумі, знанні, мудрості, виступає як одна з філософських категорій, що перетворює людину в особистість. Отже, перетворення знань у мудрість, виникнення взаємозв’язку між мудрістю і цінностями у духовному світі особистості в кінцевому результаті стають унікальними рисами інноваційної освіти.

Нарешті, останньою перевагою формування аксіологічних цінностей студентів в умовах магістратури вищого навчального закладу є її відкритість та нелінійність як педагогічної системи. Так, починаючи з 1991 року в Україні все голосніше лунає «поліфонія» цінностей, ідей, принципів, технологій, методів у системі вищої освіти. Все більше утверджується нелінійна наукова парадигма, і в науках, що є базовими в будь-якому освітньому процесі – педагогіці, психології, теорії управління, економіці тощо. Зазначене, на нашу думку, посприяло різноманіттю у виборі магістерських програм, які пропонують вищі навчальні заклади, зокрема, появі напряму магістерської підготовки «Специфічні категорії». Ми все більше помічаємо плюралізм думок у розробленні стандартів освіти вищої школи, впровадження Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України у навчальний процес магістрів експериментальних навчальних планів.

Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що саме умови магістратури вищого навчального закладу мають суттєві переваги у процесі формування ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді України. Разом з тим духовні феномени, цінності, в свою чергу, виступають орієнтирами формування професійної компетентності майбутніх фахівців та визначають їх загальнолюдські якості. Від адекватного розуміння ціннісних орієнтирів навчання магістрів залежить загалом і успіх ступеневої вищої освіти в Україні.

Література:

1. Єременко О.Р. Проблеми і перспективи магістерської підготовки / О.Р. Єременко // Соціалізація особистості: Зб. наук. праць, Том XXI. Педагогічні науки. – К.: Логос, 2003. – с.92-114.

2. Кремень В.Г. Система освіти в Україні: сучасні тенденції і перспективи // Професійна освіта, педагогіка і психологія: польсько-український підручник // За ред. І. Зязюна, І. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільна // К.: Ченстохов: Вид-во «Зіпол». – 2000. – С. 11–30.

3. Коряковцева М.А. Влияния конкуренции на мировоззренческие ориентации личности / М.А. Коряковцева // Вестник ун-та. – 2009. – №4. – с.149-156.

4. Огнев'юк В.О. На шляху до становлення нового наукового напряму «освітологія» / В.О. Огнев'юк // Збірник наукових праць Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти». – 15 грудня 2010р. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010р. – С. 5–9.

5. Сисоєва С.О., Батечко Н.Г. Вища освіта України: реалії сучасного розвитк / С.О. Сисоєва, Н.Г. Батечко / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України – К. : ВДЕКМО, 2011. – 222 с.

***Грищенко А.О.**, магістр*
***Ралко О.С.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ МОЛОДІ ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ

В умовах соціально-економічної трансформації нашого суспільства проблеми професійної орієнтації набувають винятково важливого значення, оскільки їх вирішення спрямоване на свідоме професійне самовизначення молодої людини.

Підготовка молодої людини до праці і вибору професії повинна бути відповідальною ланкою в плануванні її життєвого шляху [1]. Ще у III віці до н.е. китайський філософ ГуанЦи сказав: «Якщо плануєш на один рік, тоді сій зерно. Плануєш на десять років – саджай дерева. Якщо ж плануєш на все життя, тоді навчай і наставляй людей!».

Багато учнів підходять до вибору майбутньої роботи за принципом: «Всі професії важливі, всі професії потрібні», а в підсумку, вибирають самі престижні факультети. Але, на жаль, після випуску найбільша частина випускників стикається з проблемою безробіття. Але як школярам усвідомлено підійти до вибору майбутньої спеціальності, якщо вони поки не знають, чого хочуть від життя?

Якщо навчання, а в результаті робота, буде відповідати переконанням і внутрішньому світу людини, то це буде мотивацією для подальшого професійного розвитку, та можливістю швидко рухатись по кар’єрних сходах [2].

Численні дослідження показують, що домогтися успіху в житті часто допомагає саме улюблена робота – відчуваючи бажання і прагнення займатися своєю улюбленою справою, людина може досягти кар'єрних висот і реалізувати свій потенціал по максимуму.

Таким чином, на нашу думку необхідно створити центр професійної орієнтації для молоді. Головна мета центру професійної орієнтації – дати можливість проявити себе з різних сторін, отримати максимально повне уявлення про існуючі професії, зрозуміти і відчути основи економічної психології, основи інтелектуальної власності та професійного самовизначення, що забезпечують готовність до вибору успішної професії, на яких базується життя сучасного суспільства.

Більш того, на нашу думку, такий центр потрібно створювати при університетах, що надасть можливість з однієї сторони скористатись всіма конкурентними перевагами університету, з іншої сторони самому університету – збільшити кількість студентів. Саме тому головними перевагами центру професійної орієнтації для учнів старших класів будуть:

– авторитет центру в навколишньому соціумі й серед освітніх установ району;

– кваліфікований педагогічний колектив, вмотивований на роботу з розвитку центру;

– значний відсоток педагогів, що прагнуть до саморозвитку;

– якісна підготовка учнів, результативність;

– переважно високий рівень загально навчальних умінь і навичок випускників центру;

– використання в освітньому процесі сучасних освітніх технологій, що дозволяють вибудовувати суб'єкт-суб'єктні відносини між учнями й педагогами;

– інтеграція основної й додаткової освіти.

– Одним з важливих завдань центру повинно бути формування трудової компетентності учнів, а саме:

– знань про особистісні особливості (інтереси, схильності, здібності, стан здоров’я);

– знань про професію (вимоги, які висуває вибрана професія, основні характеристики, можливості професійного зростання);

– знань про потреби ринку праці;

– комунікативних, інформаційних, інтелектуальних навичок;

– розкриття особистісних та професійно важливих рис;

– розвиток суб’єктних рис (цілеспрямованість, рефлексія, здатність здійснювати та реалізовувати вибір).

Результатом роботи центру професійної орієнтації є випускник, в якого сформовано рівень соціальної зрілості, достатньої для забезпечення його самостійності у різноманітних сферах життєдіяльності, творча особистість з розвиненою потребою у самореалізації та самовдосконаленні, з гуманістичним світоглядом та почуттям відповідальності за долю України, її народу, людства. Саме центр має і повинен виховувати людину, спроможну творити своє власне життя, здатну до самовизначення. Життя від молодого покоління вимагає конкурентоспроможності, професійної і соціальної мобільності, високої освіти, самовдосконалення. У процесі виховання учні набувають якостей, яких їм не вистачає. Саме в процесі виховання відбувається розвиток особистості.

Література:

1. Профорієнтація – можливість свідомого вибору майбутньої професії. Офіційний сайт Національного університету біоресурсів і природокористування України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://nubip.edu.ua/node/25508

2. Популярні професії: на кого вчитися, щоб стати успішним. [Електронний ресурс]. Режим доступу:http://nv.ua/ukr/style/beauty/populjarni-profesiji-na-kogo-vchitisja-shchob-stati-uspishnim-198832.html.

УДК 330.131.7

***Федулова І.В.**, д.е.н., професор*
Київський національний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)

ЗОВНІШНІ РИЗИКИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Дослідження теоретичних питань, пов'язаних з управлінням ризиками, є актуальною науковою і практичною задачею. При цьому, поряд з вивченням сутності, основних характеристик і функцій ризиків, велике значення мають класифікація ризиків і аналіз причин їх виникнення. В процесі своєї діяльності підприємства стикаються з сукупністю різних ризиків. Ідентифікація ризиків та виявлення причин їх виникнення є основою аналізу, оцінки та визначення напрямків зниження ризиків.

Розрізняють зовнішній і внутрішній контекст ризиків, тобто зовнішнє і внутрішнє середовище і умови, в яких організація прагне досягнення своїх цілей.

До зовнішніх ризиків відносяться ризики, безпосередньо не пов'язані з діяльністю підприємства або його контактною аудиторією. На їх рівень впливає дуже багато чинників: аспекти культурного, соціального, політичного, правового, нормативного, фінансового, технологічного, економічного середовища на міжнародному, національному, регіональному, місцевому або локальному рівні; основні рушійні сили та тенденції, що впливають на цілі організації; стосунки з зовнішніми причетними сторонами, їх уявлення та цінності; падіння попиту на продукцію, зміна потреб, інфляція, політика уряду, конкуренція, розвиток науки та техніки, фінансовий стан боржників.

У 2017 році Всесвітній економічний форум (EOS) провів визначення найбільш значних довгострокових ризиків у всьому світі, спираючись на думки експертів та глобальних рішень. В опитуванні взяли участь 12411 керівників у 136 країнах світу. Ризики було згруповано в 5 основних категорій: економічні, геополітичні, навколишнього середовища, соціальні і технологічні. Результат проведеного опитування щодо визначення п'яти найбільших ризиків для ведення бізнесу у відповідних країнах світу продемонстрували найбільші небезпеки в глобальних умовах ведення бізнесу.

За останні 10 років відбулись серйозні зміни серед найбільш глобальних ризиків ведення бізнесу. Аналіз визначених топ 5 найважливіших глобальних ризиків показує, що ризики останнім часом пов’язані більше не з економічною системою, а з безпекою навколишньому середовищу, міграційними процесами в суспільстві, з тероризмом і процесами впливу людства на зміни клімату. В 2017 році до важливих ризиків віднесено технологічний ризик шахрайства або крадіжки даних[1].

Результати ЕОС, які надають думку керівників щодо впливу глобальних ризиків на їх бізнес, доповнюють результати роботи GlobalRisksPerceptionSurvey (GRPS). Глобальний ризик для бізнесу спирається на думки керівників підприємств, на які поширюється Виконавчий висновок Всесвітнього економічного форуму щодо ризиків, що викликають найбільшу занепокоєність щодо ведення бізнесу. Ці ризики найбільшою мірою стосуються різних зацікавлених сторін у різних регіонах та країнах.

Згідно з даним опитуванням, опублікованим Всесвітнім економічним форумом (WEF), рівень безробіття, фіскальні кризи та нездатність національного уряду забезпечити стабільність – це найважливіші ризики, що стоять перед бізнесом у всьому світі, останнім часом спостерігається тенденція до зростання ризиків кібератак[1].

Згідно з даними EOS, ризики, що викликають найбільше занепокоєння для ведення бізнесу, значно відрізняються для кожної країни. У розвинутих країнах економічні ризики, такі як бульбашки активів та фіскальні кризи, є важливими для сфери ведення бізнесу. Важливе місце займають технологічні ризики, а саме кібератаки та крадіжка даних. У цих економіках все більше очевидно, що зв'язок відіграє провідну роль у виробничих процесах, наданні послуг та в повсякденному житті. У країнах з перехідною економікою та країнах, що розвиваються, головні ризики пов’язані з безробіттям та низьким рівнем зайнятості, а також потенційні енергетичні шоки.

В табл. 1 показані найбільші глобальні ризики ведення бізнесу для України в розрізі окремих сфер діяльності.

Таблиця 1

Найбільші глобальні ризики для ведення бізнесу в Україні в розрізі окремих сфер діяльності у 2017 році

№	Ризики	Україна загалом	Сільськегосподарство	Промисловість: переробка	Промисловість: виробництво	Послуги
1	Безробіття або неповна зайнятість	25,0	12,5	25	18,5	29,2
2	Шоки цін на енергію	48,9	50,0	75	51,9	41,7
3	Фіскальна криза	43,2	25,0	50	51,9	45,8
4	Невдача національного управління	42,0	87,5	62,5	44,4	45,8
5	Глибока соціальна нестабільність	54,5	37,5	62,5	51,9	62,5
6	Невдача фінансового механізму чи установи	19,3	0	12,5	25,9	33,3
7	Терористичні напади	9,1	0	12,5	11,1	4,2
8	Невдача критичної інфраструктури	11,4	0	12,5	11,1	16,7
9	Пузир з активами	1,1	0	0	0	4,2
10	Міждержавний конфлікт	34,1	62,5	12,5	37	33,3
11	Некерована інфляція	64,8	75,0	75	51,9	62,5
12	Кібератаки	3,4	12,5	0	3,7	4,2
13	Незаконна торгівля	6,8	-	-	-	-
14	Шахрайство чи крадіжка даних	4,5	12,5	0	0	12,5
15	Державний крах або криза	19,3	25,0	12,5	18,5	29,2
16	Широкомасштабна мимовільна міграція	12,5	12,5	37,5	11,1	16,7
17	Водна криза	3,4	0	0	3,7	4,2
18	Невдача містобудування	11,4	12,5	0	14,8	12,5

Продовж. табл. 1

№	Ризики	Україна загалом	Сільськегосподарство	Промисловість: переробка	Промисловість: виробництво	Послуги
19	Екстремальні погодні події	5,7	25,0	12,5	3,7	0
20	Природні катастрофи	10,2	12,5	0	22,1	8,3
21	Неможливість пом'якшення та адаптації кліматичних змін	1,1	0	0	3,7	0
22	Неправильне використання технологій	6,8	0	0	11,1	4,2
23	Дефляція	2,3	0	12,5	0	
24	Техногенні екологічні катастрофи	18,2	0	0	18,5	12,5
25	Руйнування критичної інформаційної інфраструктури	6,8	12,5	0	7,4	0
26	Загибель біорізноманіття та колапс екосистеми	4,5	0	0	3,7	4,2
27	Продовольчі кризи	5,7	0	0	0	0
28	Поширення інфекційних захворювань	11,4	25,0	0	7,4	4,2
29	Зброя масового знищення	10,2	0	0	11,1	8,3

Джерело: [1]

Для України найбільш небезпечними ризиками відповідно до результатів опитування визначені наступні: некерована інфляція, глибока соціальна нестабільність, шокуючі ціни на енергію, фіскальна криза, помилки в управління на національному рівні та міждержавний конфлікт. Для всіх сфер діяльності в Україні найбільш небезпечними ризиками виявлені ризики некерованої інфляції, помилки в управління на державному рівні, глибока соціальна нестабільність і шокуючі ціни на енергію. Для сільського господарства України найбільш небезпечними окрім перелічених визначені ризики краху або кризи держави, екстремальних погодних умов та поширення інфекційних захворювань. Для промисловості небезпечними ризиками також виявлені ризики безробіття або неповної зайнятості, невдачі в роботі фінансового механізму чи інституцій і природні катастрофи. Для сервісу найбільш небезпечними ризиками є ризики інфляції і глибокої соціальної нестабільності.

Ключова роль у системі національних ризиків України належить економічному і фінансовому, вони відрізняються від інших ризиків складністю передбачення, більшою ймовірністю, одночасністю та частотою виникнення, труднощами подолання. Виникнення і усунення будь-яких економічних ризиків пов’язано із фінансовими можливостями та інтересами. Економічні ризики в сучасних умовах практично неможливо розглядати у відриві від інституціональних ризиків та ризиків надбудови, які справляють визначальний вплив на фінансово-економічний блок національних ризиків.

Література:

1. World Economic Forum 20017-2017, Global Risks of Highest Concern for Doing Business. Електронне джерело: http://reports.weforum.org/global-risks-2017/global-risks-of-highest-concern-for-doing-business-2017/.

УДК 330.3 : 658.1

***Зінкевич А.В.**, аспірант*
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ РИСИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ПИВОВАРІННЯ

Пивна індустрія займає значну нішу в переробній промисловості світу та України, вона є прибутковою не лише для інвесторів і безпосередніх виробників, а й для держави, оскільки пивоварні підприємства є великими платниками податків. Даний продукт є досить рентабельним і популярним, тому вкладання коштів у його виробництво передбачає досить вигідні фінансові перспективи. За даними інтернет-порталу «Бізнес України», наразі виробництвом пива в Україні займаються майже 200 суб'єкти господарювання, обсяги виробництва яких дозволили нашій державі займати п'яте місце в Європі по пивоварінню [1, с. 40]. Статистичні дані свідчать про те, що в 2015 році українські пивовари зробили 194,2 млн. дал алкогольного напою, а в 2016 році виробництво мало спадний тренд і становило 179,8 млн. дал. (на 7,4% менше по відношенню до попереднього року) [2]. Серед основних причин скорочення обсягів реалізації пивоварної продукції варто виділити наступні: складна макроекономічна і політична ситуація в країні; девальвація національної валюти; значне підвищення цін на сировину, що використовується у виробництві пива; зниження купівельної спроможності населення тощо.

Поряд із цим, одним вагомим фактором, що чинить вплив на зниження обсягів виробництва є введення додаткових законодавчих обмежень для виробників пива. Зокрема, з 1 липня 2015 року пиво було прирівняне в регулюванні до міцних алкогольних напоїв, а у 2016 році ставка акцизного податку на пиво зросла в два рази. Наслідком для виробників стало значне зниження розмірів отриманої виручки від реалізації. При перерахунку роздрібної ціни однієї пляшки за діючим валютним курсом видно значні втрати доходу при вагомому подорожчанні напою [3].

Таким чином, дослідження проблематики організаційно-правового забезпечення оподаткування підприємств пивоваріння сьогодні є актуальною та потребує наукового збагачення.

Починаючи з 2013 р. фактично було припинено пряму державну підтримку, яка надавалась суб'єктам господарювання галузі хмелярства за рахунок коштів державного бюджету за рахунок надходження збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Протягом останніх років основним джерелом розвитку сільськогосподарських підприємств галузі хмелярства є надання державою податкових пільг (преференцій), зокрема через функціонування спеціального режиму оподаткування діяльності податком на додану вартість.

Як передбачено нормою ст. 209 «Спеціальний режим оподаткування діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства» Податкового кодексу України [4], сума податку на додану вартість, нарахована сільськогосподарським підприємствам на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів/послуг, не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишалась в розпорядженні такого суб'єкта господарювання для сплати податків, зборів, платежів, а також – для інших виробничих цілей. Однак, вказана норма втратила чинність з 01.01.2016 року.

Водночас, на підставі змін внесених до Податкового кодексу законом України від 24.12.2015 р. № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» [5] позитивна різниця між сумою податкових зобов'язань звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту звітного (податкового) періоду, визначена за операціями із зерновими і технічними культурами підлягає перерахуванню: до державного бюджету – у розмірі 85% та на спеціальні рахунки, відкриті с/г підприємствам – суб'єктам спеціального режиму оподаткування в установах банків та/або в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, – у розмірі 15%. Внаслідок зазначених законодавчих змін існують ризики скорочення обсягів виробництва пива, ускладнення його реалізації, зокрема суб'єктами малого пивоваріння, поширюються вимоги щодо атестації, одержання документів дозвільного характеру, подібні як для великих учасників ринку алкогольних напоїв. В результаті цього ускладнюються умови ведення підприємницької діяльності та закладаються передумови виходу сегмента малого пивоваріння, який стрімко розвивався протягом останніх років, у тіньовий обіг [6, с. 35].

Зазначене відбувається на тлі скорочення обсягів промислового виробництва, товарної структури оптового товарообороту пива та зміни складу структури зовнішньої торгівлі пивом в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягів промислового виробництва пива солодового* та надходжень акцизного податку з виробленого і ввезеного на митну територію України пива

№ п/п	Рік	Фактично вироблено, млн. дал	Темп зростання, зниження у % до попереднього року	Ставка акцизного податку, грн./л	Надходження акцизного податку з виробленого в Україні пива, млн. грн.	Надходження акцизного податку з ввезеного на митну територію України пива, млн. грн.
1	2011	305,2	98,7	0,74	1987,1	25,5
2	2012	300,5	98,5	0,81	2143,7	32,1
3	2013	273,6	91,0	0,87	2127,5	40,4
4	2014	241,5	88,3	1,24	2517,0	48,8
5	2015	194,2	80,4	1,24	2363,0	28,1
6	2016	179,8	92,6	2,48	4125,9	46,5
Всього		1494,8	-	-	15264,2	221,4

Примітка. *крім пива безалкогольного і пива із вмістом алкоголю не більше 0,5%.
Джерело: складено на основі [3, 4, 6].

Як бачимо з табл. 1, протягом 2011-2016 років обсяги промислового виробництва пива солодового скоротились в 1,7 рази. Необхідно також підкреслити, що у зазначеному періоді 5 разів видозмінювались ставки акцизного податку на пиво солодове визначених пп. 215.3.1. п. 215.3. ст. 215 Податкового кодексу України. При цьому з 01.03.2017 р. до сьогодні встановлено ставку 2,78 грн./л.

Водночас, не дивлячись на зростання ставки акцизного податку на пиво солодове у 2014 році, обсяги надходження акцизного податку зросли на 18 % у 2014 році (у порівнянні з 2013 роком), що, серед іншого, пов'язано з темпами зменшення обсягів промислового виробництва пива солодового на 11,7 %, а також в результаті тимчасової окупації території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь та зони проведення антитерористичної операції. При цьому надходження акцизного податку з виробленого в Україні пива у 2015 році становили 2363,0 млн. грн. та скоротились на 154,0 млн. грн. в порівнянні з 2014 роком, а в 2016 році характеризувалися зростаючим трендом в 1,74 рази і становили 4126 млн. грн.

Отже, вітчизняне податкове законодавство потребує гармонізації для налагодження ефективних міжгалузевих взаємозв'язків між хмелярами та пивоварами, удосконалення та спрощення дозвільного нормативно-правового поля тощо. Перспективи українського ринку пива залежать від рівня платоспроможності населення, впровадження новітніх енергозберігаючих технологій на виробництві, які забезпечать зниження собівартості готового продукту, а також розширення асортименту за рахунок створення та виробництво оригінальних сортів пива.

На нашу думку, макроекономічний вектор розвитку галузі пивоваріння потрібно переналагоджувати на новий лад і вищий рівень якості до світових стандартів з ціллю експансії пивної продукції у міжнародну ринкову площину. Мікроекономічний ракурс розвитку підприємств пивоваріння потребує збалансованого одночасного стимулювання (для інноваційних та інвестиційних цілей) та контролювання (для суспільних цілей). Важливу роль в цьому контексті необхідно приділити податковим регуляторам та напрацюванням у світовій царині регулювання діяльності підприємств пивної галузі.

Література:

1. Вигівська І. М. Проблемні питання бухгалтерського обліку і контролю незавершеного виробництва пивоварних підприємств / І. М. Вигівська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер. : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2015. – Вип. 2. – С. 38-49.

2. В Україні виробництво пива впало до десятирічного мінімуму / Економічна правда // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.epravda.com.ua/news/2017/02/20/621532/

3. Тюха І. В. Сучасні тенденції та проблеми розвитку пивного ринку України / І. В. Тюха, А. О. Бабко // Ефективна економіка. – 2017. – № 1.

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

5. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості

бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2015 р. № 909-VIII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/909-19.

6. Саїнський Д.А. Аналіз впливу законодавчих змін на роботу галузей хмелярства та пивоваріння / Д.А Саїнський // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2016. – № 5. – С. 32-39.

***Антоненко І.Я.**, д.е.н., професор*
Національний університет харчових технологій
***Мельник І.Л.**, к.е.н.*
Київський університет туризму, економіки і права
(м. Київ, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ЗМІНИ У ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй (ООН) задекларувала 2017 рік Міжнародним роком сталого розвитку туризму, що являє собою унікальну можливість для просування вкладу туристичного сектора в економічну, соціальну та екологічну стійкість, а також для підвищення обізнаності про справжні розміри сектора, який часто недооцінюється.

Спеціалізована установа ООН ЮНВТО постійно здійснює координацію співробітництва країн-учасників для поширення і впровадження нововведень, нагромадженні досвіду в галузі туризму. За її даними кількість міжнародних туристичних прибуттів зростає на 4% і до 2020 року складе 1,6 млрд. подорожуючих.

Однак рішення оголосити 2017 рік Міжнародним роком сталого розвитку туризму було прийнято в особливо важливий момент, коли міжнародне співтовариство охоплює новий порядок денний 2030. У звіті «Панорама 2030» до 2030 року кількість туристів перевищить 1,8 млрд.

Наріжний камінь у конструктивне розв'язання проблем «переходу до зеленої економіки в контексті збалансованого (сталого) розвитку та подолання бідності і створення інституційної платформи сталого розвитку» було закладено у заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1.08.1975 р.), на Всесвітній конференції з туризму (Маніла, 1980 р.), у Декларації Всесвітньої конференції з туризму (Акапулько, 1982 р.), у Гаазькій декларації (Гаага, 1989 р.), у Сеульській декларації «Мир і туризм» та розділі «Туризм та інформаційні технології» Осакської декларації тисячоліття (XIV сесія Генеральної асамблеї ЮНВТО, Сеул і Осака, 2001 р.), на першій Всесвітній конференції з комунікацій в туризмі TOURCOM (Мадрид, 2004 р.), на «Ріо+20» (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.).

У звіті «Панорама 2020» передбачено середньорічні темпи зростання кількості двох базових інновацій – принципу сталого розвитку та системи

оцінки економічного значення туризму, в окремих країнах туризм включають до виробничої сфери (зокрема, Іспанія, Франція та ін.).

Інновації в туризмі – складний процес, в якому задіяні споживачі туристичних послуг, організації, що їх надають, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти ринку. Розвиток туристичного бізнесу витікає із характеристик інновацій в туризмі та сучасної їх класифікації: продуктові, процесні, інновацій в управлінні, інновації бізнес-моделі, маркетингові, інновації в логістиці, інституційні, ресурсні, концептуальні.

Відповідно, інновації в туризмі можна трактувати як розробку, створення нових туристичних маршрутів, продуктів, видів туризму, технологій обслуговування із застосуванням нових туристичних ресурсів, сучасних досягнень науки і техніки, інформаційних технологій, впровадження яких сприяє економічному розвитку туристичних підприємств, а також дозволяє покращити туристичний імідж країни та її регіонів. Таким чином, формуються мотиви та причини для проведення інноваційних змін: зростаючі потреби населення в знайомстві зі способом життя в інших регіонах та набуття нових знань; насичення попиту у багатьох класичних і традиційних напрямках поїздок (дестинацій); необхідність стримувати виїзд громадян в зони, аналогічні за рекреаційними умовами регіонів своєї країни; гармонійне поєднання привабливих умов відпочинку і подорожей для повного задоволення потреб найвимогливіших туристів; небезпека втрати квоти ринку в'їзного туризмі; загострення конкуренції та зростання пропозицій стандартизованих глобальних продуктів; технологічна революція і експансія послуг в економіці.

Разом з тим, зазначені вище чинники можна розглядати і як виклики, які перешкоджають впровадженню інноваційних змін в туристичному бізнесі та підвищують підприємницький ризик, наприклад: посилення конкурентної боротьби створює передумови для роботи операторів ринку у нелегальній площині; постійне стимулювання збуту зумовлює ефект звикання у споживачів; оптимізація витрат бізнесу стимулює залучення сезонних працівників з низькою кваліфікацією; інформаційне середовище створює можливості для самостійного планування відпочинку кожним туристом; сталість у часі рекреаційних умов у місцях відпочинку, які можуть втратити свій потенціал через надзвичайні неконтрольовані події (природні чи техногенні катастрофи).

На державному рівні світові інтеграційні процеси змушують національні економіки витрачати зусилля на постійний розвиток конкурентоздатного продукту сектору туризму. Програми, які заохочують внутрішню і міжнародну торгівлю туристичними послугами, спонукають до пошуку шляхів подолання перешкод в розвитку туризму, створення системи управління знаннями, дослідження і навчання щодо просування та імплементації нововведень.

З іншого боку ряд інертних дій українського уряду не лише не допомагають гармонійному розвитку туризму, а й розпорошують і без того обмежені ресурси на власні наукові дослідження та стимулюють запозичення готових новацій з-за кордону. Прийнятним рішенням, спрямованим на зростання ефективності використання туристичного потенціалу країни, є

необхідність підкріпити його інноваціями на рівні суб'єктів туристичного ринку та супутніх галузей.

Однак, поєднати конкретні інноваційні рішення підприємств ринку з теорією концепції сталого розвитку туризму в умовах конкуренції практично неможливо, адже, потребує створення стійких структур виробництва і споживання, особливо в країнах слаборозвинених та з перехідною економікою. Не просто переконати країни в необхідності захисту майбутніх поколінь у той час, коли їм доводиться боротися за виживання – збереження теперішнього покоління. Концепція сталого розвитку туризму відірвана від концепції соціального розвитку суспільства, оскільки стає дієвим інструментом розвитку лише тоді, коли комплексно вирішені екологічні, соціальні та економічні проблеми. Україна ще недосягла достатнього розвитку у сфері в'їзного туризму, тому важливим і актуальним є питання вивчення зарубіжного досвіду проведення інноваційних змін.

УДК 658.3

***Сова А.В.**, аспірант*
***Скопенко Н.С.**, д.е.н.,професор*
Національний університет харчових технологій
(м. Київ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ

В сучасних умовах динамічних змін в Україні змінюється парадигма бізнесу та управління ним, методи розвитку економіки і менеджменту. Як показує аналіз літературних джерел і результати опитувань керівників, багато підприємств ведуть бізнес за своєю, відмінною від інших стратегій, що включає, в тому числі, і концепцію розвитку організаційної культури підприємства.

Культурне поле менеджменту включає безліч явищ, що відбиваються в системі цінностей, норм, традицій, структурі і стилі управління, в зовнішньому вигляді підприємства і є важливим фактором його функціонування. Організаційна культура задає певну систему координат, яка пояснює, чому організація функціонує саме таким, а не інакшим чином. Вона дозволяє в значній мірі згладити проблему узгодження індивідуальних цілей із загальною метою організації, формуючи спільний культурно-смисловий простір, поділюване здебільшого працівників. Унікальність культури полягає в тому, що вона забезпечує досягнення бажаного майбутнього компанії шляхом реалізації системи її внутрішніх цінностей. Тому сучасні організації розглядають культуру як потужний стратегічний інструмент, що дозволяє орієнтувати всі підрозділи та окремих осіб на спільні цілі, мобілізувати ініціативу співробітників і забезпечити продуктивну взаємодію.

Усі складові сучасної парадигми менеджменту об'єднані спільною ідеєю: забезпечення виживання організації в довгостроковому періоду за рахунок ефективного використання людських ресурсів, формування і вдосконалення знань, стимулювання творчості та інновацій, адже «в умовах сучасного ринку потрібне блискавичне реагування персоналу на зміни в навколишньому середовищі, динамічність якого зменшує можливість втрутитись в роботу кожного виконавця. Це означає, що небачено зростає роль його знань, навичок та вмінь» [1].

Значення організаційної культури як складової сучасної парадигми менеджменту є унікальним і багатогранним. Перш за все, слід наголосити на подвійній природі організаційної культури, адже вона «одночасно забезпечує, як це не парадоксально звучить, і стабільність організації, і її адаптивність. Культура створює стабільність, виконуючи роль сполучного розчину, який не дозволяє організації роздробитися на окремі складові. Вона укріплює її цілісність і злагодженість завдяки прихильності її членів чіткій системі узгоджених цінностей. Культура одночасно підсилює адаптивність, оскільки визначає набір принципів, якими керуються при розробці стратегій і переборювання непередбачених обставин» [2, с.18].

У сучасних умовах поняття «організаційна культура» набуває все більшої актуальності при підборі персоналу і роботі з ним. Цей напрямок роботи в організації ґрунтується на типі організаційної культури організації, її нормах, правилах, цілі, цінності.

Всі визначення організаційної культури можна розділити на ті, які характеризують її як 1) метафору або 2) реально існуючий феномен. У свою чергу, серед прихильників останнього підходу можна виділити дослідників, які вважають, що культура компанії – це і є сама організація в цілому, і тих, хто розглядає організаційну культуру як набір певних характеристик.

Ми схильні розглядати організаційну культуру як реально існуючий феномен, який можна спостерігати на рівні поведінки: в традиціях і нормах поведінки працівників даної організаційної структури, в стилі керівництва, показниках задоволеності працівників працею, а також, представляти організаційну культуру як набір найбільш важливих припущень, поділюваних членами організації, яка задає людям орієнтири їх поведінки і дій.

На основі проведеного теоретичного аналізу ми сформулювали наступне визначення культури організації: організаційна культура являє собою особливе соціально-духовне поле компанії, в рамках якого взаємодія працівників здійснюється на основі загальних для всіх уявлень, переконань, відносин, цінностей і норм поведінки, що визначають особливості їх трудової життєдіяльності і відображають неповторність, індивідуальність даної організації.

Поведінка співробітників компанії будується на основі пізнання ними організації. Пізнання відбувається через сприйняття і інтерпретацію працівниками навколишнього їх культурного середовища. У руслі парадигми «організаційного соціального пізнання» процес формування організаційної

культури можна розглядати як результат сприйняття і розуміння членами організації свого соціального і матеріального оточення, цінностей, що фігурують в ньому, установок і норм спілкування. Таким чином, культура компанії може розглядатися як певний психологічний образ, що складається у співробітників організації в результаті її сприйняття. Надалі цей образ починає грати регулятивну роль, оскільки опосередковує поведінку членів організації і дозволяє їм досягти організаційних цілей.

У цьому контексті проблема формування організаційної культури підприємства може бути вирішена на основі знання особистісного підходу, заснованого на обліку стійкого поєднання типологічних і індивідуально-психологічних особливостей конкретної людини, які обумовлюють його реакції, поведінку, стосунки. Знання індивідуальних особливостей співробітника, а також оцінка специфіки його сприйняття культури компанії, дозволяє прогнозувати його діяльність і поведінку в конкретних ситуаціях і робити ефективний вплив на формування бажаного образу культури, як на особистісному рівні, так і на груповому рівні.

Важливою особливістю сучасної управлінської культури є її інноваційний характер. Контроль над управлінням фінансами показує, ефективність тієї чи іншої моделі управління залежить від її адекватності фундаментальним життєвим цінностям, що формує певну микрокультуру (або субкультуру) організації, яка називається організаційною (корпоративною культурою).

Організаційну культуру підприємства слід розглядати як динамічне утворення, управління яким неможливо без знання особливостей його виникнення, основних його характеристик і тенденцій розвитку суспільства.

Високий рівень управлінської культури передбачає вміння осягнути цю субкультуру, пізнати і зрозуміти її – і відповідно до отриманими знаннями і уявленнями вміло керувати нею, в тому числі грамотно змінюючи її, якщо це необхідно.

Отже, організаційна культура – це важлива складова управлінської культури. У сучасних моделях управління саме на вказаний чинник звертається особлива увага. У процвітаючих, конкурентоспроможних сучасних організаціях використовуються не звичайні важелі управління у вигляді керівних вказівок, а робота ведеться в напрямку створення особливої організаційної культури, унікальною для кожної фірми, в основі якої лежить відповідний набір цінностей: прихильність ідеалам стандартів якості та обслуговування, інтересам споживача, цінним практичним нововведенням і т.п.

Одна з основних помилок, що здійснюються багатьма керівниками, полягає в тому, що нову стратегію накладають на існуючу структуру.

В даний час суб'єкти господарювання повинні в першу чергу внести зміни, зумовлювані зростанням самостійності і відповідальності підприємств за результати соціальної, виробничої, комерційної, інвестиційної діяльності, необхідністю зміцнення всіх форм зв'язків організації з ринковим середовищем.

Таким чином, в сучасних організаціях необхідно створювати механізми трансферту інноваційних технологій, на основі приватно-державного

партнерства розвивати руху раціоналізаторства і винахідництва, формувати лідерів інноваційного розвитку та заохочувати результати творчих пошуків. Але для цього потрібні сучасні управлінські технології, що є перспективами подальших досліджень.

Література:

1. Кредісов А. Стратегічний менеджмент на початку XXI ст.: зміна парадигми / А. Кредісов, Б. Літовченко // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 28–37.

2. Харчишина О.В. Формування організаційної культури в системі менеджменту підприємств харчової промисловості : [монографія] / О.В. Харчишина. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2011. – 289 с.

3. Виханский О.С. Менеджмент : [учебник] / О.С. Виханский, А.И. Наумов. – 3-е изд. – М. : Экономист, 2013. – 532 с.

УДК 338.2:001.8

***Чорноморденко Д. І.**, к.філос.н., асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМИ В УПРАВЛІННІ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Відомо, що будь-яка структура соціальних зв'язків передбачає існування зовнішніх факторів що їх визначають та спрямовують. Такими факторами як правило є: політика та економіка. Відповідно, в структурі кожної з цих двох сфер існує детермінуючий чинник – управління.

Як правило, коли говорять про управління, то мається на увазі вплив однієї групи людей чи соціальної структури на іншу. Тобто, поняття «управління», як правило розглядається як менеджмент – спосіб здійснення такої організаційної діяльності, що передбачає ефективне функціонування елементів системи соціальних інституцій. Звідси, найбільш поширеною формою управління є публічне управління. Деякими з понять що визначають сферу публічного управління є наступні: влада, організація, контроль, регулювання, взаємодія, координація між особами, структурами та процедурами.

Однак, враховуючи що структура будь-якого управління як феномена існує у двох рівнях – вертикаль (влада зі своєю ієрархією та субординацією) та горизонталь (сукупність соціальних відносин у вигляді координації та кооперації суб'єктів цих відносин) доводиться визнати що всі проблеми витікають з самої природи цих двох рівнів.

Національна економіка в її сучасному стані потребує інклюзивності в сенсі відкритості системи для її елементів які здатні впливати на її структуру та задачі. Люди повинні мати можливість через певні механізми впливати на

рішення тієї сфери що докорінно визначає комфортність їх життя. Тобто, у зв'язку з проблемою великої дистанції між економікою (як системою) та між людиною (як суб'єктом економічних відносин) котра є елементом цієї системи, далеко не кожна людина може долучитися, мати вплив і навіть частково визначати спосіб існування необхідного та зайвого у системі економічних відносин. Хоча, в той же час, кожна людина так чи інакше є чи виробником, чи споживачем певних благ (послуги) що складають «тіло економіки».

На мою думку, недоліком сучасного управління у сфері економіки є недостатнє врахування і використання у впровадженні сучасної моделі економіки принципів постнекласичної науки як синергетичної методології: нелінійності, відкритості, самоорганізації, емерджентності як ознаки властивостей нового знання, тощо.

Ще одним суттєвим недоліком на думку багатьох дослідників проблем управління у сфері економіки є корупція, яка не дозволяє вийти за межі раніше сформованих управлінських методів, що й накладає на її розвиток та відкритість як ознаку нелінійності методологічні обмеження, оскільки відноситься до позаепістемних чинників, тобто таких, що виходять за межі науковості, строгості, компетентності, цінностей, часом навіть здорового глузду.

Зворотний зв'язок у контексті публічного управління передбачає врахування владою у повній мірі (розгляд, узгодження та реалізацію) інтересів осіб, держави в цілому та суспільства зокрема в контексті використання ефективних механізмів соціальної ревізії над усіма фазами, що їх проходять управлінські рішення. Звідси й постає як необхідний спосіб долання проблеми відсутності зворотного зв'язку – участь, здатність бути включеним (інклюзивність населення) у проектах та заходах, що мають місцевий вплив на владу, економіку та її стратегії.

Таким чином, відсутність або недосконаліть зворотного зв'язку між системою та її складовими (економіка-людина) є одним із недоліків сучасного адміністрування. «Йдеться про необхідність формування реальних важелів прямого впливу громадянського суспільства на процеси управління на державному та локальному рівнях» [2, с. 44].

Методологія управління передбачає врахування обмеженості природи цього явища. Його межі полягають в тому, що саме суспільство як основне джерело управлінських процесів детермінується автопоетичним законом, є таким, що самоогранізується. Відповідно – увесь час змінюється. Це варто визнавати як об'єктивність. Інший вимір – суб'єктивний. Той, хто здійснює управління (управлінець, чиновник, службовець і т.д.) має вичерпний рівень компетентності, професійної культури, що є виключно людиномірною характеристикою. В цих аспектах, на мою думку криються основні проблеми сучасного управління.

Деякі сучасні дослідження з теорії управління економічними процесами виокремлюють 9 напрямків, які мають визначати інноваційний розвиток українського агропромислового виробництва, як провідної галузі вітчизняної

економіки. Вони переважно стосуються таких сфер: науки, наукових досліджень, матеріально-технічної бази, потреб в інституційних змінах, змінах в правовому полі, інтеграції науки й виробництва (агротехнопарки), створення нових сортів сількогосподарських культур, земельної реформи і т.д. [1, с. 37-38].

Отже, я вважаю, що для досягнення високого рівня ефективності у сфері інновацій, зокрема в економіці не варто нехтувати сферою суспільних інтересів на рівні громад, їх науковими здобутками та результатами сумісної комплексної діяльності, що передбачає їх апробацію в тілі реальних економічних реформ.

Література:

1. Готра В. В., Ігнатко М. І. Теоретичні основи управління інноваційним розвитком агропромислового виробництва України // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Управління економічними процесами: сучасні реалії і виклики». (22-23 березня 2017 р.) – Мукачівський державний університет. Мукачево, 2017. – 407 с., С. 37-38.

2. Мороз О. Ю. Публічне управління в Україні: проблеми становлення та ефективності [Електронний ресурс] / О. Ю. Мороз // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 34. – С. 41-47. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2013_34_6.

УДК 330.101:338.433(477)

***Міняйло В.М.**, бакалавр,*
***Власенко Т.О.**, к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Головною ланкою виробничого процесу на підприємстві є персонал. Ефективним показником успішного підприємства є такі, як високоефективна робота, належна підготовка та кваліфікація персоналу і навіть новтні технології, інноваційні ідеї не будуть ефективними і не будуть приносити максимальну користь, як людські ресурси [3].

Управління персоналом є досить складним процесом, адже люди наділені інтелектом, здатністю мислити. Вони постійно розвивають між собою взаємовідносини, які часто впливають на продуктивність праці, виробництво, внутрішній клімат підприємства. Управління персоналом визнається однією з найбільш важливих умов розвитку підприємства [2].

Управління персоналом орієнтується на визначення стратегічно важливих функцій щодо планування персоналу, його відбору, маркетингу і розвитку. Однак більшість керівників підприємств усе ще не приділяють значної уваги даному елементу управління персоналом [2].

Необхідно чітко уявляти собі вимоги до перспективних вакантних посад і кадрового складу, що залучається до виробництва, застосовувати сучасні гнучкі системи аудиту. З урахуванням цього положення в сучасних умовах потрібна розгорнута система кадрової роботи, яка спирається не стільки на організаційні методи, скільки на досягнення сучасної управлінської психології і проектування методики оцінки персоналу [1].

Слід зазначити, що результативність роботи персоналу визначається наявністю у працівників емоційного інтелекту, який, в свою чергу є важливою складовою соціальної компетентності працівника. Під емоційним інтелектом розуміють здатність усвідомлювати свої емоції та емоції інших, щоб мотивувати себе та інших, і щоб добре управляти емоціями наодинці з собою та при взаємодії з оточуючими [3].

На сьогоднішній день основними проблемами, які мають місце при управлінні персоналом є:

– підбір, формування кадрів з сучасним економічним мисленням;

– забезпечення ефективності праці працівників;

– збереження сприятливого клімату у колективі та багато інших.

Завданням керівника є пошук методів та підходів, які допоможуть створити більш дійові відносини з персоналом та сприятимуть ефективній роботі[1].

Основним методом є заохочення персоналу, яке стимулює працівників працювати плідно, із натхненням та задоволенням.

Кваліфікація працівників відіграє не менш важливу роль на підприємстві. Використання таких форм заохочень як безкоштовні обіди, надання медичних послуг, організація відпочинку за рахунок підприємства (путівки) дозволять підвищити мотивацію працівників [1].

Багато керівників, рухаючись на шляху до максимального отримання прибутку, вирішення матеріальних і фінансових проблем, оновлення технічної бази, забувають про працівників, створюючи їм неможливі для праці умови. Це є великими ризиками, які, як наслідок, можуть призвести до серйозних втрат на підприємстві.

Насамперед, це втрати висококваліфікованих працівників. Якщо керівник дійсно зацікавлений у тому, щоб зберегти даного працівника, він може прийняти рішення про підвищення його заробітної плати відповідно до рівня, на який він заслуговує. Можливими також є кар’єрний ріст працівника.

Щоб запобігти небажаним втратам працівників, на підприємстві доцільно розробити заходи для моніторингу морально-психологічного клімату в колективі, ступеня задоволеності кожного співробітника роботою, умовами праці, відпочинку, задоволеності рівнем зарплати. Для цього, на мою думку, найкраще підходять такі методи як опитування, анкетування, бесіди (групові та індивідуальні).

Важливість таких заходів полягає у виявленні високого потенціалу працівників. Це є позитивним, оскільки сприяє кар’єрному росту, зацікавленості працюючих у підвищенні продуктивності праці [3].

Таким чином, використання таких методів допомагає вирішити психологічні проблеми у колективі. керівники повинні розуміти, що найвигіднішими є інвестиції в людський капітал – основне джерело прибутку підприємства.

Досвідченні керівники добре розуміють, що для рентабельного розвитку потрібно мати успіх у конкуруючому середовищі та успішного функціонування підприємства, вони мають оптимізувати віддачу від вкладень капіталу не тільки у фінансові та матеріальні ресурси, а й у трудові. Вони усвідомлюють, що саме працівники дозволять підприємству виживати та жити. Навіть при найбільшій капіталомісткості, добре сконструйовані підприємства потребують працівників, які б приводили їх до руху. Працівники збільшують чи обмежують слабкість та силу підприємства. Поточні зміни в оточуючому середовищі зазвичай пов'язані зі змінами у сфері персоналу, а саме освіта, кваліфікація та ставлення до роботи [1].

Література:

1. Шевченко Т.Є. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах вступу україни до СОТ [Електронний ресурс] /Т.Є. Шевченко, І.В. Прасолова// Сучасні проблеми економіки і підприємництво – 2010. – № 5(2). – Режим доступу : http://sb-keip.kpi.ua/article/view/47524/43614

2. Репетацька В.В. Сучасні тенденції та проблеми управління персоналом [Електронний ресурс] / В.В. Репетацька, Л.О. Люльчак, А.О. Кройтор // Економіка – 2010. – № 5. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/5_56855.doc.htm

3. Іваніченко О. Ф. Сучасні проблеми управління персоналом [Електронний ресурс] / О. Ф. Іваніченко, М. С. Петренко // – 2014. – Режим доступу : http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=75275

УДК 657:005

***Порфіленко З.Ю.**, студентка*
Мельянкова Л.В., к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВИГОДИ Й ПЕРЕВАГИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО АУТСОРСИНГУ В ІННОВАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ

Ведення бухгалтерського обліку – надзвичайно важлива частина діяльності компанії, що прагне до стабільності та розвитку. Бухгалтерська справа вимагає від працівників, що нею займаються, неабиякої професійної підготовки: вона полягає не лише в теоретичних знаннях базових принципів та моделей ведення постійного й економічно та юридично правильного обліку, а також включає аудит, тобто перевірку документів. Саме тому сучасні власники фірм та управлінці розуміють переваги, якими володіє бухгалтерський аутсорсинг.

На думку автора, дана тема є досить актуальною через недостатню кваліфікованість персоналу економічних спеціальностей, який особливо часто залучається новоствореними фірмами, наявність людського фактора в будь-якій діяльності, що не виключає помилки, та потребу в консультаціях спеціалістів нового зразка. Метою даної роботи є всебічне дослідження послуг бухгалтерського аутсорсингу, аналіз його переваг, обґрунтування вигоди від найму сторонніх спеціалістів для ведення бухгалтерського обліку та аудиту, консультацій з різних питань.

Аутсорсинг – популярне та вигідне залучення ресурсів із зовнішніх джерел, тобто передача компанією контролю за частиною виробничих процесів чи бізнес операцій іншій організації, яка є експертом у даній галузі. Фірма, яка вдається до таких послуг, перш за все, обирає якісний сервіс від спеціалістів, що знають усі тонкощі ведення справ, а тому має можливість за допомогою одного фахівця забезпечити правильне функціонування організації з питань обліку. Бухгалтерський аутсорсинг, в свою чергу, економить час на обрахунок фінансових та інших економічно важливих складових діяльності підприємства, а також кошти, які були б виплачені вузькопрофільним працівникам. Саме тому якісний сервіс з вирішення усіх питань даної області забезпечить фірмі можливість аналізування витрат та доходів за звітний період, прогнозування та корегування цілей і завдань, гнучкість і стійкість навіть у кризових умовах.

Сучасні надстрімкі процеси глобалізації та автоматизації виробництва й будь-якої іншої комерційної діяльності спонукають підприємців до пошуку альтернативних методів визначення доцільності технології та способів її оптимізації. Однак, бухгалтерських облік та аудит залишається найдоступнішим та вичерпним засобом збору даних, структуризації інформації та її представлення. Аутсорсинг у даній галузі характеризуються рядом зручних для управлінців особливостей, які позбавлять менеджерів і керівників зайвого клопоту та дозволять оптимізувати діяльність фірми.

Бухгалтерський аутсорсинг – це чудова нагода для організацій малого, середнього та великого бізнесу не лише створити надійну систему обліку та аудиту, а й надавати в різні державні та приватні органи звітність чи статистичну інформацію, оформлену без помилок, в правильній формі та у встановлений термін. Надані партнерам, ймовірним інвесторам чи кредиторам документи, що укладені з урахуванням усіх тонкощів ведення обліку, перевірені професійним аудитором нададуть вичерпні дані про стан справ організації в її ринковій ніші, конкурентоспроможність, ефективність та продуктивність діяльності, раціональність використання ресурсів, а також створять відмінний імідж компанії, яка піклується про власний добробут шляхом аналізу та створення перспектив.

Бухгалтерський аутсорсинг надає безліч переваг у конкурентному середовищі. По-перше, він є способом створення підсистеми компанії, що професійно, якісно, надійно та конфіденційно займатиметься обліком та перевіркою інформації щодо процесів та операцій, які відбуваються в організації, виявленням, вимірюванням, реєстрацією, накопиченням даних, їх

узагальненням, зберіганням. По друге, надання отриманої та структурованої інформації про діяльність організації у оформлених за відповідними встановленими законом та відповідальними органами зразках документів внутрішнім користувачам (керівній ланці компанії) та зовнішнім (податковій інспекції, партнерам по бізнесу, ймовірним інвесторам тощо).

Важливою перевагою є безперервний та суцільний контроль облікової інформації, яка дозволяє оцінювати наявність, вартість, ефективність використання ресурсів, визначати собівартість продукції, рентабельність її реалізації та розраховувати загальні результати діяльності організації за певний період, порівнюючи його показники з базисним. Бухгалтерський аутсорсинг допомагає вчасно реагувати на тривогу з боку економічних змінних, змінювати стратегію для успішного функціонування фірми.

Крім того, бухгалтерський аутсорсинг – це доступно та вигідно, адже фірма-клієнт не має необхідності нести витрати за оплату праці постійно діючого на підприємстві бухгалтера, економить на площі офісу, меблях, техніці, необхідній для забезпечення умов праці працівника економічної спеціальності, не повинна дбати про придбання фахового програмного забезпечення та його обслуговування. Спеціалісти з аутсорсингових організацій не потребують надання канцелярських товарів чи спеціалізованих періодичних видань, а також соціального пакету чи будь-яких інших гарантій з боку своїх тимчасових керівників.

Таким чином, звернувшись до фахівців консалтингових фірм, менеджери та керівники компаній отримують не лише повний пакет послуг, що їх цікавлять, а також якісне та привітне обслуговування, економію часу та коштів, доступні консультації, роз'яснення та інструкції з питань оптимізації діяльності вашої організації, що дозволить зменшити витрати і максимізувати прибутки. При цьому бухгалтерський аутсорсинг забезпечує упевненість в правильності та достовірності надання даних, відображених у звітах та інших документах, які свідчать про фінансовий стан фірми, у відповідні органи державного контролю та регулювання.

Література:

1. Єфименко М. Правова регламентація аутсорсингових відносин в США та Україні: порівняльно-правовий аспект / М. Єфименко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2014. – Вип. 1. – С. 110–113.

2. Поплюйко А.М. Бухгалтерський аутсорсинг: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] / А.М. Поплюйко // Фінанси, облік і аудит. – 2011. – Вип. 18. – С. 335–340. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Foa_2011_18_43.

3. Султангужиева А.Ж. Организация бухгалтерского учета на условиях дистанционного аутсорсинга : дис. ... к.э.н. : спец. 08.00.12 [Електронний ресурс]/ А.Ж. Султангужиева ; Гос. ун-т упр. – Москва, 2015. – 222 с. – Режим доступу: https://guu.ru/files/dissertations/2015/06/sultanguzhieva_a_zh/dissertation.pdf.

***Сєкунова Ю.В.**, к.і.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СТАН РИНКУ ПРАЦІ ТА ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

В умовах розбудови національної економіки значне місце серед ключових питань займає стан розвитку ринку праці в Україні, яке безпосередньо пов'язано з економічною ефективністю функціонування будь-якої держави. Національний ринок праці – один з найважливіших складових ринкової економіки, яка сприяє забезпеченню виробництва головним фактором – робочою силою. Головними елементами, які впливають на його становлення є демографічна ситуація та його конкурентоспроможність. Працересурсний потенціал держави визначається як сукупність реальних та потенційних якісних і кількісних характеристик працездатного населення, які використовуються або можуть бути використані в процесі праці.

Кількісні характеристики визначаються чисельністю працездатного населення, економічно активного населення, трудових ресурсів, обсягом приросту трудових ресурсів. Якісні характеристики робочої сили – це передусім, стать, вік, освіта, професійна підготовка, кваліфікація, культурний рівень, стан здоров'я та фізіологічний стан, морально-психічні якості та відношення до праці.

Формування, розвиток і відтворення працересурсного потенціалу держави відбувається підбезпосереднім впливом наступних взаємопов'язаних чинників: демографічних, соціально-економічних та освітньо-культурних.

Збереження та поглиблення негативних ознак у відтворенні якісного та кількісного складу трудових ресурсів здатне загрожувати національній безпеці держави та формувати потужний обмежуючий чинник для суспільного розвитку у майбутньому.

До вивчення проблеми ринку праці звертаються такі вчені економісти, як:Г.Т. Завіновська, Л.І. Хуков, С.М. Алупко та інші. Однак, дана проблема для України залишається актуальною малодослідженою. На сьогодні залишаються недостатньо розкритими питання, пов'язані з дослідженням проблеми в цілому, як єдиної системи функціонування національного ринку праці та його взаємодією з демографічною ситуацією.

Важливо зауважити, щодо першого питання демографічної ситуації, зокрема зайнятості населення та безробіття треба зазначити наступне: демографічну ситуацію в державі визначають за аналізом природного руху населення (його відтворення) та механічного руху (міграції).

Природний рух характеризується такими позначками: народжуваність, смертність, природний приріст [3].

Україна належить до держав І типом відтворення, який розраховується з формулою: народжуваність – смертність = природний приріст. Протягом останніх років в Україні спостерігаються від'ємний приріст населення, що призводить до вимирання нації. Разом з цим зростає проблема «старіння нації»: частка людей похилого віку постійно збільшується, а працездатного населення

становиться меншою: діти – 23,3%, працездатні люди – 56,6%, літні люди – 20,1% [2].

Механічний рух населення – це міграції. Міграції – це переміщення людей з одних місць проживання на інші. Переміщення можуть бути сезонними, тимчасовими та на постійне місце проживання. За напрямом переїзду розрізняють: внутрішні та зовнішні.

Трудові ресурси – це все працездатне населення віком від 16 до 65 років (чоловіки) і від 16 до 60 років (жінки). Про ступінь залучення трудових ресурсів у виробництво свідчить показник економічно активного населення, тобто частина трудових ресурсів, що реально зайнята у господарській діяльності. Іншою групою є безробітні. Структурне безробіття, у зв'язку з економічною кризою, поширено у великих індустріальних районах України. Регіональним безробіттям тривалий час вирізняється Карпатський регіон [1].

В нашій державі існує проблема низького рівня заробітної плати, що призводить до не конкурентоспроможності національного ринка праці з іншими державами, а також до вищевказаної міграції. Крім того, внаслідок вкрай низького рівня заробітної плати в Україні склалася дуже низька питома вага оплати праці у валовому внутрішньому продукті.

Програма економічного та соціального розвитку і програми зайнятості населення повинні містити: оцінку доходів населення та заробітної плати, аналіз взаємозв'язку між доходами населення, заробітною платою та зайнятістю[4].

Що стосується другої проблеми цього питання, то для того щоб ринок праці став конкурентоспроможнім повинні виконуватися наступні умови: вільний вибір професії, галузі та місця праці; наймання та звільнення за дотримання норм трудового законодавства праці; вільний рух трудового потенціалу економічного між регіонами, галузями та професійно-кваліфікаційними групами; збереження пріоритету кваліфікації та освіти за дотримання встановленого законом гарантованого мінімуму заробітної плати.

Проаналізувавши дану тему, можна зробити висновок, що для забезпечення конкурентоспроможності робоча сила повинна бути товаром особливого роду, що б його виробничі, творчі якості цілком визначали ефективність конкурентної економіки. Чим вищий загальний рівень розвитку економіки, чим складніші завдання вона вирішує, тим загальніше потреба в робочій силі вищої кваліфікації.

Література:

1. Офіційний сайтТернопільського університету «Безробіття: суть, причини і види» [Електронний ресурс] Режим доступу: http:// tnpu.edu.ua/…/183.htm.

2. Інформаційне агентство УНІАН «Безробіття в Україні» [Електронний ресурс] Режим доступу: http://works.tarefer.ru/85/100050/index.html

3. Глобальна бібліотека наукових ресурсів «Поняття безробіття»[Електронний ресурс] Режим доступу: http://globalteka.ru/news/1-latest-news/306-2009-09-21-08-53-15.html.

4. Мочерний С.В. Політична економія: навч. пос. /Мочерний С.В. – К.: Знання-Прес, 2002. – 687 с.

УДК 00593:631.11 “312”

***Золоторучко А.О.** , бакалавр*
***Власенко Т.О.**, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ КОМПАНІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Головним завданням кожної компанії є максимізація прибутку і мінімізація витрат, і тому перед усіма компаніями постає проблема, що стосується пошуку напрямків скорочення витрат. Підприємства хочуть не просто мінімізувати витрати, що може привести до скорочення виробництва, а більш раціонально і ефективно використовувати ресурси компанії і отримати максимальну віддачу на всіх стадіях виробничого процесу. Під процесом управління витратами компанії розуміють визначення витрат, їх облік, угруповання та надання у зручному вигляді для подальшого аналізу і ухвалення правильних управлінських рішень.

Проблеми управління витратами підприємства є одними з найвагоміших і найскладніших в ринковій економіці. Якщо в час, коли відбувався перехід до ринкових відносин більшість компаній бажали отримати зростання рентабельності завдяки підвищення відпускних цін на товари, то в сучасних умовах коли на ринку панує жорстка конкуренція, всі галузі економіки ці можливості поступово втрачають. Значної уваги приділяють саме нецiновим факторам укріплення своєї позиції на ринку, такі як покращення якості товарів, надання гарантій та післягарантійного обслуговування та надання інших додаткових послуг.

Управління витратами є важливим інструментом підприємства при боротьбі з конкурентами, через те що закономірне управління витратами сприяє зниженню цін на товари, що при інших рівних умов надає підприємству збереження і укріплення своїх позицій на ринку. На практиці ж дуже багато підприємств наштовхуються на певні складнощі у вирішенні різних проблем управління, що не дає можливості розробити якісної системи управління витратами виробництва [1].

Перша проблема стосується того, що існує безліч різноманітних видів витрат, і тому потрібне додаткове вивчення їх видових особливостей для чергового їх узагальнення, з метою оптимізації постановки управлінського обліку. Основним інструментом управління собівартістю є управлінський облік, що являє собою самостійну систему збору, планування, контролю, аналізу, а також негайного прийняття управлінських рішень для того, щоб оптимізувати фінансові результати роботи компанії.

Другою проблемою є складність, а часом навіть неможливість точного вимірювання складу витрат. Це робить сильний вплив і на труднощі здійснення облікових операцій. Така проблема має місце при формуванні якісної системи управління витратами.

До третьої проблеми відносять неоднозначний вплив витрат на прибутки підприємства в цілому. Саме від того, яка застосовується система обліку витрат і залежить в якому звітному періоді певна величина витрат вплине на розміри прибутку [2].

Сучасні підприємства в даний час мають однакові проблеми в галузі управління витратами – це конкуренція, яка має цінової характер; завантаження виробничих потужностей є неповним; знос обладнання, внаслідок чого, зростають витрати на його ремонт; велика частка витрат на сировину та енергоресурси в структурі собівартості.

Система управління витратами має відповідати певним вимогам: мати чітке визначення і деталізацію показників витрат; відповідати ієрархічно організованій системі управлінської звітності, орієнтованої на конкретного користувача; забезпечувати відповідальність за результати управління витратами; мотивувати і орієнтувати на результати управління витратами; забезпечувати виконання процесів планування, обліку, контролю і аналізу витрат на систематичній основі; відповідати адекватної інформаційної системи, що дозволяє отримувати інформацію для цілей управління; регламентувати і стандартизувати процеси управління витратами (рис.1).

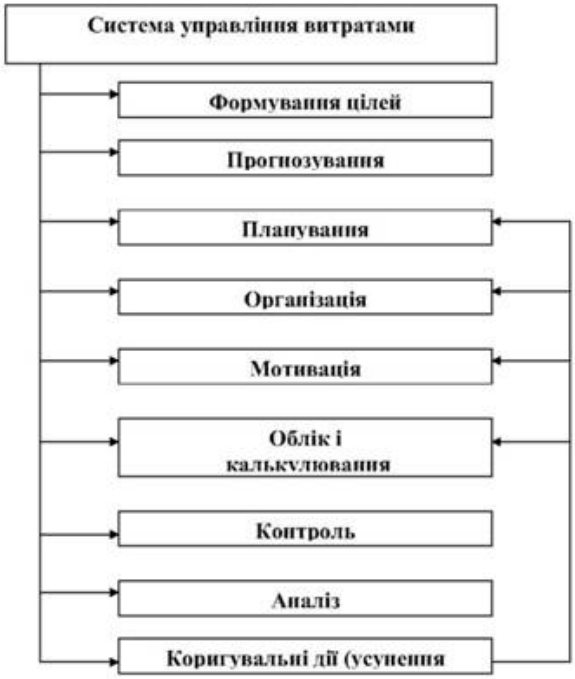

Рис. 1. Система управління витратами

Для подолання вищезазначених проблем в системі управління витратами необхідні додаткові дослідження і розробки. Так як, під управлінням витратами на підприємствах прийнято розуміти сукупність всіх функцій управління, що гарантують високоефективне використання різних видів ресурсів, які необхідні для ефективної роботи підприємства, то до подібних функцій щодо управління витратами, відносяться:

– формування стратегічних планів розвитку підприємства;

– визначення центрів відповідальності, центрів витрат, центрів прибутку та інвестицій;

– формування та оптимізація графіка документообігу;

– створення системи бюджетування і оперативного планування витрат компанії;

– створення системи мотивації працівників підприємства, спрямованої на виконання планів і бюджетів, скорочення браку у виробництві;

– удосконалення інформаційних систем і автоматизація підприємства [3].

Аналізуючи вищенаведені проблеми, можна сказати, що при формуванні системи управління витратами потрібно враховувати їхні особливості: динамізм витрат, тобто те, що вони постійно рухаються та змінюються; різноманіття витрат, тобто потрібно застосовувати багато методів і прийомів управління ними.

Управління витратами потрібно розглядати як комплексну систему, що забезпечує розроблення управлінських рішень, оскільки всі управлінські рішення щодо ефективного використання ресурсів взаємопов'язані та впливають на кінцеві результати підприємства. На нашу думку, увага менеджерів і власників підприємств має бути звернена на перспективи розвитку виробництва. При цьому витрати виробництва в багатьох випадках стають основним критерієм у виборі варіантів розвитку. З метою визначення прогнозних величин витрат необхідно користуватися такою системою їх обліку в теперішньому часі, яка забезпечує надійну і повну інформацію, охоплює основні місця виникнення витрат.

Література

1.Гончарова Е. А. Управління витратами та результатами діяльності підприємства : навч. посіб. / Е. А. Гончарова. – СПб. : Изд-воСПбГУЕФ, 2012. – 82 с.

2.Войтоловський Н. В., Морозова В. Д., Танигіна М. В. // Євразійський міжнародний науково-аналітичний журнал «Проблеми сучасної економіки». – 2013. – № 3.

3. Методи обліку і управління витратами підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sibac.info/11747.

УДК 101.3:334.01

Савицька І.М., *к. філос. н, доцент*
Супрун А.Г., *к. філос. н, доцент*
Національний університет біоресурсів та природокористування України (м. Київ, Україна)

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОГО СУСПІЛЬСТВА

В умовах сучасного транзитивного суспільства виникає нагальна потреба осмислення соціальних, економічних, правових, політичних систем задля пошуку оптимальних шляхів і методів їх стабілізації в перехідний період. Відбувається пошук нових конструктивних взаємних зв'язків між людиною та суспільством.

Світогляд індивіда, його ціннісна орієнтація та комунікація в транзитивному суспільстві стають основою соціально-економічного консенсусу як передумови формування нового стабільного суспільства, яке зможе ставити чіткі завдання перед державою та вимагати їх вирішення.

Світоглядна основа індивіда є передумовою якісного сприйняття та засвоєння знань. Високорозвинені країни давно вступили у фазу економіки, заснованої на знаннях, що генеруються, поширюються і ефективно використовуються людиною. Причиною відсутності такої ефективної взаємодії в Україні є непідготовлена теоретична і практична база для визначення сутності, цінності та процесу формування знання як найважливішого чинника, який формує стан інтелектуально-інноваційного процесу переходу економіки на новий етап розвитку.

Для кожної окремої людини поняття інноваційності асоціюється з якісними продуктивними знаннями та розуміється лише як фактор, який уможливлює умови комфорту, які забезпечують повноцінну життєдіяльність у сучасному перехідному суспільстві. В цьому зв'язку відбувається осмислення теоретичних і практичних проявів феномену інноваційності в науково-освітніх та підприємницьких структурах, з метою обґрунтування найперспективніших форм і методів їх організації та втілення в умовах перехідної економіки в транзитивному суспільстві.

Феномен інноваційності є полікомпонентним. Кожен його елемент виконує свою специфічну функцію. Неоднозначність у свідомому розумінні цього феномена полягає в тому, що окремі його компоненти несуть в собі не тільки потенціал, але й ризики, які негативно впливають на людину та суспільство. Прикладом цього може бути інноваційна діяльність у створенні нанотехнологій. Існує соціальне замовлення на розробки в даній науковій галузі. Їхньою особливістю є те, що вони змінюють світ шляхом керування атомно-молекулярним рівнем матерії: сприяють видаленню забруднень у воді, повітрі, в рази збільшують швидкість чипів памяті, приводять до революцій у медицині тощо. Але з іншого боку, «результати їхнього впливу можуть стати неконтрольованими, поклавши кінець існування людини». Загалом розвиток інновацій вимагає високого рівня підготовки вчених, організації виробництва, принципів етичної компетентності, принципів інтелектуальної власності, високих моральних орієнтирів, правових норм та соціальних регуляторів діяльності людини.

Феномен інноваційності формується в умовах соціокультурного середовища, яке постійно піддається динамічним змінам, більша частина яких викликана розвитком техніки та технології. Економічна ж мотивація інноваційності зазвичай має практичний вияв у соціально-економічній сфері. І, як не дивно, вона також потребує філософської рефлексії. «основні складові сучасного інноваційного процесу виокремлюються у вигляді: ідеї-інвестиції-інновації, де ідея відноситься до теоретичного розділу філософії, інвестиція – до практичної філософії, інновація – до естетичного, творчого контексту філософії, тому що створювати і втілювати в життя задумане є процес творчий.

Сутність коцептуальних засад стратегії економічного та соціального розвитку України, полягає у визначенні завдань щодо прискореного виведення

економіки на траєкторію сталого зростання через посилення дієздатності держави та утвердження соціально орієнтованої структурно-інноваційної моделі розвитку, основою якого є високий науково-освітній рівень. Даний процес виглядає сьогодні як одне з найважливіших, невідкладних і всеосяжних питань у суспільстві. Здається людство наближається до того, щоб вміти надавати системно прораховані і передбачувані відповіді на глобальні суспільні виклики сьогодення. Можливості такого прорахунку та прогностичності закладаються виключно на основі широкого світоглядного поля та здатності до філософського осмислення наявної проблематики, вміння враховувати та використовувати історико-філософський досвід. Стало зрозумілим: єдине, що може змінити ситуацію, – це конкретні дії, осмислені, конструктивні, розпочаті в широких масштабах і погоджені не лише на локальному національному рівні, а й на світовому.

УДК 330.101:338.433

***Балацька Я.О.**, бакалавр,*
***Власенко Т.О.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Реалізація зовнішньоекономічної діяльності підприємством, випуск продукції, яка була б конкурентоспроможною на зарубіжних ринках, залежить не тільки від технічного оснащення підприємства, наявності сучасних технологій, чітко поставленої системи контролю якості продукції, маркетингових досліджень ринкового середовища та послідовного впровадження концепції просування товарів на зарубіжні ринки, а й від кваліфікації співробітників підприємства, ефективного управління персоналом.

Існування підприємств різних організаційно-правових форм не заперечує той факт, що система управління кожним із них націлена на досягнення бажаного результату. Діяльність кожного суб'єкта господарювання здійснюється в умовах невизначеності та ризику і залежить від впливу як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Зміни у зовнішньому середовищі носять непередбачуваний або недостатньо прогнозований характер. Така ситуація змушує підприємства приймати рішення, які могли б зменшити негативний вплив факторів зовнішнього середовища на результати діяльності підприємства [1]

При управлінні проектами основна увага має бути зосереджена на трьох аспектах реалізації проекту: строках, витратах та якості результатів. Ефективне управління саме строками робіт є ключем до успіху зі всіх трьох показників, де строки виконання проекту значно затягуються, обов'язково виникають перевитрати коштів та серйозні проблеми з якістю робіт. Тому в усіх основних методах управління роботами по проектах головний акцент робиться на календарне планування робіт та контроль за дотриманням календарного графіка.

Існують різні методи управління роботами з реалізації проектів, з яких найпоширенішій є: метод критичного шляху (анг. абревіатура CPM) та метод оцінювання та перегляду планів (англ. – метод PERT), а також об'єднуючий переваги двох цих методів – метод PERT/Coct. У нашій вітчизняній практиці ці методи, а також їх більш складні модифікації, об'єднуються поняттям методи сіткового планування та управління[2].

Завдання керівника полягає в тому, щоб створити якомога продуктивні відносини з персоналом, знайти саме такі методи та підходи, які сприятимуть більш ефективнішій роботі, адже ефективність виконаної роботи та строки її виконання залежить саме від персоналу підприємства. Тому персонал потрібно заохотити, створити такі умови, за яких у кожного працівника буде бажання працювати плідно і з натхненням. При цьому досить важливу роль відіграє працездатність працівників, їх кваліфікованість. Використання таких форм мотивації як безкоштовні обіди, надання медичних послуг, організація відпочинку за рахунок підприємства (путівки) дозволять підвищити мотивацію працівників[3].

Багато керівників, рухаючись на шляху до максимального отримання прибутку, вирішення матеріальних і фінансових проблем, оновлення технічної бази, забувають про працівників[2], створюючи їм неможливі для праці умови. Це є надто ризиковим, оскільки може призвести до втрат. Насамперед, це втрати висококваліфікованих працівників. Якщо керівник дійсно зацікавлений у тому, щоб зберегти даного працівника, він може прийняти рішення про підвищення його заробітної плати відповідно до рівня, на який він заслуговує. Можливими також є такі заходи як кар'єрний ріст[4].

Щоб запобігти таким небажаним втратам , на підприємстві доцільно розробити заходи для моніторингу морально-психологічного клімату в колективі, ступеня задоволеністю кожного співробітника роботою, умовами праці, відпочинку, задоволеності рівнем зарплати. Цінність таких заходів полягає в можливості виявлення співробітників з високим потенціалом, перспективами. Це є позитивним, оскільки сприяє кар'єрному росту, зацікавленості працюючих у підвищенні продуктивності праці. Застосування даних методів допомагає вирішити психологічні проблеми у колективі: не кожен може прямо виразити свою думку, а опосередковано це зробити легше. Отже, одним із факторів, що сприяє зменшенню проблем при управлінні персоналом є систематичний аналіз стану персоналу на підприємстві, його планів та проблем[3].

Провідний управлінський досвід свідчить про те, що стержнем, навколо якого формується колектив, є корпоративна культура. Вона допомагає дотримуватись встановлених правил і рахуватись з нормами трудової діяльності. Це сприяє формуванню , «здорового» психологічного клімату у колективі. Порозуміння між працівниками дозволяє впроваджувати управлінські рішення швидше і легше.

Підводячи підсумки, можна сказати, що управління людськими ресурсами – це ціле направлена діяльність керівників, спеціалістів структурних підрозділів, менеджерів, яка включає в себе розробку принципів і теоретико-методологічних поглядів, моделей, стратегій управління. Планування,

мотивація, розподіл і доцільне використання людських ресурсів є основою управління персоналом.

Література:

1. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства. / Покропивний С. Ф. – К : КНЕУ, 2000. – 225 с.

2. Лазаренко Л. Особливості сучасного управління людськими ресурсами / Л. Лазарекко. // Персонал. – 2009. – №1. – С. 53–57.

3. Ядворька О. Оцінка персоналу в системі ефективного управління /О. Ядворька // Економіка та держава. – 2009. – №1. – С.60–63.

4. Сай І. А. Особливості формування трудових ресурсів в економіці / І. А. Сай // Економіка & Держава. – 2008. – №2. – С.103–104.

УДК 332.143

Бондаренко В.М., *к.е.н., ст.н.с.*
Бутусов О. Д., *аспірант*
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Перед будь-якими територіями, регіонами, громадами завжди постає питання знаходження нових джерел зростання конкурентоспроможності. Відповідно для формування ефективної регіональної політики виникає необхідність розуміння детермінантів конкурентоспроможності, під якими частіше розуміють чинники, що впливають на процес, явище. Для сучасних науковців викликом є формування такого набору індикаторів конкурентоспроможності, які б були доказовою інформативною базою для прийняття рішень регіональними органами влади та іншими стейкхолдерами.

Сьогодні розроблено численні методики та підходи до оцінки та моніторингу конкурентоспроможності регіону, однак універсальної та адаптивної до сьогоднішніх умов системи індикаторів – не існує. Частково такі обставини можна пояснити турбулентністю зовнішнього середовища, його динамізмом та глобальними викликами.

Аналізування та систематизація вітчизняних авторських підходів до моніторингу та оцінки конкурентоспроможності регіону надали можливість виділити такі підходи:

1) визначення ключових індикаторів, які найкраще відображають конкурентоспроможність регіону;

2) обрахунок інтегрального індексу на основі системи показників, що характеризують різні сфери конкурентоспроможності;

3) факторний, що передбачає визначення ключових чинників, які формують конкурентоспроможність;

4) результативний, в основну оцінки поставлено результати регіону, з позицій реалізації ним інтересів бізнесу, громади, держави;

5) комплексний.

Досить вдало про досліджувану проблематику, та її причини зазначають Стасюк О.М., Бевз І.А.:

– різноманітність підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону обумовлюється різними цілями, які ставилися під час оцінки;

– окремі методики відповідають етапам і завданням відповідного дослідження;

– в основі методики оцінки лежать як статистичні показники, так і експертні оцінки;

– в методиках виділяються різні групи і системи показників, проте відсутні показники, котрі дозволяють оцінити інноваційну діяльність та соціальну складову конкурентоспроможності;

– для присвоєння вагових коефіцієнтів використовують метод експертних оцінок, що підвищує суб'єктивність інтегральних показників оцінки конкурентоспроможності;

– проблематично практично застосовувати запропоновані методики, оскільки відсутні статистичні дані для проведення розрахунків;

– система показників перевантажена, це викликає труднощі й ускладнює проведення оцінки. Велика кількість показників не підвищує точність і достовірність оцінки [1].

Варто зазначити, що не дивлячись на таку велику різноманітність підходів до моніторингу та оцінки економічного розвитку регіону на конкурентних засадах, до системи індикаторів які їх формують, існують загальні вимоги, вони:

– повинні відображати регіональний рівень;
– бути максимально простити та зрозумілими;
– відповідати національній та європейській статистиці;
– повинні бути репрезентативними;
– бути інформативними та достовірними.

Найскладнішим питанням, яке слід вирішити є те, які базові компоненти, та відповідно показники, формують конкурентоспроможність того чи іншого регіону. Однак, авторські бачення факторів, базових сфер формування, оцінки конкурентоспроможності регіону є надзвичайно різноманітними, і часто неспроможними задовольнити якісно та інформаційного суб'єктів, що проводять моніторинг. Одні з науковців, під базовими сферами розуміють людський капітал, інші – експортний чи ресурсний потенціал, окремі – інформаційний інтелектуальний чи фінансовий капітал. На нашу думку, доказовим, логічним і виправданим був би підхід, за якого в основу конкурентоспроможності (та відповідно оцінки) були закладені ті сфери, на яких зосереджений стратегічний регіональний розвиток, який би забезпечив унікальні позиції регіону в глобальному просторі на основні унікального компонування знань та високих технологій.

Отож, у розроблених підходах до оцінки конкурентоспроможності регіону існує низка недоліків які обмежують їх використання, а саме: складність втілення на практиці, надмірне усереднення та стандартизація показників, розбіжність результатів та непорівнюваність, використання експертних (дещо суб'єктивних) методів.

Література:

1. Стасюк О.М., Бевз І.А. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів україни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eip.org.ua/docs/EP_12_1_75.pdf

УДК 005.95

***Линник М.М**, бакалавр*
***Власенко Т.О.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ

Що робить співробітника ефективним? Багато в чому це залежить від роботи, яку він виконує. Для хірурга важлива точність рухів, для вихователя в дитячому садку – турбота і розуміння, для бухгалтера – уважність і скрупульозність, для менеджера з продажів – комунікативні навики і впевненість у собі. Але є якості, які потрібні всім професіям. Це вміння виділяти головне в світі інформації, що розвивається, ефективно розпоряджатися своїм часом, бути продуктивним, незважаючи на втому і емоції. У XXI столітті вже не є актуальним вислів «Час – це гроші», адже час є невідновним ресурсом, його не можливо ні обміняти, ні повернути, ні збільшити обсяг. Саме тому на даний момент постає задача спланувати свій робочий час найбільш ефективним методом, завдяки якому ми отримаємо найбільшу продуктивність.

Тайм-менеджмент або управління часом – це тренування свідомого контролю над кількістю часу, витраченого на конкретні види діяльності. Безплановість роботи є проблемою не тільки виконавця, але і роботи всієї організації (безсистемність управління), це призводить до неадекватного навантаження виконавців (потік завдань перевищує всі можливості їх вчасного виконання відведеними для цього силами і засобами), і неузгодженості у координації співробітників. Часто через негативний результат керівники використовують антимотивуючі фактори, тобто збільшення навантажень при зменшення необхідних ресурсів і відсутності стимулювання виконавців, що призводить до небажання працівника підвищувати свою ефективність. Для раціонального використання свого часу менеджеру необхідно, насамперед, чітко усвідомлювати свої основні функції, цілі, завдання та бюджет часу. При плануванні слід враховувати такі основні правила:

– при складанні плану на день залишити 40% часу вільним, тобто 60% часу відвести на планові роботи, 20 — на непередбачені, 20% — на спонтанно виникають;

– необхідно постійно фіксувати витрачений час. При цьому слід вказувати, як і на які потреби воно було витрачено. В результаті менеджер,

маючи повне уявлення про витрати свого часу, може складати план на майбутнє;

– для складання хорошого плану з чітким зазначенням використаного часу необхідно розподілити свої завдання на довго-, середньо- і короткострокові;

– основні принципи складання плану: регулярність, системність, послідовність;

– для забезпечення реальності планування слід планувати такий обсяг завдань, з яким менеджер може реально впоратися.

Існує три метода планування своєї роботи на підприємстві – жорсткий, гнучкий та метод планування часу по максимуму та мінімуму. Жорстке планування вчить орієнтуватися в часі і планувати короткострокові справи, тобто необхідно великі завдання розбивати на маленькі. Тут немає розгойдування, виробляється самодисципліна, пунктуальність. В результаті ми досягаємо ефективності. Цей метод не є придатним для постійного використання, оскільки від нього у працівника може розвинутися стрес через постійну напругу. Гнучке планування або виконання справ за списком можливо, якщо є запас часу для їх виконання. Тому потрібно починати з термінових і важливих справ. Планування по мінімуму і по максимуму – це щось середнє між гнучким і жорстким плануванням. Вибираємо з усього списку 5-7 справ, які ми повинні зробити за день. З них всього 3 для обов'язкового виконання, тобто при будь-яких умовах ми повинні ці три справи зробити. Решта 2-4 завдання ми зможемо виконати при відмінних умовах.

Тайм-менеджмент має в собі кілька методів просування, самими популярними з яких є: «Принцип Парето», «Метод Альпи» і «АВС-аналіз», останній з яких зарекомендував себе як найпростішим і продуктивним методом для досягнення позитивного результату серед новачків. Для використання цього способу необхідно дотримуватись наступних правил:

1. Скласти список всіх майбутніх завдань;

2. Систематизувати їх за важливістю і встановити черговість;

3. Пронумерувати ці завдання;

4. Оцінити завдання відповідно за категоріями А, В і С:

4.1 завдання категорії А (15% загальної їх кількості) вирішує перший керівник;

4.2 завдання категорії В (20%) підлягають передоручення; 4.3 завдання категорії С в силу своєї малозначимості підлягають обов'язковому передорученню.

Як показало дослідження найбільш важливі справи становлять 15% загальної їх кількості, якими займається фахівець. Внесок цих задач для досягнення цілі складає близько 65%, важливі завдання становлять 20% загальної їх кількості, значимість їх для досягнення мети приблизно дорівнює 20%, малоістотні завдання становлять 65% загальної їх кількості, а їх значимість дорівнює 15%.

Для швидкого прийняти рішення про пріоритетність виконання завдань. Пріоритети встановлюються за такими критеріями, як терміновість і важливість завдання. Вони поділяються на чотири групи:

– термінові (важливі) завдання. Їх виконує менеджер;

– термінові (менш важливі) завдання. Менеджер може передоручити їх рішення іншим особам;

– менш термінові (важливі) завдання. Менеджеру необов'язково вирішувати їх відразу, але вирішити їх він може пізніше сам;

– менш термінові (менш важливі) завдання. Менеджер повинен передоручити їх рішення іншим особам.

Тайм менеджмент на сьогодні є досить актуальною темою, оскільки роль керівника у діяльності організації є чималою. Крім того, управління часом актуальне для всіх працівників, що забезпечує більш ефективну роботу всього колективу. Будь-які інструменти тайм-менеджменту будуть працювати, якщо співробітники розуміють, куди рухається їхня компанія, який внесок у розвиток компанії вони роблять, наскільки важлива їхня робота, на основі яких принципів ухвалюються рішення в компанії, яких результатів очікують від співробітників. Головне, дати їм свободу дій, свободу ухвалення рішень і розстановки пріоритетів. Так можливо отримати не лише ефективних, а й мотивованих, ініціативних працівників.

Література:

1. Управління часом. [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki....E%D0%BC.

2. Майсюра О.М. Про ефективність використання особистого часу (до питання тайм-менеджменту). // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №2 (104). – С. 196–200.

3. Функції тайм-менеджменту. [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://knowledge.allbest.ru/management/2c0a65625a2ad78b5c43a89521206c27_0.html

УДК 005.95

***Іванчук Я.О.**, студентка*
***Власенко Т.О.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Сучасне зовнішнє середовище, в якому функціонує підприємство, є мінливим та непередбачуваним, інформаційно насиченим і конкуренто напруженим. За таких умов керівник підприємства повинен досконало володіти всім арсеналом інструментів і методів, що забезпечують дієву стратегію щодо управління персоналом, та, як наслідок – належний соціально-економічний розвиток підприємства. Отже, застосування стратегічних підходів до управління персоналом в сучасних умовах, в межах яких виокремлюється

організаційно-управлінський механізм, спроможний внести прогресивні зміни у діючі системи управління, є нагальною потребою на підприємствах України.

Розвиток персоналу – одна з найважливіших складових загального підвищення ефективного виробництва. В економічно нестабільні періоди проблемі розвитку персоналу надавали недостатньо уваги, але саме в період кризи розвиток персоналу є однією з умов економічного зростання. Досягти високих результатів можна тільки тоді, коли люди володіють знаннями, уміннями і цілеспрямованістю. Освіта і навчання персоналу повинна бути безперервною і забезпечувати необхідний професійний розвиток. За сучасних умов проблема розвитку персоналу набуває все більшої актуальності.

Сьогодні основними проблемами, з якими стикаються при управлінні персоналом – це підбір, формування кадрів з сучасним економічним мисленням, забезпечення ефективності праці працівників, збереження сприятливого клімату у колективі та багато інших.

Слід зазначити, що управління людськими ресурсами має відповідати методам розвитку підприємства, захищати права і обов’язки працівників, забезпечувати дотримання правил при формуванні, стабілізації і використанні людських ресурсів. Першим кроком до досягнення поставлених цілей є підбір персоналу. Існує декілька підходів до підбору кадрів на підприємстві. Серед них найбільш розповсюдженими є самостійне наймання персоналу та звернення до агентств і служб зайнятості. Звичайно, кожна організація застосовує різні методи прийняття на роботу. Зокрема, анкетування, систему психологічних тестів, інтерв’ю.

У процесі реалізації завдань організації найчастіше виникають ситуації, коли інтереси працівників чи посадових осіб не збігаються. Це може призвести до конфліктів, що є насамперед наслідком невідповідності структури організації та поділу праці, а також розбіжності людей з різноманітними ціннісними уявленнями. Практично всім соціальним системам властиві конфлікти. Вони характеризуються розбіжністю інтересів та ліній поведінки як окремих особистостей, так і груп осіб. Конфлікти звичайно діляться на психологічні та соціальні.

Психологічний конфлікт пов'язаний з психологічними проблемами одного індивідуума (наявністю конкуруючих бажань, бажанням уникнути негативних результатів тощо).

Соціальний конфлікт – це конфлікт, що розігрується між індивідуумами, групами їх, а також системами або підсистемами.

Основні причини конфліктів в організаціях: непорозуміння;зіткнення особистих інтересів;розбіжності в меті; неналежне виконання службових обов'язків; розбіжності в застосовуваних методах; проблеми, що виникають при визначенні меж відповідальності;дефіцит взаємодії; проблеми при визначенні повноважень; безладдя у справах; боротьба за обмежені ресурси; незгода з правилами і політикою, яка проводиться.

Відомим дослідникам проблем управління персоналом Дж. Джорджу та Г. Джоунсу, належить висловлення: в процесі управління підлеглими менеджери всіх рівнів зустрічаються з проблемою розуміння їх поведінки . Це

розуміння потрібно не для задоволення цікавості, це розуміння призначено для того, щоб його можна було використати в управлінні підлеглими.

Серед питань, на яких акцентується увага дослідників у такій предметній області як менеджмент знань, є також питання його категорійно-понятійного апарату, який висвітлено в основному у працях зарубіжних учених, серед яких найбільш відомими є У. Букович, П. Друкер, І. Нонака, М. Румізен, Р. Сенге, Н. Такеучі, Р. Вечорковські та ін. Відповідний внесок в теорію цього питання зроблено і вітчизняними ученими А. Воронковою, Г. Козаченко, О. Амошею, О. Грішновою, В. Рачем тощо.

У їх роботах в основному приділено увагу інтелектуальній праці , людському капіталу, інтелектуальному капіталу, процесу управління знаннями, виходячи із функцій управління тощо. Один з найкращих менеджерів, Джек Уелч, сформулював три аспекти праці менеджера у цьому напрямку: вести людей до цілі, не командуючи ними, а заохочуючи, надихаючи їх; знаходити ключову ідею, яка дасть змогу кожному виявляти творчість, неординарний підхід і водночас об‘єднувати всіх, а також формулювати цілі на рівні мрії для того, щоб провокувати пошук нестандартних рішень, вихід зі стану комфорту; щоб реалізувалися кращі ідеї, вміти долати бар’єри між людьми, створювати умови для постійного професійного та особистісного зростання кожного працівника незалежно від посади, віку, досвіду тощо.

Однією із найважливіших проблем ефективного управління персоналом вважається визначення необхідного рівня оплати праці вищого управлінського персоналу, здатного забезпечити ефективну роботу і застерегти від зловживань службовим становищем на шкоду фірмі. Крім того, повинні бути визначені ті морально-етичні і соціально-культурні та інші фактори, які за певних умов можуть мати значно сильніший стримуючий вплив на поведінку людини та її здатність працювати продуктивно. Потрібно також розглянути їх взаємодію і зв'язок із станом організаційної культури та соціально-політичними змінами в суспільстві.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ФІРМИ

1. Добір і розстановка персоналу-добір нових працівників; розстановка персоналу; висування у резерв: на нові посади; прогнозування ділової кар'єри працівника

2. Покращення використання персоналу – спонукання до праці (моральне та матеріальне стимулювання);оплата праці та преміювання (матеріальна, моральна та адміністративна відповідальність)

3. Удосконалення організації роботи управлінського персоналу – удосконалення прийомів і методів роботи;посилення демократичних методів управління; організація конкурсів; боротьба з бюрократизмом.

4. Покращення структури апарату управління – нормування чисельності персоналу;удосконалення структури апарату управління

5. Підвищення рівня кваліфікації персоналу – розробка програм підвищення кваліфікації персоналу; оцінка ефективності навчання на курсах, у вищих навчальних закладах

Підводячи підсумки, можна сказати, що управління людськими ресурсами – це цілеспрямована діяльність керівників, спеціалістів структурних підрозділів,

менеджерів, яка включає в себе розробку принципів і теоретико-методологічних поглядів, моделей, стратегій управління. Планування, мотивація, розподіл і доцільне використання людських ресурсів є основою управління персоналом.

Література:

1. Лазаренко Л. Особливості сучасного управління людськими ресурсами / Л. Лазаренко // Персонал. – 2009. – №*1*. – С. 53-57.

2. Управління персоналом : навч. пос. для ВНЗ / [Виноградський М.Д., Бєляєва С.В., Виноградська А.М., Шканова О.М.]. – К. :ЦУЛ., 2006. – 500 с.

3. Управління персоналом : навч. посіб / [Рульєв В.А. Гуткевич С.О. Мостенська Т.Л.]. – К. : КОНДОР, 2012. – 324 с.

4. Мурашко М. І. Менеджмент персоналу: навч.посіб. – [3-те вид., випр. і доп.] / М. І. Мурашко. – К. : Т-во «Знання», 2008. – 435 с.

5. Управление персоналом и эффективность предприятий: учеб.-метод. пособие / В. П. Галенко ; СПб. ун-т экономики и финансов. - СПб., 1994. - 79 с.

УДК 339.13

***Удворгелі К. Є.**, здобувач,*
Національний університет харчових технологій
***Мостенська Т.Л.**, д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ МАРКЕТИНГОВОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Відповідно до корпоративної стратегії розробляються функціональні стратегії. Зазвичай, ці стратегії тісно переплітаються між собою виходячи з зовнішніх умов та внутрішніх можливостей підприємства, його особливостей та цілей. Взаємозалежність маркетингової та фінансової стратегії проявляються у необхідності орієнтувати підприємство на вибір кращих умов для задоволення потреб споживачів, а фінансова стратегія визначає фінансові можливості підприємства щодо забезпечення функціональних і якісних характеристик товарів.

Маркетингову стратегію можна охарактеризувати як інструмент маркетингу, який дозволяє спрямовувати діяльність підприємств на задоволення потреб споживачів певного ринкового сегменту та забезпечення конкурентних переваг товарів та підприємства. При розробці маркетингової стратегії, крім врахування загроз зовнішнього середовища, підприємства враховують також і ресурсні обмеження, одним із таких обмежень є фінансові.

Помилки у розробці маркетингової стратегії можуть стати причиною втрати не лише ринкової стійкості підприємства, а й фінансової.

При визначенні маркетингової стратегії автори характеризують її наступним чином.

Маркетингова стратегія – один з інструментів маркетингу, який спрямований на досягнення маркетингових цілей за допомогою порівняння сильних і слабких сторін внутрішнього середовища з можливостями та загрозами ринку [1].

Маркетингова стратегія – це раціональна логічна структура, через використання якої підприємство розраховує вирішити свої маркетингові завдання. Вона складається з визначених стратегій щодо цільових ринків, комплексу маркетингу та витрат на останній [2, с. 215].

Маркетингова стратегія – це логічна схема маркетингових заходів, за допомогою яких підприємство сподівається виконати свої маркетингові завдання [3, с. 155]

Маркетингова стратегія – це комплексний план узгодження маркетингових цілей підприємства і його можливостей, дослідження ринків і вимог споживачів, визначення на цій основі тих товарів, які мають найбільшу цінність для споживача та найкращі перспективи збуту. Формулювання маркетингової стратегії пов'язане із з'ясуванням особливостей потенційних покупців, їх потреб і життєвих цінностей; головних конкурентів, їх товарів, методів і способів поведінки на ринку; оптимальним вибором товарної і цінової політики; умінням ефективно створювати і використовувати торгівельні мережі; здатністю створювати позитивний імідж своєму товару, торговій марці, а також переконувати покупця в особливих вигодах від користування пропонованим товаром і забезпечувати ці вигоди.

Процес розроблення і формулювання маркетингової стратегії охоплює етапи, визначені Ф. Котлером, послідовність яких практично залишається незмінною в інших публікаціях:

– дослідження ринку (конкурентного середовища, особливостей попиту і купівельної поведінки споживачів, з'ясування масштабу потенційного і незадоволеного попиту);

– вибір цільового сегменту ринку і формулювання зорієнтованої на його специфіку маркетингової стратегії;

– формулювання мікс-концепції маркетингу – системи заходів щодо ефективного використання результатів маркетингових досліджень, ресурсів і можливостей підприємства з метою досягнення найвигіднішого співвідношення витрат і ефектів від них, очікуваних позицій у конкурентній боротьбі, максимального визнання споживачів;

– реалізацію передбачених маркетингових заходів, аналіз результатів і коригування подальших дій [4].

Розрізняють такі типи маркетингових стратегій:

– стратегія диференціації ціни;
– стратегія поліпшення якості;
– стратегія розробки товарів;
– стратегія міцного впровадження на ринку;
– стратегія розвитку ринків.

Вибір маркетингової стратегії напряму залежить від фінансової.

Наступною функціональною стратегією є фінансова. Вона являє собою довгостроковий курс фінансової політики, розрахований на перспективу, що включає найбільш ефективні шляхи їх досягнення. Найчастіше фінансова стратегія компанії використовується в поєднанні з інвестиційною стратегією, адже між фінансуванням та інвестиціями існує тісний взаємозв'язок, оскільки створення та впровадження продуктових, процесних та алокаційних (реструктуризації) інновацій не можливе без додаткового залучення коштів [5].

Фінансова стратегія забезпечує відповідність фінансово-економічних можливостей підприємства умовам, що склалися на ринку продукції, враховуючи фінансові можливості підприємства щодо характеру впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Частіше за все в літературі виділяють такі типи фінансових стратегій:

– експансійна стратегія (стратегія розширення);

– стратегія поступового розвитку;

– захисна стратегія;

– стабілізаційна стратегія;

– антикризова [6, с. 164; 7; 8].

Важливим моментом формування фінансової стратегії є врахування стадії як життєвого циклу підприємства, так і життєвого циклу продукції, яку воно виробляє, а також обраної фінансової та маркетингової політики.

Література:

1. Дудяк Р., Голембйовська Ю., Грабовський Р. Маркетингові стратегії в діяльності підприємств // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК. – 2014. – № 21(1), С. 295-300

2. Мельник Д. Л. Маркетингова стратегія підприємства // Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – No 3, Т. 1, С.213-219.

3. Основы маркетинга / Пер. с англ. / Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Дж., Вонг В. – М., СПб., К.: Изд. дом «Вильямс», 1999. – 1152 с.

4. Котлер Ф. Маркетинговий менеджмент / Ф. Котлер, К.Л. Келлер. – К. : Хімджест, 2008. – 720 с.

5. Дикань В.Л. Стратегічне управління: навч. посіб./ В.Л. Дикань, В.О. Зубенко, О.В. Маковоз, І.В. Токмакова, О.В. Шраменко – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 272 с.

6. Щербань О. Методичний підхід до розробки фінансової стратегії підприємства О. Щербань // Економічний аналіз. 2013 рік. Випуск 12. Частина 4, С.161-165.

7. Жолнерчик А.Ю., Федченко Д.О. Розробка фінансової стратегії українських підприємств у сучасних умовах. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/7315-Rozrobka_f%D1%96nansovo%D1%97_strateg%C3%91/1.html.

8. Колісник М.К., Ільчук П.Г., Віблий П.І. Фінансова санація і антикризове управління підприємством: навч. посіб. – К. : Изд-во "Кондор", 2007. – 272 с.

УДК 631.11

Тур О., *викладач*
Київський національний лінгвістичний університет
(м. Київ, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНИЦІЇ «РИНКОВА СТІЙКІСТЬ»

Забезпечити ринкову стійкість підприємства можливо завдяки ефективному використанню наявних ресурсів шляхом ефективного застосування інструментів менеджменту, в тому числі використання управлінської науки в питаннях управління стратегічним розвитком підприємства. Адже одним із завдань стратегічного менеджменту є забезпечення ринкової стійкості підприємства. Відповідно до цього завдання розробляються тактичні та стратегічні заходи.

Загострення конкурентної боротьби на більшості цільових ринків, в першу чергу, на ринку харчових продуктів, свідчить про необхідність дослідження взаємозв'язку між ефективністю функціонування підприємства та рівнем його ринкової стійкості. Оскільки ринкова стійкість дає можливість максимальною мірою використовувати власні конкурентні переваги та завойовувати нові сегменти споживачів. Відправним пунктом для сутнісної характеристики ринкової стійкості підприємства є розуміння сутності ринку як системи відносин між покупцями та продавцями, а також посередниками.

Забезпечення ринкової стійкості підприємства обумовлюється впливом ринкових сил на підприємство та можливістю підприємства гнучко реагувати на зміну дії чинників ринкового середовища – середовища бізнесу.

Одна із основних передумов ефективного функціонування підприємства в ринкових умовах – це можливість забезпечити його стійкість. Стійкість підприємства – це багатогранне, складне, системне і багатовекторне поняття. Відповідно до специфіки конкретного господарюючого суб'єкта воно має багато наукових підходів та охоплює велику кількість аспектів. Вперше поняття «економічна стійкість» було використано в контексті обмеженості і дефіциту природних ресурсів, сплески яких виникли в 70-х рр. XX ст.

Метою концепції економічної стійкості було забезпечення стабільного розвитку світового господарства на основі економічного і раціональнішого використання ресурсів. Згодом вона була відображена у теорії економічної безпеки держави – «ecosestate» («economic security of state»). Економічну стійкість держави можна забезпечити лише за економічної стійкості її складових (територій, галузей економіки, підприємств) [1].

У загальному розумінні стійкість – це здатність в довготривалому періоді зберігати властивості визначені системою, при цьому здійснювати опір руйнівним впливам, забезпечувати можливість протидії їм. В умовах гострої конкурентної боротьби, особливо на ринку харчових продуктів, ринкова стійкість виступає необхідною передумовою господарської самодостатності підприємства і тому вагомою складовою антикризового менеджменту на

підприємствах харчової промисловості є розробка підходів щодо зміцнення ринкової стійкості суб'єкта господарювання.

М. Удовиченко розглядає економічну стійкість, як досить широке поняття, що включає в себе виробничу, технологічну, фінансову, соціальну, екологічну, ринкову стійкість. На її думку, ринкова стійкість – постійна конкурентна здатність підприємства та продукції, збільшення частки ринку, ефективна цінова політика [1].

Економічну стійкість підприємства можна розглядати як в контексті підприємства в цілому, так і з точки зору забезпечення окремими видами ресурсів. Т. Білоусько пропонує наступне визначення економічної стійкості підприємства. Стійкість підприємства – це рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, який забезпечує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення у тривалій перспективі з врахуванням найважливіших зовнішніх та внутрішніх чинників [2, с. 54].

В. Іванов розглядає економічну стійкість як здатність підприємства зберігати рівновагу, пропонуючи таке визначення: економічна стійкість підприємства – це здатність його економічної системи не відхилятися від свого стану (статичного або динамічного) при різних внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих впливах за рахунок ефективного формування і використання фінансових, виробничих і організаційних механізмів [3, с. 18].

О. Ареф'єва та Д. Городянська визначають економічну стійкість як сукупність взаємообумовлених та взаємопов'язаних складових, які за будь-яких умов забезпечують здатність до ведення діяльності підприємств, запас ресурсів (ресурсного потенціалу) та збалансований процес функціонування [4].

На думку І. Геращенко та А. Василенко, основою формування економічної стійкості в стратегічній перспективі можуть стати активні управлінські рішення компанії в галузі розвитку маркетингового менеджменту, спрямованого на підвищення маркетингової стійкості компанії [5].

Проаналізувавши різні підходи до визначення поняття «економічна стійкість підприємства», можемо зробити висновок, що найчастіше науковці розглядають економічну стійкість як статичний стан підприємства, акцентуючи увагу на тому, що її забезпечують ресурси господарюючого суб'єкта.

Меншого поширення набув підхід, коли під стійкістю економічної системи розуміють можливість повернення підприємства до рівноважного стану.

В останні роки автори починають акцентувати увагу на тому, що економічну стійкість потрібно розглядати як здатність (властивість) економічної системи, дати оцінку якій можна лише за допомогою аналізу показників динаміки стану та структури підприємства [3]. На сьогодні науковцями виділяються наступні (класичні) види стійкості: загальна стійкість, внутрішня, зовнішня, успадкована та фінансова стійкість. Але деякі автори крім вище згаданих виділяють наступні види стійкості [4]: виробничо-технологічну, організаційно-правову, соціально-екологічну, маркетингову та кадрову.

Аналіз існуючих підходів щодо визначення видів стійкості підприємства дозволили їх узагальнити (рис. 1). Зовнішня стійкість підприємства визначається на основі стабільності відповідного економічного середовища на певних рівнях (галузь, економіка держави, світова економіка). Вона забезпечується шляхом гармонійного регулювання ринкової економіки на макрорівні.

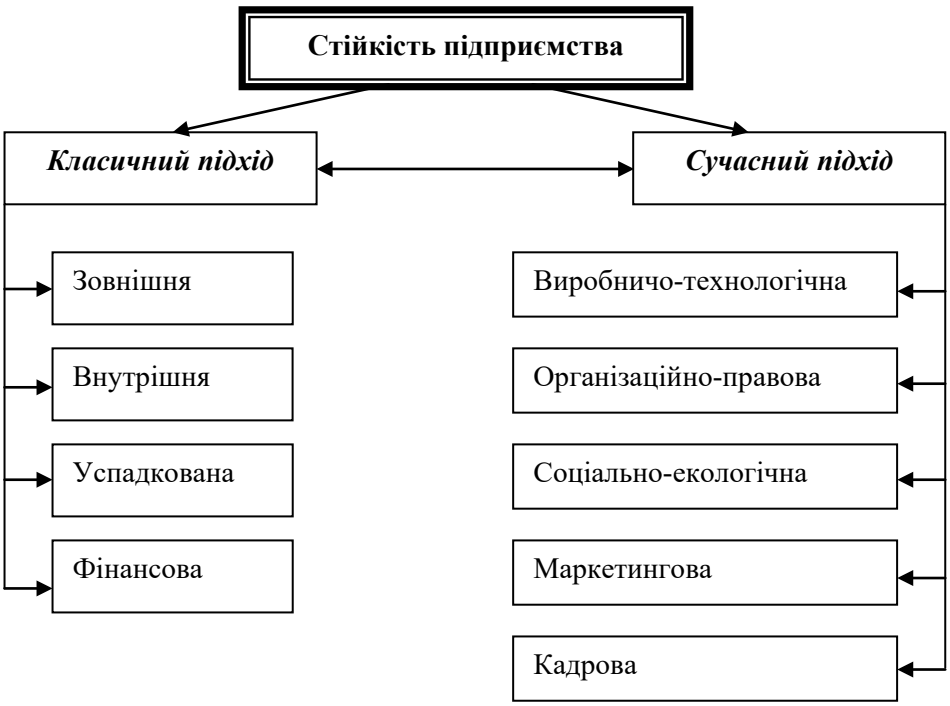

Рис. 1. Види стійкості підприємств

Джерело: розроблено автором.

В свою чергу внутрішня стійкість підприємства відображає такий стан його ресурсного потенціалу, його матеріально-речової і вартісної (грошової) структури капіталу і таку динаміку, за якої забезпечуються стабільно високі натуральні-речові й фінансові результати функціонування підприємства [6, с. 348].

Успадковану стійкість визначає наявність певного запасу міцності, що захищає підприємство від несприятливих дестабілізуючих виробничих умов та несподіваних змін зовнішніх чинників [7]. Фінансова стійкість підприємства означає здатність об'єкта господарювання нормально функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливих умовах внутрішнього і зовнішнього середовища [8, с. 198].

Вона формується у процесі господарської діяльності і виступає базисом для забезпечення загальної стійкості підприємства. Одним із сигналів щодо забезпечення фінансової стійкості є перевищення доходів над витратами, адже це дає можливість перенаправляти кошти залежно від потреб підприємства, забезпечити безперервний процес виробництва та збуту продукції. Під час роботи менеджерів щодо забезпечення фінансової стійкості існує основна ціль – забезпечення фінансової стабільності та безпеки функціонування підприємства відповідно до стратегічних планів.

Література:

1. Удовиченко М.О. Теоретичні аспекти економічної стійкості сільськогосподарських підприємств. Режим доступу: https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/149.pdf.

2. Білоусько Т.Ю. Формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств / Т.Ю. Білоусько // Вісник Харківського

національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки . – 2013 – № 3. – С. 52-60.

3. Іванов В.Д. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі підприємств машинобудівного комплексу) / Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля; [Відп. ред.Уманський О.М.] – Луганськ, 2005. – 266 с.

4. Ареф'єва О.В., Городянська Д.М. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8. – С. 83–90.

5. Геращенко И.П., Василенко А.А. Построение модели оценки маркетинговой устойчивости компаний. Вестник Томского государственного университета. Экономика. 2014. №1 (25). С. 18–29.

6. Фещур Р.В. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису/ Р.В.Фещур, Х.С.Баранівська// Проблеми економіки та управління. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – №684. – С.284-290.

7. Товстяк Г.П. Економічна стійкість підприємства: поняття, структура, фактори та види. / Г.П. Товстяк // Сучасні тенденції розвитку наукової думки : тез. доп. ІІ-ої Міжнар. наук.-практ. конф. – К. : Вид-во НТУУ «КПІ», 2011. – С. 125-126.

8. Ступка Н.М. Окремі аспекти оцінки фінансової стійкості підприємств / Н. М. Ступка // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4. – С. 348-354. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2005_4_60.pdf.

УДК 339.1

Богачова А.В., *к.є.н., доцент*
Смагін В.Л., *д.є.н., професор*
Київський національний лінгвістичний університет
(м. Київ, Україна)

ІНОВАЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ. МАСОВА КАСТОМІЗАЦІЯ: ПИТАННЯ КАЛЬКУЛЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ

У міру розвитку серійного виробництва змінюються конструкція і технологія. Зростає продуктивність, знижуються витрати, підвищується якість. Водночас зростає кількість різних серій виробів з урахуванням потреб ринку. При цьому виникає і наростає суперечність між потребою максимально розширити кількість серій виробів, щоб найбільшою мірою задовольнити замовника, і зростанням витрат на складські запаси для забезпечення потреб для максимально точного виконання потреб замовника у всіх торгових точках [4, с.177]. Згодом в конкурентній боротьбі ця суперечність суттєво загострюється [1].

Технологією, що здатна вирішити протиріччя між прагненням найбільш точно і повно виконати бажання замовника і скороченням витрат на складські запаси та оборотні кошти, є кастомізація [2].

Складність проблеми обумовлена тим, що вироблена продукція є результатом витрат як абстрактної, так і конкретної праці, що знаходяться в органічній єдності. В умовах науково-технічного прогресу і збільшення частки матеріалізованої праці в затратах виробництва протиріччя між кількістю і якістю продукції не є настільки антогоністічними, бо як кількість, так і якість виробленої продукції визначається переважно техніко-економічними параметрами виробничо – технологічного апарату, що використовується.

Методологічна складність відокремлення споживчих властивостей продукції від її кількісного (об'ємного) носія спонукає до пошуку непрямих методів відображення якості продукції та її рівня при плануванні, калькулювання та обліку витрат виробництва.

Кастомізація – виготовлення масової продукції під конкретне замовлення споживача шляхом її комплектації додатковими елементами та аксесуарами [5]. Це можна сказати і значно простіше: кастомізація – це адаптування наявного продукту під конкретного споживача. Масова кастомізація – виробництво продуктів і послуг для вузької аудиторії з урахуванням її інтересів і вимог [3].

Суть концепції масової кастомізації полягає в поєднанні елементів масового виробництва і виробництва на замовлення. Будь-який виробник прагне до зниження витрат за рахунок використання ефекту масштабу, повного завантаження потужностей, яке властиве масовому виробництву. З іншого боку, сучасна тенденція індивідуалізації споживача призводить до того, що компанії змушені все більше задовольняти диференційованим запитам конкретних клієнтів. Повною мірою це було (до недавнього часу) можливо тільки за рахунок одиничного виробництва або виробництва на замовлення [3].

Особливості виробництва конкретних видів продукції відображаються в якості даного виду продукції, тобто в сукупності його властивостей, що виявляються в процесі споживання. Цей факт дає підставу розподіляти непрямі витрати пропорційно обсягу виробленої продукції в споживчих одиницях, який може бути визначений шляхом поетапного синтезування поодиноких, узагальнюючих, а потім комплексних оцінок властивостей якості продукції.

Різний рівень якості продукції обумовлює зміну як прямих, так і непрямих витрат. Прямі витрати на продукцію відповідного рівня якості визначаються на основі встановлених методами нормування витрат відповідних видів ресурсів. Більш складним є розподіл непрямих витрат на собівартість продукції відповідного рівня якості.

Обсяг виробленої продукції в споживчих одиницях може бути визначений на основі комплексної оцінки якості продукції, яка визначається шляхом поетапного синтезування оцінок властивостей якості, які перебувають на різних рівнях ієрархії. На нижньому рівні знаходяться прості властивості, які піддаються безпосередньому виміру або визначенню. Оцінка одиничних властивостей, в найпростішому випадку, визначається порівнянням фактично досягнутих значень показників властивостей з базовими – вимогами вітчизняних або зарубіжних стандартів, або з відповідними властивостями аналогічної конкурентоспроможної продукції. Узагальнюючі оцінки отримують усередненням одиничних оцінок на основі визначення средньоарифметичних, середньозважених, або інших видів середніх, а комплексна оцінка –

усередненням узагальнюючих оцінок. Основою для побудови дерева властивостей якості може служити прийнята система узагальнюючих показників – призначення, надійності, ергономічності, естетичності, технологічності, уніфікації, безпеки і т.д. Число рівнів ієрархії, перелік властивостей якості і їхня соціальна значимість конкретизується з урахуванням особливостей продукції, що випускається.

Зберігаючи ідею розподілу непрямих витрат пропорційно обсягу виробленої продукції в споживчих одиницях, завдання можна спростити, якщо від оцінки якості продукції перейти до визначення впливу виробничо-технологічних і організаційних факторів на якість продукції та її рівень.

Запропонований метод визначення перекладних коефіцієнтів з урахуванням виробничо-технологічних особливостей виробництва продукції включає п'ять етапів.

На першому етапі формуються вимоги до окремих властивостей якості продукції, за якими складаються калькуляції. Усі види продукції ранжуються за ступенем зростання вимог до якості і складності їх забезпечення. В якості базового виду приймається продукція, що вимагає мінімальних витрат виробничих ресурсів, щодо забезпечення властивостей якості.

На другому етапі фахівцями (експертами) встановлюються зміни виробничо-технологічних факторів на всіх стадіях виробничого процесу, необхідних для досягнення властивостей якості продукції, наступної за базовим видом у ранжованому ряді.

На третьому етапі всі зміни виробничо-технологічних факторів трансформуються в зміни витрат окремих видів ресурсів (палива, енергії). Зміни у витратах окремих видів ресурсів визначаються розрахунково-аналітичними або експертними методами і потім виражаються у вигляді відносних величин (коефіцієнтів) в порівнянні з витратами відповідного виду ресурсів при виробництві базового виду продукції.

На четвертому етапі по кожному і-ому виду продукції (i = 1, ..., I) визначається наскрізний по всім j-им стадіям виробничого процесу (j = 1, ..., J) розрахунковий показник R, що враховує відносний вплив всіх виробничо-технологічних факторів (m = 1, ..., M), виражених у витратній формі, щодо забезпечення відповідного рівня властивостей якості продукції:

$$R_i = \sum_{j=1}^{J} \sum_{m=1}^{M} K_{mj} \cdot C_m,$$

де K_{mj} – одиничний (приватний) перекладний коефіцієнт, що характеризує вплив фактора m на рівень якості продукції на j-ій стадії виробничого процесу;

C_m – питомі витрати конкретного виду ресурсів, необхідних для забезпечення відповідного рівня властивостей якості.

На п'ятому етапі визначається загальний (інтегральний) коефіцієнт по і-ому виду продукції, якій визначається відношенням отриманого розрахункового показника (R_i) до базового ($R_{баз}$).

Врахування різноманітних виробничо-технічних факторів дозволяє отримати більш точні значення перекладних коефіцієнтів і забезпечити економічно обгрунтований розподіл витрат між окремими видами продукції.

Особливості виробництва конкретних видів продукції відображаються в якості даного виду продукції, тобто в сукупності його властивостей, що виявляються в процесі споживання. Цей факт дає підставу розподіляти непрямі витрати пропорційно обсягу виробленої продукції в споживчих одиницях, який, в свою чергу, може бути визначений шляхом поетапного синтезування одиничних, узагальнюючих, а потім комплексних оцінок властивостей якості продукції.

Література:

1. Зінченко Т.О. Гармонізація стандартів продукції АПК до вимог ЄС / Т.О. Зінченко // Агроінком. – 2010. – № 1. – С.10 – 15.

2. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості./ Київський державний інститут економіки хімічної промисловості. – Київ, 2001. – 168 с.

3. Певзнер Л.Х., Богуславский Д.С., Рапопорт Л.М. Кастомизация, как высший этап развития технических систем / Певзнер Л.Х. // Интеренет-конференция "MATRIZ Fest 2005". − режим доступу: http://www.metodolog.ru/00468/00468.html.

4. Проблемы внедрения системы управления затратами на качество на российских предприятиях / А.В. Бондарец, Ж.А. Чеснокова, Н.П. Скосырева // Современые проблемы науки и образования. – 2008.– № 3. – С. 177-179.

5. Вікіпедія − режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кастомізація.

УДК 338.43

Шульпіна Н.В, *доцент*
Київський національний лінгвістичний університет
(м. Київ, Україна)

AGILE-МАРКЕТИНГ: ЯК ПОЄДНАТИ СУЧАСНІ ТА ТРАДИЦІЙНІ ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ

Сьогодні в теорії і практиці управління відбуваються радикальні зміни. Вони, разом із новими технологіями, суттєво впливають на ефективність бізнесу. Але швидкість і цих обсяг перетворень спричинюють нові складності: фрагментація даних, часткове дублювання платформ і продуктів, витрати, пов’язані з необхідністю інтеграції систем, невідповідність традиційної структури управління і організаційних норм новій реальності.

Серед науковців та підприємців поки що немає єдиного бачення оптимального рішення цих проблем. З одного боку, вони отримали можливість використовувати кращі в своєму сегменті інструменти, розроблені невеликими і гнучкими компаніями, які не страждають від бюрократичних процедур, властивих більш зрілим бізнесам, завдяки чому успішно конкурують з рішеннями, які знаходять великі гравці. Вони використовують більш сучасні підходи, які легші у використанні і краще адаптовані до окремих вузьких ніш. З іншого боку, є рішення для глибокої інтеграції окремих систем, розробка яких доступна лише великим технологічним компаніям. Йдеться насамперед про інструменти інтеграції програмних продуктів, що використовуються в

роздрібних мережах, системи управління відносинами з клієнтами, а також системи управління персоналом, фінансами, маркетингом.

Серед перспективних методів гнучкого управління, що мають, на нашу думку, гарні шанси на ефективне використання в маркетинговій практиці є Agile – найбільш поширений адаптивний підхід до розробки програмних продуктів. Найкраще він зарекомендував себе у випадках, коли не можна заздалегідь визначити кінцевий результат та є серйозні обмеження часу. Цей підхід традиційно використовувався компаніями-початківцями, яким важливо зберігати здатність швидко змінювати напрямок розвитку під час пошуку оптимального налаштування продукту на цільовий ринок. Agile давно набув популярності і тривалий час застосовується в найбільших технологічних компаніях, завдяки йому навіть великі організації отримали можливість швидко реагувати на зміни ринку.

Більшості вітчизняних маркетологів не доводилося мати справу з цією концепцією управління. І в цьому немає нічого дивного: як правило, маркетологів ніколи не хвилювали технічні особливості продукту — головне, щоб все працювало як треба, а за це завжди відповідав підрозділ розробок. Хорошим маркетологам раніше було важливіше глибоко розуміти, як продукти і послуги компанії купують і використовують. Але тепер цього не досить: їм потрібно розуміти і те, як ці продукти і послуги створюються. Маркетологи повинні брати активну участь в процесі їхньої розробки. А адаптивні підходи до розробки вимагають постійного збору зворотного зв'язку від користувачів і використання цієї інформації в межах ітераційного підходу до розробки. Формуючи і підтримуючи співтовариство навколо бренду, маркетологи перебувають в ідеальному положенні, щоб забезпечувати збір зворотного зв'язку і передачу отриманої інформації розробникам. Тому маркетологи і отримують можливість відігравати набагато важливішу, стратегічну роль у створенні оптимальної взаємодії між продуктом і цільовим ринком.

Методологія Agile – оптимальне рішення для ситуацій, коли особливо складно або навіть майже неможливо точно визначити обсяг робіт за проектом, причому помилка в оцінці може призвести до марної витрати ресурсів і сил. Завдяки застосуванню Agile в маркетингу з'являється можливість «підвищити швидкість, передбачуваність, прозорість та адаптивність роботи маркетингу» [1].

Дослідження досвіду піонерів використання гнучких технологій дозволило виокремити чотири основні причини їхньої популярності:

1. В наші дні технології розвиваються все стрімкіше і швидкість стає важливіше обсягу. Прискорення інноваційного циклу призводить до еволюції бізнес-моделей і моделей дистрибуції. Agile гарантовано забезпечує високу швидкість роботи.

2. Зростання популярності розробок з відкритим кодом і розподілених розробок. Ринок все частіше віддає перевагу технологіям, які отримали максимальне поширення і всім зрозумілі, адже набагато простіше знайти співробітників, готових працювати з такими технологіями, а це забезпечує і швидке зростання, і стійкість, і адаптивність. Популярність Agile досягла

критичного значення саме завдяки тому, що його почали використовувати прихильники відкритого коду.

3. Доступність недорогих ресурсів для розробки. Agile найкраще працює не з унікальними, а зі стандартизованими, точно визначеними, взаємозамінними елементами. Там, де адаптивність стає ключовим елементом успіху, Agile забезпечує можливість створювати і замінювати елементи з високою швидкістю і надійністю, виключаючи затримки.

4. Перерозподіл обчислювальних потужностей на користь кінцевих продуктів (інтернет речей). Agile передбачає негайне отримання зворотного зв'язку, що дозволяє новаторам знижувати ступінь ризику своїх рішень [2].

Цифрове середовище забезпечує набагато більші гнучкість, інноваційність і масштабованість, ніж реальний світ. Тому маркетологам варто звернути увагу на майже двадцятирічний досвід управлінської практики, яка виявилася успішною в суто цифрових бізнесах і професіях і адаптувати її до сучасних вимог управління маркетингом.

Література:

1. Ewel J., «What is Agile Marketing?» [Electronic resource]. – Access mode: www.agilemarketing.net/what-is-agile-marketing.

2. The Agile Marketing Meetup San Francisco. [Electronic Resource]. — Mode of access:, https://growthhackers.com/slides/agile-marketing-meetup-moving-beyond-the-marketing- plan-so-you-remaiGrowthhacking.com.

УДК 331.101.3:331.108

***Тарасова Ю.О.**, студентка*
***Кірієнко К.С.**, студентка*
***Ралко О.С.**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

На даний час більшість українських підприємств зіштовхуються з проблемами, що пов'язані з управлінням персоналом. Вирішення цих проблем впливає не тільки на майбутнє підприємств, але і на розвиток всієї української економіки.

Питання щодо управління персоналом і проблеми, які в різноманітних аспектах з цим пов'язані широко висвітлюються на сторінках наукових видань відомих вчених [1].

Управління персоналом має актуальне значення, оскільки є основним чинником підвищення конкурентоспроможності підприємства. Як зазначають науковці: управління персоналом – це певні принципи та методи впливу на персонал, з використанням їх здібностей для досягнення цілей та функцій підприємства.

Основною метою системи управління персоналом є підвищення якісних та кількісних характеристик персоналу підприємства. Тобто, управління персоналом здійснюється через управління трудовим потенціалом,який оцінюється за ефективністю реалізації трудової діяльності персоналу [4].

Однією з найважливіших складових системи управління є працівники та фахівці, які мають певний рівень освіти, досвід й майстерність. Поєднання ефективного навчання працівників, підвищення кваліфікації та трудової мотивації для стимулювання їх до виконання робіт високого рівня є основним завданням управління персоналом. Звідси слідує, що працівники підприємства повинні поліпшувати свій культурний і освітній рівень. Це виражається в постійному підвищенні свого професіоналізму і удосконаленню особистих культурних навичок [2].

Серед найважливіших проблем ефективного управління персоналом на підприємстві можна виокремити наступні:

– Визначення необхідного рівня оплати праці для звичайних працівників та керівників. В Україні ця різниця, зазвичай, досить значна, а закордоном, зокрема в країнах ЄС – 30 %.

– Необхідність пошуку до кожного особистісного підходу та інструменту впливу на працівників з метою налагодження ефективної роботи на підприємстві.

– Зазвичай, кращого співробітника призначають керівником. Тому безліч таких керівників мають знання лише зі своєї сфери та частково орієнтуються в технології управління.

– Керівник вважає що, якщо працівник отримує високу заробітну плату, то він повинен наполегливо працювати.

– Неефективний розподіл заробітної плати та неправильне формування складу працівників. Зазвичай, компанії не залучають на роботу молодих фахівців без досвіду.

Отже, проблеми управління персоналом в їх системному, організаційному зв’язку ще є не достатньо досліджені. Управління персоналом в країні тільки проходить період свого становлення. Головну позицію під час вирішення основних проблем повинні займати громадські організації, держава, спілки підприємниці, вищі навчальні заклади, центри зайнятості. Застосування ними нових методів, заходів та принципів має збільшити формування у членів суспільства нової соціальної позиції,що заснована на розумінні ролі кожного суб'єкта ринкових відносин.

Також важливим чинником стосовно підвищення ефективності управління персоналом на підприємстві є розвиток персоналу, який передбачає наявність програм навчання, систем підвищення кваліфікації та можливості самовдосконалення особистості.

Література:

1. Анур'єв С. «Особливості розробки корпоративної стратегії» / С. Анур'єв, В. Сметанин // Менеджмент. Менеджер. – 2005. – №6. – С. 14–21.

2.Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua

3. Балабанова Л.В. Управління персоналом / Л.В. Балабанова. – К.: ЦУЛ, 2011. – 468 с. 6.Петюх В.М. Управління персоналом: [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / В.М. Петюх. – К.: КНЕУ, 2000. – 124 с.

4. Козак К.Б. Управління розвитком трудового потенціалу персоналу підприємства : дис. канд. екон. наук 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / К.Б. Козак ; Херсонський Міжнародний університет бізнесу і права. – Х., 2011. – 245 с. – (Рукопис).

УДК 005-048

Горкун Т. В.*, студентка*
Лобунець Т.В., *к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДЕЛЕГУВАННЯ – КЛЮЧ ЕФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Перебуваючи на керівній посаді, неможливо ефективно управляти виробничими процесами та своїм часом, якщо не освоїти основні правила делегування. Багато мотиваційних теорій вказують на важливість підзвітності та відповідальності при визначенні поведінки працівників. Працівники почуваються більш активними та зацікавленими, якщо вони відчувають, що їм довіряють важливі обов'язки. Поділ і розподіл робочих завдань залишається суттєвим, і його не слід плутати з делегуванням. Відмінністю є відповідальність та підзвітність. Особливість делегування – зробити повсякденні завдання цікавішими.

Загалом, делегування – процес передачі частини управлінських функцій іншим менеджерам або співробітникам організації. Особа, яка делегує задачі, вирішує, що потрібно зробити, щоб досягти бажаного результату. Це рівень керівництва, який надається вищим управлінцям.

Делегування може бути тимчасовим або постійним. Постійне делегування часто прив'язують до організаційної структури, наприклад, рівня затвердження видатків для авторизації бюджету чи витрат. Натомість тимчасове делегування більше стосується можливостей розвитку, де керівник проекту покладає відповідальність на одного члена команди[1].

Делегування є майстерністю. Чудовою цитатою в даному випадку є слова Джеффрі Пфеффера, професора Вищої школи бізнесу Стендфордського Університету:«Ваша найважливіша задача, як лідера, полягає у навчанні людей, як мислити і задавати правильні питання, щоб світ не пішов у пекло, якщо ви вийдете на вихідний»[2].

Мистецтво делегування повноважень і здійснення контролю діяльності з метою забезпечення ефективного виконання підлеглими покладених на них

завдань, обов'язків у практиці управління характеризується як визначальна ознака якості праці самого керівника.

Перевагами делегування є :

– вивільнення часу і потенціалу керівника для виконання власне управлінських завдань

– виявлення працівників, спроможних розв'язувати ті чи інші проблеми у разі відсутності керівника;

– зростання рівня компетентності працівників;

– розвиток у підлеглих відповідальності за делеговані повноваження;

– конструктивний розподіл робочого навантаження між великою кількістю людей і поліпшення умов їхньої праці;

– висування більшого числа ідей, думок та альтернативних варіантів рішень;

– усвідомлення працівниками на практиці своїх справжніх можливостей і набуття вмінь та навичок управлінської діяльності, необхідних для кар'єрного просування;

– зміцнення у працівників почуття благополуччя і впевненості у власних силах [3].

При передачі частини своїх обов'язків потрібно пам'ятати, що вся повнота влади залишається за керівником, який ставив цю задачу.

Для визначення можливості делегування повноважень підлеглим потрібно довідатися про здібності і характер ваших підлеглих. Важливим при цьому є визначення інтересів і мотивів, що спонукають людину до праці, знайти помічників, які дійсно могли вас представляли під час передачі їм частини повноважень.

Загалом, делегування є важливою навичкою керівництва. Ефективні лідери використовують делегування, щоб збалансувати робочі навантаження та забезпечити можливості розвитку персоналу. Делегування створює позитивне та мотиваційне середовище. Воно надає самостійності підлеглим, відкриває більші можливості задоволення їхніх правомірних потреб, а значить, і мотивів. Мотивований співробітник, у свою чергу, працює ініціативно й ефективно, що сприяє результативності управлінської праці загалом.

Література:

1. Що є ефективним делегуванням?ДерекСтоклі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.derekstockley.com.au/newsletters-05/036-effective-delegation.html.

2. Чому Ви не делегуєте? АмміГалло / Гарвардський бізнес-огляд [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://hbr.org/2012/07/why-arent-you-delegating.html.

3. Жалін Ю.О., Прищак М.Д. Делегування повноважень керівником [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17615/1948.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

УДК 005.95/.96

Палій В.О., *студентка*
Лобунець Т.В., *к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КОМАНДИ

Формування команди – одне з найважливіших завдань управління проектом. На цій стадії керівникам проекту доводиться вирішувати специфічні задачі, які пов'язані з комунікаціями, відповідальністю, виконанням, мотивацією праці, конфліктами, владою, лідерством. Завдяки цьому створюються сприятливі умови для роботи, відбувається узгодження і реалізація проектних рішень, а також це дозволяє оминати конфлікти та стреси, які в підсумку позначаються на якості проекту та науково-технічному рівні.[1]

Керівнику слід справедливо оцінити існуючі умови роботи в проекті, підібраний персонал та його особливості, специфіку поставленої мети, і спираючись на це, обрати вигідні стиль та модель керівництва.[2, с. 241]

Управлінцю необхідно вміти оцінювати професійний рівень своїх підлеглих та правильно знаходити підхід до кожного з них для того, щоб направити стимулюючий вплив і сформувати ефективну команду, в котрій люди будуть комунікувати та взаємодіяти для випуску продукції і отримання прибутку.

Потрібно пам'ятати, що люди з різними особистими потребами та інтересами – основа кожного типу організації. Ефективність діяльності якої визначається, здебільшого, роботою людей, котрі у ній працюють. Тому керівник повинен створити всі умови для ефективної співпраці членів команди [2, с. 244].

Причинами зростання популярності команд є: необхідність розв'язання проблем в найкоротші строки, технологічні досягнення, глобальні економічні проблеми, котрі містять в собі зростання конкуренції, плинність кадрів.

Основний інтегруючий чинник формування та діяльності команди – стратегічна ціль реалізації проекту. В ході досягнення мети проекту команда набуває своїх меж, застосовує організаційні перспективи учасників та ресурси проекту. Команда проекту виступає в ролі соціального організму, котрий має свій початок, виконує процес життєдіяльності, тобто управління проектом, і закінчує існування розформуванням чи перетворенням в іншу управлінську команду [1, с. 2].

Формування навичок командної роботи, розвиток командного духу та безпосередньо створення команди є основними складовими командоутворення.

Дуже важливим є формування та розвиток навичок командної роботи, зокрема таких як: навичка гармонізації спільної цілі з персональними, взяття відповідальності за результат команди, конструктивне самоврядування і

взаємодія, прийняття одностайного командного рішення та його погодження з членами команди.

Формування командного духу, тобто поєднання психологічних феноменів, які є відображенням відношення співробітників до колег та організації в цілому, являє собою комплекс заходів, спрямованих на: підвищення відчуття згуртованості, збільшення довіри між колегами, усвідомлення та прийняття індивідуальних особливостей один одного, створення мотивації для спільної діяльності та досвіду ефективних спільних дій, підвищення лояльності співробітників по відношенню до організації.

Формування команди – це певні дії по підбору та оптимізації структури команди, які включають в себе: результативне використання сильних сторін учасників, розподіл повноважень для досягнення ефективних результатів, формування робочої обстановки при створенні проектних команд, упорядкування горизонтальних контактів всередині колективу та регіональних підрозділів [3].

Організаційний склад команди проекту відображає взаємостосунки учасників проекту всередині команди. Є два головних принципи формування команди для керівництва над проектом.

Перший принцип полягає у тому, що ключові учасники проекту, тобто замовник і підрядник, формують особисті групи, котрі очолюють керівники проекту, відповідно, від підрядника та замовника. Ці керівники підкоряються єдиному керівнику проекту. В залежності від організаційної форми реалізації проекту, керівник від замовника або від підрядника може бути керівником усього проекту. В усіх випадках керівник проекту має особистий апарат співробітників, які створюють гармонізацію діяльності всіх учасників проекту.

За другим принципом, для керування проектом формується єдина команда на чолі з керівником проекту. Команда включає в себе всіх учасників проекту для виконання функцій відповідно до зон відповідальності. В систему управління командою проекту входить: організаційне планування, кадрове забезпечення проекту, створення команди проекту, виконання функції мотивації та контролю трудових ресурсів проекту для результативного процесу роботи та закінчення проекту.

Система зосереджена на керівництві та координації роботи команди проекту, застосовує стилі керівництва, адміністративні методи, поліпшення кваліфікації кадрів на всіх стадіях життєвого циклу проекту. Сутність команди – в осмисленні значимості спільної цілі, важливої для всіх її учасників, у вірі в її досяжність, також в її місії, котра полягає в ефективній реалізації проекту [1, с. 3].

Формування ефективної команди задля виконання певних задач – це чудова можливість поліпшити конкурентоспроможність організації та спосіб залишитися на ринку. Створення проектної команди дозволяє зменшити брак спеціалістів у певній області, може заповнити прогалину в функціональній структурі організації, впоратися з кризовою ситуацією або складним творчим завданням, оптимізувати систему управління організації [3].

Література:

1. Богуславська В.Г. Формування ефективної команди / В.Г. Богуславська // Конспект лекцій. – с.2-4. – Режим доступу: http://moup.zgia.zp.ua/wp-content/uploads/2015/05/ФПК-лекції-Богуславська.pdf.

2. Олійник С.У. Теорія та практика менеджменту персоналу : підручник / С. У. Олійник; Нар. укр. акад. – Х. : Вид-во НУА, 2013. – с. 241-244. – Режим доступу: http://www.dut.edu.ua/uploads/l_1517_53839646.pdf..

3. Формування команд – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://stud.com.ua/60470/psihologiya/formuvannya_komand.

УДК 005.95.96

***Алексеєва К.А.**, к.держ.упр.,*
***Мельнікович Є.О.**, магістр*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Непередбачуваність природи виникнення кризи під час функціонування будь-якого підприємства спричинює роль антикризового управління підприємством, набуває важливого значення, яке повинно ґрунтуватися на розробці комплексу заходів виходу із кризи та подолання неплатоспроможності. За останні роки термін антикризове управління набув значного поширення, однак розуміння сутності цього напряму управління, особливостей, його змісту, теоретичного підґрунтя ще знаходиться на стадії формування. Це спричинює різні підходи та трактування, протиріччя оцінок окремих базових положень.

Дослідження стратегії формування антикризового управління на підприємстві присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Бланка І.О., Бикова О.О., Череп А.В., Біляцької Т.М., Лігоненко Л.О., Мороза О.В., Скібіцького О.М., Кошкіна В.І., Терещенка О.О., Штангерта А.М. та ін. Одночасно, незважаючи на значну кількість наукових праць, потребує розробки комплексна система антикризового управління та її деталізація, яка спрямована на подолання кризової ситуації та зниження негативних наслідків у фінансовому становищі підприємства, що обумовлює актуальність теми дослідження. Важливим на разі є дослідження ефективного впровадження стратегії антикризового управління на підприємстві для розробки комплексу першочергових заходів щодо формування механізму реалізації стратегії антикризового розвитку підприємства з метою забезпечення його фінансової стійкості та платоспроможності при загрозі кризових явищ.

Теоретично антикризовим управлінням є управління підприємством в умовах загальної кризи економіки або при загрозі настання кризи. Антикризове управління також асоціюється з діяльністю антикризових керуючих в рамках судових процедур банкрутства. У широкому ж розумінні будь-яке управління повинно мати антикризову спрямованість[1].

Науковець О.М. Скібіцький під поняттям «антикризове управління» розуміє управління, що націлене на запобігання можливим серйозним ускладненням у ринковій діяльності підприємства, забезпечення його стабільного, успішного господарювання [4].

На думку А. В. Черепа, антикризове управління – це комплексна система заходів, яка спрямована на запобігання кризи та забезпечення умов, які б ліквідували передумови та наслідки її появи через прогнозування соціально-економічного розвитку підприємства і реалізацію антикризової стратегії для зміцнення конкурентних позицій суб'єкта господарювання у ринковому середовищі [5].

Виходячи з вище сказаного, ми вважаємо, що найбільш повним є визначення антикризового управління як комплексної системи управління підприємством, яка має системний характер і спрямована на запобігання або усунення несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання власного потенціалу сучасного менеджменту, розробки та реалізації на підприємстві спеціальної програми, що має стратегічний характер, дозволяє заподіяти тимчасовим труднощам, зберегти і примножити ринкові позиції, при використанні власних ресурсів.

Процес антикризового управління складається з ряду етапів стратегічного антикризового управління в рамках загальної стратегії підприємства (рис. 1).

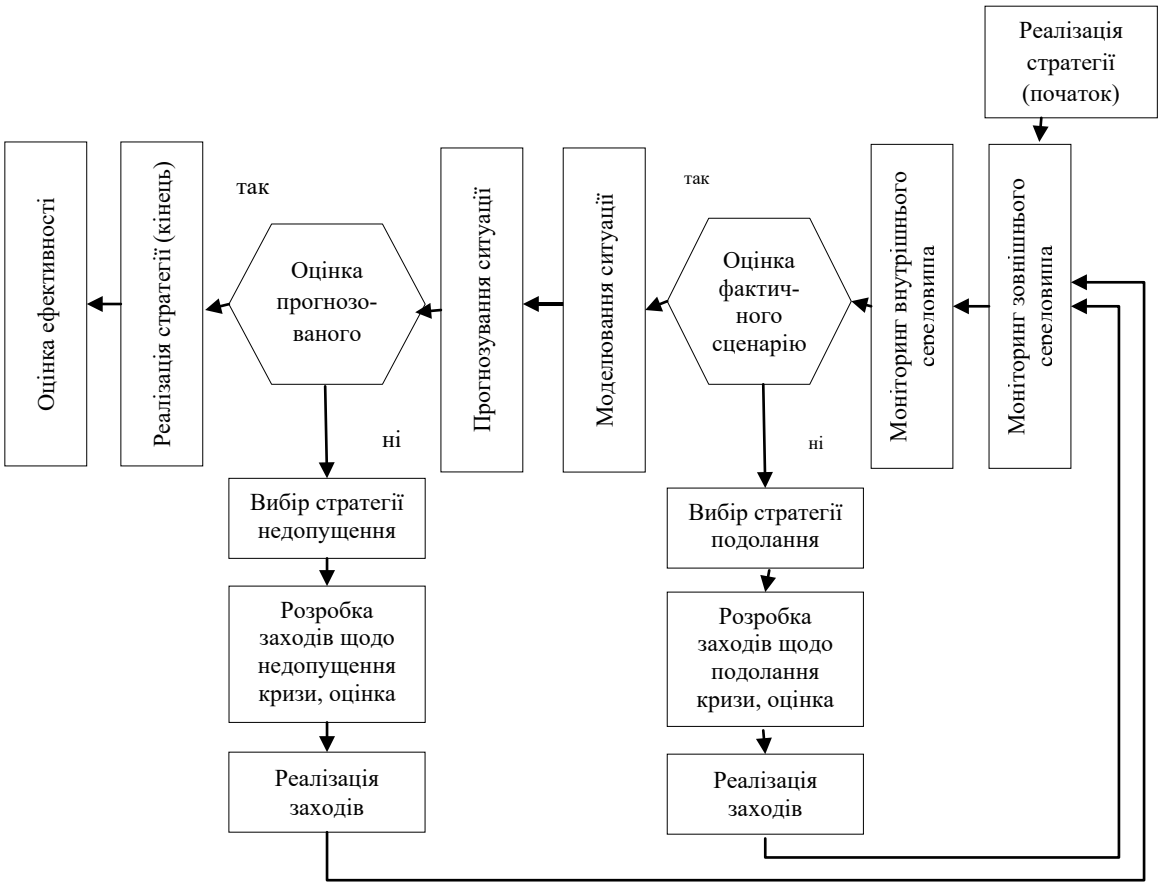

Рис.1. Реалізація стратегія антикризового розвитку підприємства

Джерело: авторська розробка на основі [5].

Антикризова стратегія управління включає в себе стратегію подолання кризи і стратегію недопущення кризи. Антикризове управління є симбіозом стратегічного управління (через впровадження стратегії недопущення кризи) і оперативного менеджменту (через впровадження стратегію подолання кризи).

У методиці проведення аналізу фінансово-економічної діяльності аграрних підприємств є безліч недоліків, що перешкоджають створенню організаційно-методичної бази для прийняття стратегічних антикризових управлінських рішень. Це показує, що антикризове управління доцільно визначати як процес управління підприємством в умовах фінансової кризи.

Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства в аспекті антикризового управління є фінансовим аналізом, коли основний акцент робиться на аналізі ліквідності та фінансової стійкості. Головним недоліком прийнятої методики визначення кризового стану підприємства є та обставина, що результатом аналізу стає констатація факту настання кризи. Таким чином, назріла необхідність вдосконалення методики аналізу діяльності підприємства з позиції стратегічного антикризового управління. Насправді ж криза, в переважній більшості випадків, зароджується на організаційному етапі (це може бути через помилки в управлінні, неоптимізовані бізнес-процеси, дезорганізація і т. д.). Реалізація стратегії антикризового розвитку дозволяє діагностувати, і як результат, запобігати осередкам зародження кризи задовго до того, як вищеописані першопричини негативно вплинуть на стан підприємства і воно перейде у фазу фінансово-економічної кризи, що буде лише наслідком організаційно-структурної кризи, а не його першопричиною.

Таким чином, в системі вибору стратегії антикризового управління підприємством, не може бути стратегії універсальної для всіх підприємств, як не існує єдиного загального стратегічного антикризового управління. Кожне підприємство є унікальним, тому й сам процес формування стратегії для нього індивідуальний і залежить від позиції господарства (фірми) на ринку, тенденція його розвитку та потенціалу, поведінки конкурентів, характеристик створеної продукції, стану економіки, підприємницького середовища та багатьох інших чинників. Але є деякі основні моменти, які дозволяють говорити про загальні принципи антикризової стратегії, що дуже важливо в умовах економічної кризи. Запропонована стратегія антикризового розвитку як базова концепція реалізації стратегічного антикризового управління сільськогосподарським підприємством є інструментом, використання якого дозволить вирішити основні завдання антикризового управління.

Література:

1. Гордєєв В.І. Формування антикризового управління на підприємстві [Електронний ресурс] / В. І. Гордєєв // Ефективна економіка. – 2012. – № 3. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1032

2. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. / Л. О. Лігоненко, М. В. Тарасюк, О. О. Хіленко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 345 с.

3. Магеррамзаде А. С. Аналіз здійснення антикризової політики в Україні / А. С. Магеррамзаде // Наук. праці МАУП. – 2013. – Вип.1 (36). – [Електронний ресурс] . – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Npmaup_2013_1_29.pdf.
4. Скібіцький О. М. Антикризовий менеджмент [Текст] : навч. посібник / О. М. Скібіцький. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – С. 234
5. Череп А.В., Северина С.В. Антикризове управління як основа забезпечення життєдіяльності підприємства / А.В. Череп, С.В. Северина // Економічний простір. – 2010. – № 37. – С.34.

УДК 005.562.005.92

***Алексеєва К.А.**, к.держ.упр.*
***Гурінчук Д.В.**, магістр*
Національний університет біоресурсів і природокористування
(м. Київ, Україна)

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК МЕТОД АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Фінансові, виробничі та технологічні, маркетингові, організаційні та інші проблеми, що виникають у процесі функціонування та розвитку підприємств в Україні зараз, як ніколи, гострі та актуальні. Від своєчасного вирішення цих проблем залежить не тільки стабільність в короткостроковий період існування організації, а також можливість якісного зростання в майбутньому. Тому управління повинно нести антикризовий характер у плані запобігання виникненню таких проблем, а в разі кризи – мінімізація впливу зовнішнього середовища, своєчасного виявлення та вирішення внутрішніх проблеми на підприємстві. Методи, які використовує керівництво, забезпечують можливості для підприємства, що потрапило в кризовий стан, створити нові передумови для зростання його ефективності, це неможливо без антикризових заходів, як основних інструментів забезпечення довгострокових цілі та завдання підприємства, розробка курсу дій і розподіл ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей з антикризовим характером. У підсумку ці заходи знижують рівень ризику, забезпечують підвищення конкурентоспроможності та сприяють підвищенню рівня стійкості підприємства до кризи [2].

Кадрова політика як одна зі складових антикризового управління включає розробку антикризової кадрової політики, принципів персоналу з кризового управління та планів врегулювання криз. Забезпечення зайнятості є елементом загальної стратегії організації та необхідністю упорядкування кожної виробничої функції працівника[1].

Загальна методика включає проведення аналізу та діагностики системи управління персоналом для виявлення та кодифікації набору слабких місць управління. Дослідницька програма може включати визначення цілей, опис об'єкта дослідження, формулювання основних понять, методів дослідження.

Основними цілями дослідження є виявлення основних недоліків та систематизація системи управління персоналом стосовно основних цілей організації та розробка пропозицій щодо існуючої структури управління. Як відомо, система управління персоналом організації складається з трьох рівнів, включаючи загальну організаційну структуру, програмне забезпечення функціонального управління, основні риси керівників служб і підрозділів. Концепція дослідження полягає в тому, щоб шляхом реструктуризації радикально покращити виробничу та економічну діяльність організації, зменшити ризик виникнення криз. Для збору даних можна скористатися методом опитування, професійним аудиторським персоналом, працівниками соціологічних досліджень[3].

Результати опитування є основою для формування нової структури управління. Стабільний фінансовий стан організації багато в чому залежить від правильно обраної стратегії розвитку. Тому доцільно запровадити структуру управління стратегічним плануванням.

Можна запропонувати наступні рекомендації щодо впровадження ефективної кадрової політики на підприємстві:

– запровадження гнучкої організаційної структури організації для усунення непотрібних розподілів (вірогідно навіть доведеться провести часткове звільнення працівників та зекономити додаткові кошти за рахунок перерозподілу обов'язків);

– розробка та послідовне впровадження системи управління кризовими ситуаціями;

– запровадження HR-маркетингових методів, які нададуть можливість покращити якість підбору трудових ресурсів при найманні працівників;

– запровадити проведення щорічної сертифікації та аудиторської перевірки працівників;

– удосконалювати культуру керування модернізацією та оновленням виконуваних персоналом робіт;

– запровадити систему постійної діагностики та аналізу кризи управління персоналом[1].

Таким чином, впровадження ефективної кадрової політики на підприємстві є необхідною складовою антикризової політики на підприємстві. Існують рекомендації щодо впровадження такої політики на підприємстві. Успішна їх імплементація дозволить реально підвищити стійкість підприємства до кризи.

Література:

1. Базарова Т.Ю., Б. Л. Еремина. Управление персоналом: [Учебник для вузов] / Т.Ю. Базарова, Б.Л.Еремина. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2012.

2. Воронкова В.Г. Управління людськими ресурсами / В.Г. Воронкова – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 234 с.

3.Нороткова Е.М. Антикризисное управление: Учебник / Е.М. Нороткова – М.: ИНФРА-М, 2010. – 345 с.

УДК 005.95.96:005.334

***Алексеєва К.А.**, к.держ.упр.*
***Восколупов В.В.**, магістр*
Національний університет біоресурсів і природокористування
(м. Київ, Україна)

ЗНАЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ КРИЗИ

На теперішній час, як і раніше, залишається актуальним проведення досліджень щодо попередження та подолання криз. Загалом моделі організації виробництва в різних країнах, незважаючи на певні відмінності, в умовах глобалізаційних процесів побудовані за одним типом або формою, що переважно пов'язано з диференціацією джерел нових знань та зростанням темпів реалізації нових технологій на економічних ринках й обумовлює необхідність аналізу структуризації економіки за видами споживання ресурсів [4, с. 46]. Втім, фінансово-економічні кризи продовжують у тій чи іншій мірі впливати на розвиток країн, регіонів та окремих підприємств. Незважаючи на різницю у твердженнях аналітиків щодо методів подолання та попередження кризи, спільним є позиція вчених про неможливість точно прогнозувати її наслідки.

На мікроекономічному рівні більшість керівників підприємств часто-густо самостійно шукають шляхи виходу з кризової ситуації. На жаль, в таких умовах, дуже часто економічні проблеми на підприємствах вирішуються за рахунок кадрових скорочень та відповідної економії коштів. Це може навіть, за умови значного поширення, викликати зростання безробіття в країні у коротко- та довгостроковій перспективі. Так, за даними Державного комітету статистики у ІІ кварталі 2017 року рівень безробіття становив 10,0 %, що у порівнянні з, наприклад, 2008 роком, коли рівень безробіття становив 6,9 %, означає досить суттєве його (безробіття) зростання [2].

На мікрорівні проявом такої ситуації стало зокрема скорочення чисельності працюючих, перехід на неповний робочий час та зниження рівня оплати праці на різних підприємствах [3, с. 243].

Загалом на підприємствах важливою складовою антикризового управління є управління персоналом. Реалізація кадрових завдань підприємств завжди було і залишається важливим заходом щодо забезпечення стабільності на підприємстві, оскільки саме через персонал підприємства здійснюється діяльність щодо подолання криз і досягнення позитивних результатів в його діяльності. Ефективність роботи персоналу в першу чергу залежить від керівника організації. Якщо в умовах кризи, персонал підприємства не проявить ніякої реакції на дану ситуацію, то в результаті підприємство може отримати збитки. Власне, ефективне управління персоналом в умовах кризової ситуації залежить від того, наскільки успішно будуть подолані так звані бар'єри – інформаційний, психологічний та бар'єр влади. Їх виникнення обумовлено відсутністю в більшості українських компаній практичного досвіду антикризового управління.

Кожен керівник підприємства повинен розуміти, що не всі працівники усвідомлюють сутність процесу змін на підприємстві. Саме тому слід найдоступнішим шляхом донести до працівників всіх рівнів стратегію розвитку підприємства. Тоді кожен працівник зможе добровільно зробити свій внесок у розвиток. Увагу потрібно приділяти формуванню принципово нового типу працівника: висококваліфікованого, ініціативного, схильного до інновацій, готового самостійно приймати рішення. Такий працівник буде здатний нести за відповідальність за розвиток підприємства, прив'язувати свої особисті цілі до цілей організації, в якій працює, бути орієнтованим на довгострокову співпрацю.

Втім, варто визнати, що природний опір персоналу до проведення змін є неминучим, причому незалежно від віку, професійних якостей, посади, освіти працівників. Це пов'язано з психологічними особливостями людей. Тому, в першу чергу, потрібно визначити найбільш конфліктних працівників, які будуть складати опір при здійсненні заходів і провести бесіду, і вирішити данні питання [1, с. 189].

Таким чином, криза не тільки створює проблеми, але й відкриває перед будь-яким підприємством нові можливості побудови більш ефективної системи управління персоналом, звільнення від надлишку співробітників на непродуктивних напрямках, оптимізації витрат на персонал. Ключовим у цьому процесі є не втрачати можливість скористатися ситуацією.

Література:

1. Балабанова Л. В. Управління персоналом: [підруч.] / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак.– К.: Центр учбової літератури, – 2011. – 468 с.

2. Статистична інформація про ринок праці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

3.Шершньова З. Є. Антикризове управління підприємством [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисц]. / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. – К.: КНЕУ, 2004. – 348 с.

4. Шинкарук Л.В. Структурна політика: підходи та особливості реалізації в Україні. [Монографія] / Л.В. Шинкарук, В.О.Луцков. – К: «Міленіум», 2016 – 178 с.

УДК 005.95.96

Алексеєва К.А., *к.держ.упр.*
Іващенко О.О., *магістр*
Національний університет біоресурсів і природокористування
(м. Київ, Україна)

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМУ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Впровадження інноваційних заходів у вітчизняних аграрних формуваннях зумовлюється необхідністю укріплення системи антикризового управління підприємством, що, в свою чергу, створює необхідність у комп’ютеризації

виробничих процесів. В таких умовах існує реальна потреба у розробці та впровадженні інформаційних технологій у систему менеджменту підприємства для подолання кризових явищ, з якими стикається підприємство у процесі своє господарської діяльності.

Дослідженням питань антикризового управління, впровадження інновацій та інформаційних технологій в систему менеджменту вітчизняних аграрних формувань займались такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені як А.В.Скрипник, М.Ф.Кропивко, В.В. Клочан, М.З. Швиденко, Е.А.Уткін, А.П. Градов, Л.О. Лігоненко, М. Мескон, Е. Демінг, Й. Шумпетер та інші. Втім дослідження інноваційних заходів та методів ефективного впровадження інформаційних систем та технологій в систему антикризового управління підприємством продовжують залишатися актуальними на теперішній час.

Система антикризового управління підприємством включає в себе багато різних ланок, які спрямовані на подолання кризових явищ на мікро- та макрорівні. Інноваційний процес розпочинається з дослідження і розробки нової технічної ідеї чи технології і закінчується доведенням ідеї чи технології до промислового впровадження, одержання продукту і його комерціалізації [1]. На разі потрібно сформувати системні підходи щодо використання інформації як ресурсу, це надасть конкурентну перевагу підприємству у бізнесі, швидкість та ефективність прийняття науково-обґрунтованих управлінських рішень. На етапі ж започаткування виробництва нового продукту чи послуги та їх масштабування, необхідно забезпечити створення чи перетворення, заміну потужностей виробництва під нові завдання, ідеалізацію технологій, підготовку спеціалістів, проведення маркетингових заходів і т.д. Слід врахувати, що на заключному етапі фінансування інноваційного процесу збільшується у 6 – 8 разів від заявленого у процесі розробки даного інноваційного проекту [1].

Американським економістом Е. Демінгом, було запропоновано програму управління корпорацією в умовах жорсткої конкуренції, в якій успіх одних породжує складні проблеми для інших. Суть програми була представлена в сформульованих 14 принципах, викладених у книзі «Вихід з кризи», серед яких

– прагнення вдосконалити товар або послугу має бути постійним;

– система виробництва та обслуговування має постійно вдосконалюватись;

– формування системи ефективного керівництва.

– кожен співробітник компанії має брати участь у програмі перетворень.

Реалізація даних принципів безпосередньо пов'язувалась з формуванням ефективної системи інноваційного управління підприємством, що дозволяло йому функціонувати, уникаючи кризових ситуацій і займати лідируючі позиції у своїй галузі [3].

Для впровадження інновацій та інформаційних систем управління застосовується проектний метод. Завданням проекту щодо впровадження інноваційних заходів та інформаційних технологій на підприємстві в систему антикризового управління є передусім автоматизація виробничих і управлінських процесів на підприємстві. Тому проект розробки і впровадження інформаційної системи, схема реалізації (рис. 1), включається до програми антикризових заходів підприємства.

На практиці для розробки проектів, проектування інновацій, створення та аналізу бізнес-планів використовується експертна система підтримки прийняття рішень та планування проектів Project Expert [2]. Зокрема на аграрних підприємствах України використовуються три категорії ERP-систем (Enterprise Resource Planning), до яких відносяться: фінансовий і управлінський облік, а також фінансовий менеджмент, які використовуються для планування господарської діяльності підприємства.

В систему антикризового управління підприємством також може бути впроваджено системи ризик-менеджменту. Підприємство для аналітичного розрахунку може використовувати можливості R, SQL або системи SAS чи більш відомої в Україні SAP Risk Management, системи призначені для створення консолідованих даних, моделювання та звітування ризиків і загроз.

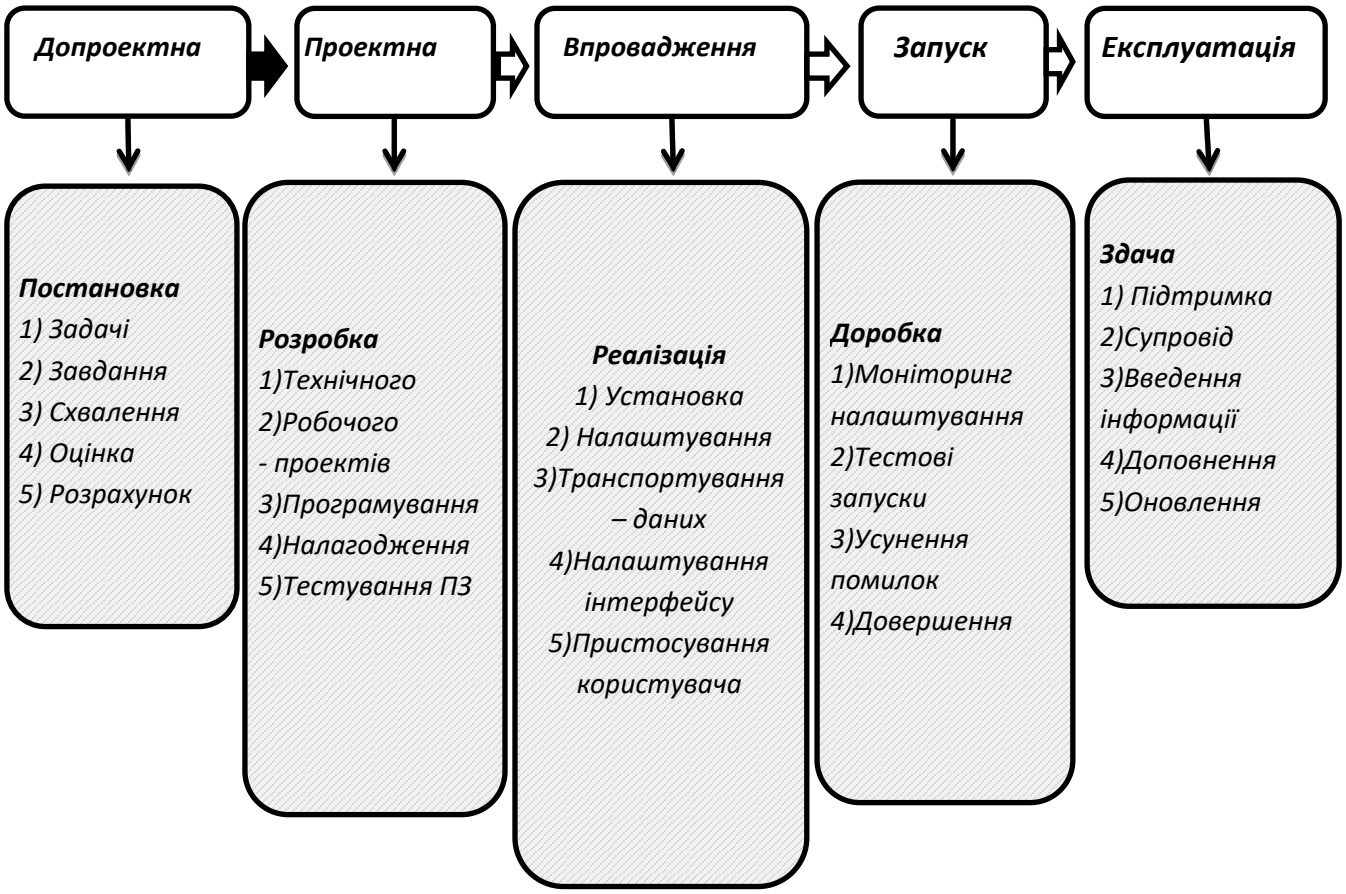

Рис 1. Стадії розробки і впровадження інформаційної системи на підприємство

Джерело: авторська розробка на основі [5].

Такі системи дозволяють інтегрувати існуючі моделі ризику та ієрархії даних у спрощену, уніфіковану інфраструктуру даних, щоб виміряти та звітувати про ризики кредитування, сумнівних контрагентів, ризики ринку та ліквідності. Дана система ризик-менеджменту – це інструмент порівняльного аналізу, яка дає можливість проведення стрес-тестування підприємства у

порівнянні з конкурентами, що надає інструмент порівняльного аналізу, оцінює рівень підприємства, його відносних пріоритетів, рівень наявних ресурсів, можливість створення інвестиційної стратегії, тощо. На жаль, поки що в Україні такі системи в аграрній сфері використовуються вкрай рідко.

Таким чином, підприємство може планувати діяльність, відслідковувати та попереджати можливі загрози, виникнення кризових явищ, чи навпаки, виявляти потенційні можливості. Впровадження інноваційних заходів та інформаційних технологій в систему антикризового управління дозволяє підвищити стійкість підприємства до кризи в сучасних умовах. Зокрема, дієвим залишається застосування проектного підходу при реалізації програми запровадження інновацій та інформаційних систем управління.

Література:

1. Антикризове управління: Підручник / Під ред. Е.М. Короткова. – М.: ІНФРА-М, 2001. – 432 с.

2. Денисенко М.П. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством / М. П. Денисенко, І. В. Колосся // Економіка та держава. – 2010. – № 7. – С. 19-25.

3. Демінг Е. Вихід з кризи. Нова парадигма управління людьми, системами і процесами / Е.Демінг //. – М .: Паблішер, 2011. – 424 с.

4. Івахненков С.В. Сучасні інформаційні технології управління підприємством та бухгалтерія: проблеми та виклики [Текст] / С.В.Івахненков //. – 2006 – №4 – С. 52 – 58.

5. Основи інформаційних систем : навч. посіб. – Вид. 2-ге,. / В. Ф. Ситник, Т. А. Писаревська, Н. В. Єрьоміна, О. С. Краєва; За ред. В. Ф. Ситника. – К.: КНЕУ, 2001. – 420 с.

УДК 005.52:005.334

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ РИЗИКОМ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Алексеєва К.А., *к.держ.упр.*
Харченко А.С., *магістр*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

В складних умовах нестабільної економічної ситуації в нашій країні проблема управління ризиком стає безумовно актуальною в діяльності будь-якого підприємства, тому правильна оцінка ситуації і вибір методу управління, спрямованого на зниження ризику, є дуже важливим в досягненні економічних цілей і бажаного результату. Ризик на сьогодні є невід'ємною частиною життя і тому, цілком природно, що майбутнє далеко не завжди розвивається відповідно до прогнозів. Історично люди завжди намагалися мінімізувати ризик або,

принаймні, прагнули звести його до прийнятного рівня. Згодом це перетворилося на окремий науковий напрям менеджменту – ризик-менеджмент.

Ризик-менеджмент являє собою систему аналізу, оцінки та управління ризиком і є центральною частиною стратегічного менеджменту управління організацією. [3, с. 98].

Дослідженням ризиків, їх сутністю та причинами займалися у різні часи такі відомі в економіці та управління вчені як: А. Маршалл, Дж. Кейнс, С. Хьюс, Ю. Брігхем, Ю. Шумпетер та ін. Великий внесок у дослідження ризиковості аграрного виробництва можна знайти у працях: А. Минки, В. Кардаша, Д. Крисанова, В. Чепурка, Р. Шинкаренка та ін.

Виробничий ризик пов'язаний із невиконанням підприємством своїх планів і зобов'язань щодо виробництва продукції, товарів, послуг, інших видів виробничої діяльності в результаті несприятливого впливу зовнішнього середовища, а також неадекватного використання нової техніки і технологій, основних і оборотних фондів, сировини, робочого часу. Серед найважливіших чинників виникнення виробничого ризику — можливе зниження передбачуваних обсягів виробництва, зростання матеріальних або інших витрат, сплата підвищених відрахувань і податків, низька дисципліна постачання, втрати або пошкодження тощо. [1, с. 56].

Для розробки ефективного механізму управління ризиками рекомендується використовувати одну з чотирьох відомих стратегій з управління ризиками на виробництві, або комбінувати їх залежно від нагальних потреб.

Можливе застосування наступних стратегій управління ризиком:

– індуктивна стратегія, яка передбачає збір, систематизацію та узагальнення фактів;

– дедуктивна, що являє собою висування гіпотез та зіставлення їх з фактичними даними;

– позитивна – вивчення поточної ситуації;

– нормативна – формування суб'єктивних уявлень про майбутні події [2, с. 315].

Управління ризиком передбачає здійснення різноманітних заходів та використання як класичних, так і новітніх прийомів, які у перспективі надають змогу більш-менш точно прогнозувати виникнення ризикової ситуації і, відповідно, вживати своєчасних запобіжних заходів для зниження рівня ризику на підприємстві.

Етапи здійснення процесу управління ризиками на підприємстві в цілому відповідають етапності загальної методології менеджменту, тобто за етапом визначення мети переходять до етапу розпізнавання ризику, потім здійснюють оцінку ступеня ризику, обирають методи управління. Надалі важливо прийняти рішення про те, який з методів управління ризиком необхідно обрати. Його має приймати відповідальна за прийняття рішень особа. Буває таке, що найкращим є поєднання кількох методів одразу. На заключному етапі приймається рішення про те, який з методів управління ризиками (чи їх поєднання) слід

застосовувати на практиці. Процес управління ризиками може бути ефективним тільки у разі постійного моніторингу результатів від такої діяльності та за необхідності корегування цього процесу.

Окрім того, необхідно відмітити, що суттєвими факторами результативного управління виробничими ризиками завжди будуть високий кваліфікаційний рівень вищого керівництва і відповідна йому комплектація досвідченим персоналом.

Таким чином, в умовах економічної кризи управління виробничим ризиком набуває особливого значення. Для максимально ефективного управління ризиком рекомендовано використовувати одну з п'яти базових стратегій або за необхідності різні їх поєднання.

Література:

1. Грачов В. Класифікація ризиків та управління ними / В. Грачов // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 56.

2. Логвінова О. П., Семененко І. М. Обгрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: навч. посіб. / О. П. Логвінова, І. М. Семененко. – Х.: Видавництво «Лідер», 2015.-370 с.

3. Черненко, В. А. Антикризове управління: підручник і практикум для академічного бакалаврату / В. А. Черненко, Н. Ю. Шведова. – М .: Видавництво Юрайт, 2015. – 409 с. – Серія : Бакалавр. Академічний курс.

УДК 330.331

Камлук І.Ф., *студент*
Мостенська Т. Г, *к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ В УПРАВЛІННІ ІТ-СТАРТАПІВ

Кожна діяльність піддається ризику. Ризик – це вірогідність появи збитків або витрат, що впливають на отримання прибутку. Тому приорітетним є можливість здійснення заходів щодо їх нейтралізації або мінімізації. Управління ризиками є неодмінною складовою управлінської діяльності в ІТ компаніях.

Менеджмент, як процес, є одним із основних і невід'ємних чинників розвитку проектів.

Ризик-менеджмент – складний процес прийняття та виконання різних управлінських рішень, що спрямовані на зменшення ймовірності виникнення несприятливого результату та вірогідних витрат проекту, викликаних його реалізацією [1].

Безпосередніх учасників у новонародженого ІТ-стартапу, у більшості випадків, мало. На передпроектній фазі і фазі розвитку проекту участь досвідченого менеджера ускладнена, оскільки: по-перше, в умовах малого

бюджету додаткові витрати стартапери собі дозволити не можуть; по-друге розширення кола учасників може стати причиною витоку інформації.

Недосвідчені менеджери, завжди акцентують увагу на діях, пов'язаних з відкриттям проекту, але не мають уявлення про подальший розвиток проекту і нормальний режим його роботи. Тому важливим є всестороннє продумування роботи стартапу.

Найдорожча втрата, яка може трапитися з проектом – затягування часу. Затягування часу може стати причиною додаткових витрат і, крім того, призвести до втрати актуальності власне ідеї старапу. Тому важливою є дотримання термінів, визначених для кожного етапу, а також швидке відкриття проекту в меншому масштабі, з можливістю подальшого розвитку. Бажано максимально скоротити передпроектну фазу, а фазу розвитку проекту максимально оптимізувати.

Для забезпечення ефективного управління проектом стартап доцільно приділяти увагу:

– системному аналізу;

– інтерактивному контролю;

– ризик-менеджменту.

Ризик-менеджмент включає тактичні та стратегічні дії. Під тактичними діями розуміють набір конкретних прийомів і засобів, що спрямовані на отримання конкретних результатів в існуючих умовах. Це управління ризиками, які мають короткочасний вплив і частіше за все є передбачуваними. Вибір оптимального та обґрунтованого управлінського рішення, яке не спричинить настання ризикових подій або зменшить втрати від їх настання, з точки зору ризик-менеджменту є головною метою.

Стратегічні дії в ризик-менеджменті включають набір заходів, направлених на досягнення конкретної довгострокової цілі, яка супроводжує стратегічний розвиток проекту.

При прийнятті рішення завжди потрібно враховувати основні правила ризик-менеджменту:

– треба завжди думати про наслідки ризику;

– не можна ризикувати більше, ніж це може дозволити власний капітал;

– позитивне рішення приймається лише при відсутності сумніву;

– при наявності сумнівів приймаються негативні рішення;

– не можна ризикувати багато чим заради малого;

– не можна думати, що завжди існує тільки одне рішення [2, 3].

В рамках низькобюджетного стартапу складно, і часто недоцільно проводити експертизи. Для прийняття рішень є досить ефективні низьковитратні методики.

Наприклад, використання прийому оцінка-вага, при якому складається таблиця, в якій по горизонталі визначаються варіанти рішення проблеми, включаючи гіпотетичні. По вертикалі – фактори. В комірках проставляються суб'єктивні оцінки – ступінь впливу факторів на ефективність розглянутого рішення.

Використовувати одержані результати можна по-різному: підсумовуючи бали в різних напрямах, знаходжуючи середнє та ін. Таким чином, можна

оцінювати як методи мінімізації ризиків, так і варіанти вибору управлінських рішень у самих різних ситуаціях.

Також, цей спосіб є одним із засобів вирішення проблем розбіжностей точок зору між учасниками проекту, що є важливим у рамках малого колективу стартапу.

Різні точки зору вирішення проблемних питань скрупульозно обговорюються. З отриманих варіантів вирішення проблеми складається анкета, в якій кожен із учасників заповнює свій варіант відповіді. Найбільш ефективний варіант виявляється за допомогою оцінювання кожного. Обирається той, який набере більшу кількість голосів. Члени команди, швидше за все, погодяться із доцільністю вибору.

На етпах зародження і реалізації стартапу учасникам приходиться займатися менеджментом проекту в умовах браку коштів та загрози витоку інформації, що ускладнює залучення до команди стартап професійного управлінця. Тому необхідною задачею є управління розвитком стартапу або власником ідеї, або членами команди із найбільшим рівнем знань з управління проектами.

Від якості управління ризиками при розвитку стартапа залежить подальший розвиток проекту та ефективність роботи проектної команди. Зважаючи на вищевикладене, використання для подальшого розвитку ризик-менеджменту є однією із складових успіху стартапу.

Література:

1. Мостенська Т.Л., Білан Ю.В., Мостенська Т.Г. Ризик-менеджмент як чинник забезпечення економічної безпеки підприємств / Т.Л. Мостенська, Ю.В. Білан, Т.Г.Мостенська // Актуальні проблеми економіки. Фаховий економічний журнал. – 2015.- №8(170).- С.193-203.

2. Лельчук А. Л. Актуарный риск-менеджмент / А.Л. Лельчук // Москва: Анкил, 2014. – С.424.

3. Казначеева Э. В. Управление в условиях неопределённости / Э.В. Казначева // Москва: ВШЭ, 2014. – С.148.

УДК 65.011.4

Іноземцева А.О., студентка
Мостенська Т.Г.*, к.е.н.*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

З розвитком менеджменту люди почали шукати нові шляхи оптимізації та збільшення продуктивності праці. Одним із таких шляхів було створення організаційних структур управління, що значно полегшують керування великою організацією. Розрізняють декілька типів структури управління: плоскі, ієрархічні, лінійні, функціональні та адаптивні.

Ієрархічні структури побудовані на принципах ієрархічності рівнів управління, що є результатом вертикального поділу праці в організаціях. Кожен із рівнів має свої повноваження. В ієрархічних структурах враховується результат горизонтального поділу праці створення функціональних (спеціалізованих) структурних підрозділів на одному рівні управління. До такого типу структур управління належать лінійна, функціональна структури та поєднання лінійних та функціональних повноважень – лінійно-функціональні та адаптивні структури управління.

Попри те, що адаптивні структури є більш гнучкими, вони мають певні характеристики, які можуть зменшувати їх ефективність. Особливістю адаптивних структур є те, що вони мають розмиті межі управління. В якості позитивних рис структур є те, що у них наявна мала кількість рівнів управління, а також децентралізоване прийняттям рішень. До таких структур належать матричні, проектні, множинні й інші, що вирізняються більш легкою адаптивністю до змін зовнішнього середовища.

Необхідність створення ефективних організаційних структур притаманна й сфері інформаційних технологій. Ця сфера стрімко розвивається, а отже необхідність у спрощені та покращенні взаємодії в середині організації та оптимізації процесу прийняття управлінських рішень зростає.

Найчастіше ІТ компанії використовують проектну організаційну структуру. Головна особливість цієї структури полягає у створенні відділів або команд, які працюють на проектом чи проектами.

При цьому окремі функції можуть бути делеговані для виконання в спеціалізованих окремих командах чи відділах. До таких функцій відносяться: бекенд, фронтенд, дизайн тощо. Проектна організаційна структура є найбільш ефективною (стійкою) у кризових ситуаціях, завдяки чіткому розподілу проектних робіт і чітко визначеної відповідальності за результати конкретного проекту. Проте при використанні даної структури часто виникають проблеми пов’язані з можливістю зміни проектних команд і тривалим пошуком спеціалістів у певній галузі. І іще одним недоліком даної структури є слабка взаємодія між проектами і майже цілковито відсутній обмін знаннями.

Іншою структурою, що використовують ІТ компанії, є матрична організаційна структура (рис.1). У організаційній структурі такого типу функції управління розподілені між керівником проекту та керівниками інших підрозділів. Завдяки цьому можна ефективно управляти великою кількістю людей. Проте при використанні матричних структур у невеликих проектах виникає ризик зниження продуктивності праці, оскільки виникають значні ускладнення у комунікаціях між функціональними та лінійними керівниками.

Отже з використанням різних структур управління керівникам компаній стало легше організовувати роботу, беручи до уваги специфіку ІТ сфери. Наприклад лінійна організаційна структура ідеально підійде для компаній, що виконують замовлення на невеликі проекти.

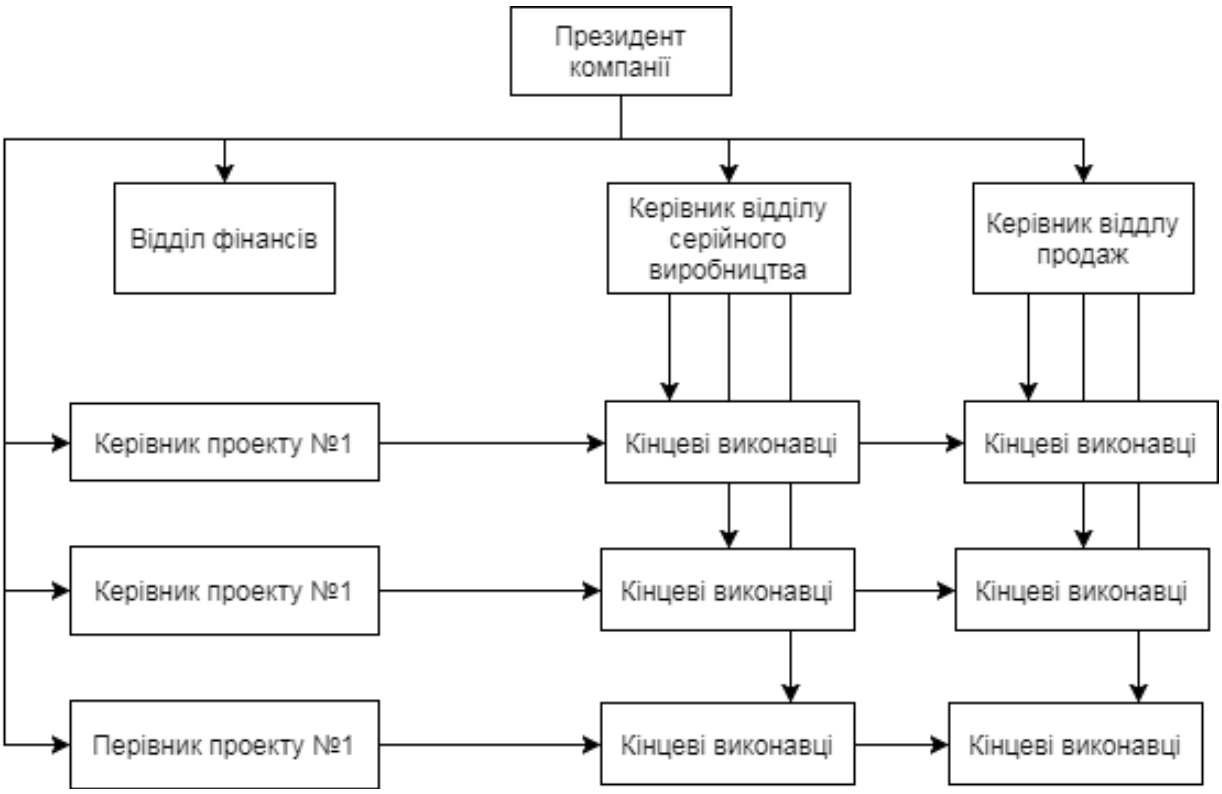

Рис. 1 Матрична організаційна структура

Матрична організаційна структура може ідеально підійти як для компаній, що працюють з великими корпоративними проектами, так і для тих компаній, що роблять нескладні шаблонні проекти. Проектна організаційна структура підходить для компаній, що займаються великими проектами але мають дуже розвинене управління персоналом.

Література:

1. Кулакова С.Ю., Журавель Є.І. Теоретичні аспекти побудови оптимальної організаційної структури управління підприємством // Ефективна економіка. – 2014. – №11. Електронній ресурс. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3502.

2. Структури управління – типи організаційних структур// Електронний ресурс. – Режим доступу: http://economican.ru/v_man.php?id=10 .

3. Оптимальна структура IT компанії// Електронний ресурс. – Режим доступу: https://lokhnin.com/a-balanced-matrix-organizational-structure-in-terms-of-project-management .

4. Організаційні відносини у системі менеджменту// Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.aup.ru/books/m77/4_2.htm .

5. Структура IT підрозділу і органи управління IT підприємства// Електронний ресурс. – Режим доступу: https://marketing.wikireading.ru/24813 .

***Геращенко В.**, аспірант*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ ПЕРСОНАЛУ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ефективне функціонування будь якого підприємства насамперед визначається ступенем розвитку його персоналу. В умовах сучасної ринкової економіки відбувається швидке старіння теоретичних знань, умінь та практичних навичок. Здатність підприємства постійно здійснювати розвиток своїх працівників є одним із найважливіших факторів забезпечення його конкурентоспроможності на ринку оновлення та зростання обсягів виробництва товарів чи надання послуг. Саме тому проблема професійного розвитку підприємства стає досить актуальною та створює об'єктивну необхідність проведення відповідних наукових досліджень у даному напрямку.

Проблеми професійних якостей персоналу підприємства та підготовки кадрами ринку праці є об'єктом активних досліджень. Різні аспекти цієї проблеми досліджують українські та зарубіжні вчені:Е. Адаменко,О. В. Волкова, В. І. Герасимчук, С. С. Карловец, О.В Крушельницька та ін. У працях цих науковців досить ґрунтовно висвітлено теоретичні аспекти професійного розвитку працівників на підприємстві, однак поки що проведені дослідження не дали вичерпних відповідей на актуальні питання щодо удосконалення процесу управління професійним розвитком персоналу.

Професійний розвиток персоналу для будь-якого підприємства є істотним елементом виробничих інвестицій, адже саме за допомогою заохочення навчання підприємство відкриває своїм співробітникам можливість підвищувати професійні вміння та навички, що створює необхідні умови для розвитку кваліфікованого персоналу.

Професійний розвиток працівника – це набуття працівником нових знань і навичок, які він зможе використовувати у своїй професійній діяльності.

Кожна організація функціонує завдяки трудовим ресурсам. Тому головним ресурсом кожного підприємства є трудові ресурси (персонал), від якості та ефективності використання яких залежить ефективність підприємництва та його конкурентоспроможність.

Персонал – найбільш цінна і важлива частина продуктивних сил суспільства. В цілому ефективність підприємництва залежить від якості персоналу, кваліфікації кадрів, їх розстановки і використання, що впливає на об'єм і темпи приросту продукції, що виробляється, використання матеріально-технічних засобів. Професійне використання кадрів прямим чином пов'язане із зміною показника продуктивності праці. Зростання цього показника є

найважливішою умовою розвитку продуктивних сил країни і головним джерелом зростання національного доходу.

При вирішенні виробничих завдань велику роль грає мотивація персоналу, саме тому керівнику необхідно мати уяву про наявність в трудовому колективі характеристик , необхідних для досягнення встановлених цілей, а також про рівень мотивації кожного працівника. Середовище, що нас оточує постійно змінюється з прогресивною інтенсивністю, особливо високий темп змін у сфері менеджменту та бізнесу. На практиці це означає, що в нових умовах будуть виживати лише ті структури, які зможуть налагодити ефективний механізм адаптації до змін, що відбуваються. Ключовою ланкою цього механізму є система мотивації персоналу. В свою чергу, підприємство повинно зробити усе, що від нього залежить для того, щоб підтримати високий рівень мотивації у своїх робітників, максимально задовольнити їх потреби, сприяти розкриттю потенціалу кожного співробітника.

Для рішення цих завдань практично всі базові компанії Заходу стали на шлях розробки та впровадження довгострокових та багатопланових програм розвитку мотивації робітників. Беручи до уваги об'єктивні обставини та враховуючи світовий досвід, керівники усіх українських підприємств та організацій повинні усвідомити необхідність упровадження комплексної програми модернізації всієї системи мотивації персоналу.

Тому для ефективності підприємництва можна запропонувати такі основні етапи формування і використання потенціалу та професійних якостей персоналу, що базуються на аналізі факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на нього. До факторів зовнішнього середовища відносять: економічні фактори: залежність темпів зростання (чи зменшення) обсягів виробництва продукції (робіт, і послуг) із задоволеністю власних потреб працівників необхідних для відтворення; прожитковий мінімум, рівень розвитку сфери освіти; державне регулювання в сфері трудових відносин: трудове законодавство, щодо правового захисту працівників, виплати компенсацій у разі втрати роботи та диференціація доходів; рівень безробіття у державі; науково-технічний прогрес впливає на технічну оснащеність робочого місця, рівень використання науково-технічних досягнень, що вимагає додаткових знань працівників, а, відповідно, підвищення рівня кваліфікації.

До факторів внутрішнього середовища можна віднести наступні: цілі і стратегія підприємства;імідж підприємства, який впливає на відношення працівників до будь-якого підприємства; техніку, технологію, організацію виробництва сприяють підвищенню продуктивності праці та раціональному використанню кадрового потенціалу підприємства; фінансово-економічні можливості підприємства, які зумовлюються досягненням спільності матеріальних інтересів окремого працівника з економічними інтересами всього колективу та фінансовими можливостями; маркетингова діяльність полягає у формуванні дослідження та прогнозу, необхідної кількості працівників на підприємстві; кількісний і якісний склад наявного персоналу і можливості його

зміни в перспективі; професійно-кваліфікаційні фактори - рівень освіти, кваліфікація, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу.

Відбір персоналу має важливе значення при управлінні людськими ресурсами, оскільки від нього багато в чому залежить подальша діяльність організацій, бо тільки за наявності кваліфікованого персоналу можливо добитися найкращих результатів і поставлених завдань. Можна стверджувати, що професійні якості персоналу є основою ефективності підприємництва.

Література:

1. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом.: Навчальний посібник. – Житомир: ЖІТІ, 2002. - 345 с.

2. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Основи менеджменту: Навч. посіб. – К.: «Академвидав», 2007. – 462 с.

3. Савельєва В.С., Єльков О.Л. Управління персоналом: Навчальний посібник. – К., ВД "Професіонал", 2005. – 336 с.

4. Шегда А. В. Менеджмент: Навч. посіб. К.: Т-во «Знання» - КОО, 2002. – С. 114-142 (Вища освіта XXI століття).

5. Ситник Н.І. Управління персоналом: навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://inkos.com.ua/article_info.php?articles_id=60.

УДК 338.48

***Луцяк В.В.**, д. е. н.*
Вінницький національний аграрний університет
(м. Вінниця, Україна)

РОЗУМІННЯ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ 2017: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

2016-2017 рр. були багатими на події, і сектор гостинності не був винятком. Ціни продажу у 2016 році залишалися стабільними, тоді як попит продовжував значно перевищувати пропозицію, що призвело до залучення багатьох споживачів у раніше менш насичені регіони.

Travel & Tourism є ключовим сектором економічного розвитку та джерелом створення робочих місць у всьому світі. Туристична галузь, також, є джерелом прибутку з високим потенціалом, що для України, поки-що, може лише претендувати на помітну частку у ВВП. За даними [1], у 2016 році туристична сфера принесла загальні доходи у розмірі 2.3 трильйонів доларів США та створила 109 мільйонів робочих місць у всьому світі. Беручи до уваги більш широкий непрямий вплив на економіку, сектор приніс світовій економіці 7,6 трлн. дол. США та створив 292 мільйони робочих місць у 2016 році. Це дорівнювало 10,2% світового ВВП та приблизно 1 з 10 робочих місць. У 2017 році загальний внесок Travel & Tourism у світову економіку прогнозувався на рівні 3,5%.

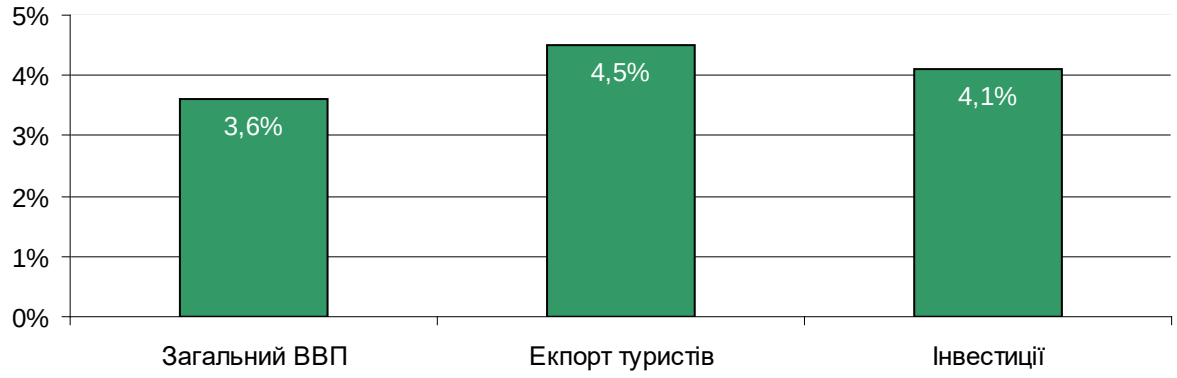

Рис. 1. Глобальний розвиток сфери гостинності, Travel & Tourism у 2017 р.

Джерело: [2].

Продовження твердого зростання на глобальному рівні очікується за такими економічними показниками: внеску до ВВП, створення робочих місць, інвестиції та експорт туристів. Причому, експорт туристів здійснює особливо вагомий внесок до росту світової економіки. Україна у 2016 році прийняла 2,2% світового загалу туристів, що склало 0,2 % загального грошового доходу туристичної сфери світу [3].

Перспективи на 2018 рік є досить оптимістичними, однак, занепокоєння кредиторів з приводу не стабільної ситуації в країні, складність доступу до фінансування та будь-які несприятливі регуляторні зміни можуть швидко вплинути на ринок [1, 3].

Сьогодні галузь є більш конкурентоспроможною, ніж будь-коли раніше:

– поточний бум в зростанні кількості місць, де продаються їжа та напої;

– стрімкий розвиток тенденції до продажу преміум-напоїв;

– успішні оператори надають повний спектр послуг;

– прибуток від реалізації їжі повинен збільшувати, а не замінювати існуючий високоприбутковий дохід від інших видів діяльності.

Використання сучасних технологій сприяє зростанню конкурентних переваг:

– важливою є стратегія використання соціальних медіа;

– надання тимчасового житла містить новий горизонт зростання прибутку – використання веб-сайтів для бронювання простору, що недостатньо використовується;

– технології продажів і мобільні додатки для розрахунків, що зменшують витрати часу покупців;

– UberEats – це ігрова програма, що містить потенціал залучення нових клієнтів та збільшення продажів;

Ринок є неймовірно стрімко зростаючим, а перспективи розвитку у 2018 році є досить оптимістичними:

– у 2016-2017 рр. трансакції зростали дуже стрімко;

– існує певна невпевненість в тому, чи бум буде продовжуватися в 2018 році;

– сільський відпочинок – це перспективна галузь туристичного бізнесу для внутрішніх та в'їзних туристів.

– різкі зміни продовжуватимуться у прибережних районах, а оператори продовжать вивчати можливості в великих регіональних центрах.

– вбачається погана перспектива для орендованої власності, оскільки варіанти фінансування для цих типів активів залишаються обмеженими.

Також, за прогнозами Всесвітньої туристичної організації [3], Європа та Америка зазнають зниження частки в міжнародному туризмі у найближчі 10 років, головним чином через більш повільне зростання порівняно зрілих туристичних напрямів у Північній Америці, Північній Європі та Західній Європі, що окреслює певні потенційні перспективи для країн Східної Європи та, зокрема, України. При цьому, найближче сусідство з Європою, що в даний час залишається найбільшим в світі джерелом вихідного туризму (майже половина світових туристів – 48%), створює сприятливі умови для реалізації потенціалу українського ринку туристичних послуг. Наданий погляд на розвиток туристичної сфери України ґрунтувався на аналізі соціальних, політичних, економічних, екологічних та технологічних чинників, що сформували сферу туризму у минулому, і які, як очікується, вплинуть на нього у майбутньому.

Література:

1. Hospitality Insights 2017. Key developments in the sector. Ferrier Hodgson, 2017. 29 p.

2. Travel & Tourism: Global Economic Impact & Issues 2017. World Travel&Tourism Council, 2017. 17 p.

3. Щорічний звіт Всесвітньої туристичної організації (2017). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029.